

LEV TOLSTOY ÇOCUKLUK

Rusça'dan çeviren: Rana Çakıröz

ÖNSÖZ

Rusça'dan dilimize çevirdiğim Çocukluk adlı yapıtı Tolstoy'un basılan ilk yazısıdır. Dünya yazınına Anna Karenina, Savaş ve Barış, Diriliş gibi yapıtlar kazandırmış olan bu büyük Rus yazarı yazın dünyasına ilk adımı bu yapıtıyla atmıştır.

Tolstoy'un yaşamında, birçok başka yazarın yaşamında olduğu gibi bir başlangıç ya da deneyim kazanma dönemi gibi bir şey yoktur. 23 yaşındayken bir yıl çalışarak yazıp çıkardığı bu yapıtı, ruh çözümlemelerinin ve gösterdiği tiplerin gücüyle onu usta bir yazar olarak kabul ettirmiştir.

Romandan çok büyük öykü diyebileceğimiz bu yapıtın yazılıp yayımlanması şöyle olmuştur:

Lev Tolstoy, 1851 yılının nisan ayı sonlarında, ani bir kararla, üç yıldan beri hemen hiç ayrılmadığı Yasnaya Polyana çiftliğini bırakarak, en büyük ağabeyi Nikolay ile birlikte Kafkasya'ya gitti. Orada, "Yaşamımın Dört Çağı" adı altında büyük bir roman yazmayı düşündü. Anı defterindeki: "Yarın büyük bir roman yazmaya başlayacağım" notundan anlaşılıyor ki Çocukluk adlı romanını 3 Temmuz 1851'den sonra yazmaya başlamıştır.

Bir yıl sonra biten bu yapıtı, Tolstoy, Çocukluğumun Tarihçesi adıyla ve L. N. imzasıyla Sovremennik dergisinde basılmak üzere, derginin yöneticisi olan Nekrasov'a gönderdi. Nekrasov'dan aldığı olumlu yanıt onu pek çok sevindirmiştir.

Çocukluk 1852 yılı Eylülü'nden itibaren Sovremennik dergisinde L. N. imzasıyla ve Çocukluğumun Tarihçesi adıyla yayımlanmaya başladı. Kimin tarafından yazıldığı bilinmeyen bu öyküyü eleştirmenler çok iyi karşıladılar.

Bir süre sonra Nekrasov, yapıtın Tolstoy'la ilgili olduğunu öğrenince, onu coşkuyla kutlamış ve çok geçmeden Tolstoy'a, bundan böyle göndereceği yazılar için, o zamanın en büyük yazarlarına verilen telif hakkının ödeneceğini bildirmiştir. Bundan anlaşıldığına göre Tolstoy daha 23 yaşında yazdığı ilk yapıtıyla kendisini tanıtmış ve usta yazarlar arasında yer almıştır.

Çocukluk, İlk Gençlik ve Gençlik adları altında üç kitabı içine alan bu yapıtın Tolstoy'un çocukluk ve gençliğiyle ne derece ilgisi olduğuna gelince: Tiplerin birçoğu yaşamdan alınmıştır. Örneğin: Çocukluk bölümündeki Nikolenka kendisi, fakat Nikolenka'nın babası, kendi babası değil, babasının komşusu ve arkadaşı A. M. İsleniyev'dir. Eğitimci Mimi de İsleniyev'in evindeydi ve orada uzun zaman kalmıştı. Katenka da onun kızı Yuzenka'dır. Karl İvanoviç, kendi öğretmeni olan Teodor İvanoviç Rossel'e, Saint-Gerome da öğretmeni Saint-Thomas'a benzemektedir. Nikolenka'nın annesine gelince, onu düşleminde yaratmıştır. Tolstoy, annesi öldüğü vakit ancak üç yaşında olduğu için onu anımsayamaz. Büyük Hristiyan Grişa da o zamanlar oralarda yaşamış bir deli tipidir.

Yapıtın öteki bölümleri de iki cilt olarak sırayla yayımlanacaktır.

Rana Çakıröz
ÇOCUKLUK

I

ÖĞRETMEN KARL İVANOVIÇ

On yaşımı doldurmuştum, olağanüstü armağanlar aldığım doğum gününden üç gün sonra 12 Ağustos 18 ** sabahı saat yedide Karl İvanoviç kalın kâğıttan yapılmış

bir değneğe çakılmış sineklikle baş ucumdaki sineğe vururken beni uyandırdı. Bunu o kadar beceriksizce yapmıştı ki, meşe karyolamın önünde asılı duran, adını taşıdığım azizin resmine çarpmış, öldürülen sinek de üstüme düşmüştü. Yorgandan başımı çıkardım, sallanan resmi elimle durdurdum, sineği yere attım, uykulu olmakla birlikte öfkeli bir bakışla Karl İvanoviç'i süzdüm. O ise, sırtında alacaklı pamuk sabahlığı, belinde aynı kumaştan bir kuşak, başında püsküllü, kırmızı örgülü takkesi, ayağında keçi derisinden yumuşak çizmeleriyle duvar boyunca gezinmeyi, nişan alıp sinekliği sağa sola indirmeyi sürdürüyordu. "Diyelim ki, ben küçüğüm, fakat o niçin beni rahatsız ediyor? Niçin Volodya'nın yatağının yanındaki sinekleri öldürmüyor? Orada ne kadar var, baksa ya! Evet, Volodya benden büyük, bense herkesten küçüğüm, herhalde bunun için bana işkence ediyor. Onun yaşamda bir tek düşüncesi var, o da ne yapıp yapıp beni üzme" diye kendi kendime söyleniyordum. Beni uyandırdığını, korkuttuğunu pekâlâ görüyor ama farkına varmamış gibi davranıyor... Ne çekilmez adam! Sabahlığı da, takkesi de, püskülü de kendisi gibi çekilmez.

Karl İvanoviç'e öfkemden kendi kendime söylenirken, o karyolasına yaklaştı, orada boncuktan yapılmış bir pabuç içinde asılı duran saate göz attıktan sonra sinekliği çiviye astı. Çok neşeli görünen bir ruh durumu içinde bize dönerek, hoş bir Alman edasıyla:

- Auf, Kinder, auf!.. s'ist Zeit. Die Mutter ist schon im saal (1) diye seslendikten sonra bana yaklaştı ve ayak ucuma oturarak, tabakasını çıkardı. Ben uyuyormuş gibi davrandım. Karl İvanoviç önce enfiyesini çekti, burnunu sildi, parmaklarını şıkırdattı, ancak bu işlerden sonra benimle ilgilenmeye başladı. Gülerek tabanımı gıdıklıyor; Nu, nun faulenzinder! (2) diyordu. Gıdıklanmaktan çok huylandığım halde ne yatağımdan fırladım, ne de yanıt verdim; yalnızca, başımı yastığın altına daha derinlere sakladım, olanca gücümle tepiniyor, gülmemek için kendimi zor tutuyordum.

- Ne iyi adam, hem bizi ne kadar da seviyor! Ona karşı nasıl böyle kötü düşünceler besleyebildim diye kendime de, ona da içerliyor, hem ağlamak, hem gülmek istiyordum; sinirlerim bozulmuştu.

Başımı yastığın altından çıkararak yaşlı gözlerle:

- "Ach, lassen zie, Karl İvanoviç! (3) diye bağırdım.

Karl İvanoviç şaşırды, tabanlarımı bırakarak, telaşla niçin ağladığımı, düşümde kötü bir şey mi gördüğümü sormaya başladı. Onun hoş Alman çehresi, niye ağladığımı anlamak için gösterdiği ilgi, gözyaşlarımın daha çok akmasına neden oluyordu. Kendi kendimden utanıyor, nasıl olup da, bir dakika önce, Karl İvanoviç'i sevmediğimi, onun sabahlığını, takkesini, püskülünü çekilmez bulduğumu bir türlü anlayamıyordum. Şimdiye tersine, her şeyi bana hoş geliyor, hatta püskülü iyiliğinin söz götürmez bir kanıtı gibi görünüyordu.

Ona kötü bir düş gördüğüm için ağladığımı söyledim. Güya annem ölmüş de onu gömmeye götürüyorlarmış. Bunların hepsini uydurmuştum, çünkü bu gece düşümde ne gördüğümü hiç anımsamıyordum. Fakat anlattıklarımın etkilenen Karl İvanoviç beni okşamaya, avutmaya başlayınca, bu uydurduğum korkunç düşü, gerçekten görmüş gibi oldum ve bu kez gözyaşlarım bambaşka bir nedenden akmaya başladı.

Karl İvanoviç yanımdan ayrıldıktan sonra ben yatağımda doğrulup küçük ayaklarıma çoraplarımı geçirmeye uğraşırken, gözyaşlarım biraz dindi, fakat uydurduğum o korkunç düşün acı düşüncelerinden bir türlü kurtulamıyordum. Odaya ufak tefek, temiz, titiz, daima ciddi ve saygılı bir adam, aynı zamanda Karl İvanoviç'in aziz dostu olan lalamız Nikolay girdi. Bize giysi ve ayakkabılarımızı, Volodya'ya çizmelerini, bana da nefret ettiğim, fakat henüz giymek zorunda olduğum frenk bağlı iskarpinlerimi getiriyordu. Onun yanında ağlamak ağrıma gitti, hem de sabah güneşi pencerede o kadar neşeli parlıyor ve lavabonun başında durup Maria İvanovna (kızkardeşimin eğitmeni) ile alay eden Volodya o kadar, o kadar yüksek sesle gülüyordu ki, bir elinde sabunu, ötekinde ibriği, omuzunda havlusuyla ağırbaşlı Nikolay bile gülümseyerek:

- Yeter artık, Vladimir Petroviç, lütfen yıkanın! diyordu.

Ben büsbütün neşelendim.

- Sind siebald fertig? (4) diye, ders odamızdan Karl İvanoviç'in sesi duyuldu.

Bu sefer sesi ciddi idi. Biraz önce gözyaşlarımı akıtacak kadar bana dokunan o içtenlikten artık eser kalmamıştı. Karl İvanoviç ders odamızda bambaşka bir adamdı, tam bir öğretmendi. Çabucak giyindim, yıkandım, daha elimdeki fırçayla ıslak saçlarımı düzeltirken, onun çağırmasına koştum.

Karl İvanoviç gözlüğü burnunda, kitabı elinde olduğu halde, kapıyla pencere arasında, her zamanki yerinde oturuyordu. Kapının solunda iki raf asılıydı: biri biz çocuklar için, öteki Karl İvanoviç'in, kişiye özel dediğimiz raf. Bizimkinde bir takımı düzgünce yerleştirilmiş, diğerleri rasgele bırakılmış, dersle ilgili olan ve olmayan, her tür kitap vardı. Yalnızca "Histoire de Voyage"ın (5) kırmızı kaplı iki büyük cildi duvara heybetle yaslanmıştı; geriye kalanlar uzun, kısa, küçük büyük kitaplar, kitapsız kaplar, kapsız kitaplar, karmakarışık duruyordu. Ders arasından önce, Karl İvanoviç "Kitaplık" diye nitelediği bu rafın düzeltilmesini buyurunca, elimize geçeni oraya rasgele sıkıştırıyorduk. Kişiye özel raftaki kitap koleksiyonu, bizimkiler kadar büyük değildi, ama daha da çeşitliydi. Onlardan üçünü anımsıyorum: lahana bahçelerinin gübrelenmesi üzerine bir kitapçık; yedi yıl savaşları üzerine köşesi yanık, güderi kaplı bir cilt; bir de hidrostatik ders kitabı. Karl İvanoviç vaktinin çoğunu burada, bu kitapları okumakla geçirirdi; hatta bu yüzden gözleri bozulmuştu; fakat bu kitaplardan ve "Severnaya Pçela"dan (6) başka bir şey okumazdı.

Karl İvanoviç'in raftaki eşyaları arasında, onu bana en çok anımsatan şey, ağaçtan bir desteğe iliştirilmiş ve küçük çarkların döndürdüğü, kartondan kesilmiş bir yuvarlağı. Bu yuvarlağın üstüne bir bayanla bir berberin karikatürünü gösteren bir resim yapıştırılmıştı. Öğretmenimizin elinden çok iyi eliş geliyordu ve bu aracı, zayıf gözlerini güçlü ışıktan korumak için yapmıştı.

Altından ağarmış seyrek saçları görünen kırmızı takkesi, pamuk sabahlığıyla uzun boyu hâlâ gözümün önündedir. Bir elinde kitap, öteki eli koltuğun yanına serbestçe bırakılmış bir durumda; yüzünü gölgeleyen berber karikatürlü kartonun durduğu masanın önünde oturmaktadır; yanibaşında, üzerinde avcı resmi bulunan bir saat, bir damalı mendil, siyah yuvarlak bir enfiyelik ve yeşil bir gözlük kabıyla küçük bir tablada maşa duruyordu. Bunların hepsinin düzgünce yerleştirilmiş olması ve yerli yerinde durması, Karl İvanoviç'in vicdanının temiz ve ruhunun dingin olduğunu açıkça gösteriyordu.

Bazen, aşağıdaki salonda doyuncaya kadar koştuktan sonra, parmaklarımın ucuna basa basa, gizlice yukarıya çıkıp ders odasına bakınca, Karl İvanoviç'i yalnız başına koltuğa oturmuş, dingin ve vakarlı, sevdiği kitaplara dalmış bulduğum olurdu. Bazen onu, okumadığı zaman da görürdüm: o vakit yarı kapalı mavi gözleri, tuhaf bir anlatımla bakar, dudakları üzgün üzgün gülümserdi. Odanın sessizliği içinde yalnızca avcı resimli saatin tıkırtısıyla Karl İvanoviç'in düzenli soluğu duyulurdu.

Bazen, o farkına varmadan, kapıda durur, zavallı, zavallı yaşlı adam diye düşünürdüm. Biz kalabalığız; oynuyor, eğleniyoruz, oysa o, yapayalnız ve kimsecikler onunla candan ilgilenmiyor. Öksüz olduğunu söylerdi, doğru! Yaşamı da ne kadar acıktıydı. Bunu Nikola'ya anlattığını anımsıyorum. Onun yerinde olmak gerçekten feci! Ona o kadar acıdığım olurdu ki, yanına yaklaşıp ve "Liebe (7) Karl İvanoviç" derdim. O da bu biçimde seslenmemden dolayı, duygulandığını belli ederek beni okşardı.

Öteki duvar da, hemen hepsi yırtılmış, fakat Karl İvanoviç'in becerikli eliyle yapıştırılmış haritalarla kaplıydı. Ortasında, aşağı inmek için bir kapı bulunan üçüncü duvarın bir yanında iki cetvel asılı dururdu: birisi bizim üstü çizik çizik olmuş cetvelimiz, öteki yepyeni bir cetvel, çizmekten çok, bizi dürtmek için kullanılan, onun özel cetveliydi. Karşı yanda, bizim küçük suçlarımızın haçlarla, büyüklerinin de yuvarlaklarla gösterildiği bir kara tahta, onun solunda da cezalandırıldığımız zaman diz çöktüğümüz köşe vardı.

Bu köşe, bende ne silinmez anılar bırakmıştı! Sobanın kapağını, bu kapağın hava deliklerini ve kapağı çevirince içeri dolan havanın çıkardığı sesi anımsıyorum. Bazen köşede dururdum, dizlerim, belim ağrıyınca kadar durduğum olurdu, o zaman galiba Karl İvanoviç beni unuttu diye düşünürdüm; kendisi şimdi herhalde

yumuşak koltuğunda oturmakta ve hidrostatığını okumaktadır, oysa ben ne durumdayım? diye düşünürdüm.

Kendimi anımsatmak için usulcacık sobanın kapağını açıp kapamaya yahut duvarın sıvalarını oymaya başladım. Fakat kopan sıva parçası çok büyük olunca birden gürültüyle yere düşer ve şüphesiz bana bütün cezalardan daha çok korku verirdi. Başımı çevirip Karl İvanoviç'e baktığımda, elinde kitabıyla bir şeyin farkına varmamış gibi davrandığını görürdüm.

Odanın ortasında, üstü eski siyah muşambayla örtülü bir masa duruyordu. Muşambanın yırtıklarından, masanın çakılarla rasgele yontulmuş kenarları görünüyordu. Çevresinde uzun zaman kullanılmaktan cilalanmış gibi parlayan boyasız birkaç iskemle vardı. Üçüncü duvardaysa, üç pencere bulunuyordu. Bunlardan şöyle bir görünüme bakılıyordu: pencerenin tam dibinden her taşını, her çukuru, araba tekerleklerinin bıraktığı her izi iyice tanıdığım, sevdiğim bir yol geçiyordu. Yolun ötesinde arasından çitler görünen, budanmış ıhlamur ağaçlarıyla çevrili, bir geçit. Geçidin üstünden, bir yanında harman bulunan bir çayır, karşısında da orman; uzakta, ormanın içinde bekçinin kulübesi. Pencerenin sağında, büyüklerin öğle yemeğinden önce oturdukları taraçanın bir bölümü görünüyordu. Bazen, Karl İvanoviç yazım ödevlerimizi düzeltirken, aşağıya şöyle bir göz attığım olurdu, annemin siyah saçlı başını ve bir başkasının sırtını görür, oradan gelen konuşma, gülme seslerini biraz olsun duyardım; orada bulunmak olanağı olmadığına üzülür ve acaba ne vakit büyüüp de okumaktan kurtulacağım, vaktimi diyaloglar ezberlemekle değil de, sevdiğim insanlar arasında geçireceğim diye düşünürdüm. Yavaş yavaş bu can sıkıntısı, bir kedere dönüşürdü ve kimbilir neden, öyle daldardım ki, Karl İvanoviç'in yaptığı yazım yanlışlarından dolayı bana çıktığını bile duymazdım.

Karl İvanoviç sabahlığını çıkarıp omuzları kabarık, volanlı lacivert frağını giydikten ve ayna önünde kravatını düzelttikten sonra, annemize günaydın demek için bizi aşağıya götürürdü.

II

ANNEM

Annem salonda çay hazırlıyordu. Bir eliyle çaydanlığı, öteki eliyle de semaverin musluğunu tutuyordu, dolu çaydanlıktan taşan su, tepsiye dökülüyordu. O kadar dikkat ettiği halde, ne suyun döküldüğünü, ne de bizim içeri girdiğimizi fark edememişti.

Sevilen bir varlığın çizgilerini insan düşleminde canlandırmaya çalışırsa, geçmişten o kadar çok anı belirir ki, bunların içinden çizgileri, gözyaşları arasından görünürmüş gibi, çok silik görür; bunlar düşünme gözyaşlarıdır. Ne zaman annemi, o zaman olduğu gibi anımsamak istesem, ancak bana karşı her vakit aynı şefkat ve sevgiyi gösteren kahve rengi gözleri, boynunda, kısa saçlarının kıvrıldığı yerin biraz aşağısında bulunan beni, işlenmiş beyaz yakası ve hep beni okşayan, sık sık öptüğüm, ince, zayıf eli gözümde canlanır, ama kendisini bütün olarak bir türlü gözümün önüne getiremezdim..

Sedirin solunda eski, kuyruklu İngiliz piyanosu dururdu. Piyanonun başında, esmer kardeşim Lüboçka oturuyor ve soğuk suyla yeni yıkanmış pembe parmaklarıyla ve kendisini bir hayli zorlayarak "Klementi" etütlerini çalışıyordu. On bir yaşındaydı, kısa keten entari ve beyaz, paçaları dantelli pantolon giyiyor ve oktavları ancak arpeggio (8) biçiminde alabiliyordu. Onun yanında, yarı dönük durumda, başında pembe kurdeleli başlık, arkasında mavi hırkayla Marya İvanovna oturuyordu. Karl İvanoviç'in girmesiyle, kırmızı, asık yüzünün anlatımı büsbütün ciddileşti. Öğretmenimizin selamına karşılık vermeden, onu sert bir bakışla süzdü ve ayağıyla tempo tutarak eskisinden daha tok, daha buyurucu bir edayla: un, deux, trois (9) diye saymayı sürdürdü.

Karl İvanoviç buna hiç aldırış etmeden, Almanlara has güler yüzlülükle, elini

öpmek için anneme doğru yaklaştı. Annem, kederli düşüncelerden kurtulmak istiyormuş gibi, başını silkip, elini Karl İvanoviç'e uzattı, o elini öperken, annem de onu buruşuk alnından öptü.

- Ich danke, liebe Karl İvanoviç (10)! dedi ve Almanca konuşmayı sürdürerek bizim nasıl uyuduğumuzu sordu.

Zaten bir kulağı ağır işiten hocamız, odadaki piyano gürültüsünden hiçbir şey duymuyordu. Tek ayak üstünde durarak, eliyle masaya dayandı, annemin oturduğu sedire doğru eğilerek, o zaman bana inceliğin en yüksek örneği gibi görünen bir gülümsemeyle takkesini başından çıkardı ve anneme:

-İzin verir misiniz, Natalya Nikolayevna? dedi, çünkü: Karl İvanoviç başını üşütmek için, kırmızı takkesini hiç başından çıkarmazdı, fakat salona her girişinde, annemden bunun için izin isterdi.

Annem:

- Giyin, Karl İvanoviç! dedikten sonra, ona doğru eğilerek, oldukça yüksek bir sesle: Ben size çocukların nasıl uyuduklarını soruyorum, diye yineledi.

Fakat o, yine bir şey duymamıştı, çıplak başına kırmızı takkesini geçiriyor ve eskisinden daha güzel gülümsüyordu. Annem Marya İvanovna'ya güleç bir yüzle:

- Bir dakika durun Mimi, bir şey işitilmiyor, dedi.

Zaten güzel olan annemin yüzü, gülümseyince, bir kat daha güzelleşir, çevreye sanki neşe saçardı. Eğer, yaşamımın en acı dakikalarında bir an için olsun, bu gülümsemesini görmek fırsatını bulsaydım, keder nedir bilmezdim. Yüz güzelliği denen şey, bence tatlı bir gülümsemede toplanır, eğer gülümseme bir yüzü güzelleştiriyorsa, o yüz güzeldir, eğer değiştiriyorsa, bu yüz şöyle böyle bir yüzdür, bozuyorsa çirkindir.

Annem sabah selamlaşmasından sonra iki eliyle başımı tutup yukarıya kaldırdı, dikkatle yüzüme bakarak:

- Sen bugün ağladın mı? diye sordu.

Yanıt vermedim. O, gözlerimden öptü ve Almanca, niçin ağladın? dedi.

Bizimle içten, arkadaşça konuşmak istediği vakit, daima çok iyi bildiği Alman dilini kullanırdı. Düşümde ağladığımı anlattım ve uydurduğum düşün ayrıntılarını anımsarken, elimde olmayarak titredim.

Karl İvanoviç sözlerimi onayladı, fakat düş için bir şey söylemedi. Mimi'nin de katıldığı hava konusu üzerinde biraz konuştuktan sonra, annem bazı emektar hizmetçiler için tepsiyeye altı tane kesme şeker koyarak, masadan kalktı ve pencerenin önünde duran kasnağın başına geçti. Bize:

- Haydi çocuklar, artık babanıza gidin, ve harmana gitmeden önce beni kesinlikle görmesini söyleyin diye tembih etti. Müzik, tempo sayıları ve sert bakışlar yeniden başladı, biz de babamıza yollandık.

Daha, büyükbabamızın zamanından beri hizmet odası adını taşıyan odadan geçtik ve babamın odasına girdik.

III

BABAM

Babam, yazı masasının başında ayaktaydı. Her zamanki yeri olan, kapıyla barometre arasında durup arkasında tuttuğu ellerinin parmaklarını çabuk çabuk oynatan kâhya Yakof Mihaylof'a, zarf, kâğıt ve para kümelerini göstererek sinirleniyor, hararetle bir şeyler anlatıyordu.

Babamın sinirlenmesi artınca, kâhyanın parmak hareketleri çoğalıyor ve tersine, babam susunca parmaklar da duruyordu. Fakat, Yakof kendisi konuşmaya başlayınca, parmaklar daha büyük bir telaşla harekete geçiyor, sinirli sinirli kıvranıyordu.

Bunlardan Yakofun gizli düşüncelerini anlamak, bana mümkün gibi görünüyordu. Hep dingin olan yüzünde, sanki: ben haklıyım ama neylersin ki yetki sizde, siz bilirsiniz, der gibi, hem kendi yeterliliğini, hem de başkasına bağlı olduğunu gösterir bir anlatım oluyordu.

Babam, bizi görünce, yalnızca:

- Biraz bekleyin, dedi, ve birimizin kapıyı kapaması için başıyla işaret etti.

Her zaman yaptığı gibi omzunu silkerek, kâhyaya:

- Allah Allah! Yakof, sana bugün ne oldu? Bu zarfın içindeki sekiz yüz rubleyi... diyerek durakladı.

Bu sırada Yakof abaküsü önüne çekerek, üstüne 800 rubleyi işaretledi ve babamın daha neler söyleyeceğini bekleyerek gözlerini belirsiz bir noktaya dikti. Babam sözünü sürdürerek:

- Benim burada bulunmadığım zamanlar, ev harcamaları için anlaşıldı mı? Devlet Bankası'nda depozitodan geriye kalan 2000 rubleyi de alırsın. Değirmenden de 1000 ruble alman gerekiyor; senin hesabına göre, satabileceğimiz 7000 pud (11) ottan -ki 45 kapikten sayıyorum- 3000 ruble alırsın, böylelikle elindeki paranın tutarı ne kadar olacak? 12.000 ruble, öyle değil mi?

Yakof:

- Evet efendim, öyle, dedi.

Bununla birlikte, parmaklarının telaşla oynamalarından onun bir şeye karşı çıkacağını sezmiştim, fakat babam ağzını açmasına olanak vermedi:

- İşte bu hesapladığımız paralardan 10.000 rubleyi kooperatife, Petrovskoe için göndereceksin. Gelelim şimdi yazıhanedeki paraya; (Yakof abaküs üzerinde işaretlenmiş olan 12.000'i bozup, yerine 21.000 rubleyi işaretledi) bana getirir, bugünkü tarihle kaydedersin (Yakof abaküsü karıştırıp ters çevirdi, galiba bu davranışıyla, 21.000 rublenin de yanacağını göstermek istiyordu). İçinde para olan bu zarfı da, üstünde yazılı adrese verirsın, dedi.

Ben masaya yakın duruyordum, zarfın üstündeki yazıya şöyle bir göz attım. "Karl İvanoviç Mayer" yazılıydı.

Beni ilgilendirmeyen bir şeyi okuduğumun farkına varan babam, elini omuzuma koyarak, beni hafifçe masadan öteye itti. Ben, bu hareketin bir okşama mı, yoksa bir aşağılama mı olduğunu sezememekle birlikte, her olasılığa karşı, omuzumda duran, büyük, damarlı eli öptüm. Verilen buyruklara karşılık olarak Yakof:

-Başüstüne, efendim, dedi ve annemin Habarovskoye adındaki çiftliğinden gelen paraların ne yapılacağını sordu. Babam da:

- Yazıhanede duracak, buyruğum olmadıkça da, asla hiçbir yere harcanmayacak yanıtını verdi.

Yakof birkaç saniye sustu; sonra birdenbire, parmakları oynamaya başladı, efendisini dinlerken, yüzünde taşıdığı saf, boyun eğer anlatımı, kurnaz, zeki bir duruma çevirerek, abaküsü önüne çekti ve söze başladı:

- İzin edin de açıklayayım, Piotr Aleksandroviç (12) yine siz bilirsiniz, bence parayı bankaya vaktinde yatırmaya olanak yok, dedi; ve kesik kesik sürdürdü: saygıdeğer efendim, değirmenden, satılacak ottan, rehinden geri kalan paranın alınacağını söylediniz, diyerek bir yandan da saydığı paraları kaydetmeye başladı, bir süre bekledikten sonra, zeki ve anlamlı bakışlarını babama çevirdi ve: "Ben bu hesap ve kestirimlerde aldanmış olmaktan korkuyorum" diye ekledi.

- Niçin?

- İşte gördüğünüz gibi: önce değirmen sorunu: değirmenci iki kez bana geldi, parası olmadığına antlar içerek, borcun geriye bırakılmasını rica etti. Hatta kendisi de şimdi buradadır. Saygıdeğer efendim onunla görüşmek iyiliğini yapmaz mısınız?

Babam bir baş hareketi yaparak değirmenciyle konuşmak istemediğini anlattı, sonra daha neler söylüyor diye sordu:

- Hep bildiğiniz şeyler efendim! Değirmende hiç iş olmuyormuş, elde edilen beş on para da bendin onarımına gidiyormuş. Onu işten uzaklaştırmak kolay ama bizim bunda ne çıkarımız olabilir ki? Depozito olarak yatırılan paradan söz etmiştiniz, galiba açıklamıştım: paracıklarımız orada saplanıp kaldı, bunu kolay kolay ele geçirmek umudu yok. Geçenlerde, ben kentte İvan Afanasyeviç'e bir araba un ve bu işle ilgili bir tezkere göndermiştim, bu kez de Piotr İvanoviç için her şeyi istekle yapacağım, fakat bu işin kendi elinde olmadığını, görünüşe bakılırsa, makbuzun iki aya kadar da alınmasının şüpheli olduğunu söyleyerek yanıt verdiler. Söz ettiğiniz ot sorununa gelince, diyelim ki, 300 rubleye

satılır.

Kâhya abaküste 300 rubleyi işaretledi ve biraz sustuktan sonra, sanki: "Bunun ne kadar az olduğunu siz de pekâlâ görüyorsunuz! Otu da şimdiden satmakla yine zarar edeceğimizi de biliyorsunuz..." der gibi, kâh abaküse, kâh babamın gözlerine bakıyordu.

Daha birçok kanıt topladığı belliydi; bunun için olacak, babam sözünü kesti.

- Ben bu buyruklarımı değiştirecek değilim, dedi: ama bu paraların alınmasında gerçekten bir engel çıkarsa, ne yapalım, o zaman Habarovskoye'nin paralarından gereği kadar alırsın. Kâhya:

- Başüstüne, efendim, dedi.

Yakof'un yüzünden ve parmaklarından; bu son buyruktan pek çok hoşnut kaldığı seziliyordu.

Aslında bir köle olan Yakof, çok çalışkan, çok sadık bir insandı. O bütün iyi kâhyalarda olduğu gibi, efendisi hesabına son derece cimriydi, efendilerinin çıkarları üzerinde çok acayip düşünceleri vardı, hep hanımının geliri zararına, efendisinin gelirini çoğaltmaya çabalar, hanımının çiftliğinin bütün kazancını oturduğumuz Potrovskoye konağına harcamak gerektiğini kanıtlamaya çalışırdı.

Amacına eriştiği şu dakikada büyük bir utku kazanmış gibi seviniyordu.

Sabah görüşmesinden sonra, babamız köyde başıboş dolaştığınız yeter, artık küçük değilsiniz, ciddi öğrenim zamanınız geldi, dedi.

- Bu gece Moskova'ya hareket edeceğimi, sizleri de birlikte götüreceğimi biliyorsunuz sanırım. Orada büyükannenizle oturacaksınız, anneniz kızlarla burada kalacak. Şunu da bilmelisiniz ki, iyi okuduğunuzu ve büyüklerin sizlerden hoşnut olduğunu duymak anneniz için büyük bir avuntu olacak.

Birkaç günden beri süren hazırlıklardan olağanüstü bir şey olacağını bildiğimiz halde, bu haber bizi çok sarstı. Volodya kızardı, titrek bir sesle annemin tembihini yineledi.

- Demek ki, düşüm buna çıkacakmış! Tanrı vere de daha kötü bir şeyler olmasa diye düşündüm.

Anneme pek çok acımakla birlikte, bizim gerçekten büyümüş olduğumuzu düşünmek beni sevindiriyordu.

"Eğer bugün gideceksek herhalde ders olmayacak; bu çok güzel! diye düşünüyordum, fakat Karl İvanoviç'e yazık olacak; herhalde ona yol verecekler, yoksa onun için gördüğüm zarfı hazırlamazlardı... Keşke ömrüm oldukça okusam, buradan uzaklaşmasam, annemden ayrılmam ve zavallı Karl İvanoviç'i incitmesem. O zaten çok talihsiz bir adam."

Bu düşünceler zihnimde şimşek gibi çakıyordu; yerimden kımıldamıyor, iskarpinlerimin siyah kurdelelerine dalmış, bakıyordum.

Babam Karl İvanoviç'le barometrenin düşmesi üzerine birkaç sözcük konuştu.

Yemekten sonra, son kez olarak genç av köpeklerini denemek istediği için Yakof'a köpeklere yiyecek vermemesini buyurdu; kestirimlerimin tersine, bizi ilerde ava götürmek sözüyle avutarak, derse gönderdi. Yukarıya çıkarken, taraçaya uğradım. Kapının önünde babamın en çok sevdiği tazi Milka, güneşten gözlerini kapatmış, yatıyordu. Onu okşadım ve burnundan öperek: Milkacık, biz bugün gidiyoruz, Allahaismarladık! Artık bir daha görüşemiyeceğiz dedim. İçlendim, ağlamaya başladım.

IV

DERSLER

Karl İvanoviç'in canı çok sıkılıyordu. Bu, çatık kaşlarından, ceketi konsolun gözüne fırlatışından, kemerini öfkeli öfkeli bağlayışından ve diyalog kitabından ezberlemek zorunda olduğumuz bölümü gösterirken tırnağını sertçe çekişinden belliydi. Volodya epeyce çalışıyordu, oysa ben üzüntüden hiç bir şey yapamıyor, uzun zaman anlamsız anlamsız diyalog kitabına baktığım halde, yakınlaşan

ayrılığın üzüncüyle gözlerimde biriken yaşlardan, doğru dürüst bir satır bile okuyamıyordum. Gözlerini yummuş bir durumda (ki bu hiç iyi bir belirti değildi) beni dinleyen Karl İvanoviç'e okuduklarımı anlatma zamanı gelince, biri: Wo kommen sie her? (13) deyip de öteki: Ich komme van Kaffe-Hause, (14) diye yanıt vereceği yerde, ben artık gözyaşlarımı tutamamış ve hıçkırmaktan: Haben sie die Zeitung nicht gelesen? (15) diyememiştim. Sıra yazı dersine gelince: kâğıda damlayan gözyaşlarım, suyla paket kâğıdı üzerine yazı yazar gibi, lekeler oluşturdu.

Karl İvanoviç kızdı, ceza olarak beni diz çöktürdü. Bu davranışımın inatçılık ve palyaçoluk (16) (bu deyiimi çok severdi) olduğunu yineliyor, beni cetvelle korkutuyor, özür dilememi istiyordu. Oysa ben gözyaşlarımın etkisi altında bir tek sözcük bile söyleyemiyordum. Sonunda, o da kendi haksızlığını anlamış olacak ki Nikolay'ın odasına geçti, kapıyı hızla kapattı.

Ders odamızdan lalanın odasındaki konuşma duyuluyordu. Karl İvanoviç odaya girerken:

- Nikolay, çocukların Moskova'ya gideceklerini duydun mu? diye sordu.

- Duymaz olur muyum, duydum dedi.

Herhalde Nikolay ayağa kalkmak istiyordu, çünkü Karl İvanoviç: "Otur Nikolay" dedi ve kapıyı kapadı. Ben köşeden çıktım, konuştuklarını dinlemek için kapıya yaklaştım. Karl İvanoviç içli içli konuşarak:

- Anlaşıyor ki, insanlara ne kadar iyilik edilse, ne kadar bağlılık gösterilse, karşılığında bir teşekkür bile beklememek gerek, Nikolay diyordu.

Pencerenin önünde oturmuş, ayakkabı onarımıyla uğraşan Nikolay, başıyla onaylarken, o sözünü sürdürerek:

- On iki yıldır ben bu evdeyim dedi, gözlerini ve elindeki tabakayı yukarı kaldırarak konuşmayı sürdürdü: Allahın önünde, diyebilirim ki, onları kendi çocuklarım gibi, hatta daha çok sever, onlarla ilgilenirdim. Valodya'nın sıtmaya tutulduğunu anımsıyor musun, Nikolay, dokuz gün onun başucunda beklemiş, gözümü kırpmamıştım. Evet! O vakit ben iyi, sevimli Karl İvanoviç'tim. Çünkü bana gereksinimleri vardı; alaylı alaylı gülümseyerek sürdürdü ve: Şimdi çocuklar büyüdüler, onlara ciddi öğrenim gerekiymiş. Sanki burada okumuyorlar? Bu sırada bizini bırakıp iki eliyle ipleri çeken Nikolay:

- Daha başka türlü nasıl okunur sanki, dedi.

- Evet., şimdi bana gereksinimleri yok, beni kovmaları gerek; ama, ya verdikleri sözler, teşekkürleri nerede kaldı? Elini kalbine koyarak: -Natalya

Nikolayevna'yı sayarım, severim, ama o ne yapsın? Onun bu evdeki sözü - eline aldığı bir deri parçasını çalımla yere atarak - sanki bu, diyordu. Ben bunların kimin marifeti olduğunu, bu evde artık neden gerekli olmadığını biliyorum; evet, çünkü ben başkaları gibi dalkavukluk edemiyor, her şeye eyvallah demiyorum. Ben hep, mağrur bir edayla herkese, her şeyi doğru söylemeye alıştım. Tanrı hoş görsün! Benim bu evde eksilmemle onlar zenginleşmezler, ben de, Tanrı büyüktür, elbette bir lokma ekmek bulurum, öyle değil mi Nikolay? diyordu.

Nikolay başını kaldırdı ve gerçekten bir lokma ekmek bulup bulamayacağını kesin olarak anlamak istermiş gibi, Karl İvanoviç'in yüzüne baktı, fakat bir şey söylemedi.

Karl İvanoviç uzun uzun konuştu; daha önce yanında bulunduğu bir generalin evinde hizmetine nasıl daha çok değer verildiğinden, (ki bu sözü duymak bana çok acı geldi) Saksonya'dan, ailesinden, arkadaşı olan terzi Schönheit'den ve bunun gibi şeylerden söz etti.

Onun üzüntüsünü paylaşıyor ve hemen aynı derecede sevdiğim Karl İvanoviç'le babamın anlaşılamamalarından acı duyuyordum. Yeniden köşeye döndüm, yere çömeldim ve aralarında iyi geçimi nasıl sağlayabileceğimi düşünmeye koyuldum.

Ders odasına dönen Karl İvanoviç köşeden çıkmamı ve ders için defteri hazırlamamı buyurdu. Her şey hazırlandıktan sonra, o kurumlu bir biçimde koltuğuna yerleşti, derinlerden geldiği duygusunu veren bir sesle, şunları yazdırmaya başladı: Von al-len Lei-den-schaf-ten die grau-sam-ste ist... "haben sie geschrieben?" (17). Burada durakladı, ağır ağır enfiyesini çekti ve yeni bir güçle yazdırmayı sürdürdü: "die grausamste ist, die Un-dank-bar-keit"...

"Ein grosses U." (18). Son sözcüğü yazdıktan sonra arkasını bekleyerek yüzüne baktım. Belirsiz bir gülüşle:

- Punktum (19) dedi ve bir işaretle defterimizi istedi.

Duygularının anlatımı olan bu tümceyi büyük bir haz içinde ve türlü türlü edalarla birkaç kez okudu. Sonra tarihten bir ödev vererek, pencere önünde oturdu. Yüzü biraz önce olduğu gibi asık değildi, yüzünde aşağılanmanın gereği gibi öcünü almış, hoşnut bir insan anlatımı vardı.

Saat bire çeyrek kaldığı halde, Karl İvanoviç durmadan yeni ödevler veriyor, bizi bırakmaya niyeti olmadığı anlaşılıyordu: Can sıkıntımızla iştahımız aynı derecede artmaktaydı. Yemek zamanının yaklaştığını gösteren bütün belirtileri büyük bir sabırsızlıkla izliyordum.. İşte hizmetçi kadın, bulaşık bezi elinde tabakları yıkamak için geçiyor, işte büfenin durduğu odadan gelen tabak şıkırtısı, masa açılırken sandalyeler yerleştirilirken çıkan sesler. İşte Mimi ile Lüboçka ve Katenka (Katenka, Mimi'nin on iki yaşındaki kızı) bahçeden dönüyorlar, fakat Foka -yemeğin hazır olduğunu her zaman gelip haber veren sofracı Foka- görünürde yok. Ancak o görüldüğü zaman kitapları bırakıp Karl İvanoviç'e aldırış etmeden aşağı koşabiliriz.

İşte merdivenden ayak sesleri geliyor; ama Foka değil bu! Ben onun yürüyüşünü bilirim, çizmelerinin gıcırtısını tanırım. Kapı açıldı, hiç tanımadığım biri görüldü.

V

DELİ

Odaya, solgun, uzunca yüzü çiçek bozuğu olan, ağarmış uzun saçlı, kırmızımtrak seyrek sakallı, elli yaşlarında bir adam girdi. Öyle uzun boyluydu ki, kapıdan girmek için yalnızca başını değil, bütün vücudunu eğmek zorundaydı. Üzerinde hem kaftanı, hem de papaz cübbesini andıran, lime lime bir şey vardı. Elinde kocaman bir değnek tutuyordu. Odaya girince, bütün gücüyle değneği yere vurdu, kaşlarını çatıp ağzını kulaklarına kadar açarak korkunç, garip bir kahkaha attı. Bir gözü kördü, bu gözün beyazlaşmış gözbebeği durmadan dönüyor, zaten çirkin olan yüzüne büsbütün iğrenç bir anlam veriyordu. Kısa adımlarla koşarak Valodya'ya doğru yaklaştı ve:

- İşte yakalandınız! diye bağırdı. Valodya'nın başını yakaladı, dikkatle incelemeye koyuldu. Sonra, pek ciddi bir tavırla ondan uzaklaşıp masaya yanaştı, muşambanın altına üfleme, istavroz çıkarmaya başladı. Valodya'ya dikkatle bakıyor, gözü yaşlı, titrek bir sesle:, "Vah, vah, yazık! Zavallılar!.. Uçup gidecekler!" diyor ve gerçekten akan gözyaşlarını koluyla siliyordu.

Sesi kaba ve hırıltılı, devinimleri çevik ve kesik, sözleri birbiriyle ilgisiz ve anlamsızdı (hiç adıl kullanmıyordu); ama konuşması öyle dokunaklıydı, sarı ve çirkin yüzü kimi zaman öyle açık bir üzüncle doluyordu ki, onu dinlerken acıma, dehşet ve üzüntü duymamak olanaksızdı.

Bu, başıboş gezen deli Grişa idi.

Nereliydi? Kimin nesiydi? Böyle nerde akşam orda sabah bir ömür sürmeyi nereden aklına koymuştu? Bunları kimseler bilmiyordu. Bildiğimiz yalnızca şuydu: Grişa, yaz kış yalınayak dolaşüyor, on beş yaşından beri ermiş olarak tanınıyordu.

Manastırları geziyor, sevdiklerine azizlerin resimlerini armağan ediyor, birtakım gizemli sözler söylüyor, kimileri bu sözlerin öte dünyadan bir haber olduğuna inanıyorlardı; hiç kimse onu başka bir kılıkta görmemişti. Ara sıra büyükanneme uğrarmış. Kimileri, onun zengin bir ailenin temiz ruhlu, zavallı oğlu; kimileri de orta halli bir köylü ve tembelin biri olduğunu söylerdi.

Sonunda, çoktan beri beklenen düzensiz Foka geldi, biz de aşağı indik. Grişa içini çekerek saçmalamayı sürdürüyor, sopayla merdivenlere vura vura arkamızdan geliyordu. Annemle babam salonda kol kola geziniyor, sessiz sessiz bir şeyler konuşuyorlardı. Marya İvanovna, sedirin iki yanında karşılıklı duran

koltuklardan birine kurulmuş; yanında oturan kızlara sert, ama kısık bir sesle öğütler veriyordu. Karl İvanoviç odaya girer girmez, Marya İvanovna ona baktı ve, 'Ben sizin varlığınızın ayırımında bile değilim' der gibi bir davranışla başını çevirdi. Kızların gözlerinden, bize bir an önce çok önemli bir haber vermek istedikleri okunuyordu. Ama, yerlerinden sıçrayıp bize koşmaları, Mimi'nin kurallarını bozmak olurdu. Ancak, ona yaklaşıp, ayaklarımızı birbirine vurarak, "Bonjur Mimi," dedikten sonra, konuşma izni alınabilirdi. Bu Mimi, ne çekilmez bir yaratıktı! Onun yanında hiçbir şey konuşulamazdı ki; o, her şeyi terbiyesizlik sayardı. Üstelik de, tam Rusça gevezelik etmeye can attığımız bir sırada, "Parlez donc Français!" (20) diye bize askıntı olur ya da yemek arasında -tam bir yemeğin tadını alıp da, kimse karışmadan yemek istediğimiz bir sırada,- o kesinlikle, "Mangez donc avec du pain" (21) ya da, "Comment est-ce que vous tenez votre fourchette?" (22) derdi. 'Bizimle ne ilgisi vardı sanki! Kendi kızlarına baksa ya! Bizimle ilgilenecek Karl İvanoviçimiz var,' diye düşündürdüm. Karl İvanoviç haklı; kimi insanlara karşı duyduğu nefret duygusuna ben de tümüyle katılıyorum. Büyükler yemek odasına geçtikten sonra, Katenka ceketimden tutarak beni durdurdu ve:

- Ne olur, anneme rica edin, bizi de ava götürsünler, diye fısıldadı.
- Peki, söylemeye çalışırız, dedim.

Grişa yemek odasında, ama ayrı bir masada yemek yiyordu; gözlerini tabağından kaldırmıyor, arada bir göğüs geçirerek yüzüne korkunç görünüm veriyor; kendi kendisine konuşur gibi, "Yazık!... uçtu... güvercin göğsü uçup gidecek... vah mezarlıkta taş!" gibi sözler söylüyordu. Annem sabahtan beri neşesizdi. Grişa'nın orada bulunması, sözleri ve davranışları onun eskiden beri bozuk olan sinirlerini, farkedilir bir biçimde daha da bozuyordu. Babama çorba tabağını uzatırken:

- Senden bir şey rica edecektim, az kalsın unutuyordum, dedi.
- Neymiş?
- Lütfen söyle de şu korkunç köpekleri kapatsınlar. Avludan geçerken, zavallı Grişa'yı az kalsın parçalıyorlardı. Bağlı olmayınca çocuklara da saldırabilirler.

Kendisinden söz edildiğini duyan Grişa, bize döndü, giysilerinin yırtık eteklerini gösteriyor ve ağzındaki çığnıyarak:

- Benim parçalanmamı istiyordu... Tanrı razı gelmedi. Köpekleri insanların üstüne saldırtmak günahtır! Büyük günahtır! Vurma babacan (23), vurmaktan ne geçer eline? Tanrı başışlar... Öyle günlerde değiliz, diye söyleniyordu. Babam dikkatle, sert bir bakışla onu süzerek:
- Ne söylüyor, hiçbir şey anlamıyorum, dedi.

Annem:

- Oysa ben anlıyorum; bir avcının, köpeklerini özellikle üstüne saldırttığını anlattı; onun için, "Benim parçalanmamı istiyordu, ama Tanrı razı gelmedi," diyor; size de onu cezalandırmamanız için yalvarıyor, dedi.

Babam da:

- Ha, öyle mi? Ama, o avcıya ceza vereceğimi nerden biliyor? dedi ve Fransızca olarak, "Bilirsin ki, ben öyle kimselerden hoşlananlardan değilim, hele bu hiç hoşuma gitmedi sanırım," derken, annem bir şeyden korkmuş gibi, onun sözünü kesti:

- Ah! Öyle şeyler söyleme, ne biliyorsun? dedi.
- Sanırım, bu gibi insanları inceleme fırsatını buldum. Sana öyle çok geliyorlarki; hepsi de aynı biçimde insanlar. Hep aynı terane...

Annemin bu konuda bambaşka düşündüğü ve tartışmak istemediği anlaşılıyordu.

Annem:

- Bana bir börek uzatır mısın lütfen; nasıl, iyi olmuş mu? dedi. Babam böreği eline alıp annemin erişemeyeceği bir uzaklıkta tutarak:
- Hayır, beni asıl kızdıran, evet kızdıran nokta, akli başında, görmüş geçirmiş kimselerin de bu gibi şeylere inandıklarını görmektir, dedi ve çatalı masaya vurdu. Annem elini uzatarak:

- Ben bir börek uzatmanı rica etmiştim, diye yineledi. Babam elini geriye çekti:
- Polisler, bu gibi insanları içeri tıkmakla çok iyi ediyorlar, diye konuştu ve gülümseyerek, onların biricik yararı sinirleri zaten zayıf olan kimselerin sinirlerini büsbütün bozmaktır, diye ekledi ve bu konuşmanın annemin hiç hoşuna gitmediğini anlayarak bir börek uzattı.

Annem:

- Sözlerine karşılık ancak şunu söyleyebilirim: Altmış yaşına karşın yaz kış yalınayak gezen, giysisinin altında hiç çıkarmadan iki pud ağırlığında zincirler taşıyan, bütün gereksinmelerini sağlayacak rahat bir yaşam önerisini birkaç kez geri çeviren böyle bir adamın, bunları yalnızca tembellik yüzünden yaptığına kolay kolay inanılmaz doğrusu.

Biraz sustuktan sonra, göğüs geçirerek şunları ekledi:

- Bilinmezden haber vermeye gelince; je suis payée pour y croire (24). Rahmetli babamın ölümünü, günü gününe, saati saatine Grişa'nın nasıl haber verdiğini, sanırım sana anlatmıştım dedi.

Babam ağzını Mimi'nin oturduğu yandan eliyle kapadı ve (babamın bunu yaptığını ne zaman görsem dikkat kesilir, gülünç bir şey beklerdim), gülümseyerek:

- Vah vah, bana yaptığını gördün mü? Niye onun ayaklarını anımsattın? Onlara baktım, artık hiçbir şey yiyemeyeceğim, dedi.

Yemek sona eriyordu. Lübočka ile Katinka durmadan bize göz ediyor, iskemlelerinde kımıldıyor, kısacası büyük bir coşku gösteriyorlardı. Göz işaretleriyle, "Bizi de ava götürmeleri için, niye hâlâ yalvarmıyorsunuz?" demek istiyorlardı.

Ben dirseğimle Valodya'yı dürttüm, Valodya da beni dürttü ve sonunda karar verdi; önce çekingen, sonra oldukça kesin, yüksek bir sesle, bugün hareket edeceğimiz için kızların da bizimle arabayla ava gelmelerini istediğimizi anlattı. Büyükler arasında kısa bir konuşmadan sonra konu bizim istediğimiz gibi çözümlendi; bizi en çok sevindiren şey de, annemin bizimle geleceğini söylemesi oldu.

VI

AV HAZIRLIKLARI

Tatlı yenirken Yakof çağrıldı, araba, av köpekleri, binek atları için en ince ayrıntısına dek, her atın adı söylenerek, buyruklar verildi. Valodya'nın atı aksadığı için, babam Yakof'a av atlarından birini hazırlamasını söyledi. "Av atı" sözü annemin tuhafına gidiyordu. O, bu atın bir tür kudurmuş, vahşi hayvan gibi bir şey olduğunu sanıyor ve ona öyle geliyordu ki, bu at gemi azıya alarak Valodya'yı kesinlikle öldürecekti. Valodya'nın büyük bir gözüpeklikle, bir şeyden korkmadığını, tersine, atın gemi azıya almasından çok hoşlandığını söylemesine ve babamın tüm yatıştırıcı sözlerine karşın, zavallı annem, bütün bu gezinti süresince çok merakta kalacağını söyleyip duruyordu.

Sofradan kalktık; büyükler, kahve içmek için babamın odasına geçtiler, biz de dökülmüş sarı yapraklarla örtülü yollarda ayaklarımızı sürte sürte gezinmek ve konuşmak için bahçeye koştuk. Valodya'nın av atıyla gitmesi, Lübočka'nın Katinka'dan daha yavaş koşması ayıp olduğu, Grişa'nın taşıdığı zincirleri görmek çok meraklı olacağı gibi konulardan söz açıldı; ama ayrılışımızla ilgili tek sözcük geçmedi. Konuşmamız, yaklaşan arabanın gürültüsüyle kesilmişti. Bu arabanın yayları üzerinde birer çocuk usak oturuyordu. Arabanın ardından av köpekleriyle avcılar, bunların arkasında da Valodya'ya ayrılan ata binmiş olan arabacı İgnatij, benim emektar hayvanımın yularından tutmuş geliyordu. Önce, hepimiz, bu çok meraklı şeyleri görmek için duvara atıldık, ama sonra bağırıp tepinerek yukarıya, giyinmeye koştuk; giyimimizin avcılarinkine benzemesini istiyorduk. Bu benzeyişi sağlamak için başlıca yol da pantolonların paçalarını çizmelerin içine sokmaktı. Zaman geçirmeden hemen bu işe başladık. Bir an önce

avluya koşup köpekleri, atları doya doya seyretmeye, avcılarla konuşmaya can atıyorduk.

Hava çok sıcaktı. Beyaz, garip biçimli bulutlar daha sabahtan, ufukta görünmeye başlamıştı. Sonra hafif bir yel onları bir araya toplamaya başladı ve o duruma getirdi ki, arada bir güneşi kapatıyorlardı. Bu bulutlar, ne denli dönüp dolaştı ve karardıysa da, bizim son bir kez daha eğlenmemize engel olmak için fırtına kılığına girmediler; akşama doğru da yeniden dağılmaya başladılar. Kimileri renklerini yitirerek ufuk yönünde uzayıp gidiyordu; ötekiler, tam başımızın üstünde, saydam, beyaz balık pullarını andırır biçimlere büründüler; yalnızca iri bir kara bulut doğuda duraklayıp kaldı. Hangi bulutun nereye gideceğini çok iyi kestiren Karl İvanoviç, bu kara bulutun Maslovka'ya doğru gideceğini, havanın yağışlı olmayıp olağanüstü güzel olacağını söyledi.

Foka, ilerlemiş yaşına karşın, hızlı, çevik adımlarla merdivenleri indi ve "Yanaş!" diye bağırdı. Arabacının, arabayı yanaştıracağı yerle merdiven arasında, görevini iyi bilen bir adam tavrıyla, ayaklarını açarak, bir yontu gibi dikildi. Bayanlar aşağı indiler. Kim nereye oturacak, kim kime tutunacak (oysa, bence tutunmaya hiç gerek yoktu), ufak bir tartışmadan sonra, herkes yerine oturdu, şemsiyeler açıldı, araba da yola düzüldü. Araba yola çıkacağı sırada, annem, "av atı"nı göstererek, titrek bir sesle, arabacıya:

- Bu at Vladimir Petroviç için mi? diye sordu.

Arabacının "Evet," demesi üzerine, elini sallayıp başını çevirdi. Bense büyük bir sabırsızlık içindeydim; atıma binmiş, kulakları arasından bakıyor, avluda türlü türlü gösteriler yapıyordum. Avcılardan biri bana:

- Sakın köpekleri ezmeyin, efendi, dedi.

Ben gururla:

- Merak etme! Ata ilk kez binmiyorum! diye yanıtladım.

Valodya "av atı"na binerken, bütün gözüpekliğine karşın, bir titreme geçirdi ve atını okşayarak uslu olup olmadığını birkaç kez sordu.

Bununla birlikte, at üzerinde pek güzel görünüyordu; tıpkı büyük bir adam gibi. Gergin pantolonu içindeki baldırlarıyla eyer üstünde öyle yakışıklı duruyordu ki, onu kıskandım. Hele, yerdeki gölgeme bakıp da böyle güzel bir görünüşten uzak olduğumu anladıktan sonra...

İşte, merdivenlerde babamın ayak sesleri duyuldu; uşaklar çevrede gezinen av köpeklerini topladı; avcılar tazılarını çağırdı ve atlara binmeye koyuldular. Seyis, atı merdiven başına getirdi. Biraz önce atın çevresinde, bir resimde olduğu gibi çeşit çeşit pozlarda yatan köpekler, şimdi babama doğru koşuyorlardı. Babamın arkasından Milka, boncuklu tasmaıyla demirlerini şıkırdatarak sevinçli sevinçli seğirtti. O, evden çıkarken, hep öteki köpeklerle selamlaşırdı: Kimiyle oynar, kimiyle koklaşır, hırlaşır, kiminin de pirelerini ayıklardı.

Babam atına bindi, yola çıktık.

VII

AV

Görevi köpeklerle uğraşmak olan avcı Turka, başında tüylü kalpağı, arkasında asılı koca borusu ve belinde bıçağıyla, çıkık burunlu kır atın üstünde, en başta gidiyordu. Bu adamın çatık yüzlü yabancı görünüşünden, avdan çok bir ölüm kalım savaşına gittiği sanılırdı. Atın arka ayakları çevresinde dalgalanan bir renkli yumak gibi, bir araya toplanmış tazılar koşuyorlardı. Birinin aklına esse de arkada kalsa, o zavallının durumu yürekler acısı olurdu. Çünkü aynı ipe bağlı olan arkadaşını bütün gücüyle çekerek sürüklemek zorundaydı; bunu yapınca da arkadan gelen köpekçilerden biri onu kesinlikle kırbaçlar ve "Haydi sürüye!" diye azarlardı. Kapıdan çıkan babam, avcılarla bize yoldan gitmemizi buyurarak, kendisi çavdar tarlasına saptı.

Hasadın en yoğun zamanıydı. Uçsuz bucaksız altın sarısı tarlanın yalnızca bir yanı, o zamanlar bana, en uzak ve gizemli bir yer gibi görünen; arkasında

dünyanın ucunun bulunduğunu ve ayak basmamış diyarlar başladığını sandığım yüksek, laciverdimsi ormanla çevrilmişti. Tarla, baştanbaşa insan ve tınazlarla örtülüydü; sık, yüksek boylu çavdar tarlasının biçilmiş bölümlerinde orakçı kadının sırtı; demet yaparken, parmakları arasında sallanan başaklar; çocuğunun gölgedeki beşiğine eğilen kadın ve peygamber çiçekleriyle örtülü tarlada toplanmış ekin demetleri görünüyordu. Öte yanda, ceketsiz, gömlekli köylüler, kızışmış kuru tarlada toz kaldırarak, araba üstünde ayakta durarak demetleri yerleştiriyorlardı. Ayağında çizme, elinde çeteleler, omuzunda kaftanı olan köy muhtarı, babamı uzaktan görünce, başındaki keçe şapkasını çıkardı; sakalını, kızıl saçlarını havlusuyla silerek ara sıra kadınlara bağıırıyordu. Babamın bindiği al hayvancık, arada bir dizginleri gerip başını göğsüne eğiyor, hırsla üstüne yapışan sinekleri sık kuyruğuyla kovarak hafif tırıs gidiyordu. Atın arkasından, gergin kuyruklarını orak gibi tutarak, ayaklarını kaldırıp yüksek ekinlerin arasından zarif atlayışlarla iki tazi koşuyordu. En önde olan Milka, başını eğmiş, lokmasını bekliyordu. Halkın konuşmasını; at ve araba gürültüsünü; keklıkların neşeli neşeli ötüşünü; havadaki devinimsiz, sürü halinde uçuşan sineklerin vızıltısını; pelin otunun kokusuyla atların ter kokusunu; açık sarı tarlada, ormanın lacivert ufkunda ve beyazımtrak eflatun bulutlarda yakıcı güneşin yaydığı binlerce renk ve gölgeyi; havada uçuşan ve tarlaya yayılan örümcek ağlarını; bunların hepsini görüyor, işitiyor, duyumsuyordu.

Kalenin ormanına yaklaşıncı, yaylıyı, bir de hiç beklemediğimiz, ortasında sofracıbaşının oturduğu, tek atlı arabayı bulduk. Otların arasından semaver, dondurma kutusuyla fıçısı ve daha bazı çekici çıkınlar ve kutular görünüyordu. Artık, açık havada meyve, dondurma yiyip çay içeceğimize hiç kuşku yoktu. Arabayı görünce, sevincimizi gürültüyle açığa vurduk; çünkü ormanda, çimenler üzerinde, daha doğrusu kimsenin hiçbir zaman çay içmediği bu yerde çay içmek, büyük zevk sayılırdı.

Turka, adaya yaklaşıncı durdu; babamın nasıl hiza alınacağı, nereye çıkılacağı konusunda yaptığı uzun açıklamayı dikkatle dinledikten sonra (bununla birlikte, o hiçbir zaman bu öğütleri hesaba katmıyor, bildiğini okuyordu), köpekleri çözdü, acele etmeden halkaları topladı, ata bindi ve ısıık çalarak, genç kayın ağaçlarının arasında yitti. Çözülen köpekler, kuyruklarını sallayarak hoşnutluklarını gösterdiler, silkindiler, gerindiler, sonra da her yanı koklaya koklaya, kuyruklarını sallaya sallaya çevreye dağııldılar. Babam bana:

- Mendilin var mı? diye sordu.

Cebimden mendilimi çıkarıp gösterdim.

- Şu kurşuni köpeği mendilinle bağla, dedi.

Ben anlayan bir insan tavrıyla:

- Jiran'ı mı? diye sordum.

- Evet, dedi, yol boyunca koş, çayıra varınca dur ve dikkat et ha, yanıma tavşansız geleyim deme!

- Ben Jiran'ın tüylü boynunu mendille bağladım ve söylenen yere koşmaya başladım. Babam gülüyor ve arkamdan:

- Çabuk, çabuk ol, geç kalacaksın! diye bağıırıyordu. Jiran ikide bir duraklayıp kulaklarını dikey, avcılarının seslerini dinliyordu. Onu yerinden kıpırdatmak için gücüm yetmiyor, ben de, "Atu! Atu!" diye bağırırmaya başlıyordum. O zaman Jiran, öyle bir hızla ileri atılıyordu ki, onu güçlükle tutabiliyordum; yerimize varıncaya dek de birkaç kez düştüğüm oldu. Yüksek bir meşenin altında gölgeli ve düzgün bir yer seçip çimenin üzerine uzandım. Jiran'ı da yanıma oturarak beklemeye başladım. Düşlem gücüm, böyle durumlarda hep olduğu gibi, gerçeği geride bırakacak denli ilerlemişti: Ormanda ancak ilk av köpeğinin sesi duyulduğu halde, ben kendimi üçüncü tavşanın peşinde sanıyordum. Turka'nın sesi, ormanda, daha gür, daha canlı yayılıyor, arada duyulan köpeğin keskin sesi gitgide sıklaşıyor; ona, daha kalın bir sesle birçok başka havlama katılıyordu. Kimileyin duran, kimileyin birbirini bastıran bu sesler, derece derece daha güçlü, daha arasız artarak, sonunda sürekli bir uğultu durumunu aldı. Adanın her yerinden sesler geliyor ve av peşinde olan köpekler de, ormanı çınlatıyorlardı. Ben bunları duyunca, yerimde donakaldım. Gözlerimi koruya dikmiş, anlamsız

anlamsız gülümsüyordum; alnımdan dolu gibi ter süzülüyor ve çenemden dökülürken beni gıdıkladığı halde, ter damlalarını silemiyordum. Bundan daha önemli bir dakikanın olacağını sanmazdım. Hoşuma gitmeyen bu gerginlik, uzun süremezdi. Köpeklerin sesi kimi zaman koruluğun yanında duyuluyor, kimi zaman yavaş yavaş benden uzaklaşıyordu. Görünürde tavşan yoktu. Çevreye bakınmaya başladım. Jiran da aynı durumdaydı. Önce homurdanıyor, atılıyordu; sonra yanıma yattı, başını dizlerime koydu ve dinginleşti.

Altında oturduğum meşenin dışarıya çıkmış köklerinin çevresindeki boz kuru toprakta, kurumuş meşe yapraklarının, palamutların ve kuruyup yosunlaşmış küçük dallarla sarımtırak yeşil yosun ve aralardan fışkıran ince yeşil otların otların altında karıncalar kaynıyordu. Birbiri ardından yürüyerek açtıkları düzgün yollardan kimileri boş, ötekiler yüklü olarak hızlı hızlı gidiyorlardı. Elime küçük bir dal aldım ve yollarını kestim. Kimilerinin tehlikeyi göz önüne alarak çöpün altından, başkalarının da üstünden nasıl geçtiklerini görmeliydiniz; kimileriye, hele yüklü olanlar, büsbütün şaşıyor, ne yapacaklarını bilemiyorlardı; duraklıyor, çevrede geçiş yeri arıyor ya da geri dönüyorlardı; daha da olmazsa dalın üstünden elime çıkarak, sanırım ceketimin koluna girmeye niyetleniyorlardı. Beni, bu çok meraklı incelemeden ayıran, çevremde alımlı alımlı dolaşan sarı kanatlı bir kelebek olmuştu. Ona dikkat eder etmez, benden bir iki adım uzaklaştı, hemen hemen solmuş olan yaban yoncasının beyaz çiçeğinin çevresinde biraz dolaştı ve çiçeğin üstüne kondu. Bilmiyorum, güneşin onu ısıtmasından mı, yoksa çiçekten özsuğu emdi de ondan mı, ne olursa olsun çok hoşnut olduğu belliydi. Ara sıra kanatlarını kımıldatıyor, çiçeğe yapışıyordu; en sonunda kımıldamaz oldu. Başımı iki elime dayamış, onu zevkle seyreliyordum.

Birdenbire Jiran ulumaya başladı, öyle bir hızla ileri atıldı ki, az kalsın düşecektim. Çevreme bakındım. Ormanın ucundan kulaklarının birini indirip öbürünü kaldıran bir tavşan sıçrayarak gidiyordu. Kan başıma sıçradı, o dakikada her şeyi unuttum, bar bar bağırarak köpeğimi salıverdim ve koşmaya başladım. Ama bunu yapar yapmaz da pişman oldum; tavşan bir an durdu, bir sıçrayışta gözden yitti (bir daha da onu görmedim).

Sesleri duyarak çalılarının arasından koşup gelen köpeklerle onların arkasından seçirten Turka'nın karşısında utancımın derecesini düşünemezsiniz. Yaptığım yanlışlığın ayırımında olan Turka (yanlışlığım, acele edişimdi) küçümseyerek beni süzdükten sonra, "Ne yaptın efendi!" dedi. Bunu nasıl söylediğini duymalıydınız. Bunu duymaktansa, vurulmuş bir tavşan gibi, baş aşağı eyerin yanında asılmayı yeğlerdim. Aynı yerde uzun zaman derin bir üzüntü içinde kımıldanmadan duruyor, köpeğimi çağırıyordum, ancak dizlerime vurarak:

- Aman Tanrım, ne yaptım! diye söyleniyordum.

Tazıların tavşanı kovaladıklarını, ormanın öte yanından gelen gürültüleri, tavşanın tutulduğunu, Turka'nın kocaman borusunu öttürerek köpekleri çağırdığını duyuyor, ama yine de yerimden kımıldamıyordum.

VIII

OYUNLAR

Av bitmişti. Genç kayın ağaçlarının gölgesine bir halı serilmiş, bütün kabile üzerine firdolayı oturmıştı. Sofracıbaşı Gavrilov, çevredeki gür ve yeşil otları bastırarak, tabakları siliyor, yapraklara sarılmış erikleri, şeftalileri kutulardan çıkarıyordu.

Körpe kayın ağaçlarının yeşil dalları arasından güneşin ışıkları sızıyor, halının üstünde, ayaklarımın üstünde, Gavrilov'un terli kel kafasının üstünde yuvarlak, titrek yansımalar yapıyordu. Ağaçların yapraklarını, saçlarımı, terli yüzümü okşayarak geçen hafif yel, bana olağanüstü bir ferahlık veriyordu. Dondurmayla meyveleri yedikten sonra, halının üstünde oturmaktan başka yapacak

bir işimiz kalmamıştı; biz de güneşin yakıcı ışıklarına bakmaksızın kalktık, oynamak üzere yollandık. Güneşten gözlerini kırparak otlar üzerinde sıçrayan Lüboçka:

- Peki ne oynayalım? dedi. Robinson oyunu olmaz mı?

Ağızındaki yaprakları çiğneyerek, otlar üzerine tembel tembel uzanan Valodya:

- Hayır.... sıkılıyorum, dedi, hep Robinson, hep Robinson! İlle de oynamak istiyorsanız, "kameriye" yapalım daha iyi.

Valodya adamakıllı böbürleniyordu; sanırım av hayvanıyla geldiğinden gururlanıyor, kendisini pek yorgun gösteriyordu. Belki de sağduyulu oluşu, düşlemlere yeteneğinin azlığı, Robinson oyunundan tam bir zevk almasına engel oluyordu. Bu oyun, bir süre önce okuduğumuz "İsviçreli Robinsonlar" romanından sahneleri yansılamaktan başka bir şey değildi.

- Rica ediyoruz, bizi hoşnut etmek istemez misin? diye, kızlar onu kandırmaya çalışıyorlardı. Katenka, ceketinin kolundan tutarak, yerinden kaldırmaya çabalıyor ve:

- İstersen Charles ya da Ernest, istersen baba rolünü alırsın, diyordu.

Gerinerek, keyifli keyifli gülümseyen Valodya:

- Doğrusu, canım istemiyor, sıkılıyorum! dedi.

Nerdeyse ağlayacak olan Lüboçka:

- Oynamayacaktıysak ne diye geldik, evde otursaydık daha iyi olurdu! dedi.

O, yerli yersiz ağlayan mızımızın biriydi.

Valodya:

- Peki, haydi oynayalım; ama rica ederim ağlama. Hiç hoşlanmam! dedi.

Valodya'nın yumuşamasına karşın pek eğlenemedik; tam tersine onun tembel, can sıkıcı davranışı, oyunun tadını kaçırmıştı. Biz yere oturup balık avındaki balıkçılar gibi var gücümüzle kürek çeker gibi yaparken, o, balıkçılıkla hiç ilgisiz davranarak ellerini kavuşturmuş oturuyordu. Bunun için kendisini dürttüm, ama o, kollarımızı daha çok ya da daha az sallamakla bir şey kazanıp yitirmeyeceğimizi, hem uzağa da gidemeyeceğimizi söyledi. Elimde olmadan sözlerini kabul ettim. Arkama sopayı asıp da ava gittiğimi düşünerek ormana daldığım sırada, Valodya ellerini başının altına almış sırt üstü yatarken, "Ben de sizlerle birlikte gitmiş olayım!" diyordu. Bu son derece sıkıcı tavrı ve sözleriyle bizi oyunumuzdan soğuttuğu halde, Valodya'nın çok mantıklı davrandığını içimizden kabul etmiyor değildik.

Sopayla kuş vurulmayacağı gibi, ateş etmenin de olanaksız olduğunu ben de biliyorum; bu ancak bir oyundu. Böyle düşünürsek, iskemlelerle de insan geziye çıkamaz; uzun kış gecelerinde, koltukları örterek nasıl araba yaptığımızı, üç iskemleyi üç at yerine koyarak, birimizin arabacı, ötekimizin uşak olup, kızları ortaya, yani arabaya bindirerek yola nasıl çıktığımızı sanırım Valodya daha unutmamıştı. Bu yolculukta karşılaştığımız binbir türlü olaylar! Bu kış geceleri nasıl da çabuk, nasıl da eğlenceli geçiyordu! Ciddi düşünecek olursak, oyun saçma bir şeydir. Ama oyun da olmazsa elde başka ne kalır bilmem ki!....

IX

İLK AŞKA BENZER BİR ŞEY

Lüboçka, sanki ağaçtan bir tür Amerikan meyvesi koparıyormuş gibi, üzerinde kocaman bir tırtıl bulunan bir yaprağı kopardı; ama sonra dehşet içinde yere attı; daha sonra da kollarını yukarı kaldırdı ve tırtıldan üzerine bir şeyler sıçrayacakmış gibi, korkuyla geriye doğru sıçradı. Oyun durdu, hepimiz başlarımızı bir araya getirerek bu görülmedik böceği seyretmek için eğildik. Ben, tırtılı kaldırmaya çalışan ve yolu üzerine bir yaprak tutan Katenka'nın omzundan bakıyordum.

Birçok kız çocuğunun, açık yakalarından omuzlarına doğru kayan giysilerini düzeltmek için omuzlarını oynattıklarını biliyordum. Bu devinimlerinden dolayı

Mimi'nin kızlara, "C'est un geste de femme de chambre!" (25) dediğini anımsıyorum. Tırtılın üstüne eğilen Katenka, işte böyle bir devinim yaptı, o sırada da, yel beyaz boynundaki eşarbi kaldırdı. Bu devinimi yaparken omzu dudaklarımdan ancak iki parmak ötedeydi. Ben, artık tırtıla değil, Katenka'ya bakıyordum; en sonunda bütün gücümle onu omzundan öptüm. O, başını bile çevirmedi; ama kulaklarının, boynunun kızardığını gördüm. Valodya başını kaldırmadan küçümseyen bir edayla:

- Bunlar da ne oluyor? dedi.

Oysa benim gözlerim yaşarmıştı.

Bakışlarımı Katenka'dan ayıramıyordum. Çoktan alışık olduğum körpe, sarışın yüzünü hep severdim; ama, şimdi ona daha dikkatli bakıyor, onu daha çok sevmeye başlıyordum. Büyüklere yaklaştığımız zaman, babam bizi pek sevindiren haberi, annemizin ricasıyla yolculuğumuzun yarın sabaha bırakıldığını bildirdi. Geriye, arabanın yanından giderek dönüyorduk. Valodya ile ben, birbirimizi yığıtlıkte, binicilik hünerinde geçmek için, arabanın yanında atlarımızı sürüyorduk. Gölge daha uzundu, ona bakarak kendimin de oldukça yakışıklı bir atlıya benzediğimi sanıyordum. Ama, çok geçmeden duyduğum böbürlenme duygusu, bir olay yüzünden altüst oldu. Arabada oturanları büsbütün şaşırtmak niyetiyle geri kaldım; kırbaç ve ayaklarımla atıma hız verdim; serbest, zarif bir tavırla, arabanın Katenka'nın oturduğu yanından ok gibi geçmek istiyordum. Yalnız, bağırarak mı, yoksa sessizce mi geçmenin daha uygun düşeceğini kestiremiyordum. Ama, aksi hayvan araba atlarına yaklaşıncı, bütün çabama karşın, öyle birdenbire durdu ki eyerden sıyrılmamla kendimi atın boynunda bulmam bir oldu; az kalsın düşüyordum.

X

BABAM NASIL BİR ADAMDİ?

O, geçen yüzyılın adamıydı; kendisinde o zamanın gençliğinin özellikleri vardı: tanımlanamaz bir efendilik, beceriklilik, kendine güven ve hovardalık...

Bu yüzyılın insanlarına küçümseyerek bakıyor; bu bakış, soydan gelme bir gururdan doğduğu denli, kendi yüzyılında elde ettiği etkiyi, başarıyı, zamanımızda da aynı derecede kazanamamanın verdiği üzüntüden ileri geliyordu. Yaşamda iki şeye tutkunduydu: kumara ve kadına. Yaşamı boyunca kumardan milyonlar kazandı ve her tabakadan, sayısı belirsiz kadınla düşüp kalktı.

Uzun, yakışıklı boyu, kısa adımlarla tuhaf yürüyüşü, omuz silkme alışkanlığı, her zaman gülümseyen küçük gözleri, kocaman gaga burnu, hoş bir devinimle bükülebilen bakışsız (asimetrik) dudakları, s'leri ş yapan konuşması ve cascavla başı: İşte babamın, benim anımsadığım zamanki portresi.... Bu durumuyla o, yalnızca à bonnes fortunes (26) adam olarak ün kazanmakla kalmamış, aynı zamanda herkese, yaşamda, ayrımsız her durumdaki, her düzeydeki insana, hele kendi istediklerine, kendisini beğendirmeyi başarmıştı. Herkesle olan iş ve toplum ilişkilerinde, hep üstün durumdaydı.

Hiçbir zaman en yüksek sosyete adamı olmadığı halde, hep o çevrenin insanlarıyla düşüp kalkmış, onların saygısını kazanmıştı. Gururun, kendisine güvenmenin ölçüsünü, başkalarını incitmeyecek, kendisini de çevrenin gözünde yükseltecek derecede kullanmasını bilirdi. Özgün olmakla birlikte, bunu ancak, kimi durumlarda soyluluk ve zenginliğin kimi boşluklarını doldurmak için kullanırdı. Dünyada hiçbir şey onun şaşırtamazdı. Ne denli parlak bir durumda olursa olsun, bunun için doğmuş gibi görünürdü. Yaşamın herkesçe bilinen, ufak tefek üzüntülerle dolu karanlık yanlarını başkalarından gizlemeyi ve kendisinden uzaklaştırmayı öyle iyi bilirdi ki, onu kıskanmamak elde değildi. Zevk ve konfor sağlayan her şeyden iyi anlıyor, bunlardan yararlanmayı iyi biliyordu. En zayıf yanlarından biri de, biraz annemin akrabaları, biraz da sonsuza dek teğmen kalması yüzünden kendilerine için için kızdığı, rütbece çok yüksek gençlik arkadaşları dolayısıyla yüksek sosyetedeki kurduğu ilişkiler ve dostluklardı. Bütün emekli subaylar gibi, modaya uygun giyinmesini bilmezdi; bununla birlikte,

giyinişini pek zarif ve özgündü. Her zaman bol, hafif giysiler, en güzel çamaşırlar giyer, büyük devrik kolluklar, yakalar takardı. Aslında her şey onun uzun boyuna, güçlü yapısına, çıplak başına, telaşsız, ağırbaşlı davranışlarına yakışırdı.

İçliydi... Gözleri kolayca yaşarırdı. Çoğu kez yüksek sesle okuduğunda, yazının dokunaklı yerine gelince sesi titrer, gözleri yaşarır, kendisine kızarak kitabı elinden bırakırdı. Müziği sever, arkadaşı A...'nın yazdığı romansları, çigan müziğini ve bazı opera parçalarını piyanoda çalar, söylerdi. Ciddi müziği sevmez, genel kaniya bakmayarak Beethoven'ın sonatlarının insana uyku ve sıkıntı verdiğini, şan sanatçısı Semonova'nın söylediği "Ben körpeyi uyandırmayın"; Çingene Tanyuşa'nın söylediği "Bir değil" şarkılarından daha iyi bir şey olamayacağını çekinmeden söylerdi... O yaratılıştan insanlardandı ki, iyi bir iş yapması için yanında birçok insanın bulunması gerekirdi; aslında o da başkalarının beğendiği şeyi iyi bulurdu. Birtakım ahlak ilkeleri olup olmadığını Tanrı bilir. Türlü serüvenlerle dolu olan yaşamında, bu gibi şeylerle uğraşmaya zaman bulamıyordu ve yaşamı o denli mutlu geçiyordu ki, böyle şeylerle uğraşmaya pek gerek de görmüyordu.

Yaşlılığında kendisine göre sürekli bir dünya görüşüyle değişmez davranış biçimleri edindi; ama, bunların hepsi de, ancak görgü temelleri üzerine kurulmuş şeylerdi; kendisine zevk, mutluluk getiren yaşam biçimini iyi buluyor; her zaman, herkesin bu yolda gitmesini doğru görüyordu.

Hoşsohbetti... Bana bu yeteneğiyle, davranış biçimlerinin esnekliğini artırıyor gibi geliyordu. Herhangi bir davranışı, hem hoş bir şaka gibi, hem de bayağı bir alçaklık gibi anlatabilirdi.

XI

SALONDA VE BABAMIN ODASINDA OLANLAR

Eve döndüğümüzde, artık hava kararıyordu. Annem piyano başına geçti, biz çocuklar da kâğıt, kalem, boya getirerek yuvarlak masanın çevresine resim yapmak için yerleştik. Benim yalnızca lacivert boyam vardı; ama gene de av resmi yapmaya kalkışmıştım. Çabucak lacivert bir atın üzerinde lacivert bir çocuk ve lacivert köpekler yaptım. Ama, tavşanın lacivert olabileceğinden kuşku duydum; sormak için babamın odasına koştum. Babam bir şeyler okuyordu, "Lacivert tavşan olur mu?" diye sorunca, başını kaldırmadan "Elbette olur çocuğum, niçin olmasın?" dedi. Yuvarlak masanın başına dönerek lacivert tavşanı boyadım, sonra tavşanı bir çalıya çevirmeye gerek gördüm; çalıyı da beğenmedim, ondan bir ağaç yaptım. Ağaçtan ot yığını, ot yığınının bulut, en sonra da kâğıdı lacivert boyayla öyle kirlettim ki, canım sıkılarak yırttım ve biraz kestirmek için geniş koltuğa kuruldum.

Annem, hocası olan Fild'in ikinci konçertosunu çalıyordu; ben uyukluyordum, kafamda birtakım hafif, aydınlık ve duru anılar belirliyordu. Annem, Beethoven'ın Patetik Sonatı'nı çalmaya başlayınca, ben ağır, karanlık ve üzücü birtakım duygulara daldım. O, bu iki parçayı sık sık çalardı; bundan dolayı da, bunların içimde uyandırdığı duyguları çok iyi anımsıyordum. Bu duygular, anılara benzer şeylerdi; ama, neyin anısı?.. Sanki, hiçbir zaman yitmeyen şeylerin... Karşımda, babamın odasının kapısı vardı. Ben oraya Yakof'un ve birtakım kaftanlı, uzun sakallı kimselerin girdiğini gördüm. Kapı arkalarından hemen kapanmıştı. 'Eh... işler başladı,' diye düşündüm. Bana dünyada babamın odasında olan işlerden daha önemli iş olmaz gibi geliyordu; herkesin bu kapıya fısıldaşarak ve parmaklarının ucuna basa basa yaklaşması, bu düşüncemi haklı çıkarıyordu. Odadan, babamın yüksek sesi ve bilmem neden beni hep çeken puro kokusu geliyordu. Uykumun arasında, birdenbire hizmetçi odasından gelen pek iyi tanıdığım bir çizme gıcirtısı beni şaşırttı.

Karl İvanoviç parmaklarının ucuna basarak ciddi ve azimli bir yüzle, elinde birtakım notlar olduğu halde kapıya yaklaştı, hafifçe vurdu. Onu içeri aldılar, kapı yeniden kapandı.

"Bari kötü bir şey olmasa... Karl İvanoviç her şeyi göze almış gibi çok öfkeli..." diye düşündüm.

Gene uyuklamaya başladım.

Ama, hiçbir kötülük olmadı. Bir saat sonra, aynı çizme gıcirtısı beni yeniden uyandırdı. Karl İvanoviç kapıdan, yanaklarında ayırımına vardığım gözyaşlarını mendiliyle silerek; kendi kendine mırıldanarak yukarı gitti. Onun arkasından çıkan babam da salona girdi. Annemin omuzuna elini koyup neşeli bir sesle:

- Şimdi neye karar verdiğimi biliyor musun?

- Neye canım?

- Karl İvanoviç'i çocuklarla birlikte götürüyorum. Arabada yer var, çocuklar ona pek alışık; o da gerçekten onlara bağlı gibi; senede 700 rubleyse bizim için bir hiçtir; et puis au fond c'est un bon diable (27).

Babamın Karl İvanoviç'e niçin sövdüğüne (28) bir türlü akıl erdiremiyordum.

Annem:

- Hem çocuklar, hem de onun için çok sevindim, bu yaşlı adam iyi bir insandır, dedi.

- Hele o, 500 rublenin armağanımız olarak kendisinde kalmasını söylediğim zaman, minnettarlığını bir görseydin... Ama en garibi, bana getirdiği hesap pusulası.

Karl İvanoviç'in eliyle yazdığı pusulayı ona uzattı, gülümseyerek:

- Olağanüstü! Görülmeye değer, diye ekledi.

İşte pusulanın içindekiler:

"Çocuklar için iki olta: 70 kapık (29).

Renkli kâğıt, yaldızdan şerit, kutuyu tutkal, tokmak, hediyesi 6 ruble 55 kapık.

Kitap ve yay, çocuğa, hediyesi, 8 ruble 16 kapık.

Nikola'nın pantolon, 4 ruble.

18** yılında Petro Aleksandroviç'in Moskova'dan getirilmesi söz verilen altın saat için, 140 ruble."

Böylece Karl Mayer'in, maaşından başka 159 ruble 79 kapık alacağı kalıyor.

Karl İvanoviç'in armağanlara harcanan paraları, dahası, söz verilen armağanların bedelini isteyen pusulasını okuyan herkes, onu katı yürekli, iki yüzlü, bencil bir insan sanır... ve aldanır.

Babamın odasına girdiğinde, elinde pusula, kafasında hazırladığı parlak sözlerle evimizde gördüğü haksızlıkları büyük konuşma yeteneğiyle anlatmaya niyetleniyordu; ama, konuşmaya başlayınca, genellikle bize yazı yazdırırken kullandığı o dokunaklı sesinin duygulu dokunaklılığı, daha çok kendisine dokundu; öyle ki, "Çocuklardan ayrılışım beni çok üzüyor," dediği zaman büsbütün şaşırdı, sesi titremeye başladı ve cebinden damalı mendilini çıkarmak zorunda kaldı; gözyaşları arasında:

- Evet Petro Aleksandroviç, (hazırladığı sözler içinde bunların yeri yoktu) ben çocuklara o denli alıştım ki, onlarsız ne yapacağımı bilemiyorum, dedi. Bir eliyle gözlerini silerek öbürüyle pusulayı uzatırken babama, "Size aylık almadan bile hizmet etmeye hazırım," demişti.

O dakikada Karl İvanoviç'in sözlerinde içten olduğunu kesin olarak söyleyebilirim. Çünkü, onun sevecen yüreğini biliyorum; ama sözleriyle pusulada yazdıklarının nasıl bağdaşabildiği benim için sır kalıyordu. Babam, Karl İvanoviç'in omzunu okşayarak:

- Siz üzgünseniz, ben de sizden ayrılmakla daha çok üzülürüm! Artık düşüncemi değiştirdim, dedi.

Akşam yemeğinden biraz önce, odaya Grişa girdi. Evimize gireli beri durmadan ağlıyor, sızıyordu ve onun kerametine inananlara göre, bu davranışları evimize bir yıkım yaklaştığını bildiriyordu. O, esenleşiyor, yarın sabah yoluna gideceğini söylüyordu. Valodya'ya göz ettim, dışarı çıktı:

- Ne var? dedi.

- Grişa'nın zincirlerini görmek istiyorsanız, yukarı çıkalım; Grişa ikinci odada yatıyor, aralıkta rahatça oturup her şeyi görebiliriz!

- Çok iyi! Biraz bekle, kızları çağırayım, dedi.
Kızlar koşarak geldiler, yukarı çıktık. Karanlık aralığa ilk kimin gireceğini tartışıp kararlaştırdık, oraya yerleşip beklemeye başladık.

XII

GRİŞA

Karanlıkta korkudan tüylerimiz ürperiyordu; birbirimize sokuluyor, hiçbir şey konuşmuyorduk. Hemen bizim arkamızdan sessiz adımlarla Grişa girdi. Bir elinde sopasını, ötekinde şamdanı tutuyordu. Soluğumuz kesilmişti. Derin derin soluk alıyor, farklı seslerle, ancak aynı şeyi çok yinelemiş insanların alışkanlığıyla, sözcükleri kısaltarak şu sözleri söyleyip duruyordu:

- Ya Tanrım!.. Ya İsa!.. Ya Hazreti Meryem!..

Duaları mırıldanarak sopasını köşeye dayadı, yatağını gözden geçirdikten sonra soyunmaya başladı. Eski, siyah kuşağını çözdü; yavaş yavaş eski yırtık zıbınını çıkardı, dikkatle götürüp sandalyenin arkasına koydu. Şimdi yüzünde, çoğu kez olduğu gibi, telaş ve aptallık anlatımı yoktu, tersine, pek uysal ve ağırbaşlıydı. Devinimleri ağır ve düşünceliydi.

Soyunduktan sonra, karyolaya usulcacık oturdu, dört yanına istavroz çıkardı ve açık bir çabayla (çünkü yüzünü buruşturmuştu) gömleği altındaki zincirleri düzeltti. Biraz oturup kimi yerleri yırtık çamaşırlarını dikkatle gözden geçirdikten sonra ayağa kalktı, dua ederek şamdanı kutsal resimlerin bulunduğu rafın hizasına kaldırarak istavroz çıkardı. Tersine çevirdiği mum, çtırdarak söndü.

Ormana bakan pencereden, hemen hemen dolun durumundaki ay vuruyordu. Delinin uzun, beyaz vücudu, bir yandan ayın soluk, gümüş rengi ışıklarıyla, öte yandan pencere çerçevesinden düşen gölgeyle birleşip, yere, duvara, ta... tavana dek uzanan kendi gölgesinin siyahlığıyla çevrilmişti. Dışarıdan bekçinin tunç levhaya vuruşları işitiliyordu.

Kocaman ellerini göğsünde kavuşturan ve başını önüne eğip durmadan derin derin soluk alan Grişa, kutsal resimlerin karşısında sessiz sessiz duruyordu; sonra güçlkle diz çökerek duaya başladı.

Önce yavaş yavaş, bazı sözcükleri uzatarak, sonra daha yüksek, daha coşkulu bir sesle, bilinen duaları yineliyordu.

Binbir güçlkle eski kilise diliyle isteğini anlatmaya çalışıyordu. Sözleri birbirini tutmuyordu ama dokunaklıydı.

Bütün "velinimetlerine" (kendisini koruyanlar için bu sözü kullanırdı) dua ediyordu. Bu arada annemin, bizim günahlarımızı, kendi günahlarını bağışlaması için Tanrı'ya yalvarıp şunları söylüyordu: "Tanrım, düşmanlarımı bağışla!" Yere değince kuru, sert sesler çıkaran zincirin ağırlığına bakmıyordu; ıkınarak kalkıyor, aynı sözcükleri söylüyor ve gene eğiliyor, yeniden kalkıyordu.

Valodya ayağını pek kötü çimdikledi; ama ben başımı bile çevirmedi, ancak çimdiklenen yeri elimle ovdum, çocuklarda görülen şaşma, acıma, saygı duygularıyla Grişa'nın bütün sözlerini, devinimlerini izliyordum.

Aralığa girerken beklediğimiz kahkaha, neşe yerine, bir titreme ve soluğumun kesildiğini duyumsuyordum.

Grişa bu dinsel coşkunluk içinde daha uzun uzun, türlü türlü dualar uyduruyor, arka arkaya birkaç kez, her kezinde de yeni bir güç, yeni bir anlatımla, "Tanrım, bağışla!" diyordu. Kimi zaman söylediği sözcüklerin hemen yanıtını bekler bir durumda, "Tanrım, beni bağışla... doğru yolu göster ya Tanrım!.." diyor, kimi zaman da, ancak acı hıçkırıkları duyuluyordu... Eğilme durumundan doğrulunca dizüstü ellerini bağladı ve sustu.

Usulcacık kapıdan başımı çıkardım, soluk alamıyordum. Grişa kımıldamıyor, göğsünden derin ahlar, oflar çıkıyordu; kör gözünün donuk bebeğinde, dökülemeyen

bir gözyaşı damlası ay ışığında parlıyordu.

Birdenbire, anlatılmaz bir davranışla, "Sen bilirsin, Tanrım!" diye bağıarak yere kapandı. Çocuk gibi hıçkırmaya başladı.

O zamandan beri, neler geldi geçti, geçmişle ilgili birçok anının bence anlamı kalmadı; onlar silindi, düşlem oldu gitti. Deli Grişa bile, son yolculuğunu tamamladı, öldü.

Ama, benim üzerimdeki etkisiyle içimde uyandırdığı duygular belleğimden asla silinmez.

Ey büyük Hristiyan Grişa!.. Senin inancın öylesine güçlüydü ki; Tanrı'yı yüreğinde duyabiliyordun; aşkın öylesine büyüktü ki ağzından dökülen sözcükleri, bilincin izlemekten aciz kalıyordu. Dua sözcüklerini bulamayınca gözyaşlarıyla coşarak secdeye kapandığında, Tanrı'nın gücüne ve büyüklüğüne nasıl da büyük bir minnettarlıkla yüreğini bağlamıştın.

Grişa'yı dinlerken duyduğum hayranlık, uzun sürmedi: ilk önce merakım giderilmiş, sonra da sürekli oturmaktan ayaklarım uyuşmuştu; arkamda karanlık aralıktan fısıltıları, kımıldanışları duyulan kafiye katılmak istiyordum.

Birisi elimden tutarak fısıltıyla:

- Bu el kimin? diye sordu. Aralık çok karanlıktı, bu dokunmadan ve kulağımın dibinde fısıldayan sestten hemen Katenka'yı tanıdım.

Tümüyle istemimin dışında bir devinimle, kısa yenli kolunu yakalayıp dudaklarıma götürdüm. Sanırım Katenka bu davranışa şaşırılmış olacak ki, elini çekti ve aralıktaki kırık sandalyeyi düşürdü. Bunun üzerine Grişa başını kaldırdı, yavaşça arkaya çevirdi; dualar okuyarak dört yana istavroz çıkarmaya başladı. Biz gürültü ve fısıltıyla aralıktan kaçtık.

XIII

NATALYA SAVIŞNA

Geçen yüzyılın ortalarında, Habarofki köyünde, yamalı giysili, yalınayak, ama şen ve şişman, al yanaklı bir kız olan Nataşka, öteye beriye koşup duruyordu. Babası, klarnetçi Savva'nın hizmetlerini göz önünde tutarak bu yoldaki ricasını kabul eden büyükbabam, onu ninemin hizmetçileri arasına vermek üzere, yukarı almıştı. Oda hizmetçisi olarak Nataşka, uysal ahlakıyla, çalışmasıyla kendisini göstermişti. Annem doğduğu zaman, dadıya gereksinme duyulunca, bu görevi ona yüklemişler. Bu alanda da çalışkanlığı, küçük hanımına bağlılığı yüzünden beğeni ve ödül kazanmıştı. Görevi dolayısıyla, Natalya ile sık sık konuşan genç, becerikli garson Foka'nın pudralı saçları ve tokalı çorapları, onun kaba olmakla birlikte seven yüreğini tutsak etmiş. Dahası, o, Foka ile evlenmesi için büyükbabama doğrudan doğruya rica etmeye karar vermiş. Büyükbabam, onun bu isteğini iyilik bilmezlik sayarak kızmış, ceza olsun diye zavallı Natalya'yı bozkırdaki bu köye, hayvanlara bakmak üzere göndermiş. Ancak onun yerini kimse tutamadığı için, Natalya altı ay sonra yeniden, eski görevine getirilmiş.

Dağınık kılığıyla sürgünden dönen Natalya büyükbabamın huzuruna çıkarak ayaklarına kapanmış, eski çılgınlıklarını unutmalarını, bunların bir daha olmayacağını söylemiş; ant içerek, eski sevgi ve ilgilerini esirgememelerini dilemiş; gerçekten, sözünde de durmuş.

O zamandan beri Nataşka, başına başlık geçirmiş, Natalya Savişna adını almış; içinde beslediği bütün aşkını küçük hanımına vermiş.

Annemin yanındaki yerini, eğitmene bıraktığı zaman, kendisine kilerin anahtarları verilmiş. Bu yeni görevi de aynı çalışkanlık ve aşkla yapıyormuş. Efendilerinin çıkarını korumakla yaşıyor; her yerde savurganlık, zarar, yağma görüyor, her şeye başvurarak bunların önüne geçmeye çalışıyormuş.

Annem evlendiğinde, Natalya Savişna'nın yirmi yıllık hizmet ve bağlılığını ödüllendirmek amacıyla, onu yanına çağırarak, gönlünü hoş eden sözleriyle kendisine olan sevgi ve şükranını bildirerek, Natalya Savişna'nın köleliğinin

kaldırıldığını gösteren özgürlük belgesini eline vermiş, evlerinde çalışsın çalışmasın ömrü oldukça yılda üçyüz ruble nafaka alacağını bildirmiş. Natalya Savişna bunları ses çıkarmadan dinlemiş, sonra eline aldığı kâğıda sert sert bakmış, dişleri arasından bir şeyler söyleyerek, kapıyı çarpıp dışarı çıkmış. Çok garip olan bu davranışın nedenini anlayamayan annem, biraz sonra Natalya Savişna'nın odasına girdiği zaman, onu ağlamaktan gözleri şişmiş bir durumda, sandığın üstüne oturup elindeki mendili didik didik ettiğini ve yerde parça parça olan özgürlük belgesine gözlerini ayırmadan baktığını görmüş. Annem onun elinden tutarak:

- Size ne oldu kuzum Natalya Savişna? diye sormuş.

- Hiç bir şey, hanımcığım; sanırım, hoşunuza gitmeyen bir davranışta bulunmuş olacağım ki, beni evden kovuyorsunuz... Ne yapayım, giderim... Elini hızla çekip gözyaşlarını zorla tutarak odadan çıkmak üzereyken, annem bırakmamış, ona sarılmış, ikisi de ağlaşmaya başlamışlar.

Kendimi bildim bileli, Natalya Savişna'yı sevgi ve sevecenliğiyle anımsarım.

Ama, onun değerini ancak şimdi anlayabiliyorum. O zamanlarsa, bu yaşlı kadının ne eşi bulunmaz, ne olağanüstü bir insan olduğu aklımdan bile geçmezdi. Hiçbir zaman kendisinden söz etmediği gibi, sanırım kendisini düşünmezdi de. Bütün yaşamı, sevgi ve özveriden oluşmuştu.

Onun saf, sevecen sevgisine öyle alıştım ki, bunun başka türlü olabileceğini düşünemezdim; ona hiç bir zaman minnet duymadığım gibi, aklıma acaba mutlu mu, hoşnut mu diye bir soru da gelmezdi. Kimileyin, dersten dışarı çıkmak bahanesiyle odasına koşu koşu girip, orada bulunmasına aldırmandan yüksek sesle düşlemlerimden söz etmeye başladığım olurdu. O, hep bir şeylerle uğraşır; ya çorap örür, ya odasını dolduran sandıklardan birini karıştırır, ya çamaşırları kaydederdi; "Büyüyüp de general olduğum zaman, olağanüstü bir güzelle evleneceğim; bir al at alacağım, camdan bir ev yaptıracağım ve Karl İvanoviç'in Saksonya'daki akrabalarını getireceğim," vb. gibi saçmalarımı dinler, onaylar gibi:

- Evet babacık, evet, derdi. Çoğu kez kalkıp gitmeye hazırlanırken, iç bölümünde -şimdi anımsadığıma göre biri renkli bir atlı, biri Volodya'nın yaptığı, biri de pomat kavanozundan çıkarılmış - üç resmin yapışık olduğu mavi sandığın kapağını açar, içinden bir parça günlük çıkarır, yakar, dumanını eliyle savururken:

- Bu, yavrucuğum, Oçakof'tan gelen tütsüdür; Allah rahmet eylesin, büyükbabam Türk savaşına gittiğinde, oradan getirmişlerdi, der; içini çekerek, bu sonuncu parçası, diye eklerdi.

Odasını dolduran sandıkların içinde neler yoktu. Bir şeyler gerekince, çoğu kez, "Natalya Savişna'ya sormalı..." denirdi; gerçekten de o, biraz karıştırıp, gereken şeyi çıkartır, "İyi etmişim de saklamışım," derdi. Bu sandıklarda kimsenin bilmediği, kendisinden başka kimsenin ilgilenmediği bir sürü öteberi vardı.

Bir kez ona kızmıştım. Bu olay şöyle olmuştu: yemekte kendime kvas (30) doldururken sürahiyi düşürüp masa örtüsünü kirlettim. Annem:

- Çağırın bakalım Natalya Savişna'yı, sevgilisinin yaptığını görsün de sevin sin, dedi.

Natalya Savişna içeri girdi, masadaki koca lekeyi görünce başını salladı; sonra annem ona bir şeyler fısıldadı, o da bana parmağını sallayarak dışarı çıktı.

Yemekten sonra en neşeli bir ruh durumuyla zıplaya zıplaya salona geçiyordum, birdenbire Natalya Savişna elinde masa örtüsüyle kapıdan fırladı; beni tuttu.

Bütün çabalamama karşın, örtünün ıslak yerini yüzüme sürüyor, "Örtüleri kirletme, örtüleri kirletme," diye söyleniyordu. Bu, beni öylesine incitti ki, hırşımdan ağlamaya başladım. Salonda gezinerek, boğulurcasına hıçkırarak, kendi kendime, "Nasıl olur! Natalya Savişna; Natalya dediğimiz kadın, bana, sen diyor ve uşak çocuğu döver gibi, yüzüme ıslak örtüyü çarpıyor. Hayır, bu çekilmez bir şey!" diye söyleniyordum.

Ben çılgılığı basınca Natalya Savişna o anda kaçtı. Hem geziniyor hem de küstah Natalya'dan gördüğüm aşağılamanın acısını nasıl çıkaracağımı düşünüyordum.

Birkaç dakika sonra Natalya Savişna döndü; sıkılarak yanıma yaklaştı ve beni avutmaya başladı:

- Yeter yavrucuğum, ağlamayın... Benim gibi akılsızın kusuruna bakmayın. Suç bende, haydi bana darılmayın, çocuğum. Bak size ne getirdim, dedi, atkısının altından titrek eliyle kırmızı bir kâğıt külah içinde iki tane karamela, bir tane incir çıkarıp bana verdi. Bu iyi yürekli, yaşlı kadının yüzüne bakmak için kendimde güç bulamıyordum. Başımı çevirip armağanımı aldım, gözyaşlarım daha bol akmaya başladı; ama bu kez hırsımdan değil, sevgimden, utancımından...

XIV

AYRILIK

Bu anlattığım olayın ertesi günü, sabahın saat on ikisinde araba kapıda hazırды. Nikolay yolcu kılığında, yani paçalarını çizmeleri içine sokmuş; kuşağını eski setre pantolonu üstünden sıkıca bağlamış, arabada ayakta duruyor, kaputları, yastıkları koltuklara yerleştiriyordu. Bunlar yüksekçe gözükürse, yastıkların üzerine oturup yaylanıyor, bastırıyordu. Babamın odacısı soluk soluğa faytondan başını çıkarıp Nikolay'a:

- Tanrı aşkına Nikolay Dimitriç, beyefendinin çekmecesini arabanıza koyabilir miyim? Küçüktür..." dedi.

Nikolay arabanın dibine var gücüyle bir bohçayı fırlattı; hırsla, ivedilikle kasketini kaldırıp güneşten yanmış alındaki iri iri ter damlalarını silerek:

- Daha önce söyleseydiniz ya Mihail İvanoviç. Zaten başım dönüyor. Üstelik bir de siz, çekmece filanla kafamı şişiriyorsunuz, diye yanıtladı.

Kapının önünde gömlekli, kaftanlı, ceketli, başları açık hizmetliler; çizgili başörtülü, iş giysili, çocuklarını kucaklarına almış kadınlar, yalınayak çocuklar arabalara bakıyor ve birbirleriyle konuşuyorlardı. Başında kışlık kalpak, hırkalı, iki büklüm yaşlı arabacıardan biri, arabanın okunu tutmuş, yokluyor; düşünceli düşünceli arabaya bakıyordu; öteki, kırmızı, küçük basma cebi olan, beyaz gömlekli, genç, gösterişli delikanlı, sarı saçlarını kaşırken, giydiğinde bir sağ kulağına, bir sol kulağına doğru kayan kıvrık kenarlı siyah kepçe şapkasıyla kaputunu yemliğe koymuş, dizginleri de oraya atmış, örme kamçısını şaklatıyor, bir çizmelerine, bir araba yağlayan arabacılara bakıyordu. Onlardan biri ıkınarak arabayı biraz kaldırıyor, öteki eğilerek tekerleğin dingilini, yatağını dikkatle yağıyor, artan katran ziyan olmasın diye, tekerleğin çevresini de şöyle bir çeviriyordu. Türlü renkte çevik posta atları, demir parmaklıklar önünde sineklerini kovuyorlardı. Kimi tüylü, ıslak ayaklarını önüne dikerek gözlerini kapıyor, uyukluyor; ötekiler sıkıntıdan birbirini kaşıyor ya da kapının önündeki eğrelti otlarının koyu yeşil, sert yapraklarını, saplarını koparıyorlardı. Tazılardan kimileri güneşte yatarak zorla soluyor; ötekiler arabanın çevresinde gölgede dolaşüyor; dingillerdeki yağları yalıyorlardı. Havayı bir tür toz bulutu kaplamıştı, ufuk, kurşuni eflatun rengindeydi; ama gökte tek bir bulut bile yoktu. Güçlü batı rüzgârı, tarlalardan, yollardan sütun halinde toz kaldırıyor, yüksek ıhlamur ve kayın ağaçlarının tepelerini eğiyor, dökülen sarı yaprakları uzaklara götürüyordu. Ben pencere önünde oturuyor, sabırsızlıkla hazırlıkların sonunu bekliyordum.

Son bir kez, birkaç dakika daha birlikte bulunmak üzere, salondaki yuvarlak masanın çevresinde toplandığımız zaman nasıl da acı dakikalar geçireceğimiz aklıma bile gelmiyordu. Anlamsız, boş şeylerle kafam doluydu. Arabayı hangi arabacı, faytonu hangi faytoncu sürecekti? Babamla kim, Karl İvanoviç'le kim oturacaktı? Ve niçin boynuma bir yün atkı sarıp sırtıma pamuklu hırka giydirmek istediklerini bir türlü anlamıyordum. 'Ben öyle nazlı bebek değilim ki, sanırım donmam. Aman, çabucak bunlar bitse de yola koyulsak,' diye düşünüyordum.

Ağlamaktan gözleri şişmiş, elinde pusulayla içeri giren Natalya Savişna, anneme dönerek:

- Çocukların giysileriyle ilgili listeyi kime vermemibuyurursunuz? diye sordu.

Annem:

- Nikolay'a verin, sonra da çocuklarla esenleşmek için siz de gelin, dedi.

Yaşlı kadın bir şeyler söylemek istedi, ama birdenbire durdu, yüzünü mendille kapadı, ellerini silkip odadan çıktı. Bu davranışını görünce yüreğim biraz burkuldu; ama çocukluk sabırsızlığı bu duygudan daha güçlüydü ve ben, ilgisizce annemle babamın konuşmalarını dinliyordum. Onlar, eve alınacak şeylerden, Prenses Sofi'ye, Madam Jüli'ye neler söyleneceğinden, yolun iyi olup olmadığından, her ikisini de ilgilendirmediği anlaşılan şeylerden konuşuyorlardı.

Foka girdi, eşikte duraklayarak, her zaman yemeğin hazır olduğunu haber veren sesiyle, bu kez de atların hazır olduğu haberini verdi. Annem, bunu duyunca bu haberi sanki beklemiyormuş gibi ürperdi ve sarardı.

Foka'ya, odanın bütün kapılarının kapanması söylendi. Bu, beni çok eğlendiriyordu. Sanki hepimiz birinden gizleniyorduk.

Herkes oturduktan sonra, Foka da bir iskemlenin ucuna ilişti; biraz sonra kapı gıcırdadı, hepimiz başlarımızı çevirdik, odaya ivedi adımlarla Natalya Savişna girdi, gözlerini kaldırmadan Foka'nın oturduğu iskemlenin bir köşesine ilişti.

Foka'nın kıpırtısız, buruşuk yüzü, dazlak başı ve yanında oturan Natalya'nın, altından kır saçları görülen başlığı, cana yakın hali, iki büklüm vücudu hâlâ gözümün önünde... İkisi bir iskemleye ilişmişler, bundan sıkıldıkları belli.

Ben, gene gamsız ve sabırsızdım. Kapılar kapalı olarak kaldığımız on saniye, bana tam bir saat gibi geldi. Sonunda herkes ayağa kalktı, istavroz çıkardı ve birbiriyle esenleşmeye başladı.

Babam, annemi kucakladı ve birkaç kez öptükten sonra anneme:

- Yeter yavrum, sonsuza dek ayrılmıyoruz ya! dedi.

Annem gözyaşları arasından, titrek bir sesle:

- Gene de zor! dedi.

Bu sesi duyunca, onun titreyen dudaklarını, yaş dolu gözlerini görünce her şeyi unuttum. İçim öylesine sızladı, öylesine korktum ve üzüldüm ki, onunla esenleşmektense kaçmayı yeğledim. Valodya'yı çok çok öpmesi ve istavroz çıkarması öyle uzun sürdü ki, artık, beni kucaklayacak düşüncesiyle sokuluyor, ileri atılıyordum; ama o durmadan hayır duaları edip Valodya'yı kucaklıyordu. Sonunda ben kendisini kucaklayıp sarıldım, üzüntümden başka bir şey düşünmeyerek ağladım, ağladım.

Arabaya yerleşmek için girişten geçerken, usanç verici adamlarımız esenleşmek için yaklaştılar. Onların, "Elinizi öpelim," demeleri, insanı omuzlarından şappadak öpmeleri, başlarından yayılan yağ kokuları, bütün sinirli insanlarda olduğu gibi bende de tiksineye benzer bir duygu uyandırdı. Gözyaşları içinde benimle vedalaşan Natalya Savişna'yı da, bu duygunun etkisiyle olacak, başlığından pek soğuk bir tavırla öptüm.

İşin tuhafına bakın ki, bütün adamlarımızın yüzlerini, gözlerimle görüyormuşum gibi en ince çizgilerine dek anımsayabildiğim halde, annemin durumu ve yüzü düşlemimden tümüyle uzaklaşıyor. Belki de o dakikalarda kendimi toparlayıp yüzüne bakamadığımdan olacak. Bana öyle geliyordu ki, bunu yapmış olsaydım, sanırım, onun ve benim üzüntülerimiz dayanılmaz olurdu.

Herkesten önce arabaya koşup, arkada bir yere yerleştim. Arabanın kalkık olan körüğünden hiçbir şey göremiyordum, ama içimden bir ses bana, annemin henüz orada olduğunu söylüyordu.

Kendi kendime, "Bir kez daha ona bakayım mı, bakmayayım mı? Haydi son bir kez daha bakayım!" dedim ve arabadan kapıya doğru uzandım. Aynı zamanda, aynı düşünceyle annem de arabanın öbür yanından yaklaştı ve beni adımla çağırdı.

Arkadan onun sesini duyunca öyle hızla döndüm ki, başlarımız çarpıştı, o

üzüntüyle gülümsedi ve son kez beni iyice, iyice öptü.

Birkaç sajen (31) ilerledikten sonra, ona bir daha bakmaya karar verdim.

Başındaki mavi örtüyü rüzgâr savuruyordu; başı önünde, elleri yüzünde, ağır ağır

merdivenleri çıkıyor, Foka da ona yardım ediyordu.

Babam yanımda oturuyor ve hiç ağzını açmıyor, benimse boğazımda bir şey düğümleniyor, gözyaşlarına boğuluyordum; tıkanmaktan korkuyordum. Büyük yola çıkınca, balkondan birinin beyaz bir mendil salladığını gördük. Ben de mendilimi sallamaya başladım ve bu davranış beni biraz avuttu. Sürekli ağlıyordum ve gözyaşlarımın benim içliliğimi kanıtladığı düşüncesi, bana hoşnutluk veriyor; içimi rahatlatıyordu.

Bir verst (32) geçtikten sonra, yerime daha rahatça yerleştim, yorulmaz bir dikkatle gözlerime en yakın olan ve benim bulunduğum yanda koşan atın ardına bakmaya başladım. Bu yandaki alaca atın kuyruğunu nasıl salladığına, ayaklarını birbirine nasıl çarptığına, arabacının örgü biçimindeki kamçısının atın sırtında nasıl şakladığına ve ayaklarının nasıl dört nala koşmaya başladığına bakıyordum; koşumun ve üstündeki halkanın nasıl zıpladığına, atın kuyruğa yakın kısmının nasıl köpükle örtüldüğüne baktım. Sonra da çevreye bakmaya başladım. Dalgalanan olgun çavdar tarlalarına, onlardan yükselen koyu buğuya, tarlaların ötesinde berisinde gözüken sapana, köylüye, taylı bir kısrağa, yol direklerine; bizi hangi arabacının götürdüğünü anlamak için arabacının yerine bile baktım. Daha yüzümde akıttığım gözyaşlarının ıslaklığı kurumadan, düşüncelerim, belki sonsuza dek ayrıldığı annemden tümüyle uzaklaşmıştı; ama, her anı bana, onu yeniden düşündürüyordu. Geçen gün kayın ağaçlı yolda bulduğum mantarı, Katenka ile Lüboçka arasındaki bunu kimin koparacağı tartışmasını ve bizden ayrılırken onların nasıl ağladıklarını anımsadım; ne yazık! Natalya Savişna'ya da, kayın ağaçlı yola da, Foka'ya da, haşin Mimi'ye de yazık oldu; her şeye, her şeye! Ya zavallı annem? Gözümü gene yaşlar bürüdü, ama çok sürmedi.

XV

ÇOCUKLUK

Çocukluğumun mutlu, bir daha geri dönmeyecek mutlu günleri! Bu çağdaki anılarımı nasıl sevmeyeyim, nasıl tatlı anmayayım? En derin zevklerimin kaynağı olan bu anılar, ruhuma tazelik veriyor, onu yükseltiyor.

Doya doya koştuktan sonra yüksek iskemleme çıkar, çay masası başına yerleşirdim. Bir fincan şekerli sütümü çoktan içtiğim halde, zamanın geçmesine ve göz kapaklarımın da uykudan ağırlaşmasına karşın, yerimde, hiç kımıldamadan oturup konuşulanları dinlediğim olurdu. Nasıl dinlemeyeyim? Annem birisiyle konuşuyor. Annemin sesi öyle tatlı, öyle canayakındı ki. Bu ses, yüreğime neler neler söylerdi!.. Uykudan süzülen gözlerle sürekli kendisine bakarken, o birdenbire küçülür, küçülür ve yüzü bir düğme gibi kalırdı; ama ben onu aynı açıklıkla görür, bana baktığının, gülümsediğinin ayırımına varırdım. Onu böyle küçücük görmek hoşuma giderdi. Gözlerimi daha çok kısdırdım, o da gözbebeklerimde yansıdığı denli küçülürdü ve ben kıpırdanıncaya bu büyü bozulurdu. Onu bir daha canlandırmak için gözlerimi kırpar, döner ve çabazardım; ama boşuna... Kalkar, bir koltuğa, ayaklarımı toplayarak rahatça yerleşirdim.

Annem:

- Gene uyuyup kalacaksın, Nikolenka. Yukarı çıksan daha iyi edersin, derdi.
- Uyumak istemiyorum, anneciğim, diye yanıtlar, belirsiz, ama tatlı hülyalara daldırdım, dinlendirici çocukluk uykusu göz kapaklarımı indirirdi, ben bir dakika sonra kendimden geçer, uyandırılınca da değin öylece kalırdım. Uykudayken ince bir elin beni yokladığını duyumsardım. Daha ilk dokunuşunda onu tanır, uyku arasında, elimde olmadan yakaladığım bu eli dudaklarıma götürüp sıkı sıkı öperdim.

Kimsenin kalmadığı salonu tek bir mum aydınlatırdı. Annem beni kendisi uyandıracağını söylemişti; yattığım koltuğa ilişen sanırım odur, o pek narin eliyle saçlarımı okşar ve kulağımda iyi tanıdığım, sevimli sesi duyulurdu:

- Kalk yavrum, yatma zamanı geldi.

Yabancıların ilgisiz bakışlarından sıkılmaz, bana olan sevecenliğini ve sevgisini açığa vurmaktan çekinmezdi. Ben kımıldamazdım, ama ellerini daha

candan öperdim.

- Kalk artık meleğim, der, öbür eliyle boynumdan tutar, parmaklarını çabuk çabuk oynatarak beni gıdıklardı. Loş odada çıt yoktur. Gıdıklanma ve uyanmanın etkisiyle gerginleşen sinirlerim, yanibaşımda oturup beni okşayan annemin sesi ve kokusu, bunların hepsi beni yerimden sıçrayıp onun boynuna sarılmaya, başımı göğsüne yaslayarak heyecandan tikanırcasına:

- Benim güzel, cici anneciğim; seni ne kadar seviyorum, demeye itelerdi.

Annem, üzünçlü ve iç açıcı gülümsemesiyle güler, başımı iki eliyle tutup alnımdan öper, beni dizlerine oturtur ve:

- Demek beni bu kadar seviyorsun, öyle mi? der; bir dakika sustuktan sonra:

- Bak beni hep böyle sev, hiçbir zaman unutma. Anneni yitirirsen, onu unutmayacaksın değil mi, unutmayacaksın değil mi, Nikolenka, diye ekler ve beni daha büyük bir sevgiyle öperdi.

Gözlerimden sevgi ve coşku yaşları sel gibi boşanırken, dizlerini öper:

- Yeter, söyleme artık, canım, kuzum anneciğim! diye haykırırdım.

Bundan sonra yukarı çıkıp da sırtımdaki pamuklu hırkayla kutsal resimlerin önünde diz çökerek:

- Annemi, babamı esirge Tanrım, dediğim zaman; ruhum ne güzel duygularla dolardı.

Sevgili annemin arkasından çocuk şivesiyle kekeleyerek öğrendiğim duaları yinelediğim o anda, Tanrı'ya ve anneme karşı duyduğum aşk, tuhaf bir biçimde birbirine karışırdı.

Duadan sonra, içim açılır; aydınlık ve sevinç dolu olarak yorgana sıkıca sarılınca, ne olduğunu bilmediğim, ama temiz bir aşkın, bulutsuz bir mutluluğun umutlarıyla dolu hülyalar kafamda birbirini kovalardı. Dünyada tek talihsiz insan diye tanıdığım Karl İvanoviç'i, onun acıklı yazgısını düşünürdüm. Onun için öylesine acı, öylesine sevgi duyardım ki, gözlerimden yaşlar boşanır ve, "Tanrım, onu mutlu et! Bana da ona yardım etmek, üzüntülerini hafifletmek olanağı ver Tanrım; onun için her şeyimden vazgeçerim!" diye yalvarırdım. Sonra en sevdiğim oyuncaklarımdan porselen tavşancığımı ya da köpeciğimi kuş tüyü yastığımın köşesine yerleştirir, orada nasıl rahat ve sıcak yattıklarını zevkle seyrederdim. Herkesin hoşnut olmasını, bütün insanların mutluluğunu ve yarın gezmeye gitmemiz için havanın iyi olmasını Tanrı'dan diler, öbür yanıma dönerdim; düşüncelerimle düşlemlerim birbirine karışırdı, yüzüm gözyaşlarıyla henüz ıslakken, yavaş yavaş rahat bir uykuya daldardım.

Çocukluğun verdiği tazeliğin, gamsızlığın, sevgi gereksinmesiyle inanç gücünün bir daha geri dönmesine olanak var mı? Bu zamanda masum bir neşe, sonsuz bir sevme gereksinmesi; bu iki yüksek erdem, yaşamın kılavuzudur; böyle olunca hangi çağ bu çocukluk çağından daha üstün olabilir?

Nerde o ateşli dualar? Nerede o en değerli nimet olan temiz, duygulu göz yaşları? Uçup gelen avuntu perisi, gülümsemeleriyle bu yaşları siler, saf ve temiz çocuk ruhuna en tatlı düşlemleri dökerdi.

Acaba yaşam, yüreğimde bu göz yaşlarını, bu sevinç dolu coşkuları bir daha duymayacak denli üzünçlü izler mi bıraktı? Acaba onlardan kalan yalnızca anılar mı?

XVI

ŞİİR

Moskova'ya vardıktan hemen bir ay sonra, büyükannemin evinin üst katında, büyük masanın başına oturmuş, yazı yazıyordum; karşımda resim öğretmeni, kara kalemle yapılmış sarıklı bir Türk resmini düzeltiyordu. Valodya öğretmenin arkasında duruyor, kafasını uzatarak omzundan bakıyordu. Bu baş, Valodya'nın kara kalemle yaptığı ilk yapıtıydı ve büyükannemin doğum gününde, yani bugün, kendisine armağan edilecekti.

Valodya ayak ucuna basıp Türk'ün boynunu göstererek:

- Burasını biraz daha gölgelendirmeyecek misiniz? dedi. Öğretmen kalemleri kutuya yerleştirdi:

- Hayır, istemez. Şimdi pek güzel oldu. Artık siz dokunmayın, dedi ve ayağa kalkıp Türk resmine yandan bakarak, bana:

- Ya siz Nikolenka, büyükannenize ne armağan edeceğinizi bize söylemez misiniz? Doğrusu siz de bir resim yapsaydınız iyi olurdu, dedi; sonra şapkasını, zarfını alarak, "Hoşçakalın çocuklar," deyip çıktı.

O dakika, 'Ben de uğraştığım şeyi yapmaktansa, bir baş resmi yapmış olsaydım daha iyi olurdu,' diye düşünüyordum. Büyükannemin doğum gününün yaklaştığını, bizim, o güne birer armağan hazırlamamız gerektiğini haber verdikleri zaman, ona armağan etmek için bir şiir yazmak aklıma esti. Gerisini tamamlayacağımı umarak, hemen uyaklı iki dize tasarladım. Bir çocuk için şaşırtıcı olan bu düşüncenin aklıma nerden estiğini asla anımsayamıyorum; ama o zaman pek hoşuma gitmişti. Büyükanneme kesinlikle bir armağan sunacağımı, ama bunun ne olduğunu kimseye söylemeyeceğimi, soranlara anlatıyordum.

Düşündüklerimin tersine, birden yazdığım iki dizeden başka, bütün çabalarım karşı, hiç bir şey yazamadım. Kitaplarımızdaki şiirleri okumaya başladım; ama Dimitriev olsun, Derjavin olsun, bana yardım edemediler, tersine, beni yeteneksiz olduğuma inandırdılar. Karl İvanoviç'in defterine birçok şiiri kopya ettiğini bildiğim için, usulca onun kâğıtlarını karıştırmaya başladım ve Almanca şiirler arasında, sanırım kendi kalemimden çıkmış olan Rusça bir şiir buldum. Petrovskoye, 3 Haziran 1828.

Bayan L...

Anımsa yakınlarda
Anımsa uzaklarda
Anımsa benim
Daha bugünden
Sonsuza dek
Ölünceye dek
Nasıl bir bağlılıkla
Sevebildiğimi

Karl MAYER

İnce mektup kâğıdına, yuvarlak güzel bir yazıyla yazılı olan bu şiir, dokunaklı anlatımıyla hoşuma gitmişti; onu hemen ezberledim ve örnek almaya karar verdim. İş çok kolaylaşmıştı. Doğum günü için on iki dizelik kutlama şiirim hazır; bu şiiri ders odasında, masa başında tirşe kâğıda temize çekiyordum.

Artık, iki yaprak kâğıdı da kirletmişim. Bu, dizelerde bir değişiklik yapmak düşüncesiyle değildi; dizeler bana olağanüstü görünüyordu, ama üçüncü dizeden başlayarak satır sonları, yavaş yavaş artan bir düzensizlikle yukarı kıvrılmaya başlıyor, satırların eğrilikleri açıkça görünüyor ve bunların hiç bir şeye benzemediği de uzaktan belli oluyordu.

Üçüncü yaprak da ötekiler gibi çarpıktı, ama ben bir daha yazmamaya ant içmişim. Şiirimde büyükannemi kutluyor, uzun yıllar yaşamasını diliyor, şöyle bitiriyordum:

Uğraşacağınız teselliye,
Seveceğiz öz anne diye

Sanırım kötü de olmamıştı, ama sonuncu dize kulağımı sanki tırmalıyordu: dizenin sonundaki öz anne diye sözcükleri yerine, ne diye, hediye... sözcüklerini getiriyor ve sonra da, "Adam sen de; ne olursa olsun, Karl İvanoviç'inkinden daha güzeldir," diyordum.

Sonuncu dizeyi de yazdım. Sonra yatak odasında şiirin tümünü yüksek sesle, duyarak, el kol devinimleriyle okudum. Kimi dizeler ölçsüz olduğu halde aldırış

etmiyordum; ama son dize beni daha yeğın olarak sarstı. Karyolaya oturdum ve düşünmeye başladım:

"Niçin öz anne diye yazdım? O burada değil. Onu şiirimde de hiç anmayacaktım; elbette büyükannemi çok seviyor, çok sayıyorum. Ama ne de olsa... Niçin böyle yazdım, niçin yalan söyledim? Diyelim ki, bu şiirdir. Ama gene de, bunu yapmamalıydım."

Bu sırada terzimiz girdi. Yeni yarım fraklarımızı getirmişti. Sıkıntı içinde, büyük bir sabırsızlıkla şiirimi yastığın altına sokarak:

- Ne yapalım, böyle kalsın dedim ve Moskova kılığının provasına koştum. Moskova kılığı, meğer ne olağanüstüymüş: piring düğmeli kahverengi fraklarımız, köydeki, boy atacağız diye bolca yapılan giysiler gibi değildi; iyice üstümüze oturmuştu. Dar siyah pantoloncuklarımız da kaslarımızı belli ederek çizmenin üstünde çok güzel duruyordu.

Sevinçten deli gibi bacaklarımı her yandan yokluyor ve kendi kendime:

"En sonunda, gerçek sübyeli bir pantolonum var!" diyordum. Yeni giysimin içinde pek sıkıldığım, rahatsız olduğum halde, bunu kimseye sezdirmiyor; tersine, çok rahat olduğumu, söylüyor, yalnızca, "Bu giysinin tek kusuru, biraz bol olması," diyordum. Bundan sonra bolca briyantinli saçımı tarayarak uzun zaman aynanın karşısında kaldım; ne kadar çabaladımsa da tepemdeki saçları bir türlü yatıramadım. Yatıp yatmadıklarını anlamak için bastırduğım fırçayı kaldırınca, saçlarım yüzüme son derece gülünç bir görünüm vererek kalkıyor, dikiliyordu. Karl İvanoviç öteki odada giyiniyor olmalıydı ki, ders odamızdan onun için lacivert frak ve bir takım beyaz şeyler götürüyorlardı. Aşağıya giden kapının önünde büyükannemin oda hizmetçilerinden birinin sesi duyuldu, ne istediğini anlamak için dışarı çıktım. Elinde sert kolalı bir plastron tutuyor, yıkayıp Karl İvanoviç'e yetiştirmek için bütün gece uyumadığını, şimdi de ona götürdüğünü söylüyordu. Karl İvanoviç'e verilmek üzere elinden aldım ve büyükannemin kalkıp kalkmadığını sordum.

- Kalkmaz olurlar mı hiç efendim, kalktılar; kahvelerini bile içtiler; papaz da geldi, dedikten sonra yeni giysimi süzdü ve gülümseyerek:

- Nasıl da yakışıklı bir delikanlı olmuşsunuz! diye ekledi.

Bu söz kızarmama yol açtı, ama ne yaman bir delikanlı olduğumu henüz bilmediğini ona göstermek isteğiyle parmaklarımı şıkırdatarak, bir ayak üstünde döndüm ve hopladım.

Karl İvanoviç'in getirdiğim plastrona gereksinmesi kalmamıştı; başkasını takmış, masanın üzerindeki küçük aynanın karşısında eğilerek, boynundaki göz alıcı boyunbağını iki eliyle tutuyor ve düzgün traşlı çenesi yakaya serbestçe girip çıkıyor mu diye deniyordu. Giysilerimizi her yanından çekip düzelttikten, Nikolay'dan da kendisi için aynı şeyi yapmasını rica ettikten sonra, bizi büyükannemize götürdü. Merdivenden inerken üçümüzden yayılan keskin pomat kokusunu anımsadıkça hep gülesim gelir.

Karl İvanoviç'in elinde kendi yaptığı kutu, Valodya'da resim, bende de şiir; herkesin dilinde, armağanları sunarken söyleyeceği sözler hazır. Karl İvanoviç salonun kapısını açtığı sırada, papaz cübbesini giyiyordu ve ayinin ilk dua sesleri duyuluyordu.

Büyükannem de salondaydı; duvarın yanındaki iskemlenin arkasına tutunarak eğilmiş candan dua ediyordu; babam da yanındaydı. Hazırladığımız armağanları hemen arkamızda saklayarak, kendimizi göstermemeye çabalarken, kapının önünde durduğumuzu gören babam, bize döndü ve gülümsedi. Bizim beklediğimiz ani etkinin değeri kalmamıştı.

Haç öpmeye yaklaştığımızda, ansızın, başdöndürücü ve yenilmesi güç ağır bir utanma duyusunun etkisinde olduğumu duyumsadım. Armağanımı sunmak için toparlanamayacağımı anlamıştım. Kutuyu sağ elinden sol eline alıp, kendisini en nazik sözlerle kutlayarak büyükanneme uzatan ve Valodya'ya yer vermek için birkaç adım geriye çekilen Karl İvanoviç'in arkasına saklandım. Büyükannem kenarları yaldızlı şeritlerle süslü kutuya hayran hayran bakıyor ve en okşayıcı gülümseyişiyle teşekkürünü bildiriyordu.

Ama, bu kutuyu nereye koyacağını bilemediği görülen büyükannem, sanırım bunun

için olacak, pek ustaca yapılmış olduğunu söyleyerek, bakması için kutuyu babama uzattı.

Kutuya bakıp merakını gideren babam, onu papaza uzattı, bu kutu papazın da pek hoşuna gitmiş olmalı ki başını sallıyor ve bir kutuya, bir böylesine güzel şeyi yapabilen sanatçıya şaşkınlıkla bakıyordu. Valodya yaptığı Türk resmini sundu; o da herkesin en yüksek beğencesini kazandı. Sıra bana gelmişti; büyükannem yüreklendirici gülümseyişiyle bana döndü.

Sıkılma duygusunu tatmış olanlar, bunun dakikalarla birlikte arttığını ve karar verme gücünün de tersine o oranda azaldığını; yani bu durum sürdükçe, onu yenmenin de o denli güçleştiğini; kararlılığın eridiğini bilirler.

Karl İvanoviç ve Valodya armağanlarını sunarken, yüreklilik ve kararlılığın benden uzaklaştığını, sıklılganlığımın son sınırına vardığını anladım: Kanımın, durmadan yüreğimden başıma doğru saldırdığını, yüzümün renkten renge girdiğini, alнімda ve burnumda iri ter taneleri belirdiğini duyumsadım. Kulaklarım yanıyor, bütün bedenim bir ürperme ve ter içinde bulunuyordu; boyuna ayak değiştiriyor ve yerimden kıpırdanamıyordum. Babam:

- Göster bakalım Nikolenka, dedi, sendeki kutu mu, yoksa resim mi?

Yapılacak bir şey kalmamıştı: Titrek ellerle şiirin yazılı olduğu buruşuk kâğıdı uzattım; ama çok istediğim halde sesim çıkmıyordu; sessizce büyükannemin karşısına dikildim. Beklenen resim yerine "öz anne" sözcüğü bulunduğu için açıkça annemi sevmediğimi, unuttuğumu kanıtlayan ve hiçbir şeye benzemeyen şiirimin, herkesin yanında okunacağını düşündükçe utancımın yerin dibine geçiyordum. Büyükannem, şiirimi sesli olarak okumaya başladıktan sonra bazı sözcükleri seçemeyince; bana alay gibi gelen gülümsemesiyle babama bakarak, şiirin ortasında durdu. İsteddiği edayı veremediği ve gözleri zayıf olduğu için sonuna dek okuyamayacağını söyleyip baştan okumasını rica ederek kâğıdı babama uzatırken, çektiğim acıyı nasıl anlatmalı? Bunu, eğri büğrü yazılmış kötü bir şiir okumaktan bıktığını göstermek ve benim duygusuz olduğumu açıkça anlatan son dizesini, babamın da okuması için yaptığını sanıyordum. Babamın, şiirin yazılı olduğu kâğıdı alıp:

"Kötü çocuk, anneni unutma; al işte sana!.." diyerek burnuma vurmasını bekliyordum; ama böyle bir şey olmadı; tersine, şiir bittikten sonra büyükannem, "Charmant!" (33) dedi ve alнімından öptü.

Kutu, resim, şiir ve iki patiska mendil, annemin resmi bulunan tabakayla yan yana; büyükannemin her zaman oturduğu Volter koltuğunun çekme masasına konulmuştu. Annemin arabasının arkasına binen iki iri uşaktan birisi:

- Prens Varvara İlyiniçna geldiler, diye haber verdi. Büyükannem dalgın dalgın kaplumbağa kabuğundan yapılmış tabakaya takılan portreye bakıyor, hiç yanıt vermiyordu. Uşak:

- İçeri alayım mı, prenses hazretleri? diye yineledi.

XVII

PRENSES KARNEKOVA

Anneannem koltuğa daha rahat yerleşerek:

- İçeri al, dedi.

Prensler ufak tefek, cılız ve huysuz, sahte bir sevecenlik anlatımı taşıyan küçük ağzıyla apaçık bir karşıtlık oluşturan yeşile çalar gri gözlü, kırk beş yaşlarında bir kadındı.

Devekuşu tüyünün süslediği kadife şapkasının altından, açık kısl saçları görünüyor; kaşları ve kirpikleriyse, soluk yüzünün yanında daha açık, daha kısl

gibi kalıyordu. Buna karşın, serbest tavrı, küçücük elleri, kuru yüzündeki çizgilerin özelliğiyle genel görünümü, soyluluk ve canlılık anlatımı taşıyordu. Prenses, pek çok konuşuyor; gevezeliğinden kimse ağız açmadığı halde, kendilerine karşı çıkılıyormuş gibi davranan insanlara benziyordu. Sesini önce yükseltiyor, sonra yavaş yavaş alçaltarak, çevrede oturan, ama söyleşiye katılmayan kişileri birden süzüyor ve sanki bu bakıştan güç alıyormuş gibi, yeni bir canlılıkla konuşmaya başlıyordu. Elini öpmesine ve durmadan, "Ma bonne tante" (34) demesine karşın, büyükannemin ondan hoşlanmadığını anladım; büyükannem, pek istemesine karşın, kendisini kutlamaya gelemeyen Prens Mihaylo'nun niçin gelmediği konusunda Kontesin sıraladığı ayrıntıları dinlerken, kaşlarını tuhaf bir edayla kaldırıyor. Büyükannem onun Fransızca sözlerine karşılık verirken, özellikle sözcükleri uzatarak:

- Güzelim, bana karşı gösterdiğiniz ilgiden dolayı size teşekkür ederim. Prens Mihaylo'nun gelememesine ne diyelim.... Onun her zaman bir işi vardır; hem de yaşlı bir kadınla oturmaktan ne zevk alacak? dedi ve sözlerine karşı çıkılmasına zaman bırakmadan ekledi:

- Şekerim, çocuklarınız ne âlemde?

- Tanrıya şükür ma tante, büyüyor, okuyor, yaramazlık ediyorlar.... Hele büyüğü Etyen, öyle haylazlaştı ki, hakkından gelemiyoruz; ama çok zeki! Un garçon qui promet (35).

Torunlarını övme isteğine kapılan büyükannem, özenle benim şiirimi kutunun altından çıkarıp açmaya çalıştığı ve Prensesin çocuklarıyla hiç ilgilenmediği için, Prenses babama dönerek:

- Bugünlerde ne yaptığını düşünemezsiniz, mon cousin (36) dedi ve babama doğru eğilerek, büyük bir coşkuyla bir şeyler anlatmaya başladı. Duymadığım bu öyküyü bitirdikten sonra hemen güldü ve yanıt bekler gibi babamın yüzüne bakarak sordu:

- Gördünüz mü çocuğu? Sopayı hak etmişti. Ama, bu buluş, öyle zekice ve eğlenceliydi ki, bağışladım, mon cousin.

Bakışlarını büyükanneme çevirerek bir şeyler söylemeden gülümsüyordu. Büyükannem kaşlarını anlamlı anlamlı kaldırıp, özellikle "dövüyor musunuz?" sözcüğü üzerinde durarak:

- Kuzum, siz çocuklarınızı dövüyor musunuz? diye sordu. Kontes babama baktı, tatlı bir sesle:

- Ah, ma bonne tante, bu konudaki düşüncenizi biliyorum. Bu noktada sizinle düşüncesiz olmayışımı hoş görünüz; bu konuda çok düşündüm, birçok kişiye danıştım, kitaplar okudum. Bununla birlikte, deneyimlerim, çocukları korku yoluyla etkilemenin gerekli olduğu düşüncemi değiştirmedir. Çocuk yetiştirmek için korku pek gereklidir. Öyle değil mi yeğenim, Je vous demande un peu... (37). çocukların en korktuğu şey, dayak değil midir?

Bunu söylerken, yanıt bekler gibi bize bakıyordu; açık söylemek gerekirse, o an, bu sözlerden büyük bir rahatsızlık duydum.

- Ne dersiniz deyin! On iki yaşındaki oğlan bir çocuktur; on dört yaşındaki bile daha çocuktur; bak, kız olursa iş değişir.

'Onun oğlu olmamak, ne büyük mutluluk,' diye düşünüyordum. Büyükannem bunları işittikten sonra, Prenses böyle bir yapıtı okumaya layık değilmiş gibi, şiirimi katlayıp kutunun altına yerleştirirken:

- Olağanüstü, çok güzel şekerim, bu olaylardan sonra, çocuklardan nasıl incelikli bir davranış bekleyebileceğinizi lütfen bana söyler misiniz? dedi ve bunu karşı çıkmayı kabul etmez bir kanıt sayan büyükannem, konuşmayı kesmek için:

- Aslında, bu konuda herkesin kendine göre ayrı bir düşüncesi olabilir, diye ekledi.

Prenses yanıt vermiyor, yalnızca herkesin saygı duyduğu bir kişinin, böyle bir boş inancını başıslıyormuş gibi hoşgörüyle gülümseyerek:

- Sizin delikanlılarla beni tanıştırsanıza, dedi. Gözlerimizi Prensesin yüzüne dikerek ayağa kalktık, ama tanışmış olduğumuzu anlatmak için ne yapmak gerekeceğini bilemiyorduk.

Babam:

- Prensesin elini öpsenize, dedi.

Prenses, Valodya'nın saçlarını öperek:

- Yaşlı teyzenizi sevmenizi isterim, dedi ve daha çok büyükanneme dönerek:

- Gerçi ben sizin uzak bir akrabanızım, ama akrabalığın uzaklığını, yakınlığını değil, dostluk bağlarını göz önünde tutarım, dedi.

Ama, büyükannemin hoşnutsuzluğunun sürdüğü: - Yok canım, aramızdaki akrabalık bugün ortaya çıkmış sayılmaz ki! deyişinden belliydi.

Babam Valodya'yı göstererek:

- Bu, sosyete adamı olacak, dedi.

Ben Prensesin kuru, küçük elini öperken, bu elde uzun bir değnek, değneğin altında bir sıra, sıra üzerinde vb. düşünüyordum ki, babam:

- Bu da, şair olacak, diye ekledi.

Kontes benim elimden tutarak:

- Hangisi? deyince, babam neşeyle gülümseyerek:

- İşte bu küçük perçemli, dedi.

'Perçemlerimden ne istiyor; söyleyecek başka şey bulamadı mı?' diye düşünerek köşeye çekildim.

Güzellikle ilgili tuhaf düşüncelerim vardı. Karl İvanoviç'i bile, dünyanın en güzel adamı sanırdım; ama kendimin hiç de güzel olmadığını biliyor, bunda hiç yanılmıyordum; bunun için kulağıma gelen en ufak bir çıtlatmayı kişiliğime karşı bir aşağılama sayardım.

Çok iyi anımsıyorum; bir gün yemekte -o zaman altı yaşındaydım- yine benim görünüşümden söz edilirken, annem hep yüzümde güzellikler bulmaya çalışıyor; çok zeki bakışlarım, hoş gülümsemelerim olduğunu söylüyordu, ama en sonunda, babamın kanıtlarına ve besbelli görünüşüme bakarak, çirkin olduğumu kabul etmek zorunda kaldı. Yemekten sonra anneme teşekkür ederken, o yanaklarımı okşadı ve:

- Nikolenka, şunu bilmen gerekir ki, yüzüne bakıp seni seven olmaz; onun için sen hem akıllı, hem de iyi ahlaklı olmaya çalışmalısın! dedi.

Bu sözler, beni güzel olmadığımı, ileride de kesinlikle iyi ve akıllı bir çocuk olacağıma inandırmıştı.

Bununla birlikte, sık sık umutsuzluğa düştüğüm zamanlar olurdu: Dünyada benim gibi böyle yassı burunlu, kalın dudaklı, küçücük kurşuni gözlü bir insanın mutlu olacağını düşünemiyor, Tanrı'dan, beni güzelleştirecek bir mucize diliyor ve güzel bir yüzüm olması için her şeyimi; bugünkü, yarınki her şeyimi vermeye hazır olduğumu söylüyordum.

XVIII

PRENS İVAN İVANOVIÇ

Prenses şiiri dinleyip şairini göklere çıkarırken, büyükannem yumuşadı, onunla Fransızca konuşmaya başladı ve "Siz", "Şekerim" gibi seslenişlerden vazgeçerek, onu çocuklarıyla birlikte, akşama evimize çağırıldı. Prenses bu çağrıyı kabul ederek biraz daha oturduktan sonra gitti.

O gün kutlamalarını sunmaya gelenler öyle çoktu ki, avludan ve kapının önünden sabahdan beri araba eksik olmuyordu. Konuklardan biri daha odaya girdi ve büyükannemin elini öperek:

- Bonjuour, chère cousine (38), dedi.

Bu, uzun boylu, yakasının altından büyük beyaz haç madalyası görünen, apoletleri geniş, üniformalı, yüzünde açık bir anlatım olan, yetmiş yaşlarında biriydi. Davranışlarındaki serbestlik ve yalınlık, beni hayran bıraktı. Başının ancak arkasındaki seyrek saçlarının yarım daire biçiminde kalmış olmasına ve üst dudağının yapısı nedeniyle dişlerinin eksikliği açıkça görülmesine karşın, yüzü hâlâ olağanüstü güzeldi.

Prens İvan İvanoviç, geçen yüzyılın sonunda, soylu özyapısı, yakışıklılığı, olağanüstü gözüpekliliği ve hatırı sayılan ünlü akrabalarının ve daha çok talihin yardımıyla henüz pek genç yaşta yüksek bir konum elde etmişti. Hizmetini sürdürmüş, çok geçmeden tutkuları öyle doyurulmuştu ki, artık bu konuda

bekleyecek bir şeyi kalmamıştı. Genç yaşlarından beri, talihin ileride gerçekten kendisine ayırdığı parlak konumu almaya hazırlanmış gibi bir tavır takınmıştı; bundan dolayı, onun parlak ve gösterişli yaşamında, herkeste olduğu gibi, başarısızlık, düşlemkırıklıkları ve üzüntüler görüldüyse de, bir kez bile, dingin özyapısına da, yüksek düşüncelerine de, ahlak ve dinin asıl kurallarına da asla aykırı davranmamış; çevresinin saygısını da parlak konumundan çok, dirençli ve kararlı oluşuyla kazanmıştı.

Çok zeki değildi. Ama parlak konumu, yaşamın sayısız tutkularına önem vermemesine yardım ettiğinden, yüksek düşüncelerini hep sürdürmüştü. İyi yürekli ve duyarlı olduğu halde, başkalarına karşı davranışı soğuk ve biraz gururlucaydı. Bu durum, birçok kimseye yararı dokunabilecek bir konumda bulunması nedeniyle onun sözü geçer bir kimse oluşundan yararlanmak için çevresinde yaltaklanan insanların sürekli başvurularından kendini korumak isteğinden ileri geliyordu. Bununla birlikte, bu soğuk davranışlılığı, çok yüksek sosyetenin olanların hoşgörülü incelikleriyle hafifliyordu.

Çok iyi öğrenim görmüş, çok okumuştı; ama öğrenimini gençliğinde, yani geçen yüzyılda yaptığından, ileri götürememişti. Bununla birlikte, XVIII. yüzyılda, felsefe ve edebiyatla ilgili olarak Fransa'da çıkan seçkin yapıtların hepsini okumuş, Fransız yazınının inceliklerini öylesine öğrenmişti ki, söz arasında Racine, Corneille, Boileau, Molière, Montaigne ve Fenelon'dan parçalar okur ve bunları sık sık kullanmayı severdi. Mitolojiyi çok iyi bilirdi. Destan şiirinin parçalarını, Fransızca çevirilerinden yararlanarak incelemişti. Segur'un yapıtlarından edindiği, oldukça güçlü bir tarih bilgisi olmakla birlikte, ne matematikte aritmetikten yukarı bilgisi, ne de fizik ve bugünkü yazınla ilgili bir bilgisi vardı. Söyleşi sırasında Goethe, Schiller ve Byron'dan söz edilirken, incelikle susar ya da şöyle böyle birkaç tümce söyleyebilirdi; ama bunların yapıtlarını hiçbir zaman okumazdı.

Zamanımızda pek az benzeri kalan bu adamın aldığı klasik Fransız öğrenimine karşın konuşması yalındı; bu yalınlık, kimi zaman onun bilgisizliğini örttüğü gibi hoş bir insan havası verir; onun inceliğini de gösterirdi. Her tür özgünlüğün düşmanıydı; bunun, iyi eğitim görmemiş kimselerin gereci olduğunu ileri sürerdi. Toplum, nerede olursa olsun, Prens için bir gereksinmeydi: Gerek Moskova'da ve gerek yabancı ülkelerde, hep konukseverlik göstererek yaşar ve belli günlerde bütün kenti evinde kabul ederdi. Moskova'daki toplumsal konumu ve saygınlığı, onun çağrı pusulasının başka salonlar için de giriş belgesi sayılmasını; birçok genç ve güzel kadının, baba sevecenliğiyleymiş gibi öptüğü pembe yanaklarını ona seve seve uzatmalarını; kodaman ve dürüst görünen kimi insanların eğlencelerine kabul edildikleri için anlatılmaz bir sevinç duymalarını sağlardı.

Prens'in, büyükannem gibi arkadaşlık edebileceği, aynı eğitimi almış ve aynı toplumsal düzeyde, aynı yaş ve görüşte pek az insan kalmıştı. Bunun için, büyükannemle olan eski arkadaşlık bağlarına özellikle değer veriyor, kendisine karşı her zaman büyük bir saygı besliyordu.

Prens'e bakmaya doyamıyordum: Herkesten gördüğü yakınlık ve ilgi, kocaman apoletleri, onu görünce büyükannemin gösterdiği olağanüstü sevinç ve Prens'in de büyükannemden çekinmeyen biricik insan olduğunu anıştıran serbest konuşması; ona "Ma cousine" diyebilmesi, büyükanneme karşı duyduğu saygının belki daha çoğunu bana da aşılamıştı. Şiirimi gösterdikleri zaman, beni yanına çağırırdı ve:

- Kimbilir ma cousine, dedi. Belki de bu çocuk, ikinci bir Derjavin (39) olacak! Bunu söylerken yanağını öyle şiddetle sıktı ki, yalnızca bu davranışı okşama diye kabul ettiğim için bağırmadım.

Konuklar dağılmış, babamla Valodya da çıkmışlardı; odada Prens, büyükannem ve benden başka kimse kalmamıştı. Kısa bir sessizlikten sonra, Prens İvan İvanoviç birdenbire:

- Bizim sevgili Natalya Nikolayevna niçin gelmedi? diye sordu.

Büyükannem elini Prens'in üniformalı koluna koyarak hafif bir sesle:

- Ah, mon cher (40), istediğini serbestçe yapabilseydi, sanırım gelirdi; mektubunda, Piyer'in kendisine gelmesini önerdiğini, ama güya bu yılın geliri az

olduğu için öneriyi geri çevirdiğini yazmış; evce Moskova'ya taşınmanın şimdilik gereksiz olduğunu, Lüboçka'nın daha pek küçük bulunduğunu ve erkek çocukların, bizde kendi evinden daha çok güvenlikte olacaklarını da eklemişti.

Sesinde, durumun iyi olmadığını belli eden bir eda olmakla birlikte:

- Bunların hepsi de güzel, dedi ve sonra, çocukların öğrenim görmeleri, çevreye alışmaları için, buraya çoktan gönderilmeleri gerekirdi; köyde onlara nasıl bir eğitim verilirdi ki? Büyüğü on üçüne, diğeri de on birine bastı. Farkında mısınız, mon cousin, çocuklar burada tümüyle vahşi gibidirler.... Öyle ki, odaya girmeyi bile beceremiyorlar, diye ekledi.

Prens:

- Bu düşüncenizi anlayamıyorum, dedi. Durumun bozukluğundan neden yakınıyorsunuz? Kocasının serveti yerinde. Bir zamanlar tiyatrosunda birlikte oynadığımız, karış karış bildiğim Natasya'nın Habarofka Çiftliği de olağanüstü bir yerdir. Her zaman iyi bir gelir getirse gerek, demesi üzerine büyükannem üzgün bir sesle sözünü kesti:

- Gerçek bir dost gibi size söylüyorum, bana öyle geliyor ki, burada yalnız yaşayabilmesi, kulüplerde ve çağrılarda istediği gibi dolaşması, Tanrı bilir daha neler yapması için bütün bunlar birer bahanedir. Oysa kızım hiçbir şeyden şüphelenmiyor, kızımın ne melek olduğunu bilirsiniz, damadımın her sözüne inanır, çocukların Moskova'ya götürülmesinin, kendisinin de eğitimle köyde kalmasının çok gerekli olduğuna onu inandıran da odur.

Büyükannem yerinden kımıldayarak, bütün nefretiyle:

- Damadım, Prenses Varvara İlyünişna'nın çocukları dövdüğü gibi kendi çocuklarını da dövmek gerektiğini söylemiş olsaydı sanırım kızım buna da razı olurdu, dedi.

Bir dakika sustu, sonra dolan gözlerini silmek için iki mendilden birini eline alarak:

- Evet dostum; o ne kızımın değerini bilebilir, ne de onu anlayabilir. Bütün iyi yürekliliğine, kocasına olan aşkına, üzüntülerini gizlemeye çalışmasına karşın, onunla mutlu olamayacağını çok iyi biliyorum. Sözlerimi unutmayın, kocası.... diye ekledi ve yüzünü mendille kapadı.

Prens sitemle:

- Eh! Ma bonne amie (41) hiç de akıllanmamışsınız. Hâlâ uydurduğunuz dert için ağlıyor, acı çekiyorsunuz. Şaşıyorum; onu çoktan biliyor, iyi yürekli, olgun bir koca ve özellikle soylu bir insan, un parfait honnête homme (42) diye tanıyorum. İşitmemem gereken konuşmayı istemeyerek duydum ve büyük bir yürek çarpıntısı içinde, ayaklarımın ucuna basa basa odadan çıktım.

XIX

İVİNLER

Karşı kaldırımda lacivert paltolu, yakası kunduz kürklü züppe bir eğitmenin arkasından bizim eve doğru gelen üç çocuğu pencereden görünce:

- Valodya! Valodya! İvinler, diye bağırdım.

Akrabamız olan bu İvinlerle hemen hemen bir yaştaydık. Moskova'ya gelişimizden kısa bir zaman sonra onlarla tanıştık ve arkadaş olduk.

İvinlerin ikincisi olan Seryoja, kıvrıkcık saçlı, esmer, kalkık burunlu, beyaz dişlek dişlerini hemen her zaman gösteren çok taze kırmızı dudakları, koyu mavi güzel gözleri ve canlı yüzü olan bir çocuktü. Hiçbir zaman gülümsemez; ya çok ciddi durur ya da pek duru, çınlayan çekici bir kahkahayla gülerdi.

Onun kendine özgü güzelliği, beni ilk görüşte hayran etti. Ona karşı belirsiz bir eğilim duyuyordum. Mutlu olmam için onu görmem yeterdi. Bir zamanlar ruhumun bütün güçleri bu istekte toplanmıştı. Onu üç dört gün görmeyince sıkılmaya

başlar, üzüntüden ağlayacak gibi olurdum. Gece düşlerim, gündüz düşlemlerim onunla doluydu. Uykuya yatarken onu düşümde görmek isteğiyle gözlerimi kapar, onu karşımda görür ve bu düşlemi en tatlı hazlarım gibi beslerdim. Pek çok değer verdiğim bu duyguyu, dünyada hiç kimseye açmayı göze alamazdım. Belki de sürekli ona diktiğim kaygılı bakışlarımı üzerinde duyumsamaktan usandığı, belki de benimle hiç duygudaş [sempati] olmadığı için, benden çok Valodya ile oynayıp konuşmayı seviyordu. Ama gene de ben hoşnuttum. Hiçbir şey istemiyordum. Onun için her şeyimi gözden çıkarmaya hazırdım. Ona karşı beslediğim bu yeğin eğilimden aşağı kalmayan başka bir duygu da, onu incitmek, kırmak, onun hoşuna gitmemek korkusuydu. Belki yüzünde kurumlu bir anlatım olduğu için, belki de çirkinliğimden nefret ederek başkalarındaki güzellik üstünlüğüne pek değer verdiğim için; daha doğrusu, korkmayı sevginin kuşkusuz bir kanıtı saydığım için, ona karşı beslediğim sevgi derecesinde korku duyardım. Seryoja benimle ilk konuşmaya başladığında, bu beklenmeyen mutluluktan öyle şaşırdım ki kızardım, bozardım ve bir yanıt veremedim. Düşünceye dalınca gözlerini bir noktaya dikerek durmadan kırıştırmak, aynı zamanda burnunu çekip kaşlarını kaldırmak gibi kötü bir huyu vardı. Herkes bu huyun onu çirkinleştirdiğini düşünüyordu; ama ben, onu öyle sevimli buluyordum ki, ayırımında olmadan, aynı şeyi yapmaya ben de alıştım. Öyle ki, onunla tanıştıktan birkaç gün sonra büyükannem, gözlerimi niçin puhu kuşu gibi açıp kapadığımı, gözlerimde bir hastalık olup olmadığını sordu. Aramızda hiçbir zaman, sevgiyle ilgili tek sözcük geçmemişti; ama üzerimdeki etkisini duyumsuyor, bu etkiyi çocukça ilişkilerimizde, bilinçsizce olmakla birlikte, pek aşırılıkla kullanıyordu. Ben de içimden geçen her şeyi ona söylemeyi ne denli istedimse de, ondan korktuğum için açılmaya karar veremiyor, son derece kayıtsız görünmeye çalışıyor, hiç yakınmadan ona boyun eğiyordum. Kimi zaman, onun baskısı bana ağır, çekilmez görünüyordu; ama, bundan sıyrılmak elimde değildi ki.

Bu, karşılık görmeyen ve ona açıklanmadan sönen, çıkar duygusundan uzak, sınırsız ve tertemiz sevgimi üzümlere anımsarım.

Tuhaf değil mi? Çocukken büyüklere benzemeye çalıştığım halde, çocukluktan çıkınca, çoğu kez ona dönmeyi istiyordum. Seryoja ile aramızdaki ilişkilerde küçüklere benzeme isteği, açılmaya hazır olan duygumu baltalıyor ve beni ikiyüzlülüğe sürüklüyordu. Onu kimi zaman çok istediğim halde, öpmeyi ve elinden tutup, "Seni görünce nasıl da seviniyorum," demeyi göze alamadığım gibi, ona "Seryoja" diye seslenmeyi bile göze alamaz, her seferinde "Sergey" derdim. Buna da alışmıştık. Bu duyguları belirtmek, çocukluğu kanıtlar ve bundan kendini alıkoyamayan, kendisinin daha küçük olduğunu anlatmış olurdu. Büyükleri sakıncanlığı ve soğukluğa yönelten o acı deneyimlerden henüz geçmeden, yalnızca büyüklere benzemek isteğiyle, çocukluğa bağlılığın saf hazlarından kendimizi yoksun ediyorduk.

İvinleri ta sofada karşıladım, selamladıktan sonra çılgın gibi büyükanneme koştum. İvinlerin geldiğini, sanki bu geliş onu kesinlikle sevindirecekmiş gibi, haber verdim. Sonra Seryoja'dan gözlerimi ayırmaksızın salona dek arkasından yürüdüm; hiçbir devinimini gözden kaçırmıyordum. Büyükannem keskin bakışlarını ona dikip çok büyüdüğünü söylerken, ben bir ressamın kendi yapıtı için saygıdeğer bir eleştirmenin kararını bekleyişindeki korku ve umut duygusunu yaşıyordum.

İvinlerin genç eğitimci Herr Frost, büyükannemin izniyle, bizimle birlikte bahçeye indi; yeşil sıraya oturup bir sanatçı inceliğiyle ayak ayak üstüne attıktan sonra piring saplı bastonunu bacaklarının arasına yerleştirerek, davranışından hoşnut bir insan haliyle sigarasını tellendirdi.

Herr Frost Alman'dı, ama bizim iyi yürekli Karl İvanoviçimizden bambaşka biçimde bir Almandı: Rusça'yı düzgün, Fransızca'yı kötü bir söyleyişle konuşur, çevresinde, hele kadınlar arasında, çok bilgili olarak tanınırdı. Sonra, kızıl bıyık bırakıyor, uçlarını pantolon askısının altında sıkıştırdığı siyah, atlas boyunbağına yakutlu büyük bir iğne takıyor ve açık mavi alacalı, sübyeli pantolon giyiyordu. Bundan başka gençti; güzel ve gururlu görünümü; pek gösterişli, kaslı bacakları vardı. Bu son söylediğim niteliklerine çok önem

verdiği belliydi; kendisinin kadınlar üzerinde karşı durulmaz bir etkisi olduğunu sanıyordu. Ve sanırım bu nedenle olacak ki, bacaklarını görülecek bir biçimde gösteriyordu; ayakta olsun, oturduğunda olsun, baldır kaslarını oynatırdı. Bu, züppe ve çapkın olmak sevdasında, Ruslaşmış bir Alman tipi idi. Küçük bahçede çok eğleniyorduk, haydut oyunu umduğumuzdan daha iyi gidiyordu. Ama, bir nokta az daha her şeyi altüst edecekti. Haydutlardan biri olan Seryoja, geçen yolculardan birini kovalarken sendeledi, o hızla bir ağaca öyle çarptı ki, dizinin parça parça olduğunu sandım. Jandarma olduğum için, görevim onu yakalamak olduğu halde, kendisine yaklaştım, ilgiyle acıyıp acımadığını sormaya başladım. Seryoja bana kızdı. Yumruklarını sıkmış, tepiniyordu; çok kötü çarptığını gösteren bir sesle:

- Oldu mu ya? Bundan sonra oyunun tadı kalmadı ki! Niçin beni yakalamıyorsun? Haydi yakalasana, diye üst üste yineledi ve patikadan koşan yolcu rolündeki Valodya ile büyük İvin'e yan yan bakarken, birdenbire bir çığlık koparak kahkahayla onları yakalamaya koştu.

Bu gözüpek davranışın üzerimdeki büyüleyici etkisini anlatamam; acısının büyüklüğüne bakmayarak, ağlamak şöyle dursun, acıdığını bile gizledi, bir dakika olsun oyunu unutmadı.

Biraz sonra İlinka Grap bize katıldı. Yemekten önce yukarı çıktığımız zaman, Seryoja ele geçirdiği raslantılarla olağanüstü yiğitliğini ve bizden daha sağlam bir özyapısı olduğunu göstererek, beni büsbütün büyüleyip hayran bıraktı. İlinka Grap, yanında çalışırken bir işten dolayı dedeme minnettar kalan yoksul bir yabancıнын oğluydu. Bu minnet duygusu yüzünden oğlunu sık sık bize göndermeyi büyük bir borç sayardı. Bizimle görüşmenin oğluna bir onur, bir hoşnutluk verdiğini sanıyorsa, bunda pek aldanıyordu. Çünkü, bizim İlinka ile arkadaşlığımız yoktu, onunla alay etmek istediğimiz zaman ilgileniyorduk. İlinka Grap, zayıf, uzunca boylu, solgun, kuş yüzü, on üç yaşlarında, pek sessiz ve uysal bir çocuktur. Çok yoksulca giyinmekle birlikte, başına öyle çok briyantın sürerdi ki, güneşli bir günde başındaki pomatın eriyip ensesine aktığını ileri sürerdik. Şimdi, onu anarken nasıl da hizmete hazır, sessiz, iyi yürekli bir çocuk olduğunu anımsıyorum. Oysa, o zamanlar onu, ne acımaya, ne de düşünmeye değmeyen bir yaratık gibi aşağı görüyorduk.

Haydutluk oyunu bitince, boğuşup didişmek ve jimnastik yeteneklerimizle birbirimize çalım satmak için yukarı çıktık. İlinka, çekingen ve şaşmış bir gülümseyişle bize bakar, aynı şeyi onun da yapmasını söylediğimiz zaman, gücü olmadığını söyleyerek kabul etmezdi. O anda Seryoja, pek hoştu. Ceketini çıkarmış, yüzü gözü ateş gibi olmuş, durmadan gülüyor, yeni yeni yaramazlıklar yaratıyordu. Yan yana üç iskemleden atlıyor, odayı, baştan başa takla atarak geçiyordu, odanın ortasında üst üste koyduğu Tatişçef sözlüklerinin üstünde baş aşağı duruyor, ayaklarıyla öyle gülünç şeyler yapıyordu ki, gülmekten katılıyorduk. Bu sonuncu numaradan sonra biraz düşündü, gözlerini kırptı, birdenbire pek ciddi bir tavırla İlinka'ya yaklaşarak:

- Bunu yapmayı dene bakalım, hiç de güç değil, dedi. Herkesin dikkatinin kendi üzerinde toplandığını anlayan Grap kızardı ve güç işitilen bir sesle, bunu asla yapamayacağına bizi inandırmaya çalıştı.

Bu ne biçim iş, niçin bir şey yapmak istemiyor? Kız gibi bir şey!.. Kesinlikle baş aşağı durmalı. Seryoja onu elinden tuttu. Korktuğu belli olan ve sararan İlinka'nın çevresini sararak:

- Hadi bakalım, kesinlikle baş aşağı! diye bağıyor ve kolundan tutup sözlüklere doğru çekiyorduk. Zavallı kurban:

- Bırakın beni, ben kendim yaparım! Ceketimi yırtacaksınız! diye bağıyordu. Ama bu umutsuz çığlıklar bizi daha da coşturuyordu. Gülmekten katılıyorduk; yeşil ceketin dikişleri çıtır çıtır sökülüyordu.

Valodya ile büyük İvin onu sözlüklerin üzerine baş aşağı diktiler; Seryoja ile ben zavallı çocuğun dört bir yana salladığı zayıf ayaklarından tuttuk.

Pantolonunu dizlerine kadar sıvadık ve kahkahalarla yukarıya kaldırdık; küçük İvin, vücudunu dengede tutmaya çalışıyordu.

Öyle bir şey oldu ki, çok gürültülü olan kahkahalarımızdan sonra hepimiz

birdenbire sustuk, odayı öyle bir sessizlik kapladı ki, ancak zavallı Grap'ın ağır ağır soluması duyuluyordu. O dakikada yaptığımız her şeyin eğlenceli ve gülünç olduğuna pek de inanmıyordum. Seryoja onun arkasına vurarak:

- Hah, işte yiğitlik buna derler, dedi.

İlinka susuyor ve ayaklarını her yana sallayarak kurtulmaya çabalıyordu. Bu umutsuz çırpınışları sırasında, topuğu Seryoja'nın gözüne çarptı. Öyle kötü çarptı ki, Seryoja hemen onun ayaklarını bıraktı, yaşaran gözünü tutarak bütün gücüyle İlinka'yı itti. Artık tutmadığımız İlinka, cansız bir nesne gibi yere serildi ve gözyaşları arasında ancak:

- Neden bana işkence ediyorsunuz? diyebildi.

İlinka'nın ağlamaktan kızarmış yüzü, karmakarışık saçları altından çizmesinin boyasız koncu görünen sıvalı pantolonuyla bu acınacak durumu, bizi şaşırttı; biz susuyor ve gülmemek için kendimizi zorluyorduk.

İlk kendine gelen Seryoja oldu. Onu yavaşça ayağıyla iterek:

- Kariya bakın. Mızımız sen de... Onunla şaka etmeye de gelmez. Yetişir artık, kalkın, dedi.

İlinka sert sert:

- Ben aslında senin ne yaramaz çocuk olduğuna bilirim, dedi ve başını çevirerek yüksek sesle hıçkırmaya başladı. Birden sözlükleri eline alan Seryoja, iki eliyle başını tutmaktan başka bir yolla kendisini korumayı düşünemeyen zavallıya savurarak:

- Ya! Hem topuğunu vuruyor, hem de sövüyorsun, öyle mi? diye bağırıldı; sonra da:

- Al sana! Al sana! Şakadan anlamıyorsan, al işte! dedi ve garip bir sesle gülerek, haydi onu bırakalım, aşağı gidelim, diye ekledi.

İlinka yere yatmış, yüzünü sözlüklerin arasında saklayarak öyle ağlıyordu ki, hıçkırıklardan, vücudunu sarsan çırpınışlardan hemen ölecek sanılırdı; kendisine acıyarak baktım:

- Baksana, Seryoja, bunu niye yaptın? dedim.

- Amma da iş!.. Ben bugün ayağımı çarptığımda ağlamadım ama... diye karşılık vardı.

'Bu doğru, İlinka mızımızın biri; ama Seryoja tam bir erkek,' diye düşündüm.

Zavallının ağlamasının, canının yanmasından çok, sanırım hoşlandığı bu beş çocuğun, hiçbir nedeni olmaksızın ondan nefret etmek ve onunla eğlenmek için birleşmelerinden ileri geldiğini düşünememiştim. Nasıl ona yaklaşmadım, nasıl onu savunup avutmadım? Annesinin yuvasından düşen karga yavrusunun ya da dışarı atılmak için götürülen köpek yavrusunun ya da aşçı yamağının götürdüğü, çorba için kesilecek tavuğun durumunu gördüğüm zaman beni ağlatan o sevecenliğe ne olmuştu?

Acaba Seryoja'ya karşı olan sevgim, ona kendisi gibi bir babayiğit görünme isteğim, bu son derece güzel duyguyu bastırmış mıydı? Belki bu sevgi de, bu böbürlenme isteği de, hiç de imrenilecek şeyler değildi! Çocukluk anılarımın sayfalarını lekeleyen, yalnızca bu satırlardır.

XX

KONUKLAR TOPLANIYOR

Büfe odasında göze çarpan koşuşturmalara, salon ve konuk odasında çoktan alıştığım eşyalara bir bayram süsü veren parlak ışıklara ve hele Prens İvan İvanoviç'in orkestrasını göndermesine bakılırsa, akşama çok kalabalık konuk geleceği anlaşıyordu.

Evin önünden geçen her arabanın gürültüsüyle pencereye koşuyor; ellerimi, şakaklarımla cam arasında tutuyor, yenilmez bir merakla dışarı bakıyordum: Pencereden ilk bakışta, eşyaları gizleyen karanlığın içinde yavaş yavaş karşımızdaki çoktan beri bize yabancı olmayan fenerli dükkân; yanda, aşağıdaki iki penceresinde ışıklar görünen kocaman ev; sokağın ortasında ya içinde iki müşteri bulunan bir araba ya da yorgun yorgun evine dönen boş bir fayton görünüyordu.

İşte kapiya bir kupa yanaştı; gelenlerin, erken geleceklerine söz veren İvinler olduğundan en küçük bir kuşku duymayarak, onları karşılamak için aşağı koştum. Arabanın kapısını açan uşağın formalı kolundan sonra İvinlerin yerine, büyüğü samur yakası olan lacivert mantolu, küçüğü ancak kürklü fotinleriyle minimini ayakları görülebilecek biçimde yeşil bir şala sarınıp sarmalanmış bir hanımla bir kız belirdi. İçeri girdikleri zaman kendilerini selamlamayı görev saydığım ve selamladığım halde, onlar benim girişte olmama aldırış bile etmediler; kız yavaş yavaş hanıma sokularak karşıma dikildi. Hanım, kızın başını bütünüyle saran atkısını çözdü, paltosunu açtı; formalı uşak bunları asmak üzere alıp, kızın kürklü potinlerini de çıkardı; bu sargılar içinden kısa, ince muslin entarili, beyaz pantolonlu, küçük siyah iskarpinli on iki yaşında güzel bir kız çıktı. Beyaz boynuna siyah kadife kurdele bağlanmıştı; alnında güzel yüzüne, arkada çıplak omuzlarına yakışan, kumral bukleleri vardı ki, bunların sabahtan Moskovskie Vedomosti (43) parçalarına sarılarak ya da kızgın demir maşayla bükülerek yapılmış olduğunu söyleselerdi, kimseye, Karl İvanoviç'e bile inanmazdım. Bu kız, sanki kıvrık saçlarıyla doğmuş gibi görünüyordu. Yüzünün, göze çarpan yönlerinden, minimini bir ağzıyla tuhaf ama hoş bir karşıtlık oluşturan, biraz çıkık, yarı kapalı gözlerinin olağanüstü iriliği vardı. Dudakları büküktü ama, bakışları öyle ciddiydi ki, birden gülümseyişi, yüzüne beklenmedik bir anlatım veriyordu; böyle bir yüzün gülümseyişi, görenleri daha çok büyüledi.

Kendimi göstermemeye dikkat ederek, salonun kapısından içeri kaydım ve konukların geldiklerinden hiç haberim yokmuş gibi, pek düşünceli bir tavır takınıp aşağı yukarı gezinmeyi uygun buldum. Onlar salonun ortasına kadar geldiklerinde, ben kendime gelmiş gibi selam verdim ve büyükannemin konuk odasında olduğunu bildirdim. Yüzünden hoşlandığım, üstelik onda kızı Soniçka'nın yüzündekileri andıran çizgiler bulduğum için daha da hoşuma giden bayan Volohina, bana gülümseyerek başını eğdi.

Büyükannem Soniçka'yı gördüğü için çok hoşnut görünüyordu. Yanına çağırdı, alnına düşen bukleyle eliyle düzeltti ve dikkatle, "Quelle charmente enfant!" (44) dedi. Soniçka kızardı, gülümsedi ve öyle sevimli oldu ki, ben de ona bakarak kızardım. Büyükannem onun çenesinden tutup yüzünü yukarıya kaldırdı ve: - Bizde sıkılmayacağını umarım, yavrucuğum; çok eğlenmeni ve yorulmaya dans etmeni dilerim... dedi; sonra Bayan Volohina'ya dönerek, bana eliyle dokundu: - İşte bir dam ve iki kavalje hazır bile, dedi.

Bu yakınlık öyle hoşuma gitti ki, bir kez daha kızardım, utangaçlığımın arttığını duyumsadım; yanaşan arabanın gürültüsünü işitince dışarı çıkmayı doğru buldum. Girişte, bir oğlu ve bir sürü kıızıyla prenses Karnekova vardı. Kızların, annelerine benzeyen yüzleri çirkindi. Onun için hiçbir de dikkati çekemiyordu. Paltolarını çıkarırken hepsi birden incecik sesleriyle konuşuyor, itişiyor; bir şeye, sanırım pek kalabalık oluşlarına gülüşüyorlardı. Etyen, uzun, etli, yorgun yüzlü, altı morarmış gözleriyle ve yaşına göre çok kocaman el ve ayaklarıyla, on beş yaşında bir çocuktü, hantaldı, çatlak, sevimsiz bir sesi vardı, kendinden hoşnut gibi görünüyordu; anladığıma göre, dövüldüğü söylenen çocuğun ta kendisiydi.

Oldukça uzun zaman karşı karşıya durduk, tek sözcük söylemeden dikkatle birbirimizi süzdük. Sonra birbirimize daha yaklaştık, belki de öpüşmek istedik; ama birbirimizin gözlerine baktıktan sonra, bilmem neden, vazgeçtik. Yanımızdan geçen kız kardeşlerinin entari hışırtıları kesildikten sonra bir şey konuşmuş olmak için, arabada sıkışıp sıkışmadıklarını sordum. Gelişigüzel:

- Bilmiyorum, ben hiçbir zaman arabaya binmem ki, çünkü biner binmez hemen bulantı başlar, annem bunu bilir, dedi. Akşamları bir yere gideceğimiz zaman ben arabacının yanında otururum. Daha eğlenceli oluyor; çevreyi de seyrederim. Filip, dizginleri elime veriyor, arada kamçıyı da alabiliyorum. Biliyor musun, kimi zaman, geleni geçeni şöyle (anlamalı bir işaret yaparak) süzmek çok hoş oluyor! diye ekledi.

Uşak girişe geldi:

- Soylu beyim, Filip kamçıyı nereye bıraktığınızı soruyor, dedi.

- Nereye bıraktığımı mı? Ona verdim.
- Vermediğinizi söylüyor.
- Öyleyse fenere asmışımıdır.
- Filip fenerde de olmadığını söylüyor.

Gittikçe öfkelenerek:

- Alıp yitirdiğinizi söyleseniz daha iyi edersiniz. Sizin yaramazlığınızın cezasını Filip parasıyla ödeyecek desenize... dedi.

Görünürde ciddi ve saygılı olan bu uşak, inatla Filip'in yanını tutuyor, ne olursa olsun bu işi çözümlemeye karar vermiş benziyordu. Elimde olmayarak, nezaket duygusuyla, hiçbir şeyin ayırımında değilmiş gibi bir yana çekildim; ama, orada bulunan uşaklar başka türlü davrandılar. Yaşlı uşağa, davranışını doğru bulan alkışlarla yaklaştılar. Daha uzun sürecek açıklamalardan çekinen Prens:

- Yitirdimse yitirdim, kamçıyı kaç a aldıysa öderim, dedi, yanıma yaklaşıp beni salona çekerek "Amma da saçmalık!" diye ekledi.
- Hayır, izin verin beyefendi, neyle ödeyeceksiniz? Nasıl ödeyeceğinizi biliyorum: Mariya Vasiliyevna'ya sekiz aydır yirmi kopeği hâlâ ödeyeceksiniz. Bana da iki yıl oluyor sanırım; Petruşka'ya da...

Öfkeden sararan genç Prens:

- Susacak mısın! diye bağırdı ve bunların hepsini anneme anlatırsam görürsün, dedi.

Uşak:

- Hepsini anlatırsam, hepsini anlatırsam! diye Prensi yansıladı ve biz salona girerken, anlamlı anlamlı:
- Soylu beyim, bunlar yakışmayacak şeyler, diye ekledi, sonra paltoları alıp askıya doğru gitti.

- Ha şöyle, ha şöyle, ha şöyle! diye girişten beğenen bir ses duyuldu. Büyükanne'nin bir özelliği vardı; insanlarla ilgili düşüncelerini, belli durumlarda, adılın ikinci kişi tekilini çoğul biçiminde kullanarak ve belli bir edayla söylerdi. Herkesten ayrı olarak, "sen" ve "siz" adılarını birbirinin yerine kullanmasına karşın, sesinin ezgisi bambaşka bir anlam alırdı. Kendisine yaklaşan Genç Prense, "siz" diyerek birkaç sözcük konuştu ve kendisine öyle tiksinierek baktı ki, onun yerinde olsaydım yerin dibine geçerdim; ama, Etyen'in öyle bir çocuk olmadığı belliydi. Büyükanne'nin davranışına değil, kişiliğine bile hiç aldırmaz etmeden konuklara, incelikli olarak değilse de serbetçe selam verdi. Bütün dikkatim Soniçka'da toplanmıştı. Salonda Valodya ve Etyen'le konuşurken Soniçka'yı görebildiğim, onun da bizi görüp işitebildiği bir yerde olduğum zaman seve seve konuştuğumu anımsıyorum. Düşüncelerime göre pek gülünç ve erkekçe sözler söylerken, bunu daha yüksek bir sesle söylüyor, konuk odasındaki kapıya bakıyordum. Konuk odasından bizi göremeyeceği ve işitemeyeceği bir yere geçtiğimiz zaman, ben susar ve artık konuşmaktan bir zevk duymazdım. Konuk odası ve salon, gelenlerle yavaş yavaş doluyordu. Bunların arasında, hep çocuk balolarında olduğu gibi dans etmek ve eğlenmek fırsatını kaçırmak istemeyen, ama sanki ev sahibinin hoşuna gitmek için gelmiş gibi görünen birkaç büyük çocuk da vardı.

İvinler geldiğinde, Seryoja ile her karşılaşışmada duyduğum hoşnutluk yerine, onun Soniçka'yı göreceğinden ve Soniçka'nın da ona görüneceğinden dolayı tuhaf bir üzüntü duydum.

XXI

MAZURKADAN ÖNCE

Seryoja cebinden bir çift güderi eldiven çıkarıp konuk odasından çıkarken:

- Demek ki, dans var, eldivenleri takmalı, dedi.

'Ne yapmalı? Bizde eldiven yok; yukarı çıkıp aramalı...' diye düşündüm.

Bütün konsolları altüst ettim, birisinde yolculukta giyilecek yeşil yün

eldivenlerimizi, ötekinde de bir tek güderi eldiven buldum! Bu tek eldiven, çok eski, çok kirliydi; sonra, elime çok büyük geliyordu; en kötüsü de, sanırım çok önceleri, Karl İvanoviç, parmağı ağrıdığı sırada eldivenin orta parmağını kesip aldığı için hiç işime yaramazdı. Bununla birlikte, bu eldiven artığını elime geçirdim; orta parmağın her zaman mürekkepli olan yerine dikkatle bakıyordum. "İşte şimdi Natalya Savişna burada olsaydı, belki de bir eldiven bulurduk. Bu durumda aşağıya inilmez, ama niçin dans etmediğimi sorarlarsa, ne diyeceğim? Burada kalmak da olmaz. Çünkü kesinlikle arayacaklar; eyvah, şimdi ne yapmalı?" diye söyleniyordum. Koşarak içeri giren Valodya:

- Burada ne yapıyorsun? Git bir dam bul... Dansa şimdi başlanacak.

İki parmağını kirli eldivene geçirdiğim elimi göstererek; umutsuzluğa yakın olan durumumu anlatan bir sesle:

- Valodya, dedim, bunları hiç düşünmedin mi ya!

O sabırsızlıkla;

- Neyi?

Sonra elimi görünce ekledi:

- Ha... Eldivenleri mi? Gerçekten yok. Büyükanne sormalı... Bakalım ne diyecek?

Hiç düşünmeden aşağı koştu. Bana olağanüstü önemli görünen bu işten, onun çok soğukkanlılıkla söz etmesi beni yatıştırdı; sol elime geçirdiğim çirkin eldiveni büsbütün unuttum, konuk odasına koştum.

Büyükanne'nin koltuğuna usulcacık yaklaştım ve pelerinine dokunarak:

- Büyükanne, ne yapalım? Eldivenim yok, diye fısıldadım.

- Ne yavrucuğum?

Ona biraz daha yaklaştım, iki elimi koltuğa koyup:

- Eldivenim yok, diye yineledim.

Birdenbire sol elimi yakaladı:

- Peki, ya bu ne? diye sordu; sonra bayan Volohina'ya dönerek:

- Voyez ma chère; voyez comme ce jeune homme s'est fait élégant pour danser avec votre fille (45), dedi.

Büyükanne elimi bütün konukların merakını giderinceye ve gülüşmeler genelleşinceye dek elinde sıkıca tutuyor, ciddi bir yüzle, yanıt bekler gibi çevresindekilere bakıyordu.

Utancımдан yüzümü kıvrıştırıp, elimi boşuna kurtarmaya çabalarken Seryoja beni görmüş olsaydı çok üzülürdüm. Ama gözleri yaşarınca dek, kızarmış yüzünün çevresinde, bukleleri sallana sallana kahkaha atan Soniçka'nın yanında, hiç de utanmıyordum. Çünkü gülüşü yüksek sesli ve doğal olduğu için alay etmediğini anladım; üstelik birbirimize bakarak birlikte gülmemiz beni ona yaklaştırmış gibi oldu. Kötü sonuçlanabilecek bu eldiven olayı, bana hep korkunç gibi gelen bu çevrede, konuk çevresinde beni özgürlüğe kavuşturdu, artık salonda hiç sıkılma duymuyordum.

Sıkılma insanların kaygısı, haklarında verilecek yargıyı bilmemekten ileri gelir. Bu yargı ne olursa olsun, tümüyle anlaşılınca, kaygı da diner.

Soniçka Volohina, genç hantal Prensle Fransız kadrili yaparken ne kadar sevimliydi! Chaîne'de bana elini uzatırken, nasıl da canayakın gülümsüyordu!

Başındaki kumral bukleler, tempoya uyarak ne de hoş zıplıyor, mimimini ayaklarıyla nasıl da safça jeté-assemblé (46) yapıyordu. Beşinci figürde damım yanımdan karşıya koştuğu zaman, ben de tempo bekliyor, solo yapmak için hazırlanıyordum ki, Soniçka dudaklarını ciddi ciddi bükerek yana bakmaya başladı. Ama, benim için boşuna korkmuştu. Yürekli bir biçimde chassé en avant, chassé en arrière, glissade (47) yaptım; ona yaklaşırken de kıvrak bir devinimle iki parmağı çıkmış eldiveni gösterdim. Bol bol güldü ve parke üzerinde daha hoş, çıtır pıtır yürümeye başladı. Ront yaparken herkes el ele tutuştuğunda, elini elimden çekmeden başını eğip burnunu eldivenli eliyle kaşıdığını da anımsıyorum. Şimdi "Deva Dunaya" (48) kadrilinin ezgilerini duyuyor ve o günlerde geçen bu olayları şimdi de görmüş gibi oluyorum.

Soniçka ile yapacağım ikinci kadril de geldi çattı. Onunla yan yana oturunca olağanüstü bir rahatsızlık duymaya başladım. Kendisiyle konuşacak hiçbir şey

bulamadım. Susuşum çok uzayınca, beni bir aptal sanmasından korkmaya başladım ve her şeye karşın onu hakkımda besleyebileceği bu yanlış kanıdan uzaklaştırmaya karar verdim.

- Vous êtes une habitante de Moscou? (49) diye başladım; olumlu yanıt alınca da, fréquenté sözcüğünün doğuracağı etkiyi hesaplayarak:

- Et moi, je n'ai encore jamais fréquenté la capitale, (50) dedim.

Bu başlangıç olağanüstü parlak olduğu ve benim Fransız dilini pek iyi bildiğimi iyice kanıtladığı halde, bu türlü konuşmanın elimden gelmeyeceğini anladım. Dans sıramıza epey zaman olmasına karşın yeniden susmaya başladık. Yaptığım etkiyi anlamak için kaygıyla ona bakıyor, ondan yardım bekliyordum. Birdenbire:

- Bu gülünç eldiveni nerde buldunuz? diye sordu.

Bu soru bana büyük bir hoşnutluk ve hafiflik verdi. Eldivenin Karl İvanoviç'in olduğunu anlattım. Dahası, Karl İvanoviç'ten de alaylı bir dille söz ettim.

Kırmızı takkesini çıkarınca nasıl gülünç olduğunu, bir kez de attan yeşil pardesüsüyle su birikintisi içine nasıl düştüğünü vb. anlattım. Biz nasıl olduğunu anlamadan Kadril bitti.

Bunların hepsi hoş, ama ne diye Karl İvanoviç'ten böyle alaylı alaylı söz ettim?

Kendisine karşı duyduğum sevgi ve saygıyla onu anlatsaydım, acaba Sonıçka'nın ilgisini mi yitirdim?

Kadril bitince, Sonıçka sanki kendisinin teşekkürünü gerçekten hak etmişim gibi sevimli bir yüzle, bana: "Merci" (51) dedi. Heyecan içindeydim, sevinçten deliye dönmüş, kendimi tanıyamıyordum: Bu cesaretin, kendine güvenin, dahası, bu cüretin nerden geldiğini bilemiyordum. Salonda gelişigüzel dolaşırken, "Dünyada beni utandıracak hiçbir şey yoktur, her şeye hazırım," diye düşünüyordum. Seryoja, dansta kendisiyle vis-à-vis (52) olmamızı önerdi. Damım olmadığı halde, bulacağımı umarak:

- Peki, dedim.

Salonu ciddi ciddi süzdükten sonra, konuk odasının kapısındaki büyük bir kızdan başka bütün damların tutulmuş olduğunu gördüm.

Uzun boylu genç bir adam, sanırım dans önermek için ona yaklaşıyordu; bu adam kızdan iki adım uzaktaydı, bense salonun öbür ucundaydım. Göz açıp kapayınca dek onu benden ayıran uzaklığı, parkede zarifçe kayarak uçuverdim; kızın önünde eğilip ciddi bir sesle kendisini yeni dansa çağırdım. Büyük kız hoşgörüsüyle gülerek elini bana uzattı ve genç adam damsız kaldı. Kendimi öyle güçlü duyumsuyordum ki, genç adamın üzüntüsüne aldırış bile etmedim. Ama sonra, bu genç adamın, "Önüme çıkıp da burnumun dibinden damımı elimden alan bu dik saçlı oğlan da kim?" diye sorduğunu duymuştum.

XXII

MAZURKA

Damını kaptığım genç, mazurkada, birinci çift olarak dans ediyordu. Damını elinden tutarak yerinden sıçradı ve Mimi'nin bize öğrettiği pas de Basques (53) yapacağına, yalnızca koşmaya başladı ve köşeye yaklaştıktan sonra durakladı, ayaklarını açtı, topuklarına vurdu, döndü ve sıçrayarak ileriye koşmayı sürdürdü.

Mazurka için damım olmadığından, büyükannemin yüksek koltuğunun arkasında "Bu yaptıkları nasıl şey?" diye kendi kendime düşünmeye daldım, "Mimi'nin bize öğrettiği gibi değil; O, Mazurka'da herkesin ayak ucuna basıp yavaş yavaş ayaklarıyla sarmallar çizerek dans ettiğini büyük bir güvenle söylerdi; oysa öyle değilmiş.; bunlar başka türlü dans ediyorlar. İşte İvinler, Etyen ve herkes pas de Basques yapmadan dans ediyor. Valodya bile bu yeni biçimi kapmış. Pek de kötü değil! Hele Sonıçka nasıl da güzel!.. İşte geçiyor..." Bol bol eğleniyordum.

Mazurka sona eriyordu; birkaç yaşlı erkek ve kadın esenleşmek için büyükanneme

yaklaşıyor ve gidiyorlardı; uşaklar dans edenlerden sakınarak sofraya takımlarını arka odalara taşıyorlardı. Büyükanne yorgun olduğu besbelliydi; sözcükleri isteksiz isteksiz uzatarak konuşuyordu; orkestra otuzuncu kez tembel tembel aynı parçayı çalmaya başlıyordu. Dans ettiğim büyük kız figür yaparken beni gördü. Haince gülümseyerek, sanırım büyükanne yaranmak için Soniça'yı ve prenslerden birini benim yanıma getirdi:

- Rose ou hortie? (54) diye, sordu.

Büyükanne koltuğunda dönerek:

- Ha, sen burada mısın? Haydi git, haydi yavrucuğum, dedi.

O dakika büyükanne oturduğu koltuğun arkasından çıkmaktansa, altına başını sokarak saklanmayı yeğledim. Ama, gitmemek elimde miydi? Kalktım:

- Rose, dedim, sıkılarak Soniça'ya baktım.

Daha kendime gelmeden birinin beyaz eldivenli elini elimde buldum. Ayaklarımla ne yapacağımı hiç bilmediğimi kestiremeyen prenses, olağanüstü bir gülümsemeyle ileri atlıyordu.

Pas de Basques'ın yerinde olmadığını, tümüyle beni rezil edecek bir devinim olduğunu biliyorduk. Ama, Mazurkanın bildiğim ezgilerini alan kulaklarım, işitme duygumu uyandırıyor, bu duygu da ayaklarımı, kendilerine göre devindiriyordu; ve bu zavalıcıklar da parmak uçlarına basarak, ayırımında olmadan ve bütün seyircileri şaşırtan, ters, yuvarlak, pek ağır adımlar atmaya başladılar. Düz yürüyüş sürdüğü sürece, şöyle böyle gidiyorduk. Gerekli önlemleri almazsam, kesinlikle ondan çok uzaklaşacağımı, dönüş noktasında anladım. Böyle can sıkıcı bir duruma düşmemek için, ilk sırada oynayan bir gencin çok güzel figürünü yinelemek için durakladım. Tam ayaklarımı açarak hoplamaya hazırlandığım sırada Prenses, hızla çevremde dönerek, burada anlamsız bir merak ve şaşkınlıkla ayaklarıma baktı. Bu bakış beni yerin dibine geçirdi. Öyle şaşırdım ki, dans edecek yerde, hiçbir şeye benzemeyen, tempoya uymayan tuhaf bir biçimde yerimde saymaya başladım ve sonunda büsbütün durdum. Herkes bana bakıyor, kimi şaşkınlıkla, kimi merakla, kimi alayla, kimi de acıyarak; yalnızca büyükanne ilgisiz bakıyordu. Babam ta kulağımın dibinde öfkeli bir sesle:

- Il ne fallait pas danser si vous ne saviez pas! (55) dedi ve beni hafifçe iterek, damımın elinden tutup eski dans yöntemine göre, seyircilerin pek gürültülü beğenileri arasında, bir tur yaptırıp yerine getirdi. Mazurka da o anda bitti.

- Tanrım, bu korkunç cezayı bana niçin verdin?...

.....

Herkes benden nefret ediyor, her zaman da edecek, dostluğa, aşka, saygıya, her şeye giden yollar kapandı, her şey mahvoldu!.... Valodya, bana yararı dokunmayan ve herkesin ayırımında olduğu işaretleri niçin yaptı? Bu ters tavırlı Prenses de ayaklarıma niçin öyle baktı? Niçin Soniça.... O şeker şey; ama niçin o zaman o da gülümsedi? Niçin babam kızardı ve elimden yakaladı? Acaba benim yüzümden o da utanmış mıydı? Of! Bu çekilmez bir şey! İşte annem burada olsaydı Nikolenkası için hiç de kızarmazdı.... Düşlemim bu sevimli gölgenin peşinde uzaklara dalıp gitti. Evimizin önündeki çayırı, bahçemizin yüksek ıhlamurlarını, üstünde kırlangıçlar uçuşan tertemiz havuzu, beyaz, saydam bulutların durduğu mavi göğü, taze kokulu ot demetlerini gözümün önüne getiriyor, altüst olan düşlemimde daha pek çok dingin, sevimli anılar dolaşıyordu.

XXIII

MAZURKADAN SONRA

İlk sırada dans eden genç, yemekte bize ayrılan çocuklar masasında oturdu ve bana ilgi gösterdi. Başıma gelen yıkımdan sonra bir şey duyumsayabilseydim, bu ilgi onurumu pek okşardı. Ama, bu genç, sanırım her şeye karşın beni neşelendirmeye ant içmişti; benimle şakalaşıyor, bana "delikanlı" diye

sesleniyor ve büyüklerden hiç kimsenin bize bakmadığı bir sırada hemen türlü şişelerden şarap dolduruyor ve ısrar ederek bana içiriyordu. Yemeğin sonuna doğru, başgarson peçeteye sarılmış şişeden ancak çeyrek bardak şampanya koyunca, genç, doldurması için ısrar etti ve beni de bir solukta içmeye zorladı. O zaman bütün vücudumda hoş bir sıcaklık, genç, neşeli koruyucuma karşı özel bir bağlılık duymuş ve bilmem neden kahkahayla gülmüştüm.

Birdenbire salondan Grost Fater'in ezgileri duyuldu, sofradan kalkmaya başladılar. Genç adamla olan arkadaşlığım hemencecik bitiverdi. O büyüklerin yanına, ben de onun ardından gitmeyi göze alamadığım için kızıyla neler konuştuğunu dinlemek için merakla Volohina'ya yaklaştım. Sonıçka annesini kandırmaya çalışarak:

- Yarım saatçik daha...
- Vallahi olmaz, meleğim.

Sonıçka yalvararak:

- Rica ederim, hatırım için, ne olursunuz.

Bayan Volohina gülümsemek aymazlığında bulunarak:

- Ben yarın hastalanırsam hoşnut olur musun? diyordu.

Sonıçka:

- A! İzin verdin, kalıyoruz, diye sevincinden sıçırıyordu.
- Ah! Sen yok musun? Haydi öyleyse dans et... dedi ve beni göstererek, işte sana kavalye de hazır, diye ekledi.

Sonıçka elini bana uzattı, birlikte salona koştuk.

İçtiğim şarap, Sonıçka'nın neşesi ve yanımda bulunması, mazurkadaki o uğursuz olayı tümüyle unutmama yardım etti. Ayaklarımla en gülünç devinimleri yapıyordum. Kimi zaman köpeğe kızmış bir koyun gibi aynı yerde tepiniyordum. Bunları yaparken candan ve gönülden gülüyor, bunun seyirciler üzerinde ne etki bıraktığını hiç düşünmüyordum. Sonıçka da durmadan gülüyordu; el ele tutuşup döndüğümüze gülüyor, bir mendilden atlayan ve bunu yapmak çok zormuş gibi ayaklarını yavaşça atan yaşlı bir beye kahkaha atıyor, çevikliğini göstermek için hemen hemen tavana kadar sıçrayışına gülmekten katılıyordu.

Büyükannemin yazı odasından geçerken, aynaya şöyle bir baktım: Yüzüm gözüm ter içinde, saçlar karmakarışık, perçemler her zamankinden daha dik; ama, yüzümün genel görünüşü öyle şen ve sağlıklıydı ki, kendi kendimi beğendim.

'Her zaman şimdiki gibi olsaydım, kendimi başkalarına belki sevdirebilirdim...' diye düşündüm.

Fakat, damımın olağanüstü güzel boyuna bosuna baktım, kendim de beğendiğim neşe, sağlık ve kaygısızlık anlatımından başka, onda o denli ince ve kırılgan bir güzellik vardı ki, kendi kendime kızdım ve böyle olağanüstü bir yaratığın dikkatini üzerime çekme umudunun, nasıl da budalaca bir davranış olduğunu anladım.

Karşılık göreceğimi ummuyor, düşünemiyordum bile. Yüreğim, gene mutlulukla dolmuştu. Ruhumu sevinçle dolduran bu aşk duygusundan, bu duygunun sonsuza dek sürmesinden başka, daha büyük nasıl bir mutluluk ve daha ne gibi şeyler bekleyebilirdim? Buncasından bile hoşnuttum. Yüreğim kuş gibi çırpınıyor, kan hiç durmadan yüreğime akıyordu, ağlamak istiyordum.

Koridorda, merdiven altındaki karanlık köşenin önünden geçerken içeri baktım: Ne olurdu bütün ömrümü bu karanlık köşede onunla birlikte geçirseydim ve orada olduğumuzu kimse bilmeseydi. Bu ne büyük bir mutluluk olurdu, diye düşündüm.

Yavaş, titrek bir sesle:

- Bu gece ne hoş bir geceydi, değil mi? dedim ve söylediklerimden değil, söyleyeceklerimden korkarak adımlarımı sıklaştırdım. Başını bana öyle tatlı bir bakışla çevirerek, "Evet, çok!" diye yanıt verdi ki korkum geçti ve özellikle yemekten sonra:

- Biraz sonra gideceğinizi, bir daha görüşemeyeceğimizi bilmek beni nasıl da üzüyor, dedim. (Kederlendiriyor, diyecektim, ama diyemedim.)

İskarpınlerimin burnuna dikkatle bakıp, önünden geçtiğimiz kafesli paravanaya parmağını sürttükten sonra:

- Niçin görüşmeyelim ki? dedi, her salı ve cuma biz annemle Tverskoy bulvarına

gezmeye gideriz, siz oraya gezmeye gitmiyor musunuz?

- Salı günü kesinlikle izin isteyeceğim, bırakmazlarsa, kendi başıma şapkasız kaçırım, yolu biliyorum, dedim.

Sonička birdenbire:

- Bir şey söyleyeceğim. Biliyor musunuz? Bize gelen çocukların bazılarında sen derim. Gelin sizinle de senli benli konuşalım, dedi; sonra, gözlerimin içine bakıp başını sallayarak:

- İster misin? diye ekledi.

O dakika salona giriyorduk, Grost Fater'in ikinci ve pek canlı bölümü başlıyordu. Orkestra, gürültü arasında sözlerimin işitilmeyeceği bir sırada:

- Elini... zi ver.... in, dedim.

Sonička:

- Verin değil, ver, diye düzeltti ve güldü.

Grost Fater bitti, ama ben bu kipin birkaç kez geçtiği tümceleri durmadan hazırladığım halde, "sen"li olan bir tanesini bile söylemeye fırsat bulamadım. Bunu yapmak için cesaretim yetmiyordu. "İstiyor musun?" "Versene" sesleri kulağımda cınlıyor, beni sanki sarhoş ediyordu; Sonička'dan başka kimseyi, hiçbir şeyi göremiyordum. Buklelerini toplayıp kulağının arkasına kıştırırken o zamana dek hiç görmediğim alınının bir kısmını ve şakaklarının açıldığını gördüm.

Yalnızca burnunun ucunda küçücük bir delik bırakarak yeşil şala baştan aşağı büründüğünü gördüm. Pembe minimini parmaklarıyla ağzının çevresinde küçücük bir delik açmasaydı, boğulacağını da sandım ve merdivenden annesiyle inerken, hızla dönerek başını salladığını ve kapıdan uzaklaştığını da gördüm.

Valodya, İvinler, genç Prens, ben, hepimiz Sonička'ya âşık, merdiven başında durup onu gözlerimizle uğurluyorduk. Özellikle hangimize başını salladığını bilmiyorum; ama, o dakika benim için salladığına yüzde yüz emindim.

İvinler evden ayrılırken çok serbest, biraz da soğukça konuşup el sıktım. Ona karşı olan sevgimin ve üstümdeki egemenliğinin bugünden sonra yittiğini anladıysa, çok ilgisiz görünmek istemesine karşın, sanırım üzülmüştür.

Yaşamımda ilk kez sevgime ihanet ettim, ilk kez de bu duygunun tadını tattım. O herkesçe bilinen bağlılığın eskimiş duygusunu, aşkın gizemlerle ve bilinmeyenlerle dolu taze duygusuna çevirmekten sevinç duyuyordum. Üstelik, aynı zamanda birinden soğurken, ötekini sevmeye başlamak da, eskisine karşın iki kat sevmek değil midir?

XXIV

YATAKTA

Yatakta yatarken 'Nasıl oldu da, Seryoja'ya bu denli uzun bir zaman ve böylesine güçlü bir bağla bağlandım?' diye düşünüyordum.

Hayır, o hiçbir zaman beni anlamamış, bana değer vermemiştii, sevgimi de hak etmiyordu... Ya Sonička?...

Ne güzel şey! "İstiyor musun?", "Sen başlayacaksın" demesi...

Yüzükoyun döndüm ve yüzünü capcanlı gözümün önüne getirdim. Yorganı başıma çektim; dört yanını da sıkıştırdım. Hiçbir yerinde bir delik kalmayınca, yattım ve vücudumda tatlı bir ılıklik duyarak güzel düşlemlere, anılara daldım....

Pamuk yorganın astarına kımıltısız bakışlarımı dikeyor, onu bir saat önce gördüğüm gibi çok açık görüyordum. Onunla düşlemsel olarak konuşuyordum, bu konuşma, hiçbir anlamı olmadığı halde, bana anlatılamaz bir mutluluk veriyordu. Çünkü içinde sen, sana, seninle, seninkiler gibi sözler durmadan yinelenip duruyordu.

Bu düşlemler öylesine açıktı ki, tatlı bir coşkuyla uyuyamıyor ve içimden taşan mutluluğu biriyle paylaşmak istiyordum. Öte yana dönerken işitilecek denli:

- Canım Sonička, dedim! Valodya beni işitiyor musun?

O, uyku sersemliğiyle:

- Hayır. Ne var ki?

- Valodya ben âşığım, kesinlikle Sonıçka'ya âşığım.

Valodya gerinerek:

- Peki, ne olacak? diye yanıtladı.

- Ah Valodya, içimdekileri düşünemezsin. Şimdi bile yorganın altında yatıyor, onu öylesine açık görüyor, onunla öylesine açıkça konuşuyordum ki, şaşarsın.

Sana bir şey daha söyleyeyim mi? Yatıp onu düşündüğüm zaman, Tanrı bilir niçin, hüzünleniyor ve ağlamak istiyorum.

Valodya kımıldadı. Ben konuşmamı sürdürerek:

- Yalnızca bir şey istiyorum; hep onun yanında olmak, hep onu görmek, o kadar.

Sen de âşıksın değil mi, Valodya? Gerçeği söyle.

Tuhaf, herkesin Sonıçka'ya âşık olmasını ve herkesin bunu anlatmasını istiyordum. Valodya bana dönerek:

- Bundan sana ne? Belki de...

Onun parlak gözlerinden, hiç de uykusu olmadığını anladım ve:

- Senin uykun yok! Yalancıkıtan uykun var gibi yapıyorsun, diye bağırdım ve yorganımı attım. Haydi ondan söz edelim. Ne güzel şey değil mi? Öyle güzel ki, "Nikolenka, şu pencereden atla" ya da "Kendini ateşe at," dese, ant içerim ki, hemen sevinçle atarım... Ah ne cici şey, değil mi? Onu, çok canlı olarak karşımda görüyordum ve bu düşlemden tam bir zevk duymak için, birden öte yana döndüm ve başımı yastığın altına sakladım:

- Valodya, öylesine ağlamak istiyorum ki!

Valodya gülümseyerek:

- Aptal, sen de!... dedi ve biraz durduktan sonra:

- Bense bambaşka düşünüyorum. Elimden gelseydi, onunla yan yana oturup konuşmak isterdim, dedi.

- Ya! Demek ki sen de âşıksın! diye sözünü kestim.

O ise tatlı bir gülümseyişle:

- Sonra da parmaklarını, gözlerini, dudaklarını, küçük burnunu, minik ayaklarını öpmek isterdim, dedi.

Yastığın altından:

- Budalalık! diye bağırdım.

Valodya ise, beni aşağılayarak:

- Senin bir şeyden anladığın yok, dedi.

Gözyaşlarımın arasından:

- Hayır, ben anlıyorum, asıl sen anlamıyorsun, budalaca konuşuyorsun, dedim.

- Öyle olsun, ama bir kız gibi ağlamanın anlamı ne?

XXV

MEKTUP

Anlattığım günden hemen hemen altı ay sonra, Nisan'ın 16'ncı günü, ders zamanında babamız yukarıya çıkıp bize bu gece hep birlikte köye gideceğimizi haber verdi.

Bu haberi duyunca, yüreğim burkuldu ve hemen düşüncelerim annemin çevresinde toplandı.

Böyle birdenbire yola çıkmamızın nedeni, aşağıdaki mektuptu.

"Petrovskoye, 12 Nisan.

3 Nisan tarihli sevimli mektubunu ancak şimdi, akşamın saat onunda aldım ve her zaman olduğu gibi, hemen yanıtını yazıyorum. Feodor mektubu dün akşam kentten getirmiş, ama geç olduğu için Mimi'ye ancak bu sabah vermiş. Mimi ise benim biraz keyifsiz ve sinirli olduğumu düşünerek, bütün gün bana göstermemiş.

Gerçekten biraz ateşim vardı; doğrusu dört günden beri pek iyi değilim ve yataktan kalkmıyorum.

Sevgili dostum, çok rica ederim, korkma, korkulacak denli kötü değilim. İvan Vasilyiç izin verirse, yarın kalkmayı düşünüyorum.

Geçen hafta cuma günü çocuklarla gezmeye çıkmıştım; büyük yolun geçidinde ve bana hep korku veren köprü'nün yanında atlar çamura saplandı. Hava çok güzeldi, araba kurtarıncaya dek büyük yola doğru yürümek aklıma esti. Küçük kiliseye gelince yoruldum, dinlenmek üzere oturdum. Halk arabayı kurtarmaya toplanıncaya dek, yarım saatlik bir zaman geçti; biraz üşümeye başladım, özellikle ayaklarım üşüdü; çünkü ayağımdaki ince kösele tabanlı ayakkabılarım ıslanmıştı. Yemekten sonra vücuduma bir titreme geldi ve ateş bastı. Ama her zamanki gibi dolaşıp duruyordum; çaydan sonra da, Lüboçka ile dört elle çalmak üzere piyanoya geçtik. (Görsen, şaşarsın, öyle ilerledi ki...) Şu var ki tempoyu sayamadığımı ayırma varınca, nasıl şaşırdığımı bilemezsin. Birkaç kez saymak istedimse de, kafamda bir karışıklık, kulağımda tuhaf bir uğultu duyuyordum. 1, 2, 3 diye başlıyor, sonra birdenbire 8, 15 diyor ve en önemlisi, yanlışımlı anladığım halde, bir türlü düzeltmek elimden gelmiyordu. Sonunda Mimi yardıma yetişti, beni sanki zorlayarak yatağıma yatırdı.

İşte nasıl hastalandığımı ve bundaki suçumu gösteren ayrıntılı bir hesap, canım. Ertesi gün ateşim oldukça yükseldi ve bizim iyi yürekli yaşlı İvan Vasilyiç geldi. Hâlâ bizde kalıyor. Yakında beni dışarı çıkaracağına da söz verdi. Bu İvan Vasilyiç ne olağanüstü bir adam. Ateşler içinde sayıkladığım zaman, sabaha dek gözlerini kırpmadan başucumda bekledi.

Şimdiyse mektup yazdığımı bildiği için, kızlarla divanlı odada oturuyor, yatak odamda kızlara Alman masalları anlattığını, onların da dinlerken katıla katıla güldüklerini duyuyorum.

La belle Flamande adını verdiğim kız, annesi başka bir yere gittiği için iki haftadan beri bizde kalıyor; dikkat ve ilgisiyle, bana olan en içten bağlılığını gösteriyor.

Yüreğinin en gizli sırlarını bana açıyor. İyi bir elde olsaydı, güzel yüzü, temiz yüreği ve bütün tazeliğiyle o, her bakımdan çok iyi bir kız olabilirdi; ama anlattığına göre, yaşadığı çevrede büsbütün mahvolup gidecek. Bu kadar çocuğum olmasaydı, onu yanıma alırdım ve çok iyi ederdim diye düşünüyorum. Lüboçka sana, kendisi de mektup yazmak istiyordu, ama üç kezdir sayfayı yırtıyor, "Babamın nasıl alaycı olduğunu biliyorum, tek yanlışımlı bile olsa herkese gösterir," diyor. Katinka, eskisi gibi sevimli; Mimi, gene öyle sevecen ve üzücü.

Şimdi ciddi şeylerden söz edelim: Bu kış işlerin iyi gitmediğini, Habarovskoe'den gelen paraları almanın zorunlu olduğunu yazıyorsun. Bunun için benim onayımı istemeni tuhaf buluyorum. Benim olan şey, aynı zamanda senin değil midir?

Sen öyle iyi yüreklisin ki, sevgilim; beni üzme korkusuyla işlerinin nasıl gittiğini gizliyorsun.

Ama, ne olursa olsun, pek çok zarar ettiğini seziyorum ve ant içerim ki, buna hiç üzülmüyorum; onun için bu işi düzeltmek olanağı varsa, artık düşünme, kendini boşuna üzme. Çocukların geleceği için, değil kumarda kazandığın paralara, kusura bakma ama, senin bütün servetine bile güvenmemeye alıştım. Kumardaki kazancına ne denli az seviniyorsam, yitirmene de öyle üzülmüyorum. Ancak, beni üzen, bana karşı beslediğin sevginin bir bölümünü çalan ve şimdi yazdığım gibi, beni bu acı gerçekleri söylemek zorunda bırakan, kumara olan uğursuz alışkanlığındır. Oysa, sana bunları yazmakla ne büyük acı çektiğimi Tanrı bilir! Tanrı'ya tek bir şey için durmadan yakarıyorum: Bizi kurtarması için... yoksulluktan değil (yoksulluk da ne ki?), ama korumak zorunda olduğum çocuklarımızın çıkarlarıyla, bizim kişisel çıkarlarımızın karşılaştığı o korkunç andan. Tanrı yakarılarımı şimdiye dek kabul etti ve sen, bizim değil de artık çocuklarımızın olan serveti yitirmemek ya da düşünmekten bile korktuğum ama her an bizi tehdit eden o korkunç yıkımı getirmemek için gerekli olan sınırı aşmadın. Bu, Tanrının bize bağışladığı bir nimettir.

Çocuklardan söz ediyor ve gene eskiden beri tartışmaya yol açan, yatılı okula verilmelerine benim de razı olmamı rica ediyorsun. Bu öğrenim konusundaki düşüncemi bilirsin.

Benimle düşünces misin, bilmem. Ama her olasılığa karşı, beni biraz seviyorsan, ne olursun bunu ben sağken ya da Tanrı ayrılmanızı yazmışsa, öldükten sonra da yapmayacağına söz ver; yalvarırım.

İşlerimiz için Petrograd'a gidip gelmenin zorunlu olduğunu yazıyorsun. Tanrı esenlik versin, yavrum, git ve çabuk dön. Sensiz burası bize çok sıkıntılı geliyor! İlyaz olağanüstü güzel; balkona açılan kapının bir kanadını çıkardık bile, limonluğa giden yol dört gün önce kupkuruydu. Şeftali ağaçları tümüyle çiçek açmış. Yalnızca kimi yerlerde bir parça kar var: kırlangıçlar geldi ve bugün Lübočka bana ilkyaz çiçekleri getirdi. Doktor, üç gün sonra sapasağlam olacağımı ve nisan güneşine çıkıp ısınacağımı, temiz hava alabileceğimi söylüyor. Hoşçakal sevgili dostum. Yitirdiğin paraya da, benim hastalığıma da üzülmemeni dilerim. Bir an önce işlerini bitirip çocuklarla birlikte yazı geçirmek üzere bize gel. Yaz için olağanüstü planlarım var, ama onların gerçekleşmesine senin yokluğun engel oluyor."

Mektubun geri kalan bölümü, ayrı bir kâğıt parçasına, sık ve düzensiz bir yazıyla Fransızca olarak yazılıydı. Sözcüğü sözcüğüne çeviriyorum:

"Hastalığım konusunda sana yazdıklarımı sakın inanma; hastalığımın nasıl ağır olduğunu kimse anlamıyor. Bildiğim bir şey varsa o da şu, artık yatağımdan kalkamayacağım. Dakika bile geçirmeden çocukları al ve hemen gel. Belki seni bir kez daha kucaklamam ve çocuklara hayır dua etmem nasip olur. Bu, benim en son isteğimdir. Bu sözlerimle seni ne denli sarstığımı biliyorum, ama bunları benden olmasa, er geç başkalarından duyacaktın.

Tanrının esirgemesine sığınıp bu yıkıma dayanmaya çalışalım. Onun yazdığına boyun eğelim.

Yazdıklarımın, bir hastanın düşleminde doğan bir şey olduğunu sanma; tersine, şu dakikada zihnim çok açık ve ben, çok dinginim. Bunlar bir hasta ruhun doğurduğu karışık kuruntulardır diye avutma. Hayır, ben duyumsuyorum, biliyorum; Tanrı bunu bana bildirdiği için biliyorum ki, günlerim sayılıdır.

Sana ve çocuklara olan aşkım, ömrümle birlikte tükenecek mi? Bunun olanaksızlığını anladım. Şu anda, kendisi olmayınca yaşamdan bir şey anlayamadığım bu duyguyla, onun bir gün gelip de yok olacağını düşünemeyecek denli doluyum. Beni yaşatan, size olan aşkımdır. Ruhumun sonsuz olarak yaşayacağını biliyorum; çünkü, alnımda bunun bir gün söneceği yazılı olsaydı, aşkım gibi bir duygu doğamazdı.

Aranızda bulunamayacağım; ama, aşkımin sizi hiçbir zaman bırakmayacağına kesinlikle eminim ve bu düşünce yüreğime öyle açıklık veriyor ki, yaklaşmakta olan ölümü dingin, korkusuz bekliyorum.

Çok dinginim ve Tanrı biliyor ki, ölüme, iyi bir yaşama geçmek için bir aracıymış gibi bakıyorum; ama niçin gözyaşlarım beni boğuyor?.. Niçin çocukları, sevdikleri annelerinden yoksun etmeli? Niçin sana böyle ağır ve beklenmeyen bir darbe indirmeli? Aşkınınız, yaşamımı sınırsız mutlulukla doldurduğu şu dakikada, niçin ölmeliyim?

Tanrı ne yazdıysa o olur!

Gözyaşlarımdan artık yazamıyorum. Belki de seni göremeyeceğim. Bu dünyada yaşamımı mutlulukla dolduran eşsiz yaşam arkadaşına teşekkür borçluyum. Öteki dünyada, seni ödüllendirmesi için Tanrıya yalvaracağım. Hoşçakal sevgilim. Ben gidiyorum. Ama, aşkım hiçbir zaman, hiçbir yerde seni bırakmayacak. Hoşçakal Valodya, hoşçakal meleğim, hoşçakal en küçüğüm, benim Nikolenkam!

Acaba bir gün olur da beni unuturlar mı?"

Bu mektubun içinde Mimi'nin Fransızca yazdığı şu pusula da vardı:

"Sözünü ettiği o üzücü sezgileri doktor da kesin olarak doğruladı. Dün gece bu mektubu hemen göndermemi söylemişti; bu sözleri, hastalık sabuklaması [hezeyan] olarak söylediğini sanıp bu sabaha dek bekledim ve mektubu açmaya karar verdim. Tam onu açtığım sırada Natalya Nikolayevna mektubu ne yaptığımı sordu ve göndermemişsem yakmamı buyurdu. Durmadan mektuptan söz ediyor ve onun sizi

öldüreceğine beni inandırmaya çalışıyordu.

Bu meleği bizi bırakmadan görmek istiyorsanız, yolculuğunuzu geciktirmeyin. Bu karalamamı bağışlayın. Üç gecedir uyumadım. Onu nasıl sevdiğimi bilirsiniz!"

11 nisan gecesini annemin odasında geçirmiş olan Natalya Savişna, ilk bölümünü yazdıktan sonra, annemin, mektubu yanındaki masaya koyup uyuduğunu bana anlatmış ve şunları söylemişti:

"Kendim de açıklayayım ki, koltukta uyuklamış kalmışım, çorap da elimden düşmüş.

Yalnızca uyku arasında -şöyle saat bire doğru- sanki onun konuştuğunu duydum; gözlerimi açtım; bir de ne göreyim: O, yavrucuğum, yatakta oturmuş, söylece elceğini kavuşturmuş, gözyaşları seller gibi akıyordu.

Ancak, 'Demek ki, her şey bitti,' diyebilmiş ve ellerini yüzüne kapamıştı.

Yerimden sıçradım ve, 'Neniz var?' diye sordum.

'Ah, Natalya Savişna, kimi gördüğümü bir bilseniz?' dedi, sonra da ne denli sorduysam da, başka hiçbir şey söylemedi. Yalnızca masayı getirmemi söyledi; bir şeyler daha yazdı; mektubu yanımda kapatarak hemen yollamamı buyurdu. Bundan sonra da günden güne kötüledi..."

XXVI

KÖYDE BİZİ NELER BEKLİYORDU?

25 Nisan günü Petrovskoe'deki evin kapısının önünde arabamızdan iniyorduk. Moskova'dan çıkarken babam çok düşünceliydi. Valodya, annemin hasta olup olmadığını sorunca ona üzüntüyle baktı ve susarak başını salladı. Yolculuk sırasında, görünür derecede yatışmıştı. Evimize yaklaştıkça yüzünü kaplayan üzüntü yavaş yavaş çoğalıyor, arabadan inerken, soluk soluğa koşup gelen Foka'ya:

- Natalya Nikolayevna nerede? diye sorarken sesi titriyor ve gözleri yaşıyordu.

İyi yürekli yaşlı Foka, çekinerek yüzümüze baktı, gözlerini indirdi ve girişin kapısını açarken başını çevirip:

- Altı gündür odalarından çıkmıyorlar, diye yanıtladı.

Sonradan anlattıklarına göre, annemin hastalandığı günden beri durmadan acı acı uluyan Milka, neşeli neşeli babama koştu; onun üzerine atlıyor, vıykıyor, ellerini yalıyordu. Babam onu iterek konuk odasına, oradan annemin odasına bakan sedirli odaya geçti. Odaya yaklaştıkça, davranışlarından heyecanının da o kadar arttığı görülmüyordu. Sedirli odaya girdiğinde, zorla soluk alıyor, ayak ucuna basarak ilerliyordu; kapının kilidine dokunmadan önce bir istavroz çıkardı. Bu sırada, ağlamaktan gözleri şişen zavallı Mimi, koridordan koşarak çıktı, fısıldayarak, umutsuzluk dolu bir sesle:

- Ah, Piotr Aleksandroviç! dedi ve babamın kapı tokmağını çevirmek üzere olduğunu görünce, zor işitilen bir sesle, buradan geçemezsiniz, yol kızların odasındandır, diye ekledi.

Bunların hepsi, korkunç sezişlerle büyük bir acıya hazırlanmış olan çocuk ruhumda, ne derin etkiler bırakıyordu.

Kızların odasına gittik; koridorda, yüzüne verdiği görünümle bizi her zaman eğlendiren aptal Akim'i gördük. Ama, bu dakikada onun gülünç görünmesi şöyle dursun, hiçbir anlamı olmayan ilgisiz durumu, bana çok dokundu. Odada bulunan iki kız, bizi görünce selam vermek için öyle üzgün bir görünüşle ayağa kalktılar ki, içimi korku bürüdü. Mimi'nin odasına geçtikten sonra, babam annemin odasının kapısını açtı, biz de girdik. Kapının sağında, üzerine şallar gerilmiş iki pencere vardı. Onlardan birinin önünde, burnunda gözlüğü olan Natalya Savişna oturmuş çorap örüyordu. Her zaman yaptığı gibi, bizi öpmedi, yalnızca yerinden kalktı, Gözlüğünün üzerinden bize baktı; gözlerinden dolu gibi yaşlar akıyordu. Eskiden bize çok ilgisiz davrananların bile, şimdi bizi görür görmez ağlamaya başlamaları hiç de hoşuma gitmedi.

Kapının solunda bir paravana duruyor, arkasında karyola, üstü ilaç dolu komodin ve doktorun uyukladığı büyük bir koltuk; karyolanın önünde beyaz sabahlığıyla, genç, çok sarışın olağanüstü güzel bir kız duruyor ve kollarını biraz sıvayarak, o dakikada görünmeyen annemin başına buz koyuyordu. Bu kız annemin sözünü ettiği la belle Flamande'di. Odaya girer girmez, annemin başında olan elini kaldırıp sabahlığının göğsündeki kıvrımları düzeltti ve sonra fısıldayarak:

- Kendini yitirdi, dedi.

O dakikada çok acı çekiyordum; bununla birlikte, bütün ayrıntıların farkındaydım. Oda, hemen hemen karanlık, sıcak, nane, kolonya, papatya ve lokman ruhu kokularıyla doluydu.

Bu koku beni o kadar sardı ki, onu yalnızca duyduğumda değil, anımsadığımda bile, düşlemim bir anda bu iç karartıcı, havasız odaya gider ve o korkunç dakikayı en ince ayrıntısına dek gözümde canlandırır.

Annemin gözleri açıldı, ama hiçbir şey görmüyordu.

O ürkünç bakışı hiç bir zaman unutamayacağım! O bakış öylesine acı doluydu ki!..

Bizi götürdüler.

Sonraları, annemin ölüm dakikalarını Natalya Savişna'ya sorduğum zaman, şunları söylemişti:

- Sizi gördükten sonra zavallı kuzucuğum uzun süre çırpındı, sanki şuracığında onu boğan bir şey vardı; sonra yastıktan başını indirdi ve öyle sessiz, dingin daldı ki, tıpkı melekler gibiydi. Tam içeceği şeyi neden getirmediğini anlamak için çıktığım sırada döndüm, ciğerimin parçası, çevresindeki her şeyi dağıtmış, işaretle babacığınızı çağırıyordu; o eğildiğinde annenizin artık konuşmaya gücü kalmadığı anlaşıldı. Yalnızca dudaklarını açabiliyor ve gene, "Aman Tanrım, Tanrım, çocukları, çocukları!" diye inliyordu. Ben sizi çağırmaya koşacaktım. Ama, İvan Vasilyiç bırakmadı. Hastayı üzeceksin, getirmesen daha iyi edersin, dedi. Bu davranışıyla neler söylemek istediğini Tanrı bilir! Öyle sanıyorum ki, size uzaktan hayır dua ediyordu; ölümünden önce son kez olsun çocuklarını görmeyi, Tanrı ona kısmet etmemiş demek. Sonra biraz kalktı, yavrum, eliyle şöyle bir işaret etti ve anımsamaktan bile korktuğum bir sesle birden, "Ey kutsal Meryem, onları bırakma!.." dedi. O dakika gözlerinden çok acı çektiği, acının yüreğine saplandığı belliydi. Yastığa düştü, çarşafı dişleriyle koparıyor; gözyaşları durmadan akıyordu...

Ben:

- Ya sonra ne oldu? diye sorunca, Natalya Savişna artık konuşamaz oldu, başını gevirdi ve acı acı hıçkırmaya başladı. Annem korkunç acılar içinde ölmüştü.

XXVII

ACI

Ertesi gün akşamın geç vakti, onu bir kez daha görmek istedim; duyduğum korkuyu birdenbire yendim ve kapıyı usulca açıp ayaklarımın ucuna basarak salona girdim. Odanın ortasında, masanın üzerinde tabut duruyordu. Mumlar, tabutun çevresindeki yüksek gümüş şamdanlarda hâlâ yanıyordu. Kilise adamlarından biri, uzak bir köşede oturmuş, tekdüze, alçak bir sesle İncil okuyordu.

Kapıda durup bakınmaya başladım; ama ağlamaktan gözlerim öyle şiş, sinirlerim öyle bozuktaki ki, hiçbir şey seçemiyordum; her şey tuhaf bir biçimde birbirine karışıyordu: Işık, lâme, kadife, büyük şamdanlar, kıyıları dantelalı pembe yastık, çelenk; dantelalı başlık ve mum gibi saydam bir şey daha. Onun yüzünü görmek için sandalyeye çıktım, ama yüzünün olduğu yerde gene o açık sarı renkte saydam bir cisim belirliyordu. Bu şeyin annemin yüzü olduğuna bir türlü inanamıyordum. Ona daha dikkatli baktıkça, yavaş yavaş alışık olduğum sevimli yüz çizgilerini tanımaya başladım. Bunun annem olduğunu algıladığım an, dehşetten titredim; ama, kapalı olan gözleri neden öylesine çökmüş ki? Şu

korkunç renksizlik ve yanağının saydam derisi altındaki siyahımsı leke neden? Neden bütün yüzünün anlatımı bu denli soğuk ve ciddi? Neden dudakları böylesine renksiz ve bükülüşleri böylesine güzel ve ağırbaşlı? Onlarda dünyasal olmayan öyle bir dinginlik anlatımı var ki, bakarken vücudumu tepeden tırnağa soğuk bir ürperiş kaplıyor.

Bakıyor ve anlaşılmaz, tanımlanamaz bir gücün, gözlerimi bu cansız yüze çektiğini anlıyordum.

Gözlerimi ondan ayıramıyorum, düşlemimde, mutluluk dolu yaşam tabloları çiziyordum. Önümde duran ve anılarımla hiç ilgisi olmayan bir cisme bakar gibi anlamsız baktığım şu cansız vücudun o olduğunu unutmuştum. Ben onu birçok durumda canlandırıyordum; canlı, neşeli, güleryüzlü; sonra gözlerimin dikili kaldığı bu renksiz yüzdeki çizgilerden biri beri birdenbire sarsıyordu. Ürkütücü gerçeği anımsıyor, ürperiyor, ama bakmaktan da kendimi alamıyordum. Düşlemler bir daha gerçeği siliyor ve yeniden gerçeklik duygusu düşlemleri dağıtıyordu. En sonunda yorulan düşlemgücüm, beni aldatamaz oldu. Gerçeklik duygusu da yitti ve ben kendimden geçtim. Bu durumda ne kadar kaldığımı, ne olduğumu bilemiyorum. Tek bildiğim, bir süre yaşama bilincimi yitirerek bir tür yüksek, tanımlanamaz, hoş ve acı bir zevk duyuyordum.

Belki onun sevgili ruhu daha yüksek bir dünyaya uçarken, bizi bıraktığı bu ölümlü dünyaya üzüntüyle bakmış ve benim üzüntümü görüp acıyarak sevgi kanatlarıyla, göklere yakışan acıma gülümseyişiyle beni avutmak ve kutsamak için inmişti.

Kapı gıcırdadı ve okuyanı değiştirmek için başka bir papaz içeri girdi. Bu gürültüyle kendime geldim, aklıma ilk gelen şey şu oldu: beni ağlamayan ve üzüntüyle ilgisi olmayan bir durumda iskemlede görür, duygusuz ve yalnızca merakımdan ya da acıma duygusuyla iskemleye çıkıp baktığımı sanır diye istavroz çıkardım, eğildim ve ağlamaya başladım.

O kendimden geçmiş olduğum anın asıl acı dakikam olduğunu, ancak o zamanki izlenimlerimi anımsarken anladım. Gömülmeden önce ve sonra durmaksızın ağlıyor, üzülyordum; ama o üzüntüyü anımsamaya utanıyorum; çünkü ona, herkesten çok üzgün olduğumu göstererek onurumu kurtarma isteğim, başkalarının bana ne gözle bakacağı düşüncesi, beni Mimi'nin başlığını ve çevredekilerin yüzlerini incelemeye yönlendiren amaçsız merak gibi durumlar karışıyordu. Yalnızca, bir tek acının duygusunu duymadığım için kendimden nefret ediyor ve öteki duyguları saklamaya çalışıyordum; bundan dolayı da üzüntüm doğal ve içten değildi. Üstelik kendimi mutsuz duymaktan bir tür zevk alıyor, talihsizliğimin bilincini güçlendirmeye çalışıyordum. Bu bencilce duygu, asıl üzüntümü daha çok bastırıyordu.

Her zaman büyük üzüntülerden sonra olduğu gibi, bu geceyi de rahat ve deliksiz bir uykuyla geçirdim, kuru gözlerle ve yatışmış sinirlerle uyandım. Saat onda, tabutu çıkarmadan önce yapılacak ayine bizi çağırdılar. Oda gözyaşları içinde hanımlarıyla esenleşmeye gelen usaklar ve köylülerle doluydu. Ayin yapılırken ben gereği gibi ağlıyor, istavroz çıkarıyor, secdeye kapanıyordum, ama içimden, tapınmaktan uzak ve oldukça soğukkanlıydım; sırtıma giydirdikleri ve koltuklarımı sıkan yarım frakla ilgileniyor, pantolonumun dizlerinin kirlenmemesi için nasıl devinmemin uygun olacağını düşünüyor ve usulca çevredekileri süzüyordum. Babam kireç gibi renksiz, tabutun başucunda duruyor ve kendisini tutmak için açıkça çaba gösteriyordu. Onun siyah fraklı uzun vücudu, solgun ve anlamlı yüzü, her zamanki gibi uyumlu davranışları; istavroz çıkarırken, eğilip elini yere değdirirken, papazın elinden mumu alırken ya da tabuta yaklaşırken olağanüstü zarif görünüyordu. Ancak, neden bilmiyorum, şu dakikada onun bu zarifliği hoşuma gitmiyordu. Mimi duvara yaslanmıştı ve ayakta zorla duruyormuş gibiydi. Entarisi buruşuk ve kuş tüyü içinde, başlığı bir yana düşmüş, şiş gözleri kıpkırmızıydı, başı titriyordu; yürekler paralayıcı bir sesle durmadan hıçkırıyor, yüzünü mendiliyle ve eliyle sürekli kapatıyordu. Bana öyle geliyordu ki, bunu seyircilere karşı yüzünü kapatarak yapmacık hıçkırıklara bir dakika olsun ara verip dinlenmek için yapıyordu. Biraz önce, annemin ölümünün kendisi için dayanamayacağı korkunç bir darbe olduğunu, bu

darbenin onu her şeyden yoksun kıldığını ve bu meleğin ölmeden önce kendisini ve Katinka'nın geleceğini sağlamayı unutmadığını babama söylemiş olduğunu anımsadım. O bunları anlatırken, acı gözyaşları döküyordu, belki de üzüntüsü gerçektir; ama temiz ve tam bir üzüntü değildi bu. Lübočka kreple çevrili siyah entarisiyle, gözyaşlarından ıslanmış yüzüyle başı eğik, arada bir tabuta bakıyor ve yüzünde yalnızca çocukça bir korku görünüyordu. Katenka, annesinin yanında duruyordu ve yüzü süzölmüş olmakla birlikte, her zamanki gibi pembeydi. Açık özyapılı olan Valodya, üzüntüsünde de içtendi; kimi zaman durağan bakışlarını bir yere dikmiş, düşünerek duruyor; kimi zaman, ağzı birdenbire bükölmeye başlıyor ve ivedi ivedi istavroz çıkararak eğiliyordu. Cenaze töreninde bulunan herkes, benim için dayanılmaz kişilerdi. Annemin bu dünya için yaratılmadığı ve öbür dünyada daha rahat edeceği türünden avutucu sözleri bende bir tür öfke uyandırıyor. Onun için konuşup ağlaşmaya ne hakları vardı? Kimileri konuşurken bizi "öksüz" diye niteliyordu. Sanki onlar söylemese, biz annesi ölen çocukların bu sanla çağrıldığını bilmeyecekmişiz gibi! Yeni evlenen bir kıza "madam" demek nasıl ivedi davranıyorlarsa, aynı biçimde bizi de ilk kez bu sanla çağırarak, sanırım hoşlarına gidiyordu. Salonun uzak bir köşesinde, büfe odasının açık kapısının arkasında hemen hemen saklanmış gibi diz çökmüş, ak saçlı iki bükölmüş bir yaşlı kadın duruyordu. Ellerini bağlamış, gözlerini göğse kaldırmış, ağlamıyor ama dua ediyordu.

Ruhu Tanrıya yükseliyor, kendisini de dünyada her şeyden çok sevdiği kimseye kavuşturması için yalvarıyor ve bunun pek yakında gerçekleşeceğine inanıyor. 'İşte onu gerçekten seven biri,' diye düşündüm ve kendi kendimden utandım. Ayın bitmişti. Rahmetli annemin yüzü açık duruyor ve bizden başka herkes birbiri ardına ona yaklaşp son saygı görevlerini yerine getiriyorlardı.

Sonda bulunanlardan biri, rahmetliyle vedalaşmak üzere, Tanrı bilir niçin, kucağında getirdiği beş yaşlarındaki güzel kıızıyla yaklaşmıştı. Bu sırada kazayla düşürdüğüm ıslak mendilimi almak istiyordum; tam eğildiğim sırada, yüz yıl daha yaşasam unutamayacağım ve anımsadıkça vücudumu soğuk bir titreme kaplayan korkunç ve yürekler paralayıcı bir çığlık, beni sarstı. Başımı kaldırdım: tabutun yanındaki iskemlede aynı köylü kadın duruyor; yuvalarından fırlamış gözlerle, rahmetlinin yüzüne baktıktan sonra korkuyla geriye çekilmiş, küçük ellerini sallayan, korkunç sesiyle de avaz avaz bağırarak kızı zorla yatıştırmaya çalışıyordu. Beni şaşırtan sestten daha korkunç bir çığlık koparak kendimi dışarı attım.

Ancak şu dakikada günlük kokusuna karışp odayı dolduran o güçlü ve ağır kokunun nereden geldiğini anladım; birkaç gün önce güzellekle, çekicilikle dolu olan ve dünyada en çok sevdiğim annemin yüzünün korku uyandıracağı düşüncesi, sanki ilk kez acı gerçeği açığa vurmuş, ruhumu korkunç bir umutsuzlukla doldurmuştu.

XXVIII

SON ACI ANILAR

Artık annemiz yoktu, ama yaşamımız değişmeksizin akıp gidiyordu; aynı odalarda, aynı saatlerde yatıp kalkıyorduk; sabah ve akşam çayları, öğle ve akşam yemekleri, her şey zamanındaydı; masalar, iskemleler yerlerindeydi; evimizde ve yaşam biçimimizde hiçbir şey değişmemişti; yalnızca o yoktu.

Bana öyle geliyordu ki, böyle bir yıkımdan sonra her şey değişmeliydi; her zamanki yaşam biçimimiz, onun anısını aşağılama gibi geliyor, yokluğunu pek canlı olarak anımsatıyordu.

Gömölüşünün ertesi günü, öğle yemeğinden sonra uykum gelince kuş tüyü yumuşacık yatağında, sıcak pamuklu yorgan altında uyumaya niyet ederek Natalya Savişna'nın odasına gitmiştim. İçeri girdiğim zaman Natalya Savişna yatağında, belki de uyuyordu; ayak sesimi duyunca yatağında doğruldu. Sineklerden korunmak için yüzüne örttüğü yünlü atkıyı açtı, başlığını düzelitti ve yatağın kıyısına oturdu.

Eskiden yemeklerden sonra onun odasına uyumak için sık sık geldiğimden, bu gelişimin de nedenini anlamış olacak ki, yatağından kalkarak bana:

- Ne o? Sanırım dinlenmeye geldiniz, kuzucuğum, değil mi? Yatın, dedi.

Onu elinden tutarak:

- Hayır, Natalya Savişna... Hiç de bunun için değil... Şöyle bir geldim... Siz de yorgunsunuz; siz yatın, daha iyi.

- Hayır babacığım, artık uykumu aldım dedi (üç gündür uyumadığını iyi biliyorum) ve içini çekerek:

-Uykunun sırası değil diye ekledi.

Yıkımımız konusunda Natalya Savişna ile konuşmak istiyordum; onun sevgi ve içtenliğini bildiğim için, onunla birlikte ağlaşmak, bana bir avuntu olacaktı.

Biraz sustuktan sonra karyolaya yerleşerek:

- Şu olanlar hiç aklınıza gelir miydi, Natalya Savişna? dedim. Yaşlı kadıncağız, bunu kendisine niye sorduğumu belki de anlayamayarak, bana şaşkınlık ve merakla baktı.

- Kimin aklına gelebilirdi? diye yineledim.

En candan acıma duygusuyla yüzüme baktı:

- Ah, babacığım, bunu kim bekleyebilirdi, şimdi bile aklım almıyor. Benim gibi yaşlı bir kadının kara toprağa girme sırası çoktan geldi; oysa bak neler görecektim? Tanrı acısın, dedeniz olan yaşlı efendimiz Prens Nikolay Nikolayeviç'in, iki erkek kardeşimin, kızkardeşim Anuşka'nın, hepsinin öldüğünü gördüm ve hepsi de benden gençti yavrucuğum. Çok günah işlemişim ki, şimdi bir de onun arkasına kaldım, Tanrının buyruğu! Onu oraya sevdiği için aldı, çünkü oraya iyiler gerekli.

Bu sıradan düşünce, beni sevindirip şaşırttı ve ben Natalya Savişna'ya daha çok sokuldum. Ellerini göğsünde kavuşturarak yukarı baktı; çökük nemli gözlerinde büyük, ama yatışmış bir üzüntü vardı. Yıllarca, bütün aşkını üzerinde topladığı insandan, Tanrı'nın kendisini uzun zaman ayırmayacağına büyük bir inancı vardı.

- Ya, babacık, sanki daha dün onu kucağımda sallayıp kundaklıyordum. O da beni Naşa diye çağırırdı. Koşarak yanıma gelir, boynuma sarılır, şunları söylerdi:

"Benim Naşacığım, benim güzelim, benim hindiciğim!..

Ben de şaka olarak:

- İnanmam, yavrucuğum, beni sevmiyorsunuz; biraz bekleyin, büyüün ve evlenin de, Naşa'yı bak nasıl unutursunuz," derdim. O, düşünmeye başladı; "Hayır, Naşa'yı da birlikte götürmezsem, evlenmem daha iyi. Hiç bir zaman Naşa'yı bırakmam ki," derdi. Oysa, bıraktı ve gitti... Beklemedi. Rahmetli beni nasıl da severdi! Doğrusunu isterseniz, sevmediği bir kimse yoktu ki! Ya, yavrucuğum, annenizi asla unutmamalısınız; O, insan değil melekti. Ruhu cennete gittiği zaman sizi sevecek ve sizinle sevinecektir.

- Natalya Savişna, niçin gittiği zaman diyorsun? O, şimdiden orada değil mi? diye sordum. Natalya Savişna bana daha çok sokulup sesini alçaltarak:

- Hayır yavrucuğum, şimdi onun ruhu buradadır, diyor, yukarıları gösteriyordu. Hemen hemen fısıldayarak öyle bir duygu ve inançla konuşuyordu ki, ben elimde olmadan gözlerimi yukarı kaldırıp kornişlere bakıyor, sanki bir şey arıyordum. O sözünü sürdürerek:

- Günahsız ruhlar cennete varmadan önce, kırk türlü çileden geçer ve kırk gün kadar da kendi evinde kalabilirmiş...

Daha uzun zaman aynı biçimde, aynı yalınlık ve inançla, sanki kendi gözüyle görmüş gibi, kimsenin içinde en ufak bir kuşku bile uyandırmadan, sıradan şeylerden söz edercesine konuştu. Soluğumu tutarak onu dinliyor, söylediklerine, pek iyi anlamamakla birlikte, tümüyle inanıyordum. Natalya Savişna, sonuç olarak:

- İşte yavrucuğum, o buradadır; bize bakıyor ve belki söylediklerimizi de dinliyor, diye sözlerini bitirdi ve başını eğerek sustu.

Dökülen yaşlarını silmek için mendil aramaya kalktı, yüzüme bakarak heyecandan titreyen sesiyle:

- Böylelikle, Tanrı beni kendisine daha çok yaklaştırdı. Artık burada yapacak neyim kaldı ki? Kimin için yaşayacağım? Kimi seveceğim? dedi.

Gözyaşlarımı zor tutarak, sitemle:

- Ya bizi sevmiyor musunuz? dedim.

- Yavrum, sizleri nasıl sevdiğimi Tanrı biliyor; ama, onu sevdiğim gibi, kimseyi sevmedim, sevemem de!

Daha çok konuşamadı, başını öte yana çevirdi ve acı acı hıçkırmaya başladı.

Artık uyumayı düşünmüyordum, karşı karşıya konuşmadan oturuyor ve ağlıyorduk.

Odaya Foka girdi; durumumuzu görünce, rahatsız etmek istemeyerek, çekingen bakışlarla, sessizce kapıda durdu. Gözlerini mendille silen Natalya Savişna:

- Fokaşa, niçin geldin? dedi.

- Helva için gereken bir buçuk funt (57) üzüm, 4 şeker ve 3 avuç darı almaya geldim deyince, Natalya Savişna çabucak enfiyesini çekti, sık adımlarla sandığa yaklaştı ve:

- Şimdi, şimdi kardeşim, diye söylendi. Önem verdiği görevinin başına geçince, konuşmamızdan doğan üzümlük izleri, üzerinden silinivermişti. Çıkardığı şekeri kantarda tartarken:

- Dört funtu ne yapacakmış, üç buçuk da yetişir, dedi.

Kantardan birkaç şeker aldı:

- Ne oluyor? Daha dün sekiz funt darı verdim, gene istiyorlar. Sen bilirsin Foka Dimidiç, ben daha çok darı veremem. Evdeki karışıklığa sevinen Vaynka, belki de anlamazlar, diye düşünüyor. Hayır, ben efendilerimin mallarının yağmalanmasına göz yumamam. Görülmüş şey mi bu, sekiz funt?

- Ne yapalım, o her şeyin tükendiğini söylüyor.

- Peki, al bakalım, al! Hepsini al!

Benimle konuşurken, duyduğum üzgün sesinin, ufak tefek şeyler yüzünden, birdenbire böyle bir homurdanışa dönmesi, beni şaşırttı. Sonraları, bunu uzun uzadıya düşünürken, anladım ki; içinden geçenlere bakmayarak, işiyle uğraşacak kadar ruhunda güç bulabiliyor, alışkanlık da onu gündelik işlerine çekiyordu. Üzüntü onu öyle etkilemişti ki, başka işlerle uğraştığını gizlemeye gerek görmüyor, böyle bir düşüncenin akla geleceğini de düşünmüyordu.

Gurur, gerçek bir üzüntüye hiç yakışmayan bir duygu olmakla birlikte, bu duygu insanın doğasına o denli derin işlemiştir ki, en büyük acı bile, onu binde bir unutturabilir. Gurur, üzüntülü durumlarda ya üzgün, ya mutsuz ya da metin görünmek isteğiyle ortaya çıkar; açıkça söyleyemediğimiz bu bayağı istekler, hiçbir zaman, en acı üzüntülerimizi duyduğumuz sırada bile, bizi bırakmaz ve acımızın büyüklüğünü, içtenliğini, değerini ortadan kaldırmaz. Natalya Savişna, yıkımından öyle sarsılmıştı ki, içinde hiçbir istek kalmamıştı, yaşaması da alışkanlığındandı.

Foka'ya istenen erzakı verdikten ve ayinde ilahi okuyanlara ikram edilecek böreği anımsattıktan sonra, onu gönderdi. Çorabını alıp yanına oturdu.

Aynı konu üzerinde konuşmaya başladık. Bir kez daha ağladık, bir kez daha gözyaşlarımızı sildik.

Natalya Savişna ile konuşmamız her gün yineleniyor, onun sessiz gözyaşları, dingin, dindar sözleri bana avuntu veriyor; içimi açıyordu.

Ancak, çok geçmeden bizi ayırdılar; annemi gömdükten üç gün sonra evce Moskova'ya taşındık, bir daha da onu görmek kısmet olmadı.

Büyükannem bu korkunç haberi ancak biz döndükten sonra öğrendi, üzüntüsü sonsuzdu. Bizleri ona bırakmıyorlardı, çünkü tam bir hafta kendisini yitirerek yattı. Hiç ilaç içmek istemediği gibi, kimseyle de konuşmuyor, uyumuyor ve bir lokma bile yemek yemiyordu. Doktorlar yaşamından kaygı duymaya başladılar. Kimi zaman, odasında yalnızca koltuğa oturduğunda, birdenbire gülmeye, sonra gözyaşı dökmeden hıçkırmaya başlıyor, ürpermeler geçiriyor, doğal olmayan bir sesle anlamsız, korkunç sözler savuruyordu. Bu, büyükannemi sarsan ilk acıydı, bu acı onu umutsuzluğa düşürdü. Yıkımının nedenini başka birine yüklemek gerekiyordu ve o birine o korkunç sözleri söylüyor, tehditler savuruyor, koltuğundan sığıyor, geniş adımlarla odayı dolaşıyor, sonra bayılıp düşüyordu.

Bir gün odasına girdim, her zamanki gibi koltuğunda oturuyor ve yatışmışa benziyordu; ancak, bakışı içime işledi. Gözleri fazlasıyla açık, ama bakışları belirsiz ve donuktu. Bana baktığı halde görmediğini anlıyordum. Dudaklarında

yavaş yavaş bir gülümseme belirdi ve sevecenlik dolu içli bir sesle konuşmaya başladı:

- Gel, yavrucuğum, meleğim.

Bana söylediğini sanarak yaklaştım; ama, o bana değil, başka yere bakıyordu:

-Ah, canım benim, ne çok acı çektiğimi bilseydin... şimdi geldiğine öyle seviniyorum ki...

Annemi düşleminde canlandırdığını anladım ve durdum. O, kaşlarını çatarak konuşmasını sürdürüyordu:

- Seni yitirdiğimi söylediler; saçmalığa bak! Senin benden önce ölmenin olanağı var mı? dedi ve korkunç, isterik kahkahalarla gülmeye başladı.

Ancak büyük bir sevgiyle sevebilen insanların üzüntüleri de büyük olur; sevmek isteği, acılarına panzehir gibi gelir, onlara şifa verir... Bunun için insanın manevi doğası, maddi doğasından daha dayanıklıdır; acı, hiçbir zaman öldürmez.

Bir hafta sonra büyükannem ağlayabiliyordu ve biraz iyileşmeye de başladı.

Kendine geldiği zaman, ilk düşüncesi biz olduk, bize olan sevgisi de arttı.

Koltuğunun yanından ayrılmıyorduk; sessizce ağlıyor, annemden söz ediyor ve bizi sevecenlikle okşuyordu..

Büyükannemin üzüntüsünü gereğinden çok büyüttüğü kimsenin aklına gelmezdi; bu üzüntünün dışı vurulması çok derin ve etkiliydi. Ama nedense, Natalya Savişna'ya daha çok acıyordum ve bugüne dek, annemi hiç kimsenin, bu temiz yürekli kadın gibi içten sevmediğine, ona böyle yanmadığına emindim...

Annemin ölümüyle o mutlu çocukluk çağı bitmiş ve benim için yeni bir dönem, öksüzlük dönemi başlamış oluyordu. Bir daha hiç görmediğim; ruhsal yaşamımın gidişinde, gelişmesinde çok güçlü ve olumlu etkisi olan Natalya Savişna'yla ilgili anılarım, ilk dönemin anıları olduğu için, onunla ve ölümüyle ilgili birkaç sözcük daha söyleyeceğim.

Adamlarımızın anlattıklarına göre, Natalya Savişna'nın, biz ayrıldıktan sonra işsizlikten çok canı sıkılmıştı. Bütün sandıklar henüz onun elinde olduğu, onları karıştırıp aktardığı, evirip çevirdiği halde, çocukluktan beri alıştığı, efendilerinin oturduğu köy evinin gürültüsünün, koşuşturmasının eksikliğini duyuyordu. Acı, yaşamının değişikliği ve işsizlik, onun hep eğilimli olduğu yaşlılık hastalığını artırdı. Annemin ölümünden tam bir yıl sonra, ödemden yatağa düştü.

Natalya Savişna'nın Petrovskoe köyündeki büyük evimizde akrabasız, dastsuz, yalnız bir yaşam sürmesi güç, ölmesi daha güç olmuştu sanıyorum. Evimizde Natalya Savişna'yı herkes seviyor ve sayıyordu; bununla birlikte, o hiç kimseyle dostluk kurmadığı gibi bununla da övünürdü. Efendilerinin güvenini kazanmış, eşya dolu bunca sandığın ve evin yönetimi elindeyken, bir kimseyle arkadaşlığın kendisini kesinlikle ikiyüzlülük yapmak ve kötülöklere göz yummak zorunda bırakacağını sanıyordu. Bunun için, belki de öteki adamlarımızla bir yakınlığı olmadığından herkesten uzaklaşmıştı; evde hiç yakını ve akrabası olmadığını, efendilerin mülkü için hiç kimseye göz yummayacağını söylüyordu.

Saf dualarında duygularını Tanrıya açarken avuntu arar ve bulurdu; kimi zaman hepimizin yaşadığımız üzüntülü dakikalarda bizim için en büyük avuntu, gözyaşlarıyla bir başkasının dertlerimize ortak olmasıdır ki, böyle bir anda Natalya Savişna yatağına, ellerini yalayan, sarı gözlerini yüzüne diken köpeğini alır, onunla konuşur, onu okşarken sessiz sessiz ağlarmış. Moşka acı acı ulumaya başladığı zaman onu avutmaya çalışır, "Yeter, sen olmasan da ölümümün yaklaştığını biliyorum," dermiş.

Ölümünden bir ay önce, sandığından beyaz patiska, tülbent ve pembe kurdeleler çıkarıp yanındaki kızın yardımıyla kendisine bir beyaz entari ve başlık dikmiş; cenazesi için gerekecek her şeyi, en ince ayrıntısına değin düşünmüş ve buyruklar vermiş. Hem de efendilerinin sandıklarını düzenleyip, olağanüstü özenli bir liste yaparak kilerciye teslim etmiş. Büyükannemin armağan ettiği şalı, iki ipekli entariyi, eskiden tümüyle kendisine verilen, büyükbabamın sırmalı üniformasını çıkarmış. Onun titizliğiyle setrenin sırması yeniymiş gibi kalmış, çuhasına da güve dokunmamış. Ölümünden önce bu iki entariden pambesini Valodya'ya sabahlık ya da hırka için; öteki karelisini aynı amaçla bana; şalı da

Lüboçka'ya vermeyi istemişmiş. Üniformayı da hangimiz daha önce subay olursak ona. Gömülmesi ve ayını için ayırdığı 40 rubleden başka, varını yoğunu kendi kardeşine biraakmış. Köleliği çoktan kaldırılmış ve uzak illerden birinde yerleşmiş bulunan kardeşi en aşağılık bir biçimde yaşıyordu. Bunun için olacak, onunla hiçbir bağlantısı yoktu.

Kardeşi miras almak için geldiğinde, rahmetlinin bütün eşyasının kâğıt parayla 25 ruble tuttuğunu anlayınca bütün yaşamını zengin bir kapıda, ufak bir bez parçası üzerine titreyerek cimrilikle geçiren bu yaşlı kadının hiçbir şey bırakmamasına inanmak istememişti. Oysa gerçek buydu.

Natalya Savişna iki ay süren hastalığı sırasında çok acı çekmiş ve bu acılara, Hristiyanlara özgü bir boyun eğişle katlanmış; söylenmemiş, yakınmamış, ama alışkanlığı üzere, her dakika Tanrı'nın adını anmıştı. Ölümünden bir saat önce, dingin ve hoşnut, günahlarını çıkartmış, okunmuş şarapla ve yağlarla gereken ayını yaptırmıştı. Bütün evdekilerle olan kırgınlıklar için bağışlanmasını dilemiş ve kendi papazı Vasiliy Baba'ya, hepimize, onu koruduğumuz ve iyilikler ettiğimiz için nasıl teşekkür edeceğini bilmediğini söylemiş; kimi zaman bizi bilmeyerek üzmüşse, bağışlamamızı rica etmiş ve "Hiçbir zaman hırsızlık etmedim, efendilerimin bir ipliğini bile kendime mal etmedim," demiş. Bu, kendisinde değer verdiği tek nitelikti.

Hazırladığı giysi ve başlığı giyerek yastıklara yaslanmış ve son dakikasına dek papazla konuşmayı sürdürmüştü. Sonra yoksullara bir şey bırakmadığını anımsayarak on ruble çıkarmış, bunun kilisede dağıtılmasını rica etmiş; daha sonra istavroz çıkarmış, yatağa uzanmış, sevinçli bir gülümsemeyle Tanrı'nın adını anarak son nefesini vermiş.

Yaşamını hiç üzülmekten bırakmış, ölümden korkmamış, onu bir nimet olarak kabul etmiş! Bu, çoğu kez söylendiği halde, gerçek olarak pek az görülen bir şeydir! Natalya Savişna ölümden korkmayabilirdi, çünkü o İncil'in yargılarına tümüyle uymuş ve sarsılmaz bir inanla göçmüştü. Yaşamı temiz, ikiyüzlü olmayan bir aşkla doluydu.

Onun inancı daha yükseklerle ve yaşamı daha yüce amaçlara ulaşabileceği halde biraz geri kaldığı için, temiz ruhu daha az mı sevgi ve hayranlığı hak ediyor?. O, üzülmekten ve korkmadan ölümlere, yaşamdaki en iyi, en yüksek erdemi göstermiş oluyor.

Annemin mezarı üzerine yapılmış olan küçük kilisenin yanına, kendi isteğiyle gömülmüştü. Altında yattığı ısırgan otlarının bürüdüğü tümsek, kara bir parmaklıkla çevrilmişti. Kiliseden çıkınca, bu parmaklığa yaklaşp önünde eğilmeyi hiçbir zaman unutmam.

Kimi zaman kiliseyle kara parmaklık arasında sessizce dururum, gönlümde birdenbire acı anılar canlanır da içimden derim ki: "Acaba alinyazısı beni, arkalarından sonsuza dek yanayım diye mi bu iki varlıkla birleştirmişti?

BİTTİ

LEV TOLSTOY
YENİYETMELİK

Rusçadan çeviren:
Râna ÇAKIRÖZ

YENİYETMELİK

ARABAYLA YOLCULUK

Yine Petrovskoya'daki evin önünde iki araba hazırlanmıştı: Birine, kupa arabasına, Mini, Katenka, Lüboçka ile oda hizmetçileri yerleşmişler, kâhya Yakof da arabacının yanına oturmuştu; yaylı arabayaysa, Volodya, hizmete yeni alınan uşak Vasiliy ve ben binecektik.

Bizden birkaç gün sonra Moskova'ya gelecek olan babam, kapıda başı açık duruyor, kupanın pencerelerine ve yaylıya doğru istavroz çıkarıyordu:

- "İsa sizi korusun... Haydi sür..." Yakof ve arabacılar (kendi hayvanlarımızla gidiyorduk) şapkaları ellerinde haç çıkardılar: "Haydi uğurlar olsun... Deh deh..." Kupa yaylı bozuk yolda hoplamaya başlıyor ve büyük geçidin iki yanındaki kayın ağaçları, birbiri ardınca yanımızdan koşuyorlar. Hiç üzgün değilim; düşüncelerim geride bıraktıklarım değil, ilerde göreceklerime çevrilmişti. Bugüne kadar, benliğimi dolduran acı anılarla ilgisi olan eşyalardan uzaklaştıkça, bu anılar gücünü yitiriyor ve çok geçmeden yerini güç, gençlik ve umut dolu yaşama duygusu alıyordu.

Ömrümde, yolculuğumuzun bu dört günü kadar hoş ve iyi geçen günlerim pek azdı. Eğlenceli demiyorum, çünkü bu anda eğlenmek içimden gelmezdi, annem yeni ölmüştü. Gözümde; ne önünden titremeden geçemediğim annemin kilitli odasının kapısı, bir tür korkuyla baktığımız kapağı kapalı duran piyanosu, ne yas giysileri (üstümüzde basit yol giysileri vardı), ne de annemin anısını incitmek korkusuyla yaşamın canlılığına katılmamı engelleyen ve yitirdiğimiz değerli insanı canlandıran eşyalar vardı. Tersine, burada, şairane yerler, değişik eşyalar dikkatimi çekiyor, beni eğlendiriyor, ilkyaza dönmüş doğa içimi sevinçle, geleceğin aydınlık umutlarıyla dolduruyordu.

Acımasız, çoğu zaman yeni görev alan insanlarda olduğu gibi, aşırı çaba gösteren Vasiliy, sabah erkenden her şeyin hazır olduğunu ve yola çıkma zamanı geldiğini ileri sürerek üzerimizdeki yorganı çekti. Sabahın tatlı uykusunu çeyrek saat olsun uzatmak için bir hayli kurnazlık yaptık, kıvrandık, kızdık ama Vasiliy'in sert yüzünden hiçbir şeye kanmayacağını ve yorganımızı yirmi kez kez daha çekmeye hazır olduğunu anladık, yataktan fırlayarak avluya yüzümüzü yıkamaya koştuk.

Sahanlıkta, uşak Mitka'nın pişmiş istakoz gibi kızarak üflediği semaver artık kaynamıştı. Dışarda hava, kokulu bir gübreden yükselen buhar gibi sisli ve nemliydi. Güneş, göğün doğusunu ve avlunun dört yanını çeviren sundurmaların çatılarını, neşeli bol ışıklarıyla aydınlatıyor, bu sundurmaların çatılarını örten otlar, üzerlerine düşen çiğlerden cilalanmış gibi parlıyordu.

Sundurmaların yemliklerine bağlı atlarımız görünüyor, yedikleri yemi durmadan çiğneyişleri duyuluyordu. Sabaha karşı, dinlenmek için kuru gübre yığınının ilişen çok tüylü bir köpek, tembel tembel gerindikten sonra tırıs tırıs avlunun öbür yanına koştu. Hamarat ev sahibi, gıcırdayan avlu kapısını açtı; dalgın inekleri, böğürme ve ayak sesleri henüz duyulmaya başlayan sokağa koyvererek yeni uyanan komşuyla bir iki laf atmaya koyuldu. Gömleğinin kolları sıvalı Filip, derin kuyunun cıkrığını çevirerek çıkardığı duru suyu çevreye saçsa az önce uyuyan ördeklerin yıkanmaya başladığı su birikintileri bulunan meşe yalağa döküyordu. Ben büyük bir hızla geniş sakallı, gösterişli Filip'in yüzüne ve gücünü kullandıkça çıplak kollarında kesin bir biçimde ortaya çıkan kas ve pazularına bakıyordum.

Öte yanda; arkasında kızlarla Mini'nin yattığı ve akşam ortamıdayken konuştuğumuz paravanın öbür yanında kıpırdanışlar duyuluyordu.

Maşa, eteğiyle örtterek bizden saklamaya çalıştığı birçok eşyayla sık sık yanımızdan geçiyordu. Sonunda kapı açıldı, bizi çaya çağırdılar.

Fazla çaba gösteren ve öteberi taşımak için durmadan odaya girip çıkan Vasiliy, bize göz kırpmıyor, türlü diller dökerek bir an önce yola çıkmamız için Marya İvanovna'ya yalvarıyordu. Koşulan atlar ara sıra çingiraklarını çınlatarak sabırsızlık gösteriyorlardı.

Sandıklar, bavullar, büyüklü küçüklü kutular yeniden arabaya konuyor; biz de yerlerimize geçiyoruz. Ama her seferinde yaylının oturma yerinde bir yığıntı buluyor, daha önce bunların nasıl yerleştirilmiş olduğuna, şimdi de nasıl oturabileceğimize bir türlü akıl erdiremiyorduk. Hele arabamıza verilen ve

oturduğum yerin altına konan çay takımının, üç köşeli kapağı olan ceviz kutusu beni kızdırıyordu ama, Vasiliy, her şeyin yerli yerine gireceğini söylüyor, benim de ona inanmaktan başka çarem kalmıyordu.

Güneş göğün doğusunu baştan başa örten ak bir bulut arkasından görünür görünmez, ortalık ferah, neşeli ışıklarla aydınlandı. Çevrede her şey o kadar güzeldi ki, kendimde bir tür hafiflik, rahatlık duyuyordum. Yol, ekinleri biçilmiş tarlalar ve çiğlerle parlayan yeşillikler arasında, rasgele atılmış bir kurdela gibi önümüzde uzanıyordu. Yolun bazı yerlerinde, çamurda kuruyup kalan arabaların tekerlek izleriyle, taze yeşil otlara, uzun ve devinimsiz gölge veren hüzünlü söğüt ağaçlarına veya yapışık küçük yapraklı kayın ağacı fidanlarına raslıyorduk. Tekerleklerin, çingirakların bir örnek gürültüsü, yol boyunca ötüşen çayır kuşlarının seslerini bastırıyordu. Arabamıza özgü bir tür ekşi ve güve dokunmuş çuha kokusu da, sabahın temiz havasında yitiyordu. Bütün bu şeyler içimde gerçek bir haz veren hoş bir heyecan uyandırıyor, kesinlikle bir şeyler yapmak isteğini duyuyordum.

Handa sabah duası etmek için vakit bulamamıştım; ama, herhangi bir nedenle dua etmeyi unuttuğum günlerde başıma kesinlikle bir uğursuzluk geldiğini çok kez denemiştim. Bunun için bu eksiğimi düzeltmeye çalışarak başımdan kasketimi çıkardım, arabanın bir yanına döndüm, dualar okumaya, kimsenin görmemesi için de ceketimin altında istavroz çıkarmaya başladım. Ama, bin türlü şey dikkatimi çekiyor, ben de aynı duanın sözlerini dalgınlıkla birkaç kez yineliyordum. İşte yol boyunca uzanan keçiyolu üzerinde yavaş yavaş ilerleyen iki gölge. Bunlar azizleri dolaşan iki hacıydı. Başlarında birer kirli baş örtüsü, kirli bezlerle sarılı ayaklarında ağır çarıklar vardı, sırtlarında da kayın ağacı kabuğundan yapılmış birer çanta asılıydı. Onlar, sopalarını tekdüze sallayarak, ancak bizi görece kadar başlarını çevirdikten sonra ağır, yorgun adımlarıyla birbiri ardından ilerlerken, "Nereye, niçin gidiyorlar? Yolculukları ne kadar sürecek? Yola düşen uzun gölgeleri, yanından geçecekleri söğüt ağacının gölgesiyle ne vakit birleşecek?" gibi sorular kafamı kurcalıyordu. İşte karşıdan dört atlı bir posta arabası hızla yaklaşıyor, iki arşın yakınımdan geçerken merakla, gülümsemeyle bize bakan yüzler iki saniye içinde yitiyor. Bu adamların bizimle hiçbir ilgisi olmaması, belki de yüzlerini bir daha göremeyecek olmamız nedense insana çok garip geliyordu.

İşte yolun bir yanında, hamutları boynunda, koşum kayışları üzerlerine atılmış, ter içinde iki tüylü beygir koşuyor. Arkasından, yelesinde çingırağı ara sıra hafifçe çingırdayan çatal hamutlu bir atla, kocaman çizmeli uzun bacaklarını atın iki yanında sallayan genç bir arabacı geliyor, şapkasını bir yana eğmiş, yayvan bir ağızla şarkı söylüyordu. Yüzünde, duruşunda tembelliğin, gamsızlığın verdiği o kadar büyük bir sevinç seziliyordu ki, bana, insanın arabacı olup işini bitiren boş atlarla eve dönmesi, üzünçlü şarkılar söylemesi en büyük bir mutluluk gibi geliyordu. İşte, uzaklardaki yarın ötesinde, açık mavi göğün altında yeşil damlı bir köy kilisesi görünüyor... İşte çiftlik sahibinin evinin kırmızı çatısı, yeşil bahçesi. Bu evde kim oturuyor? Acaba çocukları, babaları, anneleri, öğretmenleri var mı? Bu eve gidip, ev sahipleriyle tanışsak nasıl olur? Bu sırada, yol vermek zorunda kaldığımız, kalın bacaklı, besili üçer at koşulu bir sürü koca yük arabası yanımızdan geçiyordu.

Vasiliy kamçıyı sallayan, kocaman ayaklarını arabanın önünde sarkıtan ilk arabacıya: - "Ne götürüyorsunuz?" diye sordu, adam, uzun uzun dikkatli, anlamsız bir bakışla bizi süzdü, işitemeyeceğimiz kadar uzaklaşınca bir şeyler mırıldanarak yanıt verdi. Vasiliy, çevresi örtülü olan ikinci arabanın ön bölümünde yeni bir hasıra bürünmüş yatan arabacıya: - "Yükünüz nedir?" diye sordu. Bir an için hasırın altından, kırmızımtırak sakallı, kırmızı yüzlü, kumral bir baş göründü; ilgisiz, küçümser bir bakışla yayılımızı süzdü, yitip gitti. Bunun üzerine ben: "Herhalde bu arabacılar bizim kim olduğumuzu, nereden gelip nereye gittiğimizi bilmiyorlar" diye düşündüm.

Bir buçuk saatten beri gördüğüm türlü şeyleri izlemeye dalmış, kilometre taşlarındaki rakamlara dikkat etmemiştim. Güneş sırtımı, başımı daha çok yakmaya başlıyor, yolun tozu artıyor, çay takımı kutusunun üç köşeli kapağı da beni daha

çok rahatsız ediyordu. Bu yüzden birkaç kez yer değiştirdim. Sıcak, rahatsızlık, sıkıntı duymaya başladım. Bütün dikkatim kilometre taşlarına, üzerlerindeki rakamlara çevrilmişti. Önümüzdeki durağa ne kadar zamanda varabileceğimizi türlü matematik yollarıyla bulmaya çalışıyorum: "On iki verst, otuz altının üçte biridir. Lipets durağına kadar kırk bir verst var, demek ki biz yolun üçte birini ve bilmem ne kadarını geçmişiz, vb."

Arabacının yanında oturan Vasiliy'in kestirmeye başladığını sezince ona:

- Kuzum Vasiliy, ne olur, biraz da senin yerine ben geçeyim dedim. Razi oldu, yerlerimizi değiştirdik. Vasiliy hemen horlamaya başladı, arabada kimseye yer bırakmayacak biçimde yayıliverdi. Oturduğum yüksek yer hoş bir görünüme bakıyordu. Soldan ikinci Neruçinskaya, Diyaçok ortada, Levaya ve Aptekar adlı dört atımızın her birini, en ince ayrıntısına kadar bilirdim. Biraz sıkılarak Filip'e:

- Niçin Diyaçok bugün sola değil de sağa koşulmuş? diye sordum.

- Diyaçok mu?

Ben sürdürerek:

- Neruçinskaya'nın yükü yok gibi, dedim.

Filip son sözüme aldırış etmeden

- Diyaçok sola koşulamaz. O, sola koşulacak hayvanlardan değildir. Sola bunun gibi değil, adamakıllı bir hayvan gerekir, dedi.

Filip bunu söylerken var gücüyle terbiyeleri çekerek sağa eğiliyor, Diyaçok'un alabildiğine çekmesine karşın, zavallının kuyruğunu, ayaklarını kendine özgü bir biçimde aşağıdan kamçulamaya başlıyor; Bunu yalnızca, dinlemek ve niçin olduğunu bilmiyorum, başındaki şapkayı bir yana eğmek istediği zaman kesiyordu. Böyle bulunmaz bir fırsattan yararlanarak, arabayı kullanmayı bana bırakması için yalvardım.

Filip, önce dizginin birini, sonra ötekini verdi. Sonunda dizginlerin hepsi, altısı da kırbaçla birlikte elime geçti.

Sevincim sonsuzdu. Her yönden Filip'e benzemeye çalışıyor, ona:

- "İyi mi?" diye soruyordum. Benden pek hoşnut olmadığı anlaşılıyordu. Bir atın fazla yük altında kaldığını, öbürünün hiç güç harcamadığını söyleyerek dirseğini göğsüme dayadı ve dizginleri elimden aldı.

Sıcak gittikçe artıyor. Gökte sabun köpüklerini andıran beyaz bulutlar, balonlar gibi yükseliyor, şişiyor, birbirleriyle birleşerek koyu kurşuni gölgelere dönüşüyordu. Ufak bir çıkınla şişeyi tutan bir el, kupanın penceresinden uzandı. Vasiliy, şaşılacak bir çeviklikle arabayı durdurmadan yere atlayarak bize börek ve sıra getirdi.

Dik inişlerde hepimiz arabalardan iniyor, bazen birbirimizle yarış ederek köprüye kadar koşuyorduk. Bu arada Vasiliy ile Yakof tekerlekleri frenleyerek, araba tam devrileceği anda desteklemeye güçleri yetecekmiş gibi iki yandan kupayı tutuyorlardı.

Daha sonra Mimi'nin izniyle Lüboçka veya Katinka yaylıya, Volodya veya ben kupaya yerleşiyoruz. Bu yer değiştirme kızların pek hoşuna gidiyor; çünkü kızlar haklı olarak yaylıyı daha neşeli buluyorlar. Bazen günün sıcak saatlerinde koruluktan geçerken, arabadan geride kalarak yeşil otlar topluyor, yaylıda çardak yapıyorduk. Gezici çardak biçimini alan yaylı, bütün hızıyla kupaya yetişiyor, bu anda Lüboçka sevinç duyduğu zamanlarda yinelemeyi hiç unutmadığı ve atmaktan hoşlandığı ince, keskin bir sesle bağıırıyordu.

İşte yemek yiyeceğimiz, dinleneceğimiz köy. Yavaş yavaş duman, katran gibi köy kokuları; konuşma, ayak, tekerlek sesleri gelmeye başladı. Çingiraklar artık ovadaki gibi çınlamıyor, yolun iki yanında damları otla örtülü, oyma tahta merdivenli, kırmızı yeşil kepenkli, bazılarında meraklı kadınların yüzleri görünen küçük pencere evler bir görünüyor, bir yitiyordu. Üstlerinde gömlekten başka bir şey olmayan oğlanlı kızlı köy çocukları, gözlerini açıp ellerini uzatarak kımıldamadan yerlerinde duruyor, yahut Filip'in korkutucu tavırlarına bakmayarak çıplak ayaklarıyla tozlar içinde arabanın arkasına bağlı olan bavullara tırmanmaya çalışıyorlardı. İşte kızıl saçlı hancı yamakları, okşayıcı sözler ve davranışlarla birbirlerini bastırarak gelip geçeni kandırmaya

alışıyor, arabanın iki yanında koşuşuyorlardı. Duuurr!!! Kapı gıcırıyor, dingiller kapıya çarpıyor, avluya giriyoruz. Oh!.. şimdi dört saat dinlenecek, istediğimizi yapabileceğiz.

II

FIRTINA

Batiya doğru ilerleyen güneşin yandan düşen kızgın ışıkları, ensemi, yüzümü dayanılmayacak kadar yakıp kavuruyor, arabaların kızmış olan yanlarına el değdirilmiyordu. Yoldan yükselen koyu bir toz havayı kaplıyor, onu dağıtacak en hafif bir rüzgâr bile esmiyordu. Önümüzde hep aynı uzaklıkta, Yakof'un kasketi, arabacının şapkası, ara sıra salladığı kamçısı görünen kupanın tozlanmış gövdesi tekdüze sallanıyordu.

Ne yapacağımı bilmiyordum. Ne yanımda uyuklayan Volodya'nın tozdan kararmış yüzü, ne Filip'in omuzlarının kımıldanması, ne de arabamızın bir dar açıyla ardımıza düşen ve bizimle birlikte ilerleyen gölgesi beni eğlendiriyordu. Bütün dikkatim, uzaktan seebildiğim kilometre taşlarına, gökyüzünde biraz önce serpilmiş gibi duran, şimdi birleşerek korkunç kara renklere bürünüp i daraltan, kocaman bir biçim alan bulutlara çevrilmişti. Ara sıra uzaklardan gök gürültüsü duyuluyordu. Bu son durum, bir an önce hana varmak için duyuduğum sabırsızlığı artırıyordu. Fırtına bana, anlatılmaz, ağır bir sıkıntı, korku veriyordu.

En yakın köye daha on verst kadar vardı. Nereden geldiği belli olmayan koyu mor renkte kocaman bir bulut, en ufak bir rüzgâr bile olmadığı halde, hızla bize doğru ilerliyordu. Güneş henüz bulutlarla rtlmemişti, bu bulutun i daraltan biçimini, ufka kadar uzanan uzun kurşuni gölgelerini aydınlatıyordu. Arada bir, uzaklarda şimşek çakıyordu. Gittikçe artan, yaklaşan kesik kesik gürültülerle bütün gökyüzüne yayılan hafif bir uğultu duyuluyordu. Vasiliy yerinden kalkarak yaylının krğn kaldırdı. Paltolarını giyen arabacılar, göğün her grlemesinde şapkalarını ellerine alarak istavroz ıkartıyorlardı. Atlar kulaklarını dikey, yaklaşmakta olan buluttan çevreye yayılan taze havayı kokluyorlarmış gibi burun deliklerini açıyorlar, arabamız tozlu yolda hızla ilerliyor, içimi korku kaplıyor, damarlarımdaki kanın daha hızlı aktığını duyuyordum. En ndeki bulutlar güneşi örtmeye başlamıştı. Bir an için görünen güneş, son kez ufkun i daraltıcı, korkunç yanını aydınlattı, yitti. Her yan birdenbire değişti, i daraltıcı bir görünüş aldı. Bir koruluk oluşturan akça kavaklar titremeye başladılar.

Bu bulutun gölgesinin altında iyice görünen kirli beyaz bir renk alan yapraklar hışırıyor, titreşiyordu. Büyük kayın ağaçlarının tepeleri sallanmaya başlıyor, kuru ot demetleri yol üzerinde uçuşuyordu. Kuşlar, ak göğüslü kırlangıçlar bizi durdurmak istiyorlarmış gibi yaylının dört yanında dolaşıyor, atların tam göğüslerinin altından geçiyorlardı. Kargalar, tüyleri karışmış olan kanatlarıyla rüzgârın önünde srkleniyorlardı. Arabanın dizlerimizi örten deri örtüsü kalkarak iimize nemli rüzgâr dalgaları geçiriyor, sallanarak arabanın gövdesine çarpıyordu. şimşekler arabanın içinde akıyorlarmış gibi gözleri kamaştırıyor; bir an için arabanın kurşuni uhasını, şeritleri, Volodya'nın bir köşeye büzülmüş vücudunu aydınlatıyordu. Aynı dakikada tam başımızın üzerinde kopan, sanki kocaman dolambaçlı bir çizgide yükseldikçe yükselen, yayıldıkça yayılan, gittikçe güçlenen şiddetli bir uğultu, elimizde olmayarak soluğumuzu kesiyor, bizi titretilip sersemletici bir ırtırtıya dönüşüyordu.

"Tanrı'nın fkesi!" Bu halk sözünde ne şiirli bir duygu vardır.

Tekerlekler gittikçe artan bir hızla dönüyordu. Vasiliy'in ve sabırsızlıkla dizginleri sallayan Filip'in korktuklarını, omuz başlarının titremesinden sezdim. Yaylı hızla tepeden iniyor, tahta köprü boyunca tıkırdayarak ilerliyordu. Kıpırdamaya korkuyor, her an başımıza gelebilecek yıkımı bekliyordum.

Duurr! Koşum koptu, arasız, sersemletici gök gürültülerine bakmaksızın köprüde

durmak zorunda kaldık.

Başımızı yaylının bir yanına dayayarak yüreğim durmuş, soluğum kesilmiş bir durumda, yandaki atı eliyle, kırbaç değneğiyle itip koşumları düzelten, ağır ağır düğümleyen Filip'in kalın kara parmaklarına umutsuz umutsuz bakıyordum. Fırtına yaklaştıkça korkum, sıkıntım da artıyordu. Fırtınadan önceki o çoğu zaman fırtınanın kopacağına haber veren ürpertici sessizlik anı gelince bu duygularım artık öyle gerildi ki, bu durum çeyrek saat daha sürmüş olsaydı, kesinlikle heyecanımdan ölürdüm.

Tam bu sırada köprünün altından kirli, yırtık gömlekli, şişkin, anlamsız yüzlü, kassız çarpık ayaklı, tıraş edilmiş açık başını sallayan bir adam çıktı, parlak kırmızı bir tokmağı andıran sakat elini arabamıza uzattı:

- Tanrı rızası için yoksula bir sadaka, diyen titrek bir ses duyuldu. Dilenci her sözcükte yarı beline kadar eğiliyor, istavroz çıkarıyordu.

O dakikada içimi dolduran büyük korkuyu anlatamayacağım. Tüylerim diken diken olmuş, gözlerim korkunun verdiği şaşkınlıkla dilenciye dikilmişti.

Sadakamızı yolda dağıtan Vasiliy, koşumların nasıl onarılması gerektiğini Filip'e öğretiyordu; ancak her şey hazır olduğu ve Filip de dizginleri alarak yerine çıktığı an yan cebinden bir şeyler çıkardı. Yola koyulur koyulmaz şiddetli bir şimşek, bir anda bütün dereyi parlak bir ışıqla aydınlatarak hayvanları durmak zorunda bıraktı, arkasından öyle korkunç bir gök gürültüsü duyuldu ki, bütün gök kubbenin üzerimize yıkıldığını sandık. Rüzgâr gittikçe artıyor, atların yeleleri, kuyrukları, Vasiliy'in kaputu, araba örtüsünün uçları güçlü rüzgârın vuruşlarıyla hep aynı yana doğru dalgalanıyordu. Arabanın deri körüğüne iri bir yağmur tanesi düştü. Arkasından ikinci, üçüncü damlalar düştü; sonra birdenbire üstümüzde trampet çalınıyormuş gibi hızlandı, çevre, yağmurun sürekli gürültüsüyle doldu. Vasiliy'in kollarının deviniminden para kesesini gözdüğünü anladım. Dilenci: "Tanrı rızası için bir sadaka" diye istavroz çıkarmalarını, eğilmelerini bırakmayarak, tekerleklerin altına girecek kadar arabanın yakınında koşuyordu. Sonunda bir bakır kuruş, yanımızdan geçerek yere düştü. Zayıf kollarını bacaklarını örten sırlıslık olmuş gömleğiyle yol ortasında rüzgârdan sallanarak şaşkın şaşkın duraklayan zavallı yaratık, gözümünden yitti. Yağmur güçlü rüzgârın etkisiyle yan yan, bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Vasiliy'in sırtından inen sular, arabanın örtüsünde toplanan bulanık su birikintisine sel gibi akıyordu. Önce küçük yuvarlaklar biçiminde toplanan tozlar, sonradan tekerleklerin yağurduğu sulu bir çamura dönüştü. Sarsıntılar azaldı, çamur içindeki araba izlerinden, bulanık seller akmaya başladı. Şimşeklerden çıkan ışıklar daha zayıf, daha geniş bir alanı aydınlatıyordu. Aralıksız yağın yağmurun sesinden, gök gürlemeleri eskisi kadar işitilmiyordu. Neden sonra yağmur seyrekleşti; kara bulut parçalanarak dalgalı bulutlara ayrıldı. Güneşin bulunduğu yer aydınlanmaya başladı, bulutun kuzguni renkli kıyısından göğün mavi bir parçası azıcık göründü. Bir dakika sonra güneşin titrek ışığı, yoldaki su birikintilerinde, elekten geçiyormuş gibi düz, ince yağın yağmurun çizgilerinde, yol kıyısındaki yıkanmış parlak otlarda ışıltıyordu. Kara bulut eskisi gibi göğün karşı yanını korkunç bir biçimde kaplıyordu. Ama, artık ondan korkmuyordum. İçimdeki ağır korkunun yerini, anlatılamayacak kadar hoş bir yaşama duygusu kaplıyor; ruhum, tazelenen, neşelenen doğa gibi sevinçle doluyordu. Vasiliy kaputunun yakasını indirdi, kasketini çıkarıp silkeledi. Volodya dizlerimizdeki araba örtüsünü kaldırdı. Ben de arabadan başımı çıkarıp güzel kokulu taze havayı kana kana içime çektim. Arkasında bavulların bağlı bulunduğu kupanın yıkanmış parlak gövdesi önümüzde sallanarak ilerliyor, atların sırtları, koşumları, tekerleklerin lastikleri, hepsi ıslanmış, güneşte cilalanmış gibi parlıyordu. Yolun bir yanında güzden ekilmiş, yer yer sel yolları bulunan, toprakları ıslak, yeşillikleri parlayan, gölgeli bir halı gibi ufka kadar serilmiş uçsuz bucaksız bir tarla vardı. Öteki yanında ceviz, yaban akdiken fidanlarıyla karışmış bir akçakavak korusu, sonsuz bir mutluluğa kavuşmuş gibi kıpırdanıyor, yıkanmış dallardan, yerdeki geçen yıldan kalan kuru yapraklara yavaş yavaş yağmur damlaları süzülüyordu. Her yanda tepeli tarla kuşları, neşeli ötüşleriyle uçuşup duruyorlardı. Islak

çalılıklardan küçük kuşların telaşlı devinimleri duyuluyor, koruluk içinden guguk kuşunun sesi geliyordu. İlyaz fırtınasından sonra çok hoş olan ormanın, kayın ağacı, menekşe, çürük yaprak, mantar, yaban akdiken kokularında, insanı büyüleyen öyle bir şey vardır ki, arabada oturamıyor, basamaklardan atlayarak yağmur tanelerinin ıslatmasına bakmadan koruluğa doğru koşuyor, yaban akdikenin ıslak, çiçekli dallarını koparıp yüzüme çarpa çarpa hoş kokusunu içiyordum. Çizmelerime yapışan büyük çamur parçalarına, çoraplarımın çoktan beri ıslak olmasına karşın, çamurlara bata çıka kupanın penceresine doğru koştum, birkaç yaban akdiken dalı uzatarak:

- Lüboçka.. Lüboçka... bakın ne hoş, diye bağırdım.

Kızlar bağrışıyor, çığlık koparıyorlardı. Mimi de, oradan çekilmemi, yoksa kesinlikle arabanın altına gireceğimi, söylüyordu bağırarak. Ben de:

- Bir kere kokla da bak ne güzel, diye yineliyordum.

III

YENİ UFUKLAR

Katinka yaylıda yanıma oturmuş, güzel başını eğerek tekerleklerin altında uzayıp giden tozlu yola dalgın dalgın bakıyordu. Ben de konuşmadan ona bakıyor, pembe yüzünün ilk kez gördüğüm ve hiç de çocukça olmayan üzgün anlatımına şaşıyordum.

- İşte artık Moskova'ya yaklaşıyoruz. Moskova'yı nasıl tasarlıyorsun, büyük mü, küçük mü? diye sordum.

O isteksizce:

- Bilmiyorum, yanıtını verdi.
- Ama söyleyiver, Serpuhovo'dan büyük mü? Küçük mü? Buna yanıt ver.
- Ne?
- Bir şey yok.

Katinka bir insanın, karşısındakinin düşüncesini anlamasına yardım eden, konuşmada yol gösteren bir içgüdüyle ilgisizliğinin beni incittiğini anlayarak başını kaldırıp bana çevirdi:

- Babanız size, büyükannede oturacağımızı söyledi mi? dedi.
- Söyledi. Büyükanne artık hep bizimle birlikte oturmak istiyor.
- Hepimiz mi?
- Öyle ya. Biz üst katın bir yanında, siz öteki yanında, babam da küçük evde oturacak. Yemeği de hep birlikte büyükannenin oturduğu alt katta yeriz.
- Maman, büyükanne çok gururlu, sert olduğunu söylerdi.
- Hayır, ilk önce öyle sanılır. Gururludur ama, hiç de sert değildir. Tersine, çok iyi yürekli, neşelidir. Onun doğum gününde verilen baloyu bir görmüş olsaydın...
- Yine de ondan korkuyorum; bununla birlikte ne olacağımızı Tanrı bilir.

Katinka birdenbire sustu, yine düşünmeye başladı. Endişeyle:

- Nee?.. ne demek istedin? diye sordum...
- Hiç, öyle işte!
- Hayır: "Tanrı bilir" diye bir şey söyledin.
- Hani, sen büyükanne balosunu anlatıyordun.
- Evet. Yazık ki sizler yoktunuz. Çok kalabalıktı, bin kadar konukla generaller ve bando vardı. Ben de dans ettim... Birden sözümü yarıda bırakarak:
- Katinka, beni dinlemiyorsun! dedim.
- Hayır, dinliyorum. Dans ettiğinizi söylüyordun.
- Niçin bu kadar üzüntülüsün?
- İnsan her vakit neşeli olamaz ki..
- Öyle değil. Biz Moskova'dan geldik geleli sen çok değiştin, dedim, kesin bir niyetle ona dönerek.
- Doğru söyle, nedir sendeki bu garip durum? diye ekledim.

Sözlerimin kendisinde bir ilgi uyandırdığını açıkça gösteren bir canlılıkla:

- Garip durum mu? Hiç de değil.

- Hayır, hiç de eskisi gibi değilsin. Eskiden her şeyde bizimle birlik olduğun, bizi akraba gibi tuttuğun, seni sevdiğimiz kadar, senin de bizi sevdiğin belliydi. Şimdiyse, çok ciddileştin, bizden çekiniyorsun.
- Hiç de öyle değil...

Çoktan beri içimde sakladığım içten gelen duygularımı söyleyeceğim zamanlar, gözlerime dolan yaşların akmaya yaklaştığını, her zaman haber veren burnumdaki hafif kaşıntıyı duymaya başladığım sırada:

- Dur sözümü tamamlayayım - diye sözünü kestim - sanki bizi istemiyormuşsun gibi bizden uzaklaşıyorsun, yalnızca Mimi ile konuşuyorsun.

- İnsan hep aynı olamaz ki; bazen değişmek gerektir, diye yanıt verdi.

Söyleyecek bir söz bulamadığı vakitler, her şeyi talihten bilip öylece açıklamaya alışmıştı.

Bir gün kendisine "Aptal kız" diyen Lüboçka'ya darılarak: "Herkes akıllı olamaz, bazılarının da aptal olması gerektir" yolunda karşılık verdiğini anımsıyorum.

Ama bana söylenen: "Bazen değişmek gerekir sözleri" beni kandıramadı, sormayı sürdürdüm:

- Neden peki?

Katinka Filip'in sırtına dikkatle bakıp hafifçe kızarak:

- Her vakit birlikte oturacak değiliz ya, dedi. Ölen annenizle arkadaş olan annem, onunla birlikte oturabilirdi. Ama çok sert olduğu söylenen Kontesle geçinip geçinemeyeceklerini Tanrı bilir. Bundan başka her şeye karşın yine de biz ayrılacağız. Siz zenginsiniz Petrovskoyeniz var, ama biz yoksuluz, annemin hiçbir şeyi yok.

Bu: "Zenginsiniz - yoksulsunuz" sözleri, düşünceleri, bana pek garip geldi. O zamanki düşüncelerime göre, ancak dilenciler, mujikler yoksul olabilirdi.

Düşlemimde, zarif, güzel Katinka ile yoksulluk arasında bir ilişki göremiyordum.

Bana öyle geliyordu ki, mademki Mimi ile Katinka hep bizimle birlikte oturdular, yine oturmayı sürdürecekler, her şeyimiz ortak olacak. Başka türlü olamazdı.

Şimdiyse, onların kimsesiz olmalarını düşündüren binlerce yeni, karışık düşünce aklımı kurcalıyordu. Bizim zengin, onların yoksul oluşundan utandım. Öyle ki, kızardım, Katinka'nın yüzüne bakmaya bir türlü cesaret edemedim.

Kendi kendime: "Onların yoksul bizim zengin olmamızdan ne çıkar. Nasıl oluyor da bu yüzden ayrılmamız gerekiyor?" Elimizde olan her şeyi, niçin yarı yarıya paylaşmayalım? diye düşünüyordum. Ama bu işte Katinka ile konuşmamızın bir işe yaramayacağını anlıyor, bütün bu mantıklı düşüncelerime karşıt olarak, yaşamsal bir duyguyla onun haklı olduğunu, bu düşüncemi ona anlatmanın yersizliğini duyumsuyordum.

- Gerçekten bizden ayrılacak mısın? Nasıl ayrı yaşarsın? dedim.

- Ne yapalım, bu benim için de acı. Bir gün ayrılırsak yapacağımı biliyorum.

- Oyuncu olacaksın değil mi? Bu budalalık, diye bağırdım.

Oyuncu olmak, onun başlıca isteğinin bu olduğunu biliyordum.

- Hayır, bunu ben küçükken söyledim.

- Öyleyse ne yapacaksın?

- Manastıra gider, orada yaşar, kara giysiyle kadife başlık giyerim.

Katinka ağlamaya başladı.

Okuyucularım, yaşamın belli bir döneminde görüşlerinizin tümüyle değiştiğini, şimdiye kadar gördüğünüz bütün eşyaların, birdenbire size, bilmediğiniz yanlarını çevirdiklerini, bilmem hiç fark ettiniz mi?.. Yolculuğumuzda duyduğum bu ruh değişikliğini, ilk gençliğimin başlangıcı diye kabul ediyorum.

Dünyada yaşayan yalnızca bizim ailemiz olmadığını, bütün ilgilerin yalnızca bizim çevremizde dönmediğini, bizimle hiç ilgisi olmayan, bizi hiç düşünmeyen, hatta bizim varlığımızdan haberi olmayan insanların bambaşka bir yaşamı olduğunu ilk kez olarak açıkça anladım. Kuşkusuz, bunların hepsini eskiden de bilirdim, ama, şimdiki gibi anlayarak, bilerek değil.

Bir düşünce, belli bir biçimde kaniya dönüşür. Çoğu zaman hiç beklenmeyen, aynı kaniya varmak için diğer düşüncelerin geçtiği yollardan değil, bambaşka bir yoldan geçebilir. Katinka ile aramızdaki, bana dokunan, onun gelecek yaşamı üzerinde beni düşüncelere sürükleyen konuşma, düşüncelerimin kaniya dönüşmesi

için bir vesile olmuştu. Evlerinin her birinde hiç olmazsa, bizimki kadar kalabalık bir ailenin yaşadığı her köyde, her kentte, bir an merakla arabamıza bakan, sonsuza kadar gözlerimizden yiten kadınlara, çocuklara; Petrovskoye'de alıştığım gibi selam vermek bir yana, hatta yüzüme bakmaya bile gönül indirmeyen satıcılarla mujiklere baktıkça, kafamda ilk kez şu soru belirdi: "Bizi hiç düşünmeyen, bizim için çalışmayan bu insanlar, neyle uğraşıyor olabilirler?" Bu sorudan: "Nasıl, neyle yaşıyorlar? Çocuklarını nasıl eğitiyorlar? Onları okutuyorlar mı? Onları oynamaya bırakıyorlar mı? Nasıl cezalandırıyorlar?" gibi birçok soru ortaya çıktı.

IV

MOSKOVA'DA

Eşyalar, insanlar üzerindeki görüşlerimin, onlarla ilişkilerimin değişmesi, Moskova'ya gelişimle birlikte daha göze çarpar bir görünüş aldı. Büyükanemle ilk karşılaştığımızda, onun zayıflamış, buruşmuş yüzünü, fersiz gözlerini görünce kendisine karşı beslediğim derin saygı, korku duyguları, acıma duygusuna dönüştü

Yüzünü Lüboçka'nın başına dayayarak, karşısında sevgili kızının cesedini görüyormuş gibi hıçkırığa hıçkırığa ağıladığı zaman, duyduğum acıma duygusu da sevgiye döndü. Bizi karşıladığı sırada üzüntüsünü görmek beni rahatsız ediyordu. Onun gözünde bir hiç olan biz çocukların, ancak değerli birer anı olduğumuzu anlıyor, yanağıma kondurduğu her öpücüğünde: "O yok... o öldü. Onu bir daha göremeyeceğim!" diye düşündüğünü duyumsuyordum.

Moskova'da bizimle hemen hiç ilgilenmeyen, hep düşünceli görünen, yalnızca yemek zamanlarında siyah giysi veya frakını giymiş olarak yanımıza inen babam, büyük yakaları dışarı taşmış gömlekleriyle, sabahlıklarıyla, kâhyaları ve uşaklarıyla, harman gezintileri ve avlarıyla gözümünden çok düşmüştü.

Büyükanemin lala diye çağırdığı, neden olduğunu Tanrı bilir, tam ortasında iplik çizgisi görünen kızıl bir perukayı, iyi bildiğim dazlak, saygıdeğer tepesine yeğleyerek başına geçiren Karl İvanoviç, bana öyle garip, öyle gülünç görünüyordu ki, eskiden bunun nasıl farkına varmadığıma şaşıtım.

Kızlarla bizim aramızda da gözle görülmeyen bir duvar oluştu. Onların da, bizim de, kendimize göre gizlerimiz vardı. Bana öyle geliyordu ki, onlar günden güne uzanan etekleriyle, biz de subyeli pantolonlarımızla övünüyorduk.

Mimi'ye gelince, ilk pazar günü öğle yemeğine, öyle süslü bir giysiyle, öyle renkli kurdelelerle indi ki, artık köyde olmadığımız, bundan sonra her şeyin başka türlü olacağı derhal anlaşılıyordu.

V

AĞABEYİM

Ağabeyimden ancak bir yaş, birkaç ay küçüktüm. Birlikte büyüdük, okuduk, hep birlikte oynadık. Hiç kimse aramızda büyük küçük farkı gözetmezdi. Ama o sıralarda, Volodya'nın yaşı, yeteneği, eğilimleri nedeniyle arkadaş olamayacağımızı anlamıştım. Öyle sanıyordum ki, Volodya benden üstün olduğunu

biliyor, bununla gururlanıyordu. Belki de yanlış olan bu kanım, kendisiyle her karşılaşmamda onurumu incitiyor, bana acı veriyordu. O her bakımdan, oyunda, öğrenimde, kavgada, tavır ve davranışlarında benden üstündü, bütün bunlar beni ondan uzaklaştırıyor, bana nedenini anlayamadığım iç acıları veriyordu.

Volodya'ya ilk kez Hollanda keteninden pileli frenk gömlekleri yapıldığı vakit, doğrudan doğruya; -bunlardan bana da yapılmaması canımı sıkıyor, diye söylemiş olsaydım, herhalde daha çok hafiflik duyar, her yakasını düzeltişinde bunu, sırf bana karşı yapılan bir aşağılama diye almazdım.

Beni en çok üzen nokta da; bazen sezdiğim gibi; Volodya'nın düşüncelerimi anladığı halde, bunu gizlemeye çalışmasıydı.

Kardeş, arkadaş, karı koca, efendi, uşak gibi hep bir arada yaşayan insanların aralarında tam bir içtenlik olmadığı zamanlardaki bakışları, davranışları, belirsiz gülümsemeleri altında sezilen gizli ilişkileri kim fark etmemiştir?

Gözleriniz şöyle rasgele karşılaştığı sırada bütün söylenmemiş istekleriniz, düşünceleriniz, bunu karşınızdakinin anlamış olmasının doğurduğu korku, duraksama, çekingen bakışlarınızda okunur.

Belki fazla duygulu oluşum, her şeyi çözümlemek isteğim bu noktada beni aldatıyor, belki de Volodya, benim duyduğum şeyleri hiç duymuyordu. O ateşli, açık kalpli, zevklerinde kararsızdı. Kendisini eğlendiren, yalnızca çok değişik olana her şeye bütün yüreğiyle bağlanırdı. Bazen resimlere merak sarar, resim yapmaya başlar, elindeki parasını bu uğurda harcar, resim hocasından, babamdan, annemden dilenirdi. Bazen bütün evi arayarak bulduğu bibloları kendini verir, onlarla masasını süsler; bazen de gizlice bulduğu, gece gündüz durmadan okuduğu romanlara daldı. Elimde olmayarak onun bu haline imrenirdim, ama izinden gitmeyi kabul etmeyecek kadar gururlu, kendime yeni bir yol seçemeyecek kadar da gençtim, beceriksizdim. Kavgalarımızda, Volodya'nın açık bir biçimde belli olan efendiliğini, neşeli, içten özyapısını kıskandığım kadar hiçbir şeyi kıskanmıyordum. Çok iyi davrandığını anlıyor, ama onun gibi yapamıyordum. Bir gün, eşya toplama merakının son sınırına ulaştığı bir sırada yazı masasına yaklaştım, raslantıyla renkli bir şişesini kırdım. Odaya giren Volodya, masa üzerinde simetrik bir biçimde yerleştirilmiş olan bibloların karışmış olduğunu görünce:

- Nerede küçük şişem? dedi, yüzde yüz sen...

- Elimde olmayarak düşürdüm, kırıldı. Ne zararı var?

Kırık şişeye üzgün üzgün bakıp parçalarını birbirine yapıştırmaya çalışan

Volodya:

- Çok rica ederim, dedi. Eşyalarımı hiçbir vakit elleme.

- Çok rica ederim, sen de buyurma! kırdımsa kırdım, ne uzatıyorsun? diyerek hiç isteğim olmadığı halde gülümsedim.

Volodya, babamdan geçen omuz silkme devinimiyle:

- Senin için olmayabilir ama, benim için zararı var. Kırdığı yetmiyormuş gibi bir de gülüyor, kötü çocuk, diye sürdürdü.

- Ben mi kötü çocuğum? Sen de büyüksün ama aklın yok!

Volodya hafifçe beni itti:

- Seninle kavga edecek değilim, çekil şurdan! dedi.

- Ne itiyorsun?

- Çekil diyorum!..

Volodya elimden tutarak beni masanın yanından ayırmak istediye de, öfkem sınırına varmıştı; masanın ayağından tutmamla devirmem bir oldu: "Al bakalım!" Bütün porselen, kristal biblolar şangur şangur çevreye dağıldı. Düşen şeyleri eliyle tutmak isteyen ağabeyim:

- Geçimsiz çocuk! diye bağırdı.

Odadan çıkarken şöyle düşünüyordum:

"Artık aramızda hiçbir şey kalmadı. Ölünceye kadar birbirimizin yüzüne bakmayacağız."

Akşama kadar konuşmadık. Kendimi suçlu görüyor, yüzüne bakmaya cesaret edemiyordum. Bütün gün hiçbir işe el sürmedim. Volodya'ya gelince, tam tersine derslerine çalıştı, her zaman olduğu gibi yemekten sonra kızlarla konuşup

sakalaştı.

Dersten sonra öğretmenin arkasından ben de odadan çıkıyordum, çünkü kardeşimle baş başa kalmaktan utanıyor, rahatsız oluyordum. Son tarih dersinden sonra, defterimi alarak kapıya doğru yürüdüm. Volodya'nın yanından geçerken, ona yaklaşıp barışmak istediğim halde, suratımı astım, dargın göründüm. Volodya tam o anda başını kaldırdı, zor seçilebilen candan bir gülümsemeyle korkmadan yüzüme baktı; gözlerimiz karşılaştı. Onun beni anladığını sezdim, aynı zamanda bu duyguyu Volodya'nın da yaşadığını anladım; ama anlatılmaz bir duygunun etkisiyle başımı çevirmek zorunda kaldım. O çok doğal candan bir sesle:

- Nikolinka, dargınlığınız yeter, seni kırdımsa başışla dedi ve elini uzattı.

İçimden boğazıma doğru göğsümü sıkarak bir şeyin yükseldiğini, soluğumun kesildiğini duydum. Bir saniye süren bu durumdan sonra gözlerim yaşla doldu, kendimi daha iyi duyumsadım. Volodya'nın elini sıkarken:

- A-sıl... sen ba...ğış...la Vo-lo... dy.. a dedim.

Neden ağladığımı bir türlü anlamıyormuş gibi yüzüme bakıyordu.

VI

MAŞA

Dünya hakkında değişen görüşlerimin hiçbirisi, hizmetçi kızlardan birini yalnızca kadın hizmetçi gibi değil, bir derece rahat ve mutluluğumu da etkileyebilen bir kadın olarak görmeye başlamam kadar şaşırtıcı değildi. Kendimi bildim bileli, Maşa'nın evimizde olduğunu anımsıyorum. Kendisine karşı beslediğim düşünceleri, tümüyle değiştiren, şimdi size anlatacağım bir olaya kadar, ona dikkat etmemiştim. Ben on dört yaşımdayken, Maşa yirmi beşindeydi ve çok güzeldi, ama onu betimlemekten korkuyorum. İsteklerimin şahlandığı sıralarda düşlediğim tutkulu varlığının yeniden düşlemimde canlanmasından korkuyorum. Betimlememde yanılmamak için şunu söyleyebilirim: o, olağanüstü beyaz, etine dolgun, kısacası, tam bir kadındı; ben de, on dört yaşımdaydım...

Elimde ders kitabı olduğu halde yalnızca döşeme aralıklarına basmaya çalışarak gezindiğim, yahut, saçma bir hava tutturduğum, yahut masanın kıyısına düşen bir damla mürekkebi dağıttığım, yahut da bir özdeyişi bilinçsizce yinelediğim dakikaların birinde, yani kafamın çalışmadığı, düşlemimin bütün duyarlılığıyla egemen olduğu bir sırada sınıftan çıktım, şöyle bir aşağı indim. Ayakları potinli birisi öteki merdivenlerden yukarı çıkıyordu. Doğal olarak kim olduğunu anlamak istedim ama birdenbire ayak sesleri kesildi, Maşa'nın: "Bırakın canım, ne takılıyorsunuz? Şimdi Anna İvanova gelirse görürsünüz" dediğini işittim. Volodya da fısıltıyla: "-Gelmez." dedi, bu konuşmadan sonra Volodya'nın onu zorla alıkoymak istediğini anlatan bir hissetti duyuldu. Bir aralık: "Ne yapıyorsunuz? Ellerinizi nereye sokuyorsunuz? Utanmaz!.." diye bağırarak, bir yana kaymış başörtüsünün arasından beyaz, tombul boynu görünen Maşa, koşarak yanımdan geçti.

Bu olayın beni ne kadar şaşırttığını anlatamam. Bununla birlikte şaşkınlığım geçince, Volodya'nın böyle davranmakta haklı olduğu kanısına vardım. Artık onun böyle davrandığına değil, bu yaptığına insana haz vereceğini nasıl anladığıma şaşıyordum. Elimde olmayarak Volodya'ya öykünme isteği duydum.

Bazen aşağıdaki aralıkta saatlerce dolaşır, yukardan gelecek olan bir ses veya çığırıtıyı, sinirlerim gergin bir durumda dinlerdim. O sıralarda en büyük isteğim olmasına karşın, Volodya'ya öykünmek için kendimi zorlamıyordum. Bazen kızların odasından gelen gürültüleri büyük bir kıskançlık ve çekememezlik içinde dinler: "Acaba yukarı çıkıp Volodya'nın yaptığı gibi Maşa'yı öpmek isteseydim, durumum nasıl olurdu? Maşa'nın: "Ne istiyorsunuz?" sorusuna, basık burnumla, hiçbir biçime girmeyen dik saçlarımla ben, nasıl bir yanıt verirdim?" diye düşünüyordum. Bazen Maşa'nın Volodya'ya: "- Başımın kara yazısı! Ne çam sakızı gibi yapıyorsunuz? Çekilin şuradan çapkın! Hiç Nikolay Petroviç'in buraya gelip yaramazlık ettiğini gördünüz mü" dediğini duyardım. Ama bilmiyordu ki, o

dakikada merdivenin altında oturup dinleyen Nikolay Petroviç, Volodya'nın yerinde olmak için her şeyini vermeye hazırdı. Zaten sıkıldım, çirkin olduğum kanısı bunu büsbütün artırıyor. İnsanın eğilimleri üzerinde kendi görünüşünün, hatta görünüşünden de çok güzel ya da çirkin olduğu konusundaki kanısı kadar hiçbir şeyin etkili olmadığına inanıyorum.

Onurum, çirkinliğim yüzünden düştüğüm bu duruma katlanmama engel oluyordu, ben gözümün önünde Volodya'nın güzel görünüşüyle elde ettiği ve bütün varlığımla kısılandığım zevklerden, uzanamadığı ciğere pis diyen kedi gibi tiksismeye çalışıyor, aklımı, düşlemimi gururlu bir yalnızlıktan zevk almaya zorluyordum.

VII

SAÇMA

Mimi heyecandan tıkanırcasına:

"Aman Tanrım! Barut! ne yapıyorsunuz? Evi yakıp bizi yok etmek mi istiyorsunuz?" diyerek anlatılması güç bir şiddetle hepimizin çekilmemizi buyurduktan sonra kararlı adımlarla yerde dağılı duran saçmalara yaklaştı, barutun birden patlamasından doğabilecek tehlikeye aldırış etmeden, saçmayı ayaklarıyla çiğnemeye başladı. Tehlikeyi ortadan kaldırdığı kanısına vardığı zaman Mihey'i çağırdı, bütün bu barutları uzak bir yere, en iyisi suya atmasını buyurduktan , başını büyüklenir bir tavırla sallayarak konuk odasına doğru yürüdü: "- Çok güzel, size çok iyi göz kulak oluyorlar, hiç diyecek yok doğrusu" diye homurdanıyordu.

Kendisine ayrılan daireden bize doğru gelen babamla birlikte büyükannemin odasına indiğimizde Mimi'yi orada bulduk. Pencerenin önünde, bir şey bilip de saklamak isteyenlerde görülen resmi bir tavırla, çok ciddi oturuyor ve kapıdan yana bakıyordu. Elinde kâğıtlara sarılmış bir şeyler vardı. Bunun deminki saçmalar olduğunu, büyükannemin de her şeyden haberi bulunduğunu hemen anladım. Büyükannemin odasında Mimi'den başka öfkeli, kıpkırmızı yüzünden siniri bozuk olduğu anlaşılan oda hizmetçisi Gaşa ile onu boş yere yatıştırmaya çalışan, bunun için de başını, gözünü oynatıp duran, kısa boylu, ufak tefek, çiçekbozuğu yüzlü doktor Blümental vardı.

Büyükannem yarı dönmüş bir biçimde oturuyor, kızdığı zamanlarda açmayı huy edindiği yolculuk falına bakıyordu. Babam, derin bir saygıyla elini öperek:

- Nasılsınız maman? İyi uyudunuz mu? dedi.

Büyükannem, babamın yersiz, gereksiz bir soru sorduğunu anlatan bir sesle:

- Çok güzel efendim. Her zaman sağlıklı olduğumu galiba biliyorsunuz, diyerek Gaşa'ya döndü:

- Bana temiz bir mendil veriyor musun? dedi.

Gaşa, koltuğun kıyısında duran kar gibi beyaz patiska mendili göstererek:

- Verdim ya.

- Güzelim, bu kirli paçavrayı kaldırın, bana temiz bir mendil verin.

Gaşa komodine yaklaştı, çekmecesini çekti, o kadar hızla kapattı ki odanın camları zangırdadı. Büyükannem korkunç bir bakışla hepimize baktıktan sonra, büyük bir dikkatle hizmetçinin devinimlerini süzmeye başladı. Sanırsam değiştirmeden aynı mendili verdiği sırada büyükannem:

- Tütünümü ne vakit ufalayacaksınız, şekerim? dedi.

- Vakıt bulursam yaparım.

- Ne dediniz?

- Birazdan ufalarım.

- Eğer bana hizmet etmek istemiyorsanız güzelim, söyleseydiniz; sizi çoktan salıverirdim.

Gaşa:

- Salıverin, ağlayacak değiliz ya, diye hafif bir sesle homurdandı.

Bunu işiten doktor, Gaşa'ya bir işaret yaptıysa da öyle korkunç bir bakışla karşılaştı ki hemen gözlerini indirerek, anahtarının zinciriyle oynamaya koyuldu. Gaşa homurdanarak odadan çıkınca büyükannem babama dönerek:

- Görüyor musunuz azizim, benim evimde benimle nasıl konuşuyorlar...

Hiç beklemediği bir soruyla karşılaşan babam şaşkın şaşkın:

- Maman, izin verin tütününüzü ben hazırlayayım.

- Teşekkür ederim. Tütünümü kendisinden başka kimsenin istediğim gibi yapamayacağını bildiği için böyle kaba davranıyor, dedi. Bir dakikalık susuştan sonra:

- Biliyor musunuz dostum, çocuklarınız az kalsın bugün evi yakıyorlardı, diye ekledi.

Babam saygılı bir merakla büyükanneme bakıyordu.

- Neyle oynadıklarını gördünüz mü? Mimi'ye dönerek:

"- Gösterin" dedi.

Saçmayı eline alan babam, gülümsemekten kendini alamadı:

- Bunlar saçmadan başka bir şey değil maman, dedi. Tehlikesiz şeylerdir.

- Bana öğrettiğiniz için çok teşekkür ederim, ama ders almak için çok yaşıyım.

Doktor:

- Hep sinir bozukluğu, diye fısıldıyordu. Babam derhal bize dönerek:

- Bunları nerden aldınız? Bunlarla oynamak için kimden izin aldınız? dedi.

Büyükannem en çok "lala" sözcüğünün üzerinde hafifseyerek durdu:

- Bunu çocuklardan değil laladan sormalısınız, o neye bakıyor? dedi.

Mimi:

- Voldemar, bu barutları Karl İvanoviç'in verdiğini söyledi, diyerek ortaya atıldı. Büyükannem:

- Görüyor musunuz, ne iyi adam, dedi; adı neydi? Nerde şu lala? Çağırın bakalım buraya diye sürdürdü. Babam:

- Gezmeye gönderdim dedi.

- Doğru değil. O her dakika burada olmalı. Çocuklar benim değil sizindir, benden daha akıllı olduğunuz için size nasihat vermeye de hakkım yok. Ama artık onlara Alman köylüsü lala, evet, Tirol şarkılarıyla kötü huylarından başka bir şey öğretemeyen aptal bir köylü değil, bir eğitimci tutmanın zamanı geldi sanırım. Size soruyorum: Çocuklara Tirol şarkıları öğretmek çok mu gerekli? Ama şimdi çocukları düşünen kimse yok, siz de istediğinizi yapabilirsiniz.

Annemizden sonraki durumumuzu anlatmak için kullanılan "şimdi" sözcüğü büyükannemin yüreğinde acı anılar uyandırdı, gözlerini portreli tabakaya indirerek düşünceye daldı.

Babam ivedi ivedi:

- Bunu çoktandır düşünüyorum, bunun için size danışmak istiyordum maman; çocuklara ders veren St. Jérôme'u tutsak nasıl olur? dedi.

- Çok yerinde bir şey yapmış olursunuz dostum. Büyükannem bunu söylerken şimdiye kadar sesinde duyulan hoşnutsuzluk işitilmiyordu.- St. Jérôme yalnızca çocukları gezmeye götürmede işe yarayan basit bir lala değil, des enfants de bonne maison, nasıl davranmaları gerektiğini bilen bir eğitmendir.

- Hemen yarın kendisiyle konuşurum.

Gerçekten bu konuşmadan iki gün sonra, Karl İvanoviç yerini genç, züppe Fransız'a bıraktı.

VIII

KARL İVANOVIÇ'İN YAŞAMI

Karl İvanoviç bizden sonsuz olarak ayrılacağıının öngününde akşamın geç saatinde başında kırmızı takkesi, sırtında pamuklu hırkasıyla karyolasının önünde bavulunun üzerine eğilmiş, titizlikle eşyalarını yerleştiriyordu.

Son günlerde Karl İvanoviç'in bize karşı olan davranışları soğuklaştı sanki, bizimle karşılaşmaktan çekiniyordu. Şimdi de odaya girdiğimde, küskün bir bakışla beni süzdü, yine işini görmeyi sürdürdü. Karyolama uzandım, eskiden bunu yapmamı istemeyen Karl İvanoviç, şimdi hiçbir şey söylemedi. Eskisi gibi bize darılmaması, davranışlarımızda özgür bırakarak bizimle ilgilenmemesi, bana, yaklaşan ayrılığı anımsattı. Bizi artık sevmemesine üzülüyor, bu duygumu kendisine duyurmak istiyordum. Ona yaklaştım:

- Karl İvanoviç, izin vererseniz size yardım edeyim, dedim.

Karl İvanoviç bana bir an baktı, yine başını çevirdi. Bu kısa bakışında, bize karşı olan soğukluğunun nedeni olduğunu düşündüğüm ilgisizlik yerine, büyük bir üzünc okunuyordu. Tümüyle doğrulup derin bir soluk alan Karl İvanoviç:

- Tanrı her şeyi görür, her şeyi bilir ve her şey onun kutsal buyruğuna bağlıdır, dedi. Kendisine sahte olmayan içten bir ilgiyle baktığımı fark edince:

- Evet Nikolenka beşikten mezara kadar talihsiz olmak benim alın yazım.

İnsanlara ettiğim bütün iyilikler kötülükle karşılandı. Benim ödülüm burada değil oradadır, diyerek eliyle gökleri gösterdi. Dünyada çektiklerimi, başımdan geçenleri bileydiniz! Kunduracı, asker kaçağı, fabrikacı, öğretmen oldum; şimdi hiçbir şeyim! Hazreti İsa gibi başımı sokacak yerim yok... Gözlerini kapadı, koltuğuna çöktü.

Kendisini dinleyenlere aldırış etmeden en gizli düşüncelerini bile ortaya koyacak kadar duygulu bir ruh durumu içinde bulunduğunu gördüm ve gözlerimi sevimli yüzünden ayırmaksızın sessizce karyolaya oturdum.

- Çocuk değilsiniz, her şeyi anlayabilirsiniz. Başımdan geçenleri size anlatayım. Bir gün gelir, çocuklar, sizi çok seven yaşlı dostunuzu anımsarsınız! Karl İvanoviç yanında duran masaya elini dayadı, burunotunu çekti, gözlerini göklere kaldırarak bize hep yazı yazdırdığı gırtlaktan çıkan tekdüze, kendine özgü sesiyle öyküsüne başladı:

- Diyebilirim ki, talihsizliğim annemin karnındayken başladı. Daha da heyecanla: "- Das Unglück verfolgte mich schon im Schosse meiner Mutter!" (1) diye yineledi.

Bu öyküyü aynı sestem, aynı anlatışla, aynı olay sırasıyla birkaç kez dinlediğim için doğal olarak ilk tümcesinden de anlayacağınız gibi Rusçasındaki bozukluğa bakmadan olduğu gibi anlatabileceğimi sanıyorum.

Bu öykü, onun asıl yaşamı mıydı, yoksa evimizdeki yalnızlığının sonucu olarak uydurduğu, birkaç kez yinelediği için kendisinin de inanmaya başladığı bir masal mıydı, yoksa yaşamına bazı düşsel olaylar mı ekliyordu, bu soruların yanıtlarını bugüne kadar verebilmiş değilim. Bir yandan, gerçeğin başlıca kanıtı, öyküsünü anlatırken görülen canlılıkla olayların her defasında aynı sırayı gütmesiydi ki, doğruluğuna inanmamanın olanağı yoktu. Diğer yandan öyküsündeki şairce abartmaların çokluğu da, kuşku uyandırıyordu.

- "Damarlarımda dolaşan, Kont Von Sommerblattların soylu kanıdır:... In meinen Adern fliesse das edle Blut der Grafen von Sommerblatt...(2) Düğünden altı hafta sonra dünyaya geldim. Annemin kocası - ona babacığım derdim - Kont Sommerblattların mülkünde kiracıydı. Annemin bu onursuz davranışını unutamıyor, beni de sevmiyordu. Benim Johann adlı bir kardeşimle, iki kız kardeşim vardı; kendi ailemin yabancısıydım... Ich war ein Fremdes in meiner eigenen Familie.

(3) Johann yaramazlık yapar, babam: "-Bu Karl denen çocuğun yüzünden hiç rahatım olmayacak..." der, beni azarlar, cezalandırır. Kız kardeşlerimin arasında dargınlık çıkar, babam: "- Karl'ın uslandığını görmeyeceğiz" der, gene beni azarlar, cezalandırır. Beni seven, okşayan yalnızca iyi yürekli annemdi. Beni sık sık: "- Karl, odama gel" diye çağırır, usulcacık öperdi: "Zavallı Karl, seni kimseler sevmiyor, ama ben seni kimseye değişmem, annenin senden bir ricası var: iyi oku, hep namusunla yaşa. Tanrı seni bırakmaz!" derdi. Ben de çalışırdım. Dinsel törenlere katılabileceğim çağa yani 14 yaşına gelince, annem babama:

"-Gustav, Karl artık büyüdü. Onu ne yapacağız?" dedi. Babamın: "-Bilmiyorum" demesi üzerine, annem: "Kentte Bay Sultz'un yanına verelim, kunduracı olsun", dedi, babam da razı oldu, und mein Vater sagte gut. (4) Altı yıl yedi ay kentteki kunduracı ustasının yanında kaldım. Ustam beni çok sever: "-Karl iyi bir işçidir, yakında benim Geselle'im olacak" derdi. Ama Tanrı, düşündüğümüz gibi kismet etmedi... 1796'da kura ilan edildi, on yediyle yirmi bir yaş arasında askerlik edebilecek herkes, kentte toplanmaya zorunlu tutuldu. "- Babamla kardeşim Johann kente geldiler, hep birlikte askerlik kur'asını çekmeye gittik. Johann kötü bir numara çekti, asker olacaktı. Ben iyi bir numara çekerek askerlikten kurtuldum. Ondan da ayrılıyordum..." "Ich hatte einen einzigen Sohn und von diesem muss ich mich trennen" (5) dedi. Onu elinden tutarak: "Babacığım", dedim, "niçin böyle söylüyorsunuz? Benimle gelin, size bir şey söyleyeceğim." Babam geldi, birlikte bir meyhaneye gittik, masaya oturduk, ben iki bira ısmarladım, getirdiler. Hepimiz birer bardak içtik, Johann da içti. Ben: "Babacığım dedim, bir oğlum vardı, ondan da ayrılıyorum, deme. Bunu duydukça yüreğim parçalanıyor. Kardeşim askere gitmeyecek, onun yerine ben asker olacağım... Karl'a burada kimsenin gereksinmesi yoktur, Karl asker olacak."

Babam:

"Siz namuslu bir insansınız Karl İvanoviç!" Du bist ein braver Bursche, sagte mir mein Vater und küsste mich... diyerek beni öptü.

"Asker oldum."

IX

ÖNCEKİ BÖLÜMÜN ARKASI

Karl İvanoviç sürdürdü: - O zamanlar korkunç zamanlardı. Napoleon dönemi. Napoleon Almanya'yı almak istiyordu, biz de son soluğumuza kadar yurdumuzu savunmak kararındaydık! und wir vertheidigten unser Vaterland bis auf den letzten Trophfen Blut diyordu.

"- Ben Austerluz, Ulm, Wagram, ich war bei Wagram çarpışmalarında bulundum.

Ona şaşkınlıkla bakarak:

- Gerçekten savaştınız mı? Siz de mi insan öldürdünüz? diye sordum.

Karl İvanoviç, adam öldürmediğini söyledi.

"- Bir gün bir Fransız grenadier arkadaşlarımdan geride kalmış, yolun üzerine düşmüştü. Silahımı çekip onu öldürmek için koştum, aber der Franzose warf sein Gewehr und rief pardon (6) ve kendisini salıverdim.

"- Napoleon Wagram savaşında birliklerimizi kuşatarak bir adaya sıkıştırdı.

Çevremizi öyle çevirmişti ki, hiç kimsenin kurtulma olasılığı yoktu. Üç gün yiyeceksiz, dizlerimize kadar su içinde kaldık. Canı Napoleon bizi ne alıyor, ne de salıveriyordu! und der Bösewicht Napoléon wollte uns nicht gefangen nehmen und auch nicht frei lassen! (7)

"Dördüncü gün, Tanrı'ya şükür tutsak olduk, kaleye götürüldük. Üstümde lacivert bir pantolon, iyi çuhadan bir ceket, 15 taler para, bir de babamın armağan ettiği gümüş saat vardı. Fransızlar bunların hepsini aldılar. Gene talihim varmış, fanilamın içine annemin diktiği üç altını kimse görmedi.

Kalede uzun zaman kalmak istemediğim için, kaçmaya karar verdim. Büyük bir bayram günü bizi bekleyen çavuşa "- Çavuş ağa, bugün büyük bir bayramdır, bayramı kutlamak istiyorum", dedim. "Lütfen iki şişe mader şarabı getirin, birlikte içelim." Çavuş: "- Peki" diyerek getirdi. Birer kadeh içtikten sonra elinden tuttum:

"- Çavuş ağa, acaba sizin de anneniz, babanız var mıdır?" diye sordum. "- Vardır Bay Mayer", yanıtını verdi. "- Annemle babam, sekiz yıldan beri beni görmedikleri gibi, sağ veya kemiklerimin çürümüş olup olmadığını da bilmiyorlar." Çavuş ağa, fanilamda dikili iki altınım var, onları alın, beni özgür bırakın ne olur!.. Benden bu iyiliği esirgemeyin; annem, ömrü oldukça sizin için Tanrı'ya dua eder.

Çavuş bir kadeh maderaya içtikten sonra; "- Bay Mayer" dedi, "sizi seviyorum, size acıyorum, ama siz bir tutsaksınız, ben de askerim." Elini sıktım, "- Çavuş ağa!"

Ich drückte ihm die Hand und sagte. (8)

"Siz yoksul bir adamsınız", dedi. "Paranızı almam, ama yardım ederim. Yatmaya gidince bir kova rakı getirin, askerlere için. Onlar uyuyakalır, ben de sizi görmeyiveririm."

"İyi bir adamdı. Bir kova rakı aldirttim. Askerler sarhoş oldukları zaman çizmelerimi çektim, eski kaputumu sırtıma geçirdim, usulca kapıdan çıktım. Surların üzerine çıkarak atlamak istedimse de, aşağıda su olduğu için, en son kalan giysim berbat olmasın diye vazgeçtim ve kapıya gittim.

"Nöbetçi silahıyla geziyor, auf und ab (9), bana bakıyordu. "Qui vive?" (10) sagte er auf ein Mal, (11) ben susuyordum. Qui vive? sagte er zum zweiten Mal, (12) ben yine susuyordum. Üçüncü kez: Qui vive? sagte er zum dritten Mal? diye sordu, ben de koşmaya başladım, suyu atlayarak karşı yana geçtim, var gücümle koşmayı sürdürdüm.

"Bütün gece koştum, tanyeri ağarmaya başladığı zaman görünüp tanınmaktan korktuğum için, çavdarları yüksek bir tarlaya saklandım, oracıkta diz çökerek ellerimi açtım, beni koruduğu için Tanrı'ya dua ettikten sonra rahat bir uykuya daldım.

"Akşama doğru uyandım, yola koyuldum. Birdenbire iki siyah at koşulu büyük bir Alman yük arabası arkamdan yetişti. Arabada iyi giyinmiş biri oturuyor, piposunu içerek bana bakıyordu. Yavaşlayarak geçmelerini bekledim. Ben yavaşladıkça araba yavaşlıyor, ben hızlandıkça araba hızlanıyor, adam da gözlerini benden ayırmıyordu. Yolun üzerinde oturdum, adam atlarını durdurdu, bana:

- Delikanlı, böyle geç vakit nereye gidiyorsunuz? dedi.

- Frankfurt'a

- Yer var, arabama binin, sizi oraya kadar götürürüm. Yanına oturduktan sonra sordu:

- Niçin yanınızda bir eşyanız yok, sakalınız traşlı değil, giysileriniz de çamur içinde.

- Yoksul bir adamım, bir fabrikada çalışmak istiyorum. Yolda düştüğüm için giysilerim çamurlandı.

- Yalan söylüyorsunuz delikanlı, yollar bugünlerde kupkuru.

Yanıt veremedim, bu iyi yürekli insan:

- Bana doğrusunu söyleyin, dedi. Kimsiniz? Nereden geliyorsunuz? Yüzünüz hoşuma gitti. Namuslu bir insansanız, size yardım ederim.

Her şeyi olduğu gibi anlattım.

- Peki delikanlı, birlikte halat fabrikama gidelim; size iş, para, giysi veririm, yanımda kalırsınız. Ben de kabul ettim.

Halat fabrikasına vardık, bu iyi adam karısına:

- Bu delikanlı yurdu için savaştı. Tutsaklıktan kaçtığı için de ne evi, ne giysisi, ne de ekmeği var. Yanımızda kalacak, kendisine giysi ver, karnını doyur.

Bir buçuk yıl halat fabrikasında kaldım. Patronum beni çok seviyor, bırakmak istemiyordu. Rahatım da yerindeydi. O vakitler genç, uzun boylu, mavi gözlü, düzgün burunlu bir erkektim. Patronun karısı Bayan L... (Adını söyleyemeyeceğim) genç, güzel bir kadındı, beni sevdi. İlk gördüğünde:

- Bay Mayer dedi, anneniz sizi nasıl çağırırdı?

- Karlhen dedim.

O zaman:

- Karlhen, yanıma oturun, dedi.

Yanına oturdum.

- Karlhen beni öpün, dedi.

Kendisini öptüğüm zaman:

- Karlhen, sizi o kadar seviyorum ki, artık dayanamayacağım, diyerek titremeye başladı.

Karl İvanoviç bu sözlerden sonra epey sustu, başını hafifçe sallayarak içten bakışlı gözlerini süzdü, iyi anıların etkisi altında olan bir insan tavrıyla

gölümsemeye başladı.

Sabahlığına daha sıkı sarınarak koltuğuna iyice yerleşti, öyküsünü sürdürdü:
"Yaşamımda çok iyi, çok kötü günler gördüm, ama karyolasının baş ucundaki kanaviçeyle işlenmiş olan İsa'nın resmini göstererek - Tanık olsun ki hiç kimse Karl İvanoviç namussuz bir adamdır dememiştir" - Bay L...'nin bana yaptığı iyiliğe iyilikbilmezlikle karşılık vermek istemedim, kaçmaya karar verdim. Gece, herkes yattıktan sonra patrona bir mektup yazarak masanın üstüne bıraktım, giysimle üç altını aldım, sessizce sokağa çıktım. Beni kimse görmemişti. Yola koyuldum.

X

ARKASI

Dokuz yıldır annemi görmemiştim. Sağ mıydı, yoksa çoktan toprağa mı gömülmüştü, haberim yoktu. Yurduma doğru yol alıyordum. Kente girdiğim zaman ilk işim: Kont Sommerblat'ın kiracısının nerede yaşadığını sormak oldu. Bana yanıt olarak şunları söylediler: "Kont Sommerblat öldü. Gustav Mayer büyük sokakta oturuyor, likör mağazası işletiyor." Yeni yeleğimle fabrikacının armağanı olan ceketimi giydim, saçımı güzelce taradım, babamın likör mağazasına gittim. Dükkânda oturan kız kardeşim Mariechen, benden ne istediğimi sordu. Ben: "Bir kadeh likör içebilir miyim?" dedim. Babasına dönerek: "Vater! dedi. Bu genç bir kadeh likör istiyor." Babam: "Bu gence bir kadeh likör ver", diye karşılık verdi. Oturduğum masada likörümü içiyor, babama, Mariechen'e, dükkâna giren Johann'a bakıyordum. Babam söz arasında: "Delikanlı, dedi, "ordumuzun şimdi nerede olduğunu her halde biliyorsunuz?" Ben de: "Ben oradan geliyorum. Ordu şu anda Viyana önlerinde bulunuyor" yanıtını verdim. "Oğlumuz askerdi. Dokuz yıl öncesine kadar bir şey yazıyordu. Sağ mı, öldü mü, bilmiyoruz. Karım durmadan arkasından ağlıyor." Pipomu tüttürerek: "Oğlunuzun adı nedir? Nerede hizmet ediyordu? Belki kendisini tanıyorum" dedim. "Adı, Karl Mayer'di Avusturya'da hizmet ediyor" Mariechen: "Sizin gibi uzun boylu, yakışıklı bir erkekti" diye ekledi. "-Ben oğlunuz Karl'ı tanıyorum." Babam: "Amelia... Sagte auf einmal mein Vater (13), buraya gelin, oğlunuzu tanıyan bir genç var." Kapıda görünen sevgili anneciğimi derhal tanıdım. "Siz oğlunuzu tanıyormuşsunuz" dedi, yüzümü görür görmez rengi değişerek titremeye başladı. Evet onu gördüm. Yüreğim duracakmış gibi atıyordu. Gözlerimi yukarı kaldıramıyordum. "Demek Karl yaşıyor, Tanrı'ya şükürler olsun... Nerede benim sevgili oğlum? Sevgili oğlumu bir daha görebilsem gözüm arkada kalmaz, ama Tanrı böyle istemiyor" diyerek ağlamaya başladı. Artık dayanamadım: "Anneciğim", dedim. "Ben sizin oğlunuz Karl'ım." Annem kollarıma yığıldı. Karl İvanoviç gözlerini kapamıştı, dudakları titriyordu. Biraz kendine geldikten sonra yanaklarından süzülen iri damlaları silerek: Mutter!! - Sagte ich- ich bin ihr Sohn, ich bin ihr Karl! und sie stürzte mir in die Arme (14) diye yineledi.

- Ama son günlerimi yurdumda geçirmeyi Tanrı bana nasip etmedi, çekeceğim çok acı varmış... Das unglück verflogte mich überall. (15) Yurdumda ancak üç ay kalabildim. Bir pazar günü birahane'de oturmuş biramı içiyor, pipomu tellendiriyor, arkadaşlarla savaştan, Napoleon'dan, İmparator Franz'dan konuşuyorduk. Herkes düşüncesini söylüyordu. Yanımızda kurşuni giysili tanımadığımız biri oturuyor, konuşmalarımıza karışmadan kahvesiyle piposunu içiyordu. Gece nöbetçisi saatin on olduğunu haber verince şapkamı aldım, hesabımı keserek evime döndüm. Gece yarısı kapı çalındı. Uyandım, kim olduğunu sordum: "- Macht auf..." (16) Kim olduğunuz söylerseniz kapıyı açarım." Dışardan: "- Macht auf im Namen des Gesetzes..." (17) Kapıyı açtım. İki silahlı asker, kapının arkasında duruyordu. Birahane'de yanımızda oturan kurşuni giysili, tanımadığımız genç adam odaya girdi. Meğer casusmuş... Casus: "Benimle birlikte gelin" dedi.

Peki, diyerek pantolonumu, çizmelerimi giydim, askılarımı taktım, gezinmeye başladım. Öfkemden boğulacaktım. İçimden:

- Bu bir alçaktır, sözleri geçti. Kılıcımın asılı durduğu yere yaklaştım, birdenbire kaparak:
- Sen bir casussun, kendini koru, dedim. Bir sola, bir sağa, bir de kafasına indirdim, casus yere yuvarlandı. Bavulumu, paraları alıp pencereden dışarı fırladım. Ich kam nach Ems (18), orada General Sazin'le tanıştım. Beni çok sevdi, elçiliğinde bana bir pasaport uydurarak çocuklarını okutmam için birlikte Rusya'ya getirdi. General Sazin öldükten sonra da anneniz beni evine çağırdı: "- Karl İvanoviç, çocuklarımı size emanet ediyorum. Onları sevin, sizi hiçbir zaman bırakmam. Yaşlılığınızı da düşünürüm, dedi. Şimdi o olmadığı için hepsi unutuldu. Yirmi yıllık hizmetime karşılık, ekmek dilenmem için beni sokağa salıveriyorlar diyerek, kolumdan tutup kendine çekti, başımdan öperek: "-Tanrı her şeyi görür, hepsini bilir, her şey onun buyruğundadır. Ama çocuklar sizlere acıyorum" diye öyküsünü bitirdi.

XI

KÖTÜ NOT

Büyükannem bir yıl süren yasından sonra, kendisini çok sarsan acılarından biraz kurtulmuş gibiydi; ara sıra, çoğu bizimle aynı yaşta olan kız ve erkek çocuklar olmak üzere, konuk kabul etmeye başlamıştı. Lüboçka'nın doğum günü olan 13 aralık günü, Prenses Karnakova ile kızları, Bayan Valahina ile Soniçke, İlinka, Grap, küçük İvinlerin ikisi, daha yemekten önce bize gelmişlerdi.

Çağrılıların toplandığı aşağı salondan yükselen konuşmalar, kahkahalar, gürültüler bize kadar geldiği halde, sabah derslerimizi bitirmediklerimiz için onlara katılamıyorduk. Ders çalıştığımız odada asılı duran izlencemizde: Lundi de 2 à maitre d'histoire et de geographie yazılıydı. İşte bu maitre d'histoire'ı bekledikten, dinledikten, uğurladıktan sonra ancak özgür kalabileceğiz. Saat ikiyi yirmi dakika geçtiği halde, tarih öğretmeninden hâlâ bir ses çıkmadığı gibi, her zaman geçtiği sokakta da görünmüyordu; görünmesini de istemiyordum. Volodya, dersini hazırladığı Smaragdof'un kitabından bir dakika başını kaldırarak:

- Lebedyev galiba bugün gelmeyecek, dedi.
- Aman umarım gelmez, çünkü hiçbir şey bilmiyorum, dedim, üzgün bir sesle: ama geliyor işte, diye ekledim. Volodya yerinden kalktı, pencereye yaklaştı:
- Hayır, dedi. O değil, bir başkası.

Çalışmadığı, dinlendiği dakikalarda yaptığı gibi gerinip aynı zamanda başını da kaşıyarak:

- Saat iki bucuğa kadar bekleriz, o zamana kadar yine gelmezse, St. Jérôme'a, kitapları toplayacağımızı haber verebiliriz, diye ekledi.

Ben de gerindiğim sırada Kaydonov'un iki elimle tuttuğum kitabını başımın üstünde titrettikten sonra:

- Derse gelmekten ne zevk alıyor, anlamıyorum... dedim.

İşsizliğin verdiği sıkıntıdan kitabımı açarak dersimi okumaya başladım. Ders hem uzun, hem de zordu; bense hiçbir şey bilmiyor, ne kadar okusam yetiştiremeyeceğim gibi, aklımda da bir şey kalmayacağını anlıyordum. Hem öyle heyecanlıydım ki, bu anda kafamı bir konu üzerinde toplamama olanak yoktu. Bana çok sıkıntılı, çok ağır gelen tarihten önceki derste, Lebedyev beni St. Jérôme'a şikâyet etmiş; ders notu defterime de çok kötü sayılan "2" numara atmıştı. Daha o gün St. Jérôme, gelecek derste de numaram "3"ten aşağı düşerse cezalandırılacağımı söylemişti. İşte gelecek ders geldi, doğrusu çok da korkuyorum.

Bilmediğim dersime o kadar dalmıştım ki, dışardan gelen ayaktan çıkarılan lastik sesi beni şaşırtmıştı. Başımı çevirdiğimde kapıda, bana çok soğuk gelen Lebedyev'in çiçek bozuğu yüzü, çok iyi tanıdığım, önü iliklenmiş lacivert fraklı hantal vücudu görünmüştü. Öğretmen ağır ağır şapkasını pencereye, defterini de masanın üzerine koyduktan sonra, sanki çok gereклиymiş gibi, iki eliyle frakın

kuyruklarını kaldırarak derin bir soluk aldı, yerine oturdu. Terli ellerini ovuşturdu:

- Baylar, dedi. Önce geçen dersimizi yineleyelim, sonra da ortaçağda geçen olaylar üzerine size bilgi vermeye çalışacağım.

Bu, dersinizi anlatın demektir.

Volodya, dersini iyi bilen kimselerde görülen bir tavırla, çok rahat ve güven içinde anlatırken ben de iş olsun diye merdiven başına çıktım, aşağı inmemize izin verilmediği halde, nasıl oldu bilmiyorum, kendimi aşağıda buldum.

Her zaman gözetme noktası olan kapının arkasına yerleşmek üzereydim ki, her zaman başıma bir dert açan Mimi, birdenbire bana çarptı, korkunç bir bakışla bir bana, bir de kızların kapısına, yine bana baktıktan sonra:

"- Siz burada mısınız?" dedi. Bir kez sınıfta olmadığım, sonra hiç yakışık almayan bir yerde bulunduğum için kendimi her bakımdan suçlu buluyor, bunun için de başımı önüne eğip susuyor, kendimi pişmanlığın en açık örneği olarak görüyordum. Mimi:

- Bu kadarı da fazla, burada ne yapıyordunuz?, diye sordu. Ben susuyordum. O, bükülmüş parmağını tırabzana vurarak: "Bunu böyle bırakmam. Hepsini Kontes'e anlatacağım" diye sürdürdü.

Sınıfa döndüğüm zaman saat üçe beş vardı. Öğretmen, ne girdiğimin, ne de çıktığının farkında değilmiş gibi Volodya'ya yeni dersini anlatıyordu. Dersini bitirip defterleri topladığı, Volodya da ders kuponunu getirmek için başka odaya gittiği zaman, birdenbire, beni unuttuklarını, artık hiçbir sorun kalmadığını düşünerek sevinmişim ki, öğretmen gaddarca bir gülümsemeyle bana döndü ve ellerini ovuşturarak:

- Umarım ki dersinizi hazırladınız, dedi.

- Evet hazırladım, yanıtını verdim.

İskemlesinde sallanıp düşünceli gözlerle ayaklarına bakarak:

- Kutsal Louis'nin haçlı seferlerinden bir şeyler anlatmak sıkıntısına katlanırmısınız? Kaşını kaldırıp parmağıyla hokkayı gösterdikten sonra:

- Evvela Fransa kralının bu sefere çıkmasının nedenlerini söyleyin, sonra da; havada bir şey tutuyormuş gibi ellerini sallayarak:

"- Bu seferin özel yanlarını anlatın"; elindeki defterleri masanın sol yanına vurarak: - "Bu seferin Avrupa devletleri üzerindeki etkisini anlatın." Başını sağ yana eğerek defterleri de o yana vurduktan sonra: "-Hele Fransa'ya olan etkisini söyleyin..." diyerek sorunu bitirdi.

Birkaç kez yutkundum, başımı bir yana eğerek yanıt veremedim. Sonunda masada duran kaz tüyü kalemi elime aldım... Şimdi de kalemi koparıyor, susmayı sürdürüyordum. Öğretmen elini uzattı:

- Kalemi alabilir miyim?, dedi. Gerekebilir. Şimdi buyurun.

- Louis, şey Kutsal Louis... İyi ve şey... akıllı bir çardı.

- Kim?

- Çar. O Kudüs'e sefer yapmayı kurdu, Fransa'nın yönetimini annesine bıraktı.

- Annesinin adı neydi?

- Bı... bı... lanka.

- Nasıl ? Bılanka mı?

Dudaklarımı yana bükerek tuhaf bir biçimde gülümsedim. Öğretmen alaylı alaylı:

- Peki efendim. Daha başka şeyler biliyor musunuz? dedi.

Benim için artık yitirecek bir şey kalmamıştı. Bir kez öksürdükten sonra yalan yanlış aklıma ne geldiyse sıraladım.

Öğretmen susuyor, elimden aldığı tüy kalemle masanın tozlarını temizliyor, arada bir: "- Güzel, çok güzel!" diyordu. Hiçbir şey bilmediğimi, söylemek istediğimi gereği gibi anlatamadığımı anlıyor, öğretmenin de beni susturarak yanlışımı düzeltmemesine çok üzülüyordum. Öğretmen bir az önce söylediğim:

- "Kudüs'e hangi amaçla sefer yapmayı düşündü?" tümcesini yineledi:

- "Çünkü onun için... Çünkü o..."

Ben tümüyle şaşırdım, bir sözcük daha söyleyemedim. Hatta bu cani öğretmen soran bir susuşla bir yıl yüzüme baksa, yine yanıt vermek gücünü kendimde göremeyeceğimi anlıyordum.

Üç dakika kadar yüzüme baktıktan sonra öğretmenin yüzü derin bir üzüntüye büründü, bu sırada odaya giren Volodya'ya dokunaklı bir sesle:

- Lütfen defterlerinizi getirin, not atacağım, dedi.

Volodya defteri verdi, ders fişini de usulca önüne koydu.

Hoca defteri açtı, kalemını dikkatli dikkatli mürekkebe batırarak güzel yazısıyla Volodya'nın ders ve davranış bölümlerine beşer numara yazdı. Sonra kalemi benim numara hanelerimin üzerinde durdurdu, silkeledi, düşünmeye başladı. Birdenbire, elinin güç fark edilir hafif bir deviniminden sonra, ders bölümünde güzel bir "bir" rakamıyla bir nokta; ikinci bir devinimiyle davranış bölümünde de ikinci bir "bir" rakamıyla bir nokta belirdi.

Öğretmen not defterimizi dikkatle kapattı, ayağa kalktı, yalvarış, korku, pişmanlık dolu bakışlarımı görmüyormuş gibi kapıya doğru yürüdü. Arkasından: Mihayıl Larinoviç diye seslendim.

Ne söyleyeceğimi anlayan hoca:

- Hayır, dedi. Derse böyle çalışılmaz, boşuna para almak istemiyorum.

Lastiklerini, kalın paltosunu giydi, atkısını titizlikle bağladı. Demek benim başıma gelen yıkımdan sonra, başka şeylerle uğraşabiliyordu. Onun bir kalem oynatışı benim için ne büyük bir yıkım...

St. Jérôme odaya girerek:

- Ders bitti mi? diye sordu.

- Evet.

- Öğretmen hoşnut kaldı mı?

Volodya:

- Evet, dedi.

- Kaç numara aldınız?

- Beş.

- Ya Nikola?

Ben susuyordum. Volodya:

- Galiba dört, dedi.

Kardeşim, hiç değilse bugün için olsun beni kurtarmanın gerektiğini anlıyordu.

Varsın cezalandırsınlar ama konukların olduğu sırada değil. St. Jérôme:

- Voyons, messieurs. (Her tümcenin başında bu sözcüğü kullanmayı severdi.)

Faites votre toilette et descendons.(19)

XII

KÜÇÜK ANAHTAR

Aşağıya indiğimizde konuklarla görüşecek kadar vakit geçmiş geçmemiştir ki bizi sofraya çağırdılar. Babam bu sırada kumarda çok kazandığından olacak çok neşeliydi. Lüboçka'ya değerli bir gümüş takımı armağan etti. Yemekten Lüboçka için hazırladığı bir kutu şekeri dairesinde unuttuğunu anımsayarak bana:

- Koko, başkasını göndereceğime sen git. Anahtarlar büyük masanın üzerindeki midye kabuğu içindedir. Anladın mı? Alır, en büyüğüyle sağdaki ikinci çekmeceyi açarsın. Orada bir kutuyla kâğıda sarılmış şekerler göreceksin, alır getirirsin.

Yemeklerden sonra sigara için hep birini gönderdiğini bildiğim için:

- Sigaralarınızı da getireyim mi? dedim.

- Getir ama bir şeye ellemek yok ha... diye arkamdan bağırdı.

Söylediği yerde anahtarı buldum, çekmeceyi açmak üzereydim ki aynı dizide asılı duran minimini anahtarın nereye açacağını merak ederek durdum.

Masanın üzerindeki binlerce eşya arasında, masanın kenar parmaklığına dayanan

işlemeli, asma kilitli bir çanta duruyordu. Küçük anahtarın kilide uyup uymayacağını anlamak istedim, denemem başarıyla sonuçlandı. Çanta açıldı, içinde bir yığın kâğıt buldum. İçimdeki merak, bu kâğıtlarda neler olduğunu anlamam için o kadar direniyordu ki, vicdanımın sesini dinlemeye vakit bulamadan okumaya başladım.

.....
Büyüklerle, hele babama karşı beslediğim çocuk saygısı o kadar güçlüydü ki, aklım okuduklarımdan herhangi bir sonuç çıkarmayı bilinçsizce geri çeviriyordu. Babamın, benim için erişilmez, anlaşılmaz, güzel, bambaşka bir dünyada yaşadığını seziyor, yaşamının gizlerine girmek isteğimin, kutsal şeyleri ayak altına almak gibi bir davranış olduğunu anlıyordum.

Babamın çantasını açarak rasgele ortaya çıkardığım şeyler; içimde, kötü bir davranışta bulunduğumdan başka hiçbir iz bırakmadı. Bir tür rahatsızlık duyuyor, kendimden utanıyordum.

Bu duygunun etkisi altında, çantayı olabildiği kadar çabucak kapatmak istiyordum. Ama bu uğursuz günde türlü türlü yıkımla karşılaşmam alnıma yazılmış: Anahtarı deliğe soktuktan sonra kapıyı kilitledim diye anahtarı çektim, ama işe bakın, gereken yana değil, tersine çevirmiş olacağım ki, elimde anahtarın sapı kaldı. Kırılmış anahtarı, kilit içinde kalan parçaya yapıştırmak istiyor, o parçayı çıkarmak için boşuna bir mucize bekliyordum. Sonunda, babamın, odasına döner dönmez ortaya çıkaracağı yeni bir suç işlediğim hakkındaki korkunç düşünceye kendimi alıştırmaktan başka umarım kalmadı. Mimi'nin yakınması, kötü not, anahtar... Başıma, bunlardan daha büyük yıkım gelemezdi... Büyükanneme, Mimi'nin şikâyetinden dolayı; St. Jérôme'a, kötü not için; babama, anahtar için hesap verecektim, hem de bu akşam. Yazı odasında yumuşak halı üzerinde gezinerek kendi kendime:

- Acaba ne olacak? Neler yaptım neler... diye söyleniyordum.. Biraz sonra şekerleri, sigaraları aldım: "- Başa gelen çekilir" diyerek eve doğru koşmaya başladım.

Çocukluğumda Nikolay'dan duyduğum bu (uğursuz) sözler, yaşamımın en güç dakikalarında beni avutuyordu. Salona girerken heyecanlı, doğal değil, ama çok neşeliydim.

XIII

VEFASIZ KIZ

Yemekten sonra coşkuyla katıldığım çocuk oyunları başladı. "Kedi-fare oyununda benimle birlikte oynayan, Karnakovların eğitimene doğru beceriksizce koşarken elimde olmayarak eteğine basıp yırttı. Eğitimenin, yırtılan eteğini dikmek için üzüntülü bir yüzle hizmetçilerin odasına doğru yürümesinin; kızların, hele Soniçka'nın pek hoşuna gittiğini anladım, bu eğlenceyi kendilerine bir daha sunmaya karar verdim. Bu güzel kararımdan sonra eğitim odaya girer girmez türlü devinimlerle çevresinde koşmaya başladım, topuğum yine eteğine takılıp yırtıncaya kadar, bu devinimlerimi sürdürdüm. Soniçka ile Prenseslerin, gülmemek için kendilerini zorlamaları gururumu okşuyordu. Ama St. Jérôme, yaptıklarımın farkına varmış olacak ki, kaşlarını çatarak -bu halini hiç sevmezdim- bana yaklaştı, neşemin iyi bir sonuç vermeyeceğini, daha ciddi olmazsam, bayram olduğuna bakmayarak beni pişman edeceğini söyledi.

Ama ben sinirleri bozulmuş, cebindeki paradan çoğunu yitiren, borçlarının tutarını hesaplamaktan korkarak zararını kapatmak için değil, içinde bulunduğu durumun korkunçluğunu anlamaya vakit kalmasın diye bilinçsizce oynayan bir kumarbaza benziyordum. Küstahça gülümseyerek uzaklaştım.

"Kedi-fare" oyunundan sonra birisi, "Lange Nase" oyunu oynayalım, dedi. Oyun, karşılıklı dizilmiş sandalyelerde yine karşılıklı oturan kızlarla erkeklerin birbirlerini seçmeleri biçiminde oynanıyordu.

Prenseslerin küçüğü her seferinde İvinilerin küçüğünü, Katinka, Volodya'yı veya İlinka'yı; Sonıka da Seryoja'yı seçiyor, şaşılacak şey değil mi, Seryoja'nın kendisine doğru ilerleyerek her defasında karşısına geçip oturmasından sıkılmıyordu. Sonıka şakrak, sevimli bir gülüşle gülüyor, Seryoja'nın davranışının doğruluğunu başıyla onaylıyordu; beni kimse seçmiyordu. Onurumu en çok kıran şey de, fazla, gereksiz olduğumu anlamamdı. Her defasında benim için: "- Seçilmemiş kim kaldı? Ha... Nikolinka. Sen de onu al." derlerdi. Bunun için de sıra bana geldiği zaman doğruca ya kızkardeşime yahut çirkin prenseslerden birine yaklaşıp, yazık ki bunda asla yanılmazdım. Sonıka'ya gelince; Seryoja ile o kadar çok ilgileniyordu ki, orada olduğumun bile farkında değildi. İçimden ona vefasız dememin nedenini anlamıyorum, çünkü o, Seryoja'yı değil beni seçeceğine hiçbir vakit söz vermemişti. Bununla birlikte bana karşı vicdansızca davrandığına inanıyordum.

Oyundan sonra nefret ettiğim, ama bir türlü gözlerimi ayıramadığım vefasızın, Seryoja ve Katinka ile birlikte bir köşeye çekilip gizli gizli bir şeyler konuştuklarının farkına vardım. Sırlarını anlamak için saklandığım piyanonun arkasından şunları gördüm: Katinka ince bir mendilin iki köşesinden tutarak Sonıka ile Seryoja'nın başlarını gizliyordu. Seryoja: "Madem ki yitirdiniz, borcunuzu ödeyin" diyordu. Sonıka, yüzü kızarmış, ellerini aşağıya bırakmış, suçlu gibi önünde duruyor: "- Hayır ben yitirmedim. Öyle değil mi Matmazel Katharine" yanıtını veriyordu. Katinka da "-Ben doğruyu severim, bahsi yitirdiniz ma chère" yanıtını veriyordu.

Katinka bu sözcükleri söyler söylemez Seryoja eğildi, Sonıka'yı öptü. Düpedüz kızın pembe dudaklarından öptü. Sonıka da; bu hiç bir şey değil de çok neşeli bir şeymiş gibi güldü. Ne korkunç şey... Gidi hain vefasız...

XIV

TUTULMA

Birdenbire bütün kadınlardan, özellikle de Sonıka'dan nefret etmeye başlamıştım. Kendi kendime bu oyunların hiç de eğlenceli olmadığını, ancak kızlara yaraştığını söylüyor, kavga çıkarmak istiyor, herkesi şaşırtacak şeyler yapmak istiyordum. Beklediğim fırsat da gecikmedi.

St. Jérôme, Mimi ile bir şeyler konuştuğundan sonra odadan çıktı. Ayak seslerinin önce merdivende, sonra da sınıfa doğru ilerlediği işitildi. Aklıma, Mimi'nin beni derste nerede gördüğünü söylediği, St. Jérôme'un da not defterine bakmak için gittiği, geldi. O sıralarda St. Jérôme'nun bana ceza vermekten başka bir düşüncesi olmadığını sanıyordum. Çocukların on iki ile on dört yaş arasında yani çocukluktan gençliğe geçtiği dönemde yangın çıkarmaya, hatta cinayet işlemeye çok fazla eğilimleri olduğunu bir yerde okumuştum; yeniyetmeliğimi, hele o uğursuz gün içinde bulunduğum ruh durumunu anımsadıkça, hiçbir amaç güdülmeden, kimseye zarar vermeden yalnızca merak duygusuyla, bilinçsizce davranmak isteğiyle, en korkunç cinayetlerin işlenebileceğini açıkça anlıyorum. Kimi zaman ilerisi o kadar karanlık görünüyor ki, insan, düş kurmaktan bile korkuyor, aklının çalışmasını durduruyor, ne geçmişin, ne de geleceğin olmadığına kendini inandırmaya çalışıyor. Düşüncenin isteme egemen olmadığı, insanca olmayan duyguların egemen olduğu dakikalarda deneyimsiz bir çocuğun, hiçbir korku duymadan, hiç duraksamadan çok sevdiği anne, baba ve kardeşlerinin içinde yattığı kendi evini yakmak için hazırladığı ateşi, merakla gülümseyerek üfleyebileceğini anlıyorum. Bunun gibi düşüncenin durduğu bir sırada on yedi yaşındaki bir köylü çocuğun, babasının yattığı sıranın yanında az önce bilenen baltayı incelerken, birdenbire babasının boynuna indirdiği ve sıranın altına doğru akan kanları bön bön seyrettiği işitilmemiş değildir. Yine aynı duyguların etkisiyle; şöyle düşünüyordum: bir uçurumun kıyısında durup kendimi buraya atarsam, yahut dolu bir tabancayı şakağıma dayayıp beynime sıkarsam, yahut da

toplum içinde herkesin sevgi ve saygısını kazanan orun sahibi bir kişiye yaklaşıp burnundan tutarak: "Haydi bakalım" dersem acaba ne olur? Hiçbir şey düşünemediğim ve heyecanlı olduğum bir dakikada aşağı inen St. Jérôme: bugün çok yaramazlık ettiğim ve dersimi bilmediğim için burada bulunmak hakkımın olmadığını, yukarı çıkmam gerektiğini söyledi. Kendisine dilimi göstererek hiçbir yere gitmeyeceğimi bildirdim. St. Jérôme ilk dakika şaşkınlık ve öfkesinden bir sözcük bile söyleyemedi, sonra arkamdan yetişerek:

- C'est bien, büyükanneniz engel olmasaydı sizi çoktan cezalandıracaktım; fakat görüyorum ki sizi dayaktan başka yola getirecek bir şey yoktur, siz bugün bunu hak ettiniz.

Bunları o kadar bağırarak söyledi ki, herkes duydu. Kanım, tanımlanamaz bir güçle beynime yürüdü. Yüreğimin şiddetle çarptığını, yüzümün sarardığını ve elimde olmadan dudaklarımın titrediğini duyumsuyordum. O dakikada çok korkunç bir durumda olacağım ki, St. Jérôme yüzüme bakmaktan çekinerek bana yaklaştı ve kolumdan yakaladı; fakat elinin dokunuşunu duyar duymaz birdenbire kötüleştim, hırısından kendimi yitirdim ve kolumu kurtararak çocukluğumun bütün gücüyle onu ittim. Yaptığımı korku ve şaşkınlık içinde seyreden Volodya bana yaklaştı ve: "- Sana ne oluyor?" dedi. Ben gözyaşları arasında "- Bırak beni!

Hiçbiriniz beni sevmiyor, ne kadar mutsuz olduğumu anlayamıyorsunuz!" dedim ve odadakilere dönerek kendimden geçmiş bir durumda: "Hepiniz kötü, iğrenç insanlarsınız", diye haykırdım.

Bu sırada St. Jérôme, kararlı bir anlatımı olan, sararmış yüzüyle yine yaklaştı, savunmama vakit bırakmadan güçlü elleriyle kelepçe gibi bileklerimden yapıştı ve sürüklemeye başladı: Heyecandan başım dönüyordu. Gücüm kesilinceye kadar dizlerimi ve kafamı savurduğumu, burnumun birisinin bacaklarına çarptığını, ağzıma bir ceketin süründüğünü, her yandan ayak sesleri işittiğini ve toz kokusuyla St. Jérôme'un kullandığı menekşe kokusunu duyduğumu anımsıyorum. Beş dakika sonra karanlık odanın kapısı üstüme kapanmıştı: St. Jérôme'nun:

- Vasiliy! sopayı getir diyen, utku kazanmış, iğrenç sesi duyuldu.

XV

DÜŞLEMLERİM

Başıma gelen bunca yıkımdan sonra ölmeyeceğimi, bir gün bunları dinginlikle anımsayacağımı o sıralarda bilebilir miydim? Yaptıklarımı anımsadıkça ne olacağımı kestiremiyor, büsbütün yok olduğumu seziyordum.

Önceleri çevremde ve aşağıda tam bir dinginlik egemendi. Belki de içimdeki heyecanın gücünden böyle sanıyordum. Bununla birlikte yavaş yavaş sesleri ayırt etmeye başladım: Yukarıya çıkan Vasiliy, pencerenin içine süpürgeye benzer bir şey attıktan sonra sandığın üzerine uzandı. Aşağıdan August Antonoviç'in gür sesi duyuldu. (Sanırım benden söz ediyordu.) Arkasından çocuk sesleri, gülüşmeler, koşuşmalar ve karanlık odada kapatıldığımdan kimsenin haberi yokmuş, kimse beni düşünmüyormuş gibi, birkaç dakika sonra evin her zamanki canlılığı geri döndü.

Ağlayamıyordum ama, yüreğimde taş gibi bir ağırlık vardı. Düş kurduğum, düşündüğüm şeyler, karmakarışık olan kafamda büyük bir hızla birbirini kovalıyordu. Fakat yıkımı her anımsayışım düşlemimin bu sürükleyici zincirine ara veriyordu, ben yine bilinmeyen yazgımın içinden çıkılmaz dehlizine, umutsuzluğuna ve korkuya dalıyordum.

Bazen, herkesin bana karşı beslediği soğukluğun, hatta nefretin bilinmeyen bir nedeni olduğu aklıma geliyordu. Filip'e kadar herkesin, nefret ve acımdan zevk duyduklarına inanıyordum. Kendi kendime, annemin babamın oğlu, Volodya'nın kardeşi değil, Tanrı rızası için alınan, atılmış yoksul bir öksüz olduğumu

düşünüyordum. Bu saçma düşünce, bana bir tür üzünçlü avuntu verdiği gibi, doğru olduğuna da inanıyordum. Talihimin kötülüğünü suçlarıma bağlamıyor, zavallı Karl İvanoviç'in talihsizliği gibi doğuştan olduğunu düşünerek ferahlık buluyordum. Keşfettiğim bu gizi bundan sonra saklamanın ne anlamı vardı? Hemen yarın babama giderek: "- Baba doğuşumun gizini benden boşuna saklıyorsun, ben biliyorum" diyeceğim. O bana: "- Ne yapalım kuzum, er geç bunu öğrenecektin. Oğlum değilsin, fakat seni oğul edindim... Eğer sevgime layık olursan hiçbir vakit seni bırakmam", yanıtını verecek. Ben: "- Baba, seni böyle çağırmaya hakkım yoksa da son kez baba diye sesleniyorum, seni her zaman sevdim ve seveceğim. İyiliklerini hiçbir vakit unutmayacağım; fakat artık senin evinde de kalamayacağım. Burada kimse beni sevmiyor. St. Jérôme beni yok etmeye kararlı. İkimizden birinin bu evden gitmesi gerek, çünkü kendime egemen değilim ve her kötülüğü yapabilecek kadar ondan nefret ediyorum. Kendisini öldüreceğim, evet baba, ben onu öldüreceğim" diyeceğim. Babam bana yalvaracak, fakat ben elimi sallayarak: "- Hayır dostum, velinimetim, birlikte yaşamayacağız, bırak gideyim", dedikten sonra onu kucaklayacak ve niçin olduğunu bilmiyorum Fransızca: "Oh, mon père, oh mon bienfaiteur, donne-moi pour la dernière fois ta bénédiction et que la volonté de Dieu soit faite!" (20) diyeceğim. Karanlık odada oturduğum sandığın üzerinde bunları düşündükçe hıçkırığa hıçkırığa ağılıyordum. Birdenbire beni bekleyen yüz kızartıcı cezayı anımsıyorum, gerçek gözlerimin önüne geliyor ve bir anda düşlemim dağılıyor. Bazen kendimi evden uzakta, özgürlüğüme kavuşmuş görüyorum. Süvari alayına giriyor ve savaşa gidiyorum. Düşman her yanıma sarıyor, kılıcımı savuruyorum. Bir...iki...üç... derken hepsini yere seriyorum... Yorgunluktan ve aldığım yaralardan bitkin olarak yere yuvarlanıyor: "Zafer!" diye bağıriyorum. General bana yaklaşıyor: "Nerede bizim kurtarıcımız?" diyor. Beni gösteriyorlar. General, sevinç gözyaşları içerisinde sarılarak: "Zafer!" diye bağıriyor. İyileşiyor, kolum siyah bir sargıyla asılı olarak Tverskoy Bulvarı'nda geziyorum. Artık general oldum. Bir gün Çar benimle karşılaşır: "Bu yaralı delikanlı kimdir?" diyor. Ona "Bu, ünlü kahraman Nikolay'dır" yanıtını veriyorlar. Çar bana yaklaşıyor: "Teşekkür ederim. Benden ne dersen yerine getireceğim." Saygıyla eğilip kılıcına dayanarak: "- Vatanım uğruna kan döktüğüm için mutluyum. Hatta uğruna ölmeyi bile isterdim. Ama mademki senden her şey isteyebilme iznini bana başlıyorsun; düşmanım olan St. Jérôme adındaki yabancıyı öldürmeme izin ver. Bu düşmanımı öldürmeliyim..." yanıtını veriyorum... Korku içindeki St. Jérôme'un karşısına geçiyor: "-Benim yıkımına neden oldun, à genoux.!!" diyorum. Fakat birdenbire gerçek St. Jérôme'un elinde sopayla her dakika odama girebileceğini anımsıyor, yurdunu kurtaran general değil, güçsüz, acınacak bir yaratık olduğumu görüyorum. Kâh Tanrı'yı düşünüyor ve küstahça ona beni niçin cezalandırdığını soruyorum. "Sabah akşam dua etmeyi de unutmuyordum. Öyleyse bu acılar niçin?" Gençliğimin ilk dönemlerinde beni rahat bırakmayan dinle ilgili düşüncelerimin kesin olarak bugün başladığını söyleyebilirim. Bu kuşkularım, başımdan geçen yıkımların beni inançsızlık ve başkaldırıya yöneltmesinden doğmuş değildir. Bir günlük tutukluluğumda, tümüyle bozuk bir ruh durumu içindeyken aklıma gelen Tanrı'nın adaletsizliği düşüncesinin, yağmurdan sonra verimli bir toprağa düşen kötü bir tohum gibi çabucak büyüyüp kök salmasındandır. Bazen herhalde öleceğimi düşünerek benim yerime cansız bir vücut bulacak olan St. Jérôme'un şaşkınlığını canlı olarak gözümün önüne getiriyordum. Natayla Savişna'nın: "Bir ölünün ruhu kırk gün kadar evinde dolaşır" dediğini anımsıyor ve düşlemimde ölümünden sonra evimizin bütün odalarında görünmeden dolaşır, Lüboçka'nın içli gözyaşlarını, büyükannemin üzüntüsünü, babamın August Antonoviç'le konuştuklarını gizlice dinliyorum. Babam yaşlı gözleriyle: "O, çok iyi bir çocuktu" diyor. St. Jérôme da: "Evet, ama çok yaramazdı" yanıtını veriyor. Babam "Ölümlere saygı göstermeniz gerekir, diyor, ölümüne siz neden oldunuz. Onu siz korkuttunuz. Onu korkutmanıza, alçakça davranışlarınıza dayanamadı... Çekil buradan katil!" St. Jérôme diz çökerek ağlayacak, af dileyecek. Kırk günden sonra ruhum göklere yükseliyor. Orada olağanüstü güzel, beyaz saydam, uzunca bir şey görüyorum,

annem olduğunu anlıyorum. Beyaz şey beni sevecenlikle kucaklıyor. Fakat ben heyecan içindeyim ve sanki onu tanımıyorum. "Gerçekten annemsen, bana daha iyi görün ki seni kucaklayabileyim" diyorum. "Burada hepimiz böyleyiz, seni daha iyi kucaklayamam, bu kadarından hoşnut değil misin?" diye yanıt veren sesini işitiyorum. "Hayır, hoşnutum, ama sen beni gıdıklayamıyorsun, ben de senin ellerini öpemiyorum." "-Bu gibi şeylerin burada yeri yoktur. Burası böyle de güzeldir" diyor, ben gerçekten bu güzelliği duyuyorum, onunla birlikte daha yükseklerle uçmaya başlıyoruz. Bu sırada uyanır gibi oluyorum, karanlık odada bir sandığın üstünde, yüzüm gözyaşlarımla ıslanmış bir durumda bilinçsizce: "Uçuyor, daha yükseklerle uçuyoruz" diye yineleyerek kendime geliyorum. Durumumu anlamak için bir süre türlü çabalar harcıyorum, fakat düşlemimde anlayamadığım uzak ve karanlık uçurumlar görünüyor. Gerçeğin dağıttığı ferah, mutlu düşlemlerime yeniden dönmek için çalışıyorum, ama bu kadar yorulduktan sonra kavuştuğum düşlemleri uzatmanın olanağı olmadığını, daha garibi, bunlardan artık haz duymadığımı görüyorum.

XVI

ALDIRMA, BU DA GEÇER

Geceyi hücrede geçirdim, kimse beni aramadı. Ancak ertesi pazar günü beni sınıftan yanındaki küçük odaya geçirdiler, yine kilitlediler. Yalnızca kapatma cezasını yeterli göreceklərini düşünerek umutlanmaya başladım. Tatlı ve dinlendirici bir uykunun, donuk camlarda oynayan güneş ışığının, dışarıdan gelen her zamanki gürültülerin etkisiyle sinirlerim yatıştı. Bununla birlikte yalnızlıktan çok sıkılıyordum: bir şeyler yapmak, içimde biriken duyguları başkasına anlatmak istiyordum, ama çevremde canlı bir yaratık yoktu. Odasında gezinen St. Jérôme'un tiksindiğim ama işitmek elimden gelmeyen dingin, neşeli ısıkları durumumu büsbütün ağırlaştırıyordu. Şuna inanıyordum ki, canı ısıklık istemediği halde yalnızca bana işkence olsun diye böyle yapıyordu. St. Jérôme ile Volodya saat ikide aşağı indiler, Nikolay yemeğimi getirdi. Kendisiyle konuşmaya başlayıp da yaptıklarımı ve bana yapacaklarını anlatınca: "Aldırmayın bayım! bu da geçer" dedi. Sonraları da birçok kez azmimi destekleyen bu atasözü, beni biraz avuttu. Fakat ekmekle su yerine, yemeğimin hem de gül tatlısıyla gelmesi, beni epeyce düşündürmüştü. Eğer bana bu tatlıyı göndermemiş olsalardı, cezamın kapatmayla biteceğini düşünebilirdim. Fakat şimdi öyle anlıyordum ki, ben henüz cezalandırılmış değildim, yalnızca zararlı bir insan gibi başkalarından uzaklaştırılmıştım. Asıl cezam ileridedir. Bu sorunun çözümüne daldığım bir sırada tutuklu odamın anahtarı kilit içinde döndü. Gayet asık ve resmi bir yüzle odaya giren St. Jérôme yüzüme bakmadan: "- Büyükannenize gideceğiz" dedi. Odadan çıkmadan önce, ceketimin tebeşir tozuyla kirlenen kolunu temizlemek istedimse de, St. Jérôme sanki ahlak bakımından pek düşmüş bir durumda olduğum için dış görünüşümle ilgilenmeme hiç gerek yokmuş gibi, bunun tümüyle yararsız olduğunu söyledi. St. Jérôme elimden tutup beni salondan geçirirken, Katinka, Lübočka ve Volodya, pazartesi günleri penceremizin önünden geçirilen tutuklulara baktığımız gibi bana bakıyorlardı. Elini öpmek için büyükannemin koltuğuna yaklaştığımda, başını çevirerek elini pelerinin altına sakladı. Uzunca süren bir sessizlikten sonra beni öyle bir bakışla süzdü ki, gözlerimi ellerimi nereye saklayacağımı bilemiyordum, sonra: - Evet güzelim, size karşı olan sevgime çok değer verdiğinizi, benim için gerçek bir avuntu olduğunuzu söyleyebilirim, dedi, sözcükleri uzatarak: ricalarımı kabul edip eğitiminizi üzerine alan St. Jérôme, artık evimde kalmak istemiyor. Neden? Sizin yüzünüzden şekerim, diye ekledi, biraz durduktan sonra ne

söyleyeceğini önceden hazırlamış olduğunu anlatan bir sesle: Size ettiği hizmetten ve sizi gözetmesinden dolayı kendisine minnet duyacağınızı sanıyordum. Ama siz bacak kadar boyunuza bakmadan ona el kaldırmaya cüret ettiniz. Çok güzel! Olağanüstü! Artık ben efendice davranışlardan anlamadığınızı, size karşı daha başka bayağı araçlar kullanmak gerektiğini düşünmeye başlıyorum... St. Jérôme'u göstererek sert, buyuran bir sesle: - Derhal af dileyeceksin... İşıtıyor musun?" dedi.

Büyükanne'nin gösterdiği yana baktığım zaman St. Jérôme'un ceketini gördüm, başımı çevirdim, yerimden kımıldamadım. Yine yüreğim tıkanırcasına sıkılmaya başladı.

- Ne oluyorsunuz? Söylediklerimi duymadınız mı?

Bütün vücudum titriyordu, ama yerimden kımıldamıyordum. Büyükanne'm çektiğim acının farkına varmış olacak kı; Koko! dedi, buyurucu değil, daha ziyade sevecen bir sesle: Seni tanıyamıyorum, Koko, diye yineledi.

- Büyükanne! ondan asla af dilemeyeceğim, dedim ve bir sözcük daha söylersem beni boğan gözyaşlarımı tutamayacağımı anlayarak hemen sustum.

- Ben sana buyuruyorum, rica ediyorum. Ne duruyorsun?

- Ben... istemiyorum... yapamayacağım... diyebildim ve göğsümde toplanan hıçkırıklar kendilerini tutan engeli birdenbire yıkarak sel gibi boşandı. St.

Jérôme tragedyalarda görülen bir sesle:

- C'est ainsi que vous obéissez à votre seconde mère, c'est ainsi que vous reconnaissez ses bontés, à genoux. (21)

Başını benden çeviren büyükanne'm yaşaran gözlerini silerek:

- Tanrım! dedi, bunları anneniz görseydi. Evet görseydi, ama her şeyde bir hayır vardır. O bu üzüntülere dayanamazdı... Dayanamazdı.

Büyükanne'nin ağlaması gittikçe artmaya başladı. Ben de ağlıyordum ama af dilemek aklımdan bile geçmiyordu.

St. Jérôme:

- Tranquillisez-vous au nom du ciel, madame la comtesse, dedi. (22)

Fakat büyükanne'm artık onu dinlemiyordu, ellerini yüzüne kapamıştı. Çok geçmeden ağlaması şiddetli bir hıçkırık biçimini aldı, Mimi ile Gaşa telaşlı bir yüzle koşarak odaya girdiler. Çevreye isporto ve ilaç kokuları yayıldı, bütün evde fısıltılar, koşuşmalar başladı. St. Jérôme beni yukarı götürürken:

- Yaptığınızı beğeniyor musunuz? dedi.

"- Aman Tanrım, neler yaptım! Ne büyük canıyım."

St. Jérôme odama girmemi söyledikten sonra ayrıldı. Henüz aşağı inmişti ki, ben ne yaptığımın farkında olmaksızın sokak kapısına giden merdivenden koşmaya başladım.

Evden mi kaçmak, yoksa kendimi suya mı atmak istediğimi anımsayamıyorum. Ancak kimseyi görmemek için yüzümü ellerimle kapıyor, merdivende koşmayı sürdürüyordum. Birdenbire tanıdık bir ses:

- Nereye? Ben de seni arıyorum, dostum, dedi.

Yandan geçmek istedimse de babam elimden yakaladı, o önde ben arkada küçük dinlenme odasına girerken sert bir sesle:

- Benimle gel güzelim!.. Odamdaki çantamı nasıl oluyor da karıştırabiliyorsun?

Efendim?.. dedi. Kulağımdan çekerek:

- Niçin suyuyorsun? diye ekledi.

- Yanlış yaptım. Nasıl yaptığımı kendim de bilmiyorum.

- Nasıl olduğunu bilmiyorsun ha... Bilmiyorsun... dedikçe kulağımı da çekiyordu:

Bir daha seni ilgilendirmeyen şeye burnunu sokacak mısın? sokacak mısın? diyorum..."

Kulağımda duyduğum korkunç acıya karşı ağlamıyor, ama içim ferahlıyordu. Babam kulağımı bırakır bırakmaz ellerini tutarak gözyaşları arasında öpmeye başladım, hıçkırıklar içinde:

- Döv beni! Daha fazla döv! Ben kötü, hiçbir şeye yaramaz bir insanım! diyordum.

Babam beni hafifçe iterek:

- Sana ne oldu? dedi.

Ceketini yakaladım ve:

- Hayır gitmeyeceğim, herkesin benden nefret ettiğini biliyorum, ama Tanrı aşkına sözlerimi dinle, ya beni onlardan koru, yahut evinden kov. Ben onunla bir arada yaşayamayacağım. O, her türlü davranışla benim onurumu kırmak, önünde diz çöktürmek, bana dayak atmak istiyor, buna dayanamam. Küçük değilim, bu çekilmez şey. Yaşayamam, kendimi öldüreceğim. Büyükanne benim kötü bir çocuk olduğumu söyledi. Büyükanne hastalandı, belki de benim yüzümden ölecek. Ben... onunla... Tanrı aşkına dayak at... Ne için işkence... ediyorlar?.. Gözyaşlarımdan boğluyordum. Divana çöktüm, kendimde daha fazla konuşacak güç bulamıyordum. Başımı babamın dizlerine koydum, öyle korkunç bir biçimde ağlıyordum ki, öleceğimi sandım. Babam bir ilgiyle eğilerek:

- Sana ne oldu tontonum?

Ben ancak:

- O benim celladım... Bana işkence ediyor... öleceğim... kimse beni sevmiyor, dedim, kendimden geçtim.

Babam beni kucağına alarak yatak odama götürmüştü. Uyumuşum. Uyandığım zaman vakit epeyce ilerlemişti. Karyolamın yanında tek bir mum yanıyor, odada aile doktorumuz, Mimi ve Lübočka oturuyorlardı. Sağlık durumumdan korktukları yüzlerinden okunuyordu. Oysa ben 12 saatlik bir uykudan sonra kendimi o kadar hafif ve iyi buluyordum ki çok hasta olduğum hakkındaki kanılarını bozmak hoşuma gitseydi, hemen yatağımdan fırlardım.

XVII

KİN

Evet bu duygu, tam anlamıyla bir kindi. Öyle ki, bu kin, romanlarda sözü geçen, ama benim inanmadığım, başkalarına kötülük etmekten haz duyan kine benzemiyordu. Karşısındakine, bu saygınıza değer bir kimse dahi olsa, yenilmeyen bir nefret duygusu aşılayan, onun saçlarından, boynundan, yürüyüşünden, sesinden, kollarından, bacaklarından ve davranışlarından bir tikslenme vermekle birlikte anlatılmaz bir güçle ona doğru sürükleyerek her halini heyecanlı bir dikkatle izlemeye yönelten bir kindi. İşte St. Jérôme'a karşı bu duyguyu besliyordum. St. Jérôme bir buçuk yıldan beri evimizdeydi. Şimdi bu adamı soğukkanlılıkla incelerken kendisinin iyi ama her bakımdan bir Fransız olduğunu görüyorum. Akli başında, oldukça eğitilmiş, bize karşı olan görevini iyi yapan, bununla birlikte Rus özyapısına karşıt, ama ulusuna özgü hafif bir bencillik, gösteriş, küstahlık ve bilgisiz olduğu yargısına varılacak derecede kendine güven duygusu olan biriydi. Bunların hiçbirini beğenmiyordum. Doğal olarak büyükanne, dayak hakkındaki düşüncelerini kendisine anlattığı için bizi dövemiyordu ama, sık sık hele beni dayakla korkutuyor, fouetter sözcüğünü tiksindirici ve beni dövmekten büyük bir zevk duyacakmış gibi bir tonla "fouätter" biçiminde söylüyordu. Hiçbir vakit tatmadığım dayak açısından korkmuyordum, ama St. Jérôme'un, beni dövebileceği düşüncesi dahi beni kızdırıyor, çileden çıkarıyordu.

Karl İvanoviç'in kızdığı zamanlarda bizi bir cetvel veya pantolon askısıyla dövdüğü olurdu. Nedense bunu anımsarken hiç de sinirlenmiyordum. Hatta anlattığım sıralarda (ki on dört yaşımdaydım) Karl İvanoviç beni dövseydi onun dayağını soğukkanlılıkla kabul ederdim. Karl İvanoviç'i seviyordum. Kendimi anımsadığımdan beri bu adamı ailemizden biri olarak kabul etmeye alışmıştım. St. Jérôme'a gelince kendisine bütün büyüklere karşı elimde olmadan duyduğum saygıdan başka bir duygu beslemediğim, gururlu ve kendini beğenmiş bir adamdı. Karl İvanoviç, bütün yüreğimle sevdiğim, buna karşın o zamanki çocuk aklımla toplumsal durumunu bizden aşağı tuttuğum gülünç bir yaşlı, bir lalaydı. St. Jérôme ise, tersine, okumuş, herkesle aynı düzeyde olmaya çalışan genç, yakışıklı bir züppeydi.

Karl İvanoviç bize her zaman soğukkanlılıkla çıkışır, cezalandırırdı. Bunu, hoşuna gitmeyen bir ödev olarak yaptığı belliydi. St. Jérôme öğretmenlik rolünü takınmayı severdi. Bizi cezalandırdığı vakit, bunu bizim iyiliğimizden çok kendi

zevki için yaptığı belliydi. Kendi görkemine kendisi bayılıyordu. Tümcelerinin sonunda yaptığı vurguları ve accent circonflexe'leriyle söylediği gösterişli Fransızca tümceleri bende anlatılmaz bir tikslenme doğuruyordu. Karl İvanoviç kızdığı vakit: "gülünç kukla, yaramaz çocuk, şampanya sineği" gibi sözler söylerdi. St. Jérôme onuru kıran, mauvais sujet, vilian garnement (23) gibi sözcükler kullanırdı.

Karl İvanoviç bizi, yüzümüz duvara dönük bir durumda köşeye diz çöktürdü ki, cezamız bu durumdan doğan bir ağrıdan ileri gitmezdi. St. Jérôme, göğsünü şişirir, elleriyle gösterişli devinimler yaparak dramatik bir sesle: "à genoux, mauvais sujet!"(24) diye bağırır ve yüzümüz kendisine dönük diz çöktürerek af dilememizi buyururdu ki" bu ceza onurumuzu kırıyordu.

Bana ceza vermedikleri gibi olanları da kimse anımsatmadı: ama ben bu iki günde çektiğim yıldı, utanma, korku ve kini unutmadım. St. Jérôme o günden sonra benimle ilgisini kesmiş, artık hiçbir alıp vereceği kalmamış gibi davranıyordu. Bununla birlikte kendisine, sinirlerim bozulmadan bakamıyordum. Gözlerimizin raslantıyla karşılaştığı her defasında düşmanlığımın açık olarak gözlerimde okunduğunu sanıyor ve hemen bakışlarıma bir aldırışsızlık vermek için çalışıyordum. Takındığım yalancı tavrı anladığımı duyumsayınca da yüzüm kızarıyor, başımı çeviriyordum.

Kısacası, onunla herhangi bir biçimde karşılaşınca içime anlatılmaz bir ağırlık çöküyordu.

XVIII

HİZMETÇİ KIZLARIN ODASI

Kendimi günden güne daha da yalnız duyumsuyordum. En çok, yalnız başıma yaptığım incelemelerden, daldığım düşüncelerden zevk alıyordum. Düşüncelerimin amacını gelecek bölümde anlatacağım. İncelemelerimin sahnesi hizmetçi kızların odası ki, burada beni ilgilendiren hem eğlenceli, hem çok acıklı bir roman yaşanıyor. Romanın kahramanı da pek doğal olarak Maşa idi. O hizmetimize girmeden önce tanıdığı, daha o zamanlar kendisiyle evleneceğine söz veren Vasiliy'i seviyordu. Beş yıl önce onları birbirinden ayıran felek kendilerini büyükannemin evinde yine karşılaştırdıysa da, Maşa'nın dayısı Nikolay'ı da karşılıklı sevgilerine bir engel olarak ortalarına attı. Nikolay, yeğeninin münasebetsiz ve haşarı adını verdiği Vasiliy ile evlenmesinin sözünü bile ıstımk istemiyordu.

Bu engel öyle bir ters etki yaptı ki, eskiden gayet soğukkanlı, ilgisiz davranan Vasiliy, birdenbire deli gibi Maşa'yı sevmeye başladı. Kölelikten yetişmiş pembe gömlekli, bilyantınlı saçlı bir terzi ancak böyle sevebilirdi.

Sevgisini çok tuhaf ve saçma bir biçimde ortaya koyduğu halde, (örneğin: Maşa ile karşılaştığında onun canını acıtmaya çalışırdı, ya çimdikler, ya bir iki şamar atar ya da soluk aldırmayacak kadar büyük bir güçle sıkardı), aşkında içtendi. Nikolay'ın, yeğenini asla kendisine vermeyeceği kanısına vardıktan sonra, üzüntüden içmeye, meyhanelerde dolaşmaya, kavgalar çıkarmaya başladı; öyle ki, birkaç kez karakolda dayak yiyecek duruma düştü. Ama galiba, bütün bu davranışlarıyla bunlardan doğan olaylar, Vasiliy'i Maşa'nın gözünde yükseltiyor, ona olan aşkını bir kat daha artırıyordu. Vasiliy'in karakolda yattığı günler, Maşa'nın gözyaşları sel gibi boşanır, bu zavallı âşıklara sıcak bir ilgi gösteren Gaşa'ya kara talihini anlatır, dayısının dayak ve sövgülerine aldırış etmeden sevgilisini avutmak için gizlice karakola gidip gelirdi.

Okuyucularım, şimdi birlikte içine gireceğimiz topluluk sizi tiksindirmesin.

Eğer yüreğinizin sevgi, ilgi telleri gevşememişse, kızların odasında bu tellerde yankılanacak sesler bulursunuz. Arkamdan gelip gelmeyeceğinizi bilmiyorum ama ben, odada olupbitenleri görebildiğim merdivendeki yerime gidiyorum. İşte üstünde ütü, mukavvadan yapılmış burnu kırık bir kuklanın, bir tasın, bir ibriğin durduğu raf; işte içinde kara bir mum parçası, bir ibrişim yumak,

ısırlmış yeşil hıyar ve şeker kutusunun karmakarışık durduğu pencere; işte üzerinde basmayla kaplanmış bir tuğlanın, yeni başlanmış bir dikişin durduğu büyük masa. Yanında da, sevdiğim pembe keten entarisi, en çok dikkatimi çeken mavi başörtüsüyle Maşa oturuyordu. Dikiş dikiyor, ya mumu düzeltmek, ya iğneyle başını kaşımak için işini bırakıyordu. Ben de ona bakıyor ve: "Niçin o, bu açık mavi gözleri, gür kumral saç ve yüksek göğsüyle bir küçük hanım olarak doğmamış?" diye düşünüyordum. Pembe kurdeleli başlık ve Mimi'ninki gibi değil de, Tverskoy bulvarında gördüğüm al ipek sabahlıkla konuk odasında oturmak ona ne kadar yakışırdı. O, kasnakta bir şeyler işlerdi, ben de aynada onu seyreder, mantosunu tutar, yemeğini bile getirirdim. Kısacası, her isteğini yapardım.

Oysa Vasiliy; içinden, pantolonun üstüne salverdiği kirli pembe bir gömlek görünen dar ceketi, sarhoş yüzüyle ne kadar iğrençti. Vücudunun ve sırtının her deviniminde, kendisine atılan iğrenç dayanın izlerini görür gibi oluyordum.

Maşa yastığa iğneyi saptadığı sırada, içeri giren Vasiliy'e başını kaldırmadan:

- Ne o Vasiliy, dedi. Yine mi?

- Ne olacak. Ondan bir hayır beklenir mi? Hiç olmazsa bir şeye karar verseydi.

Onun yüzünden boşuna üzüldüğümü duruyorum.

Bir aralık öbür hizmetçi Nacoja:

- Çay içecek misiniz? dedi.

- Teşekkür ederim. Bu hırsız olası dayın niye benden bu kadar nefret ediyor?

Güzel giysilerimi, çalımımı, yürüyüşümü mü kıskanıyor yoksa?... diyen Vasiliy, elini sallayarak: "Aaaaam sende..." sözleriyle konuşmasını kesti. Maşa elindeki ipliği koparıırken:

- İsteddiğini yapmalı, dedi. Oysa siz hep...

- Artık gücüm kalmadı. İşte bu kadar.

Bu arada büyükannemin oda kapısının kapanışı, merdivenden inen Gaşa'nın homurdanışı duyuldu:

- Nasıl yaranabilirsin? Ne istediğini kendisi de bilmiyor... Bu da yaşam mı sanki... diyor ve ellerini sallayarak,

- İnsan ya ölmeli, yahut da iyi yaşamalı... Tövbe Tanrım! diye söyleniyordu.

Kendisini karşılamak için ayağa kalkan Vasiliy:

- Saygılarımı sunarım. Agafya Mihaylovna, dedi. Gaşa onu kızgın bir bakışla süzerek:

- Amaaan siz de! Saygının maygının sırası değil. Buraya niçin geliyorsun?

Erkeklerin, kızların arasında ne işi var? diyerek karşılık verdi. Vasiliy

sıkışmış bir durumda:

- Sağlık haberinizi almak için uğradım. Gaşa daha çok kızdı, avazı çıktığı kadar bağırarak:

- Yakında gebereceğim. İşte benim sağlığım, dedi.

Vasiliy güldü.

- Gülecek hiçbir şey yok. Mademki git diyorum, ne duruyorsun, haydi!... Pis herife bak, evlenecekmiş!.. Haydi yallah, budala sen de!..

Agafya Mihaylovna bu sözlerden sonra sert adımlarla odasına geçti ve kapıyı o kadar hızlı kapattı ki pencere camları zangırdadı.

Bölmenin arkasında daha bir süre her şeye, herkese sövdüğü, yaşamına ilendiği, eşyalarını öteye beriye fırlattığı, sevgili kedisini kulağından tutup dövdüğü duyuldu. En sonunda, biraz aralanan kapıdan acı acı bağırarak kedinin kuyruğundan tutularak dışarı atıldığı görüldü... Vasiliy fısıltıyla:

- Ne yapalım, dedi, galiba çay içmemiz başka bir güne kaldı. Hoşça kalın...

Nacoja göz kırptı ve:

- Aldırma... Ben şimdi gider semavere bakarım, yanıtını verdi.

Nacoja odadan çıkar çıkmaz Vasiliy, Maşa'ya daha fazla sokuldu:

- İkisinden biri: ya doğru Kontese gidip olanları anlatacağım, ya her şeyi böyle bırakıp dünyanın öbür ucuna kaçacağım.

- Beni kime bırakacaksın?

- Zaten beni düşündüren de sensin, yoksa billahi çoktaaan özgürlüğüme kavuşmuştum.

Maşa biraz sustuktan sonra:

- Vasiliy dedi, niçin gömleklerini yıkamak için bana getirmiyorsun? Yakasından tuttu:

- Baksana, kapkara olmuş.

O dakikada aşağıdan büyükannemin çingırağı duyuldu, Gaşa odasından çıktı.

Kendisini görüp ayağa kalkan Vasiliy'i kapının önünden iterek:

- Kızcağızdan ne istiyorsun? Utanmaz adam. Kızı bu duruma getirdiğin halde, hâlâ peşini bırakmıyorsun. Galiba onun gözyaşları hoşuna gidiyor. Çık dışarı, gözlerim seni görmesin! Sonra Maşa'ya döndü:

- Bu adamın nesini beğeniyorsun? Bunun yüzünden bugün dayından az mı dayak yedin? Yine de dediğin dedik: ille Vasiliy Gruskof'la evleneceğim! Aptal!

Maşa birdenbire boşanan gözyaşları arasında:

- Evet... Öldürseniz de ondan başkasıyla evlenmeyeceğim. Başkasını sevmeyeceğim.

Sandığın üstünde yatıp başörtüsüyle gözlerini silen Maşa'ya uzun uzun bakıyor, Vasiliy hakkındaki düşüncelerimi değiştirmek ve Maşa'ya bu kadar çekici görünen yanını bulmak istiyordum. Maşa'nın üzüntüsünü çok candan paylaşmama karşın, bana bu kadar güzel görünen bu kızın nasıl olup da Vasiliy'i sevdiğini bir türlü anlayamıyordum.

Yukarıya, odama çıktıktan sonra şöyle düşünüyordum: "Büyüdüğüm zaman Petroska bana kalacağı için Maşa ile Vasiliy de benim kölelerim olacaklar. Ben yazı odamda oturup pipo içeceğim ve Maşa elinde ütüyle kapımın önünden mutfığa geçecek. Maşa'yı çağırılmalarını buyuracağım. O gelecek, odada ikimizden başka kimse olmayacak. Birdenbire Vasiliy odaya girecek, Maşa'yı gördükten sonra: "Yıkıldım", diyerek Maşa ile birlikte ağlamaya başlayacaklar. Ben de: "Vasiliy, birbirinizi sevdiğinizi biliyorum. Al sana bin ruble, evlen, mutlu ol." diyecek ve dinlenme odama çekileceğim. İnsanın aklında hiçbir iz bırakmadan geçen sayısız düşünce ve düşünlemler birlikte çok derin izler bırakanlar da vardır. Öyle ki, düşüncenin özü olan sorunu unuttuğunuz halde onun çok iyi bir şey olduğunu anımsıyor, bıraktığı izin etkisi altında kalarak canlandırmaya çalışıyorsunuz. Mutluluğu, ancak Vasiliy ile evlenmekte bulan Maşa için kendi duygularımdan özveride bulunduğum düşüncesi, ruhumda söz ettiğim gibi derin bir iz bırakmıştı.

XIX

YENİYETMELİK

Yeniyetmeliğimde hoşuma giden sürekli düşüncelerimin nelerle ilgili olduğunu söylersem, kimse inanmaz, çünkü bu düşünceler, ne durumuma, ne de yaşıma uygundu. Bununla birlikte insanın durumuyla ahlakı ve özyapısı arasında görülen bu aykırılık bence bir gerçektir.

Yalnızlığa çekilerek düşüncelerimle, duygularımla baş başa kaldığım bir yıl içinde, insanın dünyadaki görevlerini, soyut şeyleri, ruhun sonsuz oluşunu, öbür dünyayı düşlerdim. İnsan düşüncelerinin en yüksek aşamalarını oluşturan, ama kimsenin çözemediği sorunları, ben çocuk aklımla, deneyimsizliğin verdiği güçle çözmeye çalışıyordum.

Bence akıl, herkeste ayrı olan gelişmesinde bütün insanlığın şimdiye kadar tuttuğu aynı gelişme yolundan gider. Türlü türlü felsefe kuramlarının özü olan düşünceler de, aklın bölünmez birer parçasıdır; insan, felsefe kuramlarını bilmediği sıralarda bile bunu az çok anlıyordu.

Bu düşünceler, ancak; öyle şaşırtıcı bir biçimde kafamda belirliyordu ki, bu yararlı, bu önemli gerçekleri ilk olarak benim bulduğumu sanıyor, daha ileri giderek yaşama uydurmaya çalışıyordum.

Bir gün, mutluluğun dış nedenlere değil de bizim onu görüşümüze bağlı olduğunu düşündüm. Acı çekmeye alışan bir insan, talihsiz olamaz... Bu görüşle ya kendimi sıkıntıya alıştırmak için, duyduğum korkunç ağrıya karşın, kollarımı yana açarak Tatişçef'in sözlüklerini beşer dakika ellerimde tutardım, ya karanlık bir odaya girer, kalın bir urganla başımı, arkamı o kadar kırbaçlardım ki, elimde olmadan

gözlerimden yaşlar akardı.

Başka bir gün birdenbire her an ölebileceğimi anımsadım, mutlu olmak için geleceği düşünmeyip yaşanan dakikadan yararlanmanın gerekliliğini -ki insanların şimdiye kadar niçin bunu anlamadıklarını biliyorum- anladım. Bu düşüncenin etkisi altında üç gün derslerimi bıraktım; yatağımda uzanarak hoşuma giden bir romanı okuyarak, son paramla aldığım ballı kurabiyeleri yiyerek keyifli keyifli vakit geçirdim.

Bir gün de kara tahtanın önünde durup geometri biçimleri çizerken kafamda şimşek gibi bir düşünce parladı. Bakışım (simetri) niçin göze hoş görünüyor? Aslında bakışım nedir? Kendi kendime, bu da doğal bir duygudur, yanıtını verdim; bakışımın aslı nedir? Yaşamın her şeyinde bakışım var mıdır? İşte yaşam diyerek tahtaya bir daire çizdim. Ölümünden sonra ruh sonsuzluğa kavuşuyor; işte bu da sonsuzluk diyerek daire çevresinin bir noktasından tahtanın kıyasına kadar düz bir çizgi çektim. Peki, niçin dairenin öbür yanında da böyle bir çizgi yok? Hiç, bir yanlı sonsuzluk olur mu? Herhalde biz bundan önce de yaşamışız ama, o yaşamımızın anılarını unutmuş olacağız.

Şimdi zorlukla anımsayabildiğim, ama o vakit bana çok yeni, çok aydınlık görünen bu düşünceler hoşuma gitmişti; bir yaprak kâğıt üzerinde bunları saptamaya çalışmışım. O sırada kafamın içini binlerce düşünce doldurduğundan, oturduğum yerden kalkarak odada gezinmek zorunda kaldım. Pencereye yaklaştığım zaman arabacımızın su arabasına koştuğu hayvan dikkatimi çekti; bütün düşüncelerim, bu at öldükten sonra ruhunun hangi hayvana, yahut insana geçeceği sorununu çözmek üzerinde toplandı. O sırada odadan geçen Volodya, bir şeyler düşündüğümün farkına varmış, gülümsemişti. Bu gülümsemesi bütün düşündüklerimin ne kadar saçma olduğunu anlamama yetti.

Bilmediğim bir nedenle aklımda kalan bu olayı anlatmaktan amacım; okuyucularıma o sıralardaki düşüncelerimi iyice göstermek içindir.

Bütün felsefe kuramları arasında hiçbir, bir zamanlar beni adeta çılgına döndüren kuşkuculuk kadar ilgilendirmemişti. Dünyada benden başka hiç kimsenin, hiçbir şeyin var olmadığını düşünüyor, cisimlerin eşya değil, onlara dikkat ettiğim zaman görünen birer biçim olduğunu, ben bakmadığım zaman da hemen ortadan yittiklerini düşünüyordum. Bir sözcükle kanılarım, eşyaların değil, onlarla olan ilişkimizin var olduğunu ileri süren Schelling ile birleştirilmişti. Bu sürekli düşüncenin etkisi altında bazen o derece saçmalyordum ki; kendimin var olmadığı yerde bir boşluk bulacağım düşüncesiyle birden gözlerimi başka yana çeviriyordum.

Akıl, ruh etkinliğinin beceriksiz, zavallı bir yöneticisidir.

Benim zavallı aklım da içine girilemeyen sorunları çözemediği gibi, olduğundan daha büyük bir çaba gösteriyor, böylece bana, birbiri ardınca kanılarımı yitirtiyordu. Zaten bu kanılarla hiç uğraşmasam belki daha iyi olurdu.

Bütün bu yorucu çalışmalar, bana, istemimin zayıflamasına neden olan bir zekâ esnekliğinden, düşünce duruluğumla duygularımın tazeliğini yok eden felsefe incelemeleri yapma alışkanlığından başka bir şey kazandırmadı.

Soyut düşünceler, insanın, belli dakikalardaki ruh durumlarını bilinçli bir biçimde tutabilme yeteneğinden doğuyor. Soyut şeyleri düşünmeye karşı olan eğilimim, algı yeteneğimi doğal olmayan bir biçimde o kadar geliştirdi ki, bazen en basit bir şeyi düşünürken içinden çıkılmaz bir düşünce çözümlemesi çemberine giriyor, artık beni ilgilendiren sorunu değil, düşündüklerimi düşünmeye başlıyorum. Ne düşündüğümü kendime soruyor, düşündüklerimi düşünüyorum, yanıtını veriyorum. Peki şimdi ne düşünüyorum? ki, düşündüğümü düşünüyorum, kafam karmakarışık, bu hal böylece sürüp gidiyor.

Bununla birlikte bulduğum felsefe görüşleri, gururumu pek çok okşuyordu.

Kendimi, insanlığın esenliğine yarayacak gerçekler bulan büyük bir adam sanıyor, büyük bir güvenle soydaşlarıma bakıyordum. Ama gariptir, bu insanlarla karşılaştığım vakit ayrı ayrı her birinin önünde sıkılıyordum. Başkalarının karşısında artamlarımı ortaya koymak şöyle dursun, en basit bir söz söylerken veya bir davranışta bulunurken bile sıkılmamaya alışamadım.

VOLODYA

Yaşamımın bu dönemlerini anlatmayı sürdürdükçe bu iş benim için daha zorlaşıyor, daha fazla çetinleşmeye başlıyor. Çocukluğumu parlak bir biçimde aydınlatan içten sıcak duygulara, bu dönemdeki anıların arasında çok seyrek raslıyorum. Bir çöle benzettiğim yeniyetmelik çağı, elimde olmayan bir istekle, olanak olduğu kadar çabuk geçerek güzellik, şiir dolu olan gençliğin başlangıcı ve bu çağın sonu olan içten, soylu duyguların yine aydınlatacağı mutlu günlere ulaşmak istiyorum.

Anılarımın ardından adım adım yürüyemeyeceğim. Yalnızca, öykümün bu satırlarında özyapıma, tuttuğum yola kesin, olumlu bir etkisi olan olağanüstü adamla dostluğumun başlangıcına kadar olup bitenlerin en önemlerini kısaca anlatacağım.

Volodya'nın üniversiteye girmesi yaklaştı. Artık derslerimiz ayrılmış bulunuyor.

Volodya'nın, gayet rahat bir biçimde, tebeşiri kara tahtaya vurarak, bana ulaşılmaz bir hikmet gibi gelen, sinüs, kosinüs ve fonksiyonları anlatmasını elimde olmayan bir saygıyla dinliyordum. Bir pazar günü yemekten sonra iki profesör ve bütün hocalarımız büyükannemin odasında toplanmış, babamın ve bazı konukların önünde Volodya'nın üniversiteye giriş sınavlarının denemesini yapıyorlardı. Volodya bu yoklamada büyükannemi çok sevindiren yanıtlar vermişti. Bazı derslerden bana da soru soruyorlardı. Ama iyi yanıt veremiyordum. Üstelik profesörler, büyükannemden bilgisizliğimi saklamaya çalışıyorlardı ki bu da beni daha çok sıkıyordu. Yani benimle fazla ilgilenmiyorlardı, zaten on beş yaşında olduğum için sınavlarıma daha bir yıl vardı. Volodya ancak yemek saatlerinde aşağı iniyor, bütün günü ve akşamları, kendi isteğiyle ders çalışmakla geçiriyordu. Volodya çok onurluydu, sınavlarını orta değil en iyi dereceyle vermek istiyordu.

Sonunda ilk sınav günü geldi. Volodya maden düğmeli lacivert frakını, rugan çizmelerini giydi, altın saatini taktı. Babamın faytonu kapıya yaklaştı...

Nikolay arabanın diz örtüsünü açıyor, Volodya ile St. Jérôme üniversiteye doğru yollanıyorlar. Kızlar hele Katinka, neşeli, heyecanlı gözlerle pencereden, arabaya binmek üzere olan Volodya'nın düzgün vücuduna bakıyorlardı. Babam: "Tanrı yardımcın olsun..." diye dua ediyor, büyükannem de, sürüklenerek geldiği pencerede, araba dar sokağın köşesinde kayboluncaya kadar yaşlı gözlerle istavroz çıkarıyor, bir şeyler mırıldanıyordu.

Volodya dönüyor. Herkes sabırsızlık içinde: Nasıl geçti? Ne oldu? Kaç numara alabildin? gibi sorular yağıdırıyor, ama Volodya'nın neşeli yüzünden sınavın iyi geçtiği anlaşılıyor. Beş numara almış. Ertesi gün de aynı başarı dilekleri ve korku duygularıyla gönderiliyor, aynı sevinçle karşılanıyordu. Böylece dokuz gün geçti. Onuncu gün sonuncu ve en zor sınav olan din dersinden girecekti. Hepimiz pencere önündeyiz, daha büyük bir sabırsızlıkla Volodya'yı bekliyorduk. Saat iki olduğu halde hâlâ gelmemişti... Birdenbire Lüboçka yüzünü cama yapıştırarak:

- Ah!.. İşte geldiler! Ta kendileri...

Gerçekten, Volodya artık lacivert frakı, gri kasketiyle değil, mavi işlemeli yakalı üniversite üniforması, üç köşeli şapkası, yanında yaldızlı kılıcıyla arabada St. Jérôme ile birlikte oturuyordu. Büyükannem Volodya'yı bu üniformayla görünce:

- Ah... O sağ olup bugünleri görmeliydi! diye hıçkırarak kendinden geçti.

Neşe içinde koşarak girişe dalan Volodya beni, Lüboçka'yı, Mimi'yi, Katinka'yı öptü, bu sırada Katinka kulaklarına kadar kızarmıştı. Volodya, sevinçten nerdeyse kendini yitirecekti. Bu üniformayla çok iyi görünüyordu. Mavi yakası, henüz terlemeye başlayan siyah bıyıklarına ne kadar yakışıyordu. Uzun, ince bir beli, soylu bir yürüyüşü vardı. Bu sayılı günde yemeğimizi büyükannemin odasında yedik. Yüzlerimiz neşeyle parlıyordu. Tatlılar yenildiği sırada sofracıbaşı, nazik ama gururlu, aynı zamanda neşeli bir yüzle peçeteye sarılmış bir şişe şampanya getirdi. Büyükannem, annemin ölümünden sonra ilk kez şampanya

içiyordu. Volodya'yı kutlarken dolu bir kadeh içti, ona bakarak sevinçten yine ağlamaya başladı. Artık Volodya özel arabasıyla geziyor, kendi tanıdıklarını kabul ediyor, tütün içiyor, balolara gidiyordu. Hatta bir kez odasında arkadaşlarıyla birlikte iki şişe şampanya içtiklerini, her kadeh kaldırışta da tanımadığım kimselerin adlarını fısıldadıklarını ve le fond de la bouteille (25) kime kalacağını tartıştıklarını gördüm. Öğle yemeklerini her gün evde yiyor, yemeklerden sonra eskisi gibi Katinka ile birlikte dinlenme odasına çekilerek gizli gizli bir şeyler konuşuyorlardı. Konuşmalarına katılmadan duyabildiklerime göre yalnızca okudukları romanların kahramanlarından, aşk ve kıskançlıktan konuşuyorlardı, bu konularda kendilerini ilgilendirecek, eğlendirecek ne bulduklarını, kibar kibar gülümseyerek ateşli ateşli tartışmalarının anlamını bir türlü kavrayamıyordum.

Kısacası, Katinka ile Volodya arasında, çocukluk arkadaşlarında olan içten duygudan başka, bizi onlardan ayıran ve kendilerini gizlice birbirine bağlayan tuhaf bir ilişki olduğunu seziyordum...

XXI

KATINKA - LÜBOÇKA

Katinka on altı yaşına bastı, biraz daha büyüdü, onda, çocuklukla genç kızlık arasındaki kızlarda görülen yapmacık utangaçlık, devinimlerdeki beceriksizlik yerine henüz açılmış bir çiçeğin zarıflığı, tazeliği geçmişti, ama kendisi değişmedi. Eski açık mavi gözler, hep gülümseyen bir bakış. Alnıyla hemen hemen bir çizgi oluşturan kanatları güçlü bir burun, gülüşü büyülü küçük bir ağız, saydam pembe yanaklardaki küçük çukurlar, aynı beyaz küçük eller... Ona, eskiden olduğu gibi, temiz çocuk adı yakışıyordu.

Onda, yeni olarak yalnızca büyükler gibi topladığı gür, kumral saçları ve kendisini sevindirdiği kadar utandıran taze göğsü görünüyordu.

Lüboçka da onunla birlikte eğitildiği, büyüdüğü halde, bu yönden bambaşka bir kızdı.

Lüboçka'nın boyu orta, kemik hastalığı yüzünden ayakları hâlâ çarpık, vücudu çirkindi. Onun yalnızca gözleri güzeldi. İnsanın hoşuna giden gurur ve saflık dolu bu iri, kara gözler, görenlerin dikkatini çekerdi. Lüboçka her davranışında gayet doğal, içtendi, oysa Katinka, bir başkasına benzemek istiyormuş gibi davranıyordu. Lüboçka doğruca insanın gözüne bakardı, hatta bazen o iri, o kara gözlerini herhangi bir kimsenin üzerine diker, o kadar çok bakardı ki, bu davranışının saygısızlık olduğunu söyleyerek kendisini paylarlardı. Katinka tersine kirpiklerini indirir, gözlerini süzer, iyi göremediğini ileri sürerdi, oysa gözlerinde bir kusur olmadığını çok iyi biliyordum. Lüboçka başkalarının önünde yapmacık davranışlarda bulunmasını sevmez ve konukların yanında biri kendisini öperse hemen somurtarak böyle davranışlardan hoşlanmadığını söylerdi. Öte yandan Katinka, konukların yanında Mimi'ye karşı çok sevecen davranmayı, herhangi bir kız konukla kucaklaşarak salonda gezinmeyi çok severdi... Lüboçka çok neşeliydi. Öyle ki bazen kahkahasının şiddetinden ellerini sallayarak odanın ortasında dönerdi. Katinka yine tersine gülmeye başladığı zaman mendiliyle yahut eliyle ağzını kapatırdı. Lüboçka düz oturur, ellerini aşağıya sarkıtarak yürürdü. Katinka yürürken başını biraz eğdi, ellerini kavuşturdu. Lüboçka genç bir erkekle konuşmak fırsatını bulunca çok sevinir, ille bir süvariyle evleneceğini söylerdi. Katinka bütün erkeklerin kötü olduğunu, hiçbir vakit kocaya varmayacağını söyler, bir erkekle konuştuğu sırada çok değişir, bir şeyden korkuyormuş gibi bir hal takınırdı. Lüboçka boğazını sever, korsasını soluk alamayacak derecede sıkı için Mimi'ye darılırdı. Katinka tersine çok az yemek yer, parmağını sık sık giysisinin üstünden korsasının altına sokarak ne kadar bol olduğunu gösterirdi. Lüboçka baş resimleri yapmasını severdi, Katinka

yalnızca çiçeklerden hoşlanırdı. Lüboçka Filt'in konçertolarını, Beethoven'in sonatlarını çok düzgün çalardı. Katinka çeşitlemeler, valsler çalarken fazlasıyla duraklar, gürültü yapar, durmadan pedala basar, herhangi bir parçayı çalmaya başlamadan önce gayet içli bir biçimde üç akort arpeggio alırdı. Bununla birlikte o sıradaki görüşlerime göre, Katinka büyüklere daha çok benzer, bunun için de daha çok hoşuma giderdi.

XXII

BABAM

Babam, Volodya üniversiteye başladığından beri daha çok neşelenmeye, büyükanneme daha sık yemeğe gelmeye başlamıştı. Bununla birlikte Nikolay'dan öğrendiğime göre neşesinin asıl nedeni, son zamanlarda kumarda çok kazanmasıydı. Öyle ki, bazı akşamlar kulübe gitmeden bize uğrar, piyanonun başına geçerek bizi çevresine toplar, ökçesiz yumuşak çizmeleriyle -ökçeli ayakkabıları hem sevmez, hem de hiçbir vakit giymezdi- tempo tutup çingene şarkıları söylerdi. Bu dakikalarda onun sevgilisi olan Lüboçka'nın, tapındığı babama neşeli bir heyecanla bakması, görülecek şeydi.

Babam bazen ders odamıza girer, ciddi bir yüzle ders anlatışımı dinlerdi. Ama yanlışlarımı düzeltmek için söylediği sözlerden, bana öğrettikleri şeyleri yeteri kadar bilmediğini anlardım. Bazen, büyükannemin nedensiz olarak kızdığı, herkese söylendiği sırada, o sessizce gözlerini kırparak bize işaretler yapardı. Sonra da "Çocuklar bugün epey azarlandık" derdi. Nitekim babam, çocukluk düşlemlerimle çıkardığım erişilmez yüksekliklerden yavaş yavaş aşağı inmeye başlamıştı. Eskiden olduğu gibi candan bir sevgi, saygıyla büyük beyaz ellerini öpüyordum, ama bazı davranışlarını eleştirmeye yelteniyor, hatta kimi zaman onun için öyle şeyler düşünüyordum ki, bu düşüncelerin kafamda yer alması bile beni korkutuyordu. Beni böyle düşündüren, bana bir hayli de acı veren o raslantıyı, hiçbir vakit unutmayacağım.

Bir gün akşamın geç vaktinde beyaz yeleğiyle siyah frakını giymiş olan babam, kendi odasında hazırlanan Volodya'yı baloya götürmek üzere konuk odasına girmişti. Büyükannem Volodya çıkmazdan önce kendisine uğraması için -o, baloya gitmeden Volodya'yı görmeyi, kendisini kutsamayı ve bazı öğütler vermeyi, alışkanlık edinmişti - yatak odasında bekliyordu. Tek bir lambayla aydınlatılan salonda Katinka ile Mimi aşağı yukarı geziniyor, Lüboçka da piyanonun başında oturmuş mamanın çok sevdiği Filt'in ikinci konçertosunu ezberliyordu.

Annemle kız kardeşim arasında olan soy benzerliğini hiçbir zaman, hiç kimsede görmedim. Bu benzeyiş, yalnızca yüzlerinde yahut vücutlarında değil, ellerinde, yürüyüşlerinde hele seslerinde, en çok kullandıkları sözlerde, anlaşılmasa da bir biçimde görülürdü. Annem, "hiç bırakmıyorlar" demeye alışmıştı, Lüboçka da kızdığı zaman öyle derdi. Bu tümceyi: "Hiiiç bırakmıyooolarr..." biçiminde öyle uzatarak söylerdi ki, annemin sesini işitiyormuş gibi olurdum. Ama asıl benzeyiş Lüboçka'nın piyano çalmasında, çalarken yaptığı devinimlerdeydi: giysisini aynı biçimde düzeltmesi, nota sayfalarını sol eliyle yukardan tutup çevirşi, güç bir parçayı beceremediği zaman öfkeyle tuşları yumruklayarak, "Aman Tanrım..." demesi, Filt biçemi (çok yerinde olarak jeu parl  denen bu biçimin güzelliğini bugünkü piyanistlerin türlü ustalıkları dahi unutturamamıştır) tanımlanamaz bir incelikle çalması, anneme en çok benzeyen yanlarıydı.

Babam sık, küçük adımlarla odaya girdi, kendisini görerek çalmayı bırakan Lüboçka'ya yaklaştı. Onu yerine oturtup:

- Çalmayı sürdür Lüba, dedi. Seni dinlemeyi ne kadar sevdiğimi biliyorsun.

Lüboçka yeniden çalmaya başladı. Babam da başını eline dayayarak uzun zaman karşısında oturdu. Sonra birdenbire omzunu silkeledi, ayağa kalktı, odanın ortasında gezinmeye başladı. Piyanoya her yaklaşışında duraklıyor, uzun uzun,

dikkatli dikkatli Lüboçka'ya bakıyordu. Yürüyüşünden, davranışlarından heyecanlı olduğunu anlıyordum. Salonda birkaç kez gidip geldikten sonra, Lüboçka'nın oturduğu sandalyeye yaklaştı; arkasında durarak siyah saçlarından öptü, yine birdenbire dönerek gezinmeyi sürdürdü.

Lüboçka çalmasını bitirdiğinde babama yaklaşıp da: "-İyi mi?" diye sorduğu zaman, babam alnını o zamana kadar kendisinde hiç görmediğim bir sevecenlikle öpmeye başladı. Lüboçka ansızın babamın saat kösteğini bırakıp iri, hayran gözlerini onun yüzüne dikerek:

- Aman Tanrım!.. Sen ağlıyorsun... dedi, başıyla babacığım, bu parçanın annemin parçası olduğunu unutmuştum.

Babam heyecandan titreyen bir sesle:

- Hayır yavrum, bu parçayı daha sık çalmanı istiyorum. Seninle birlikte ağlamaya ne kadar gereksinmem olduğunu bilsen...

Babam Lüboçka'yı bir kez daha öptü, içinden gelen heyecanını yenmeye çalışarak omzunu oynata oynata Volodya'nın odasıyla salonu birleştiren koridorun kapısından çıktı, koridorun ortasında durdu:

- Voldemar! Hazır mısın? diye seslendi. O sırada koridorda görünen Maşa, efendisini görerek gözlerini indirdi, yanından geçmek istediye de babam onu durdurdu ve üzerine doğru eğilerek: "Gittikçe güzelleşiyorsun" dedi.

Maşa kızardı, başını eğdi: "İzin verir misiniz?", diye fısıldadı. Maşa uzaklaştıktan sonra beni gören babam, yine omuzlarını oynattı, öksürerek:

- Hazır mısın Voldemar? dedi.

Babamı seviyorum, ama insanın akli duygularının etkisi altında değildir, çoğu duyguların yabancı kaldığı acımasız, ezici düşüncelerle doludur. İşte bu düşünceleri uzaklaştırmak istedimse de, bir türlü beceremedim.

XXIII

BÜYÜKANNEM

Büyükanнем günden güne çöküyordu. Zil çalması, Gaşa'nın homurdanması, kapıların açılıp kapandıkça çıkardığı sesler, odasından daha sık gelmeye başladı. Artık bizi yazı odasındaki Voltaire koltuğunda değil, dantelle süslenmiş yastıklı yüksek karyolasında, yatak odasında kabul ediyordu. Kendisiyle görüştüğüm sırada, elini açık sarı renkte parlak bir şişkinliğin kapladığını gördüm. Aynı zamanda odada, beş yıl önce annemin odasında duyduğum ağır bir kokunun farkına vardım. Doktoru günde üç kez uğradığı, hatta birkaç kez konsültasyon bile yapıldığı halde, evdekilere, hele babama karşı takındığı gururlu, resmi tavrını hiç değiştirmede. Eskiden olduğu gibi kaşlarını kaldırıp sözcükleri uzatarak: "Azizim..." diyordu.

Birkaç günden beri bizi yanına sokmuyorlar. Bir sabah derste St. Jérôme, Lüboçka ve Katinka ile birlikte gezmeye çıkmamızı önerdi. Kızağa binerken, büyükanнемin penceresinin altındaki yola otlar serilmiş olduğunu, bahçe kapımızın önünde lacivert giysili birçok kimsenin gezindiğini gördüğüm halde, bizi böyle zamansız ne diye gezmeye çıkardıklarını bir türlü anlayamıyordum.

O gün bütün gezinti sırasında nedense öyle neşeliydik ki, her sözcük, her devinim, en basit bir olay bile bizi kahkahayla güldürüyordu.

Bir gezgin satıcının, tablasını elinde tutup koşarak sokağın öbür yanına geçmesi bizi güldürüyor; üstü başı dökülen bir arabacının, terbiyenin uçlarını savurarak dörtlü bize yetişmesi kahkahayla gülmemize neden oluyordu. Kamçısının ucu kızağın bir yanına ilişen Filip'in geriye dönerek: "Ööööff be." demesine katılıyorduk. Mimi kızarak: "Yalnızca aptallar nedensiz yere gülerler" diyor, gülmemek için kendini zor tutan, bundan dolayı da kıpkırmızı kesilen Lüboçka, göz ucuyla bana bakıyor, gözlerimiz karşılaşıyor, öyle bir kahkahayla gülmeye başlıyoruz ki, gözlerimizden yaş geliyor, nerdeyse bizi boğacak olan gülme atağını artık tutamıyoruz. Sinirlerimizin biraz yatıştığı bir sırada Lüboçka'ya

bakıyor, bir süreden beri parola gibi kullandığımız, her defasında arkasından güldüğümüz sözcüğü söylüyorum, yine gülmekten katılıyoruz. Dönüşte evimize yaklaşırken Lübočka'yı korkutmak için yüzümü buruşturmak üzereydim ki, gözlerim, evin açık duran kapısının bir yanına dayanmış olan tabut kapağına ilişti, bir yana eğilmiş olan ağzım, şaşkınlığımdan olduğu gibi kaldı. Sararmış bir yüzle bizi karşılayan St. Jérôme:

- Votre grand'mère est morte (26) dedi.

Büyükannemin ölüsü evde bulunduğu sürece ben de ölümün korkunç duygusunu -insanlar, nedense bunu hep üzüntüyle karıştırmaya alışmışlardır- duyuyordum. Yani bu ölü vücut, bir gün benim de kesinlikle öleceğimi anımsatıyordu. Büyükanneme acımıyor, hiç kimsenin ona içten acıdığını da sanmıyordum. Evimiz yaşlı ziyaretçilerle dolup taşıdığı halde, ölümüne, içten üzüntüsüne şaşırdığım bir kişiden başka kimse acımıyordu. Bu kişi, oda hizmetçisi Gaşa idi. Gaşa tavan arasına çıkıp oraya kapanıyor, durmadan ağlıyor, kendisine ileniyordu. Kimsenin sözünü dinlemeyen Gaşa, saçını başını yolarak sevgili hanımını yitirdikten sonra tek avuntusunun ölüm olduğunu söylüyordu. Duygularda görülen doğaldışlıkların, gerçeğin yadsınamaz kanıtları olduğunu yineliyorum.

Büyükannemiz öldü, ama evimizde onun anıları yaşıyor, onun için türlü şeyler söyleniyordu. En çok konuşulan şey, ölümünden önce yazdığı ve içindekileri vekili olan Prens İvan İvanoviç'ten başka kimsenin bilmediği vasiyetnamesiydi. Büyükannemin uşakları arasında bir heyecan dolaştığını seziyordum. Sık sık, kime ne bırakıldığı hakkında konuşuluyor; itiraf edeyim ki bir mirasa konacağımızı, elimde olmayan bir sevinçle düşünüyordum...

Altı hafta sonra, evimizdeki her yeniliğin değişmez habercisi olan Nikolay, büyükannemin, bütün mülkünü Lübočka'ya bıraktığını, Lübočka evleninceye kadar da yasal vekili olarak babamızı değil, Prens İvan İvanoviç'i seçtiğini söyledi.

XXIV

BEN

Üniversiteye girmeme ancak birkaç ay kalmıştı. İyi hazırlanıyordum. Öğretmenlerimi korkuyla beklemek şöyle dursun, çalışma odamdan adeta hoşlanmaya başlamıştım. İyi hazırladığım dersleri gayet güzel anlatmak beni sevindiriyordu. Matematik Fakültesi'ne girmeye hazırlanıyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse bu fakülteye girmek istememin nedeni, sinüs, kosinüs, tanjant, kotanjant, diferansiyel vb. sözcüklerin aşırı hoşuma gitmesiydi. Boyum Volodya'dan epey kısa, tıknaz, omuzlarım genişti. Eskisi gibi çirkindim, eskisi gibi buna üzülmekeydim. Özgün görünmek istiyordum. Beni avutan tek şey, bir gün babamın: "Senin çok zeki bir suratın var." demesiydi, ben de buna tümüyle inanıyordum.

St. Jérôme benden çok hoşnuttu. Beni övüyor, ben de ondan nefret etmiyordum. Hatta bazen bana: "Bu zekâ ve yetenekle şunu veya bunu yapmamak ayıptır" dediği zaman, onu sevdiğimi bile sanıyordum.

Kız hizmetçilerin odasını gözetlemeler çoktan bitmişti. Kapı arkasına saklanmaya utanıyordum. Aynı zamanda Maşa'nın Vasiliy'e karşı olan aşkına inanmam, beni kendisinden soğutmuştu.

Vasiliy'in evlenmesi, beni bu zavallı tutkudan tümüyle kurtardı. Onun ricasıyla bu evlenme için babamdan ayrıca izin almıştım.

Yeni evliler, ellerinde şeker tepsisiyle teşekkür etmek için babama geldikleri vakit, mavi kurdeleli başlıklı Maşa, nedense bize de teşekkür ederek omuzlarımızdan öptüğü sırada, heyecanlanmamış, yalnızca biryantinli saçlarından yayılan gül kokusunu duymuştum.

En büyük eksikliğim olan ve yaşamımda bana çok zarar getireceği anlaşılan her şeyi düşünme huyumdan başka, genellikle yeniyetmeliğimdeki bütün eksiklerimden

yavaş yavaş kurtulmaya başlamıştım.

XXV

VOLODYA'NIN ARKADAŞLARI

Volodya'nın arkadaşları arasındaki durumum, gururumu kırıyordu. Gene de onun misafirleri olduğu zaman odasında oturmak, orada olupbitenleri sessizce incelemek çok hoşuma gidiyordu. Emir subayı Dubkov ile bir üniversiteli olan Prens Nehludov, başkalarına göre Volodya'ya daha sık geliyorlardı. Dubkov, ufak tefek, zayıf, esmer kısa bacaklı, pek de genç olmayan ama yakışıklı ve hep neşeli bir adamdı. O, her zaman bir şeye kapılan, çevreyi ancak bir yönden görebilen dar düşünceli, dar düşünceli olduğu için de hoş giden insanlardandı. Bu gibilerin düşünceleri bir yanlı ve yanlış olmakla birlikte, çok içten ve sürükleyicidir. Bunların dar olan bencilliklerini dahi nedense sevimli bulur, bağışlayabilirsiniz. Bunlardan başka Dubkov'un Volodya ile benim için iki bakımdan bir çekiciliği vardı, biri asker görünüşlü olması, öteki ve en önemlisi de yaşıydı. Gençler çok önem verdikleri efendiliğin, nedense bu yaştaki insanlarda olduğunu sanırlar. Bununla birlikte Dubkov, gerçekten un homme comme il faut (27) idi. Hoşuma gitmeyen şey, bazı davranışlarımın Volodya'yı utandırması ve özellikle benim toyluğumdan utanır gibi görünmesiydi. Nehludov çirkindi. Küçük kurşuni gözleri, dar, çıkık alnı, oransız bir biçimde uzun olan kolları ve bacaklarıyla yakışıklı sayılmazdı. Güzel denebilecek yanları, uzun boyu, yüzünün rengi, olağanüstü olan dişleriydi. Parlak, değişen gözleriyle bazen ciddi, bazen çocuk saflığıyla gülmesi, bu yüze öyle canlı, özgün bir anlam veriyordu ki, insanın dikkatini çekmemesine olanak yoktu. Görünüşte çok utangaç olup en ufak bir şeyden kulaklarına kadar kızarırdı. Ama bu utangaçlığı benimkine benzemiyordu. Kızardıkça, yüzünün azimli anlatımı güçleniyordu. Sanki kendi zayıflığına kendisi kızıyor gibiydi. Dubkov'la Volodya çok dost göründükleri halde, bir raslantıyla birleştikleri anlaşıyordu. Zevkleri bambaşkaydı. Volodya ile Dubkov'un her türlü duygudan, ciddi düşüncelerden kaçınıyormuş gibi bir görünüşleri vardı. Nehludov ise heyecanlıydı, alay edilmesine karşın sık sık felsefe ve gönül sorunları üzerine düşünceler ileri sürmeye başlardı. Volodya ile Dubkov sevgililerinden konuşmayı severlerdi, bunların birkaçını birden ve aynı kimseleri sevdikleri olurdu. Nehludov ise tersine, bir kızıl saçlıya âşık olduğunu söyledikleri vakit gerçekten darılırdı. Volodya ile Dubkov sık sık kendi akrabalarıyla alay ettikleri halde, tapınırcasına saygı duyduğu teyzesinin kötü bir yanına dokunulması, Nehludov'u çileden çıkarabilirdi. Volodya ile Dubkov akşam yemeklerinden sonra Nehludov'dan ayrı olarak bir yerlere gezmeye gider, ona eldeğmemiş diye takılırlardı. Prens Nehludov, daha ilk görüşmemizde konuşmasıyla beni etkilemişti. Zevklerimiz arasında benzer yanlar olduğu halde, belki de yalnızca bu nedenden, kendisini ilk kez gördüğümde, bende bıraktığı izlenim hiç de iyi değildi. Keskin bakışı, tok sesi, gururlu görünüşü, hepsinden fazla da bana karşı olan ilgisizliği hiç hoşuma gitmiyordu. Konuşurken hep ters yanıtlar vermek, gururunu kırmak için tartışmada onu yenmek, bana hiç önem vermemesine bakmadan ne kadar akıllı olduğumu göstermek istiyordum. Ama utangaçlığım buna olanak vermiyordu.

XXVI

DÜŞÜNCELER

Her zamanki gibi, akşam derslerinden sonra odasına girdiğimde Volodya, divana

uzanmış, koluna dayanarak bir Fransız romanı okuyordu. Bana bakmak için başını bir an kitaptan kaldırdı, sonra yine okumasını sürdürdü. Bu çok doğal, çok önemsiz davranışı, kızarmama neden oldu. Bana öyle geldi ki, bakışlarında niçin geldiğimi soran bir anlatım, başını çabuk çevirişinde de, bu bakışları gizlemek isteyen bir hali vardı. En basit davranışlara bile bir anlam verme alışkanlığı, o çağın en çok göze çarpan bir özelliği idi. Masaya yaklaştım, ben de bir kitap aldım. Okumaya başlamadan önce, bütün gün görüşmediğimiz halde, birbirimize iki sözcük söylememenin ne kadar gülünç olduğunu düşündüm:

- Bu akşam evde misin? dedim.

- Bilmiyorum, dedi. Niçin sordun?

Konuşmamızın sürmeyeceğini anlayanca:

- İş olsun diye sordum, diyerek kitabı açtım, okumaya başladım.

Gariptir, Volodya ile saatlerce baş başa kaldığımız vakit susarız; ama hiçbir şey konuşmasa bile, başka birisinin aramızda bulunması, çeşitli, merak verici konular bulmamıza yeter. Birbirimizi çok iyi tanıdığımızı duyumsuyorduk. Oysa insanların birbirini çok tanınması da, az tanınması gibi, aynı derecede içten olmalarını engeller.

Koridordan Dubkov'un:

- Volodya evde mi? dediği işitildi. Volodya ayaklarını yere indirip kitabını masanın üzerine koyduktan sonra:

- Evet, dedi.

Dubkov'la Nehludov, kaputlu, şapkalı olarak odaya girdiler:

- Nasıl Volodya? Tiyatroya gidiyor muyuz?

Volodya:

- Hayır, işim var dedi, kızardı.

- İşin sırası mı? Ne olursun gidelim...

- Bilet de almadım.

- Kapıda istediğin kadar bilet var. Volodya duraklayarak:

- Dur biraz, şimdi gelirim, dedi, omzunu silkerek odadan çıktı. Volodya'nın, Dubkov'un önerdiği tiyatroya gitmeye can attığını, ama gitmek istememesinin parasızlıktan ileri geldiğini, şimdi de vekilharcımızdan ay başına kadar beş ruble almak için çıktığını çok iyi biliyordum. Dubkov elini bana doğru uzatarak:

- Nasılsın diplomat? dedi.

Volodya'nın arkadaşları beni diplomat diye çağırıyorlardı. Bunun nedeni de: bir gün rahmetli büyükannemin yemekten sonra onların yanında bizim ilerdeki yaşamımız üzerine konuşurken, Volodya'yı asker, beni de siyah fraklı ve saç 'à la coğ' taranmış bir diplomat -ona göre böyle saç taramak diplomatlarda görülen bir özellikti- olarak görmeyi umduğunu söylemesi idi.

Nehludov:

- Volodya nereye gitti acaba? diye sordu.

- Bilmiyorum, yanıtını verdim, ama Volodya'nın niçin çıktığını herhalde anlamışlardır, diye düşünerek kızardım.

- Kesin parası yoktur. Öyle değil mi? Diplomat? dedi, benim gülümseyişimi sözünü doğrular kabul ederek: benim de param yok. Dubkov sende var mı? diye sordu.

Dubkov çantasını çıkardı, içindeki bozuklukları kısa parmaklarıyla yoklayarak:

- Bakalım, dedi. İşte beş, işte on kapık. Eliyle gülünç bir devinim yaptıktan sonra: hepsi bu kadar, dedi.

O sırada Volodya odaya girdi.

- Ne oldu, gidiyor muyuz?

- Hayır.

Nehludov:

- Ne kadar gülünçsün Volodya, dedi, parasız olduğunu niçin söylemiyorsun? Gitmek istiyorsan benim biletimi al.

- Ya sen ne yapacaksın?

Dubkov:

- O, kuzinlerinin locasına gider, yanıtını verdi.

- Hayır, ben gitmek istemiyorum.

- Neden?

- Locada oturmayı sevmediğimi biliyorsun.
- Niçin sevmiyorsun?
- Sevmiyorum. Çünkü rahat edemiyorum.
- Hep eski bahaneler. Seni görmekle çok hoşnut olan insanların yanında niçin sıkıldığını anlamıyorum. Bu gülünç bir şey mon cher. (28)

Nehludov:

- Ne yapalım. Si je suis timide... (29) Ömründe hiç kızarmadığına eminim, oysa ben, her an, en ufak bir şeyden kızarıyorum... dedi, bunları söylerken de kızarmıştı.

Dubkov koruyucu bir sesle:

- Saves-vous, d'oît vient votre timidité?.. d'un excès d'amour-propre, mon cher (30) dedi:

Zayıf yanına dokunulan Nehludov:

- Excès d'amour-propre da nereden çıktı? dedi. Tam tersine ben, amour-propre'un bende eksik olmasından bu kadar utanıyorum. Bana öyle geliyor ki, benim yanımda olan insan sıkılır, hoşnut kalmaz... Çünkü...

Dubkov Volodya'yı omzundan tutup ceketini çıkarmaya çalışarak:

- Haydi Volodya. Giyinsene... İğnat, beyin giysilerini getir, dedi.

Nehludov:

- Çünkü... Bundan dolayı... Ben sık sık... diyerek sürdürüyordu. Ama Dubkov kendisini dinlemeyerek tra tra ra rara ile bir şarkı tutturmıştı.

Nehludov:

- Yooo! Elimden kurtulmuş değilsin, dedi. Utangaçlığın kendine güvenmekten gelmediğini sana kanıtlayacağım.

Birlikte gidersek, kanıtlarsın.

- Söyledim ya, gitmeyeceğim.

- Öyleyse burada kalıp diplomata kanıtla. Döndüğümüz vakit o bize anlatır.

Nehludov çocukça bir inatla:

- Kanıtlayacağım, dedi. Yalnızca siz çabuk gelin. Sonra yanıma oturarak:
- Siz ne dersiniz? Ben gerçekten bencil miyim?

Bu beklemediğim sorudan o kadar şaşırdım ki, bu konuda görüşüm olduğu halde birdenbire yanıt veremedim. Ama akıllı olduğumu kanıtlama sırasının geldiğini düşündüm, sesimin titrediğini ve yüzümün kızardığını duyumsayarak:

- Sanırım bencilsiniz, dedim. Bence her insan bencildir ve bütün yaptıkları da bu yüzdendir. Nehludov, bana küçümsemeyle gülüyormuş gibi gelen bir gülümsemeyle:

- Peki, dedi. Sizce bencillik ne demektir?

- Bencillik, insanın kendisinin en iyi ve en akıllı olduğuna inanmış bulunmasıdır.

- Herkeste böyle bir kanı bulunabilir mi?

- Orasını bilmiyorum, fakat bu gerçeği benden başka kimse itiraf etmiyor. Ben herkesten akıllı olduğum kanısındayım, sizin de kendiniz için böyle düşündüğünüze inanıyorum.

- Hayır, ben öyle düşünmüyorum. Benden çok daha akıllı olduklarına inandığım insanlar bilirim.

Direterek:

- Bu olamaz... yanıtını verdim. Nehludov beni dikkatle süzdükten sonra:
- Gerçekten böyle mi düşünüyorsunuz? dedi.
- Doğallıkla.

O sırada birdenbire aklıma bir şey geldi, hemen:

- Bu söylediklerimi kanıtlayacağım, dedim. Niçin kendimizi başkalarından çok seviyoruz? Çünkü kendimizi başkalarından daha iyi, daha çok sevgiye layık görüyoruz. Eğer biz, başkalarını kendimizden daha üstün görseydik, onları kendimizden daha çok severdik. Oysa böyle bir şey düşünülemez bile.

Elimde olmadan kendimi beğenmiş bir gülümsemeyle:

- Düşünülse bile yine ben haklıyım dedim.

Nehludov bir dakika sustuktan sonra:

- Sizin bu kadar akıllı olduğunuzu hiç tahmin etmezdim, dedi. Bunları öyle

candan, öyle içten bir gülümsemeyle söyledi ki, kendimi o anda çok mutlu sandım. Övgünün, insanın yalnızca duyguları değil, aklı üzerinde de öyle korkunç bir etkisi var ki, bu hoş giden etkiyle daha çok akıllandığımı düşündüm. Türlü düşünceler kafamda birbirini kovaladı. Farkında olmadan bencillikten sevgi konusuna geçtik. İnsan bu konunun sonunun gelmeyeceğini sanıyor. Yabancı bir dinleyici için düşüncelerimiz anlamsız olabilir, çünkü bunlar, hem bir yanlı, hem de bulanıktı. Bununla birlikte bu düşüncelerin bizim için önemi büyüktü. Ruhlarımız o kadar iyi uyum sağlamıştı ki, birinin teline ufak bir dokunma, diğerinde hemen yankılar yapıyordu. Biz konuşurken bu değişik tellere dokunarak çıkardığımız seslerin uyumundan hoşlanıyorduk. Birbirimize dökmek istediğimiz içimizden taşan düşüncelerimizi anlatabilmek için, ne sözcüklerin, ne de zamanın yetmeyeceğini sanıyorduk.

XXVII

ARKADAŞLIĞIMIZIN BAŞLANGICI

O günden sonra Dimitri Nehludov ile aramızda oldukça tuhaf, ama çok hoş bir ilişki ortaya çıktı. Başkalarının yanında bana hiç önem vermiyordu. Fakat yalnız kalınca ikimiz rahat bir köşeye çekilir, her şeyi unutarak konuşmaya daldık. Öyle ki, vaktin nasıl geçtiğini duymazdık bile. İlerdeki yaşamdan, güzel sanatlardan, memuriyet, evlenme, çocuk yetiştirme gibi şeylerden söz ediyorduk. Konuştuklarımızın ne kadar saçma, anlamsız olduğu aklımıza bile gelmiyordu. Çünkü bu saçmalar insanın hoşuna giden mantıklı şeylerdi. Gençlikte de insan daha çok akla inanır, ona değer verir. Gençlikti, her şeyin kendisine çevrildiği ilerdeki yaşam, geçmişteki değil, gelecekteki mutluluk düşlemlerinin üzerine kurulan bir umudun etkisiyle o kadar canlı, değişik, çekici oluyordu ki, aramızda anlaşarak paylaştığımız, gelecek mutluluğumuzun düşlemlerini oluşturan bu konularda, o çağdaki gerçek mutluluğumuzu yaratıyordu. Konuşmalarımızın başlıca konusu olan metafizik sorunlarından çok hoşuma giden şey; düşüncelerin birbiri arkasından hızlanarak gittikçe soyutlaşması, sonunda anlatılamayacak bir biçimde çıkmaza girmesiydi ki insan bu dakikada, düşündüklerini anlatayım derken, bambaşka şeyler söyler. İnsanın, düşünce anlamında yükselerek en son aşamaya vardığı ve artık daha ileri gitmeyeceğini anladığı dakikaları çok seviyordum. Karnaval günlerinde Nehludov, türlü eğlence ve zevklene o kadar dalmıştı ki, günde birkaç kez bize uğradığı halde benimle hiç konuşmadı. Bu davranışı o derece onuruma dokundu ki, o yine bana gururlu, kötü görünmeye başladı. Artık arkadaşlığına hiç değer vermediğimi, kendisine karşı hiçbir bağlılık duymadığımı göstermek için fırsat bekliyordum. Karnaval günleri geçtikten sonra benimle ilk konuşmak istediği zaman, "ders hazırlamak zorunda olduğumu söyleyerek yukarı çıktım; ama çeyrek saat sonra çalışma odasının kapısı açıldı, Nehludov içeri girerek bana yaklaştı: - Engel olmuyorum ya? dedi. Gerçekten işim olduğunu söylemek istememe karşın: - Hayır, dedim. - Öyleyse niçin Volodya'nın odasından çıktınız? Epey oluyor ki sizinle konuşmadık. Oysa ben, buna o kadar alıştım ki, kendimde bir eksiklik duyumsuyorum.. Bütün öfkem bir dakikada geçti, Dimitri'yi eskisi gibi; iyi yürekli, hoş görmeye başladım: - Neden çıktığımı herhalde biliyorsunuz? - Belki, diyerek yanıma yerleştikten sonra, tahmin ettim ama söyleyemem, dedi. Oysa siz söyleyebilirsiniz. - Söylerim. Çıktım, çünkü size dargındım, hayır kızgındım. Doğrusunu isterseniz henüz çok genç olduğum için beni aşağı göreceğinizden korkuyorum. İtirafıma içten, zekice bir bakışla karşılık veren Nehludov: - Niçin birbirimize bu kadar bağlandığımızı, sizden daha önce tanıdığım, hatta birçok ortak anılarımız olan insanlardan niçin sizi daha çok sevdiğimi biliyor

musunuz? Ben bunu şimdi anladım. Sizin çok şaşırtıcı, herkeste görülmeyen, her şeyi olduğu gibi söylemek gibi bir özelliğiniz var.

- Evet. Ben her zaman, en çok itiraftan utandığım şeyleri söylerim. Ama güvendiğim kimselere.

- Doğru söylüyorsunuz. Şu var ki bir kimseye güvenebilmek için onunla çok iyi arkadaş olmak gerek. Oysa biz tam anlamıyla arkadaş değiliz. Anımsıyor musunuz, bir gün arkadaşlıktan konuşurken, içten arkadaş olabilmek için, birbirine inanmalı demiştik.

- Evet. Size söylediğim şeyleri başka hiç kimseye iletmeyeceğinize güvenmeliyim. Biliyorsunuz ki, en önemli, meraka değer şeyler de, birbirimize hiç söylemek istemediğimiz şeylerdir.

- Bunlar da, o kadar çirkin, bayağı düşüncelerdir ki, başkalarına itiraf etmek zorunda olduğumuzu bilseydik, hiçbir vakit kafamıza giremezlerdi, diyen Nehludov, iskemlesinden kalkıp gülümseyerek elini ovuşturduktan sonra:

- Nikola, aklıma ne geldiğini biliyor musunuz? sözlerini ekledi, "Dediğimi yapın, ikimiz için de ne kadar yararlı olacağını göreceksiniz; birbirimize her şeyi olduğu gibi söylemeye söz verelim. Böylece birbirimizi çok iyi tanır, artık birbirimizden utanmayız. Başkalarından da korkmamak için, birbirimiz hakkında hiç kimseye, hiçbir şeyden söz etmemeye ant içelim. Bunu yapalım. Dediğimiz gibi de yaptık. Aldığımız sonucu sonra anlatacağım.

Karr, her bağlaşmanın iki yanlı olduğunu söyler: biri seviyorsa, öteki sevmeye izin veriyordur. Biri öpüyorsa, öteki yanağını uzatıyordur. Bu gerçekten böyledir. Bizim arkadaşlığımızda, öpen ben, yanağını uzatan Dimitri idi. Ama o da beni öpmeye hazırды. Birbirimizi aynı derecede seviyorduk. Çünkü birbirimize karşılıklı olarak değer veriyor, iyi anlaşıyorduk. Bütün bunlar, Nehludov'un beni etkilemesini, benim de ona bağlı olmamı engellemiyordu.

Pek doğaldır ki Nehludov'un etkisiyle elimde olmayarak onun erdem idealine tapınma, sürekli olgunlaşmanın insan için görev olduğuna inanma ilkelerini ben de benimsedim. Bu çağda insanlığın eksikliklerini düzeltmek, insanın başına gelen bütün kötülükleri yıkımları yok etmek olası görünüyordu... Böylece kendi eksikliğinden sıyrılarak, bütün erdemleri benimseyip mutlu olmak da kolaylaşırdı...

Gençliğin bu soylu düşünceleri gerçekten gülünç müdür, bunların gerçekleşmemesinden sorumlu olanlar kimlerdir acaba? Bunu yalnızca Tanrı bilir.